

Arhimandritul ZAHARIA ZAHAROU

OMUL CEL TAINIC AL INIMII

(1 Petru 3, 4)

BASILICA

Arhimandritul ZAHARIA ZAHAROU

OMUL CEL TAINIC AL INIMII
(1 Petru 3, 4)

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

D A N I E L

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

BASILICA
BUCUREȘTI - 2014

© 2014 World copyright of Archimandrite Zàcharias (Zacharou's) text «THE HIDDEN MAN OF THE HEART», Essex, Great Britain (2007) [ISBN 978-1-874679-53-0], Stavropegic Monastery of St John The Baptist, Essex, G.B.

Nu este permisă traducerea după textul original sau după traduceri ale textului original fără obținerea acordului în scris al Mănăstirii.

© 2014 pentru prezenta ediție
Editura BASILICA a Patriarhiei Române

© 2014 pentru prezenta traducere
Stavropegic Monastery of St John The Baptist, Tolleshunt Knights, by Maldon, Essex, CM9 8EZ, G.B.

Traducere din limba engleză de Monahia TECLA.

Nota traducătorului

În traducerea în limba română a cărții Omul cel tainic al inimii am ținut seama și de modificările și îmbunătățirile care au survenit în traducerea în limba greacă a cărții Părintelui Zaharia Zaharou, apărută la editura Mănăstirii Sfântul Ioan Botezătorul, în 2011. Ca referință pentru citatele din Sfânta Scriptură am folosit, în general, Biblia publicată de EIBMBOR, ediția 2008. Ori de câte ori am apelat la o altă variantă de traducere, am menționat acest lucru în notele de subsol.

Redactor: Aurelian Marinescu
Tehnoredactare și coperta: Aurelia Droană

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZAHARIA ZAHAROU, arhimandrit

Omul cel tainic al inimii: (1 Petru 3, 4) / Arhim. Zaharia Zaharou; lucrare tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București: Basilica, 2014
ISBN 978-606-8495-53-8

I. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

CUVÂNT ÎNAINTE

Părintele Arhimandrit Zaharia Zaharou, viețuitor și slujitor al binecunoscutei Mănăstiri ortodoxe „Sfântul Ioan Botezătorul” din Essex, Marea Britanie, este deja un nume cunoscut multora dintre credincioșii ortodocși români. Aceștia fie i-au citit scrierile teologice traduse până în prezent în limba română, fie l-au putut asculta nemijlocit, în timpul vizitelor făcute de Sfinția Sa în țara noastră, cuvântând și dialogând pe teme duhovnicești de mare actualitate.

Fiu duhovnicesc al vrednicului de fericită pomenire Arhimandrit Sofronie Saharov (1896-1993), el însuși ucenic al Sfântului Siluan Athonitul (1866-1938), Părintele Zaharia se înscrie într-o aleasă școală de spiritualitate monahală ortodoxă. Așadar, era firesc ca duhul și temele teologice majore care au inspirat cugetarea și trăirea duhovnicească ale Părinților spirituali ai Părintelui Zaharia Zaharou, să se regăsească și în propria viețuire, învățătură și misiune.

De altfel, din râvna misionară a Părintelui Zaharia a rodit și conținutul acestei cărți, care cuprinde cuvântările duhovnicești rostite de Preacuvioșia Sa în timpul unei vizite pe continentul american, în anul 2007. Și, probabil, nu s-ar greși dacă s-ar spune că „inima”, în calitatea ei de insondabil centru al persoanei umane și al vieții ei duhovnicești, reprezintă preocuparea esențială a cugetării teologice a Părintelui Zaharia. De aceea și titlul acestui volum conține grăitoarea formulare a Sfântului Apostol Petru, „Omul tainic al inimii”. Un alt volum al Preacuvioșiei Sale, tradus deja în limba română, este intitulat tot cu o expresie biblică: *Lărgiți și voi inimile voastre* (2 Cor. 6, 13). Din spațiul extins acordat în această carte rostirii teologice despre inima duhovnicească, se poate lesne înțelege că pentru restaurarea noastră interioară reală, nu iluzorie, este crucială cunoașterea ei, adică a stărilor care se petrec neîncetat în adâncul inimii, ca luptă cu patimile egoiste pentru zădărnicierea

lucrării morții noastre spirituale și ca lucrare prin dumnezeiescul har a învierii noastre sufletești.

Se stăruie, deci, aici, într-un autentic duh filocalic, sprijinit pe învățătura Sfântului Siluan Atonitul și a Starețului Sofronie, asupra *tainei inimii*, asupra nepătrunsului proces lăuntric al trezirii și zidirii sau renașterii ei spre viața cea nestricăcioasă. Aceasta înseamnă că în inimă trebuie să coboare mintea răstignită unindu-se cu ea, întrucât din inimă „*sunt ieșirile vieții*” (Pilde 4, 23), și în ea se cuvine să Se sălășluiască Ziditorul ei, și doar prin ea Îl poate omul vedea pe Dumnezeu (cf. Matei 5, 8), gustând astfel cea mai înaltă fericire. De aceea, vorbind despre cutremurătoarele și inefabilele trăiri ale inimii omului care se întoarce la Dumnezeu prin arzătoare pocăință, Părintele Zaharia zice: „*Suferința cumplită pricinuită de simțământul păcatului îi adună acum atenția minții în inimă. Și cu cât mintea rămâne mai mult în inimă, în rugăciune de pocăință, cu atât harul Duhului Sfânt întetește în om văpaia iubirii pentru Hristos, luminându-i mintea cu vederea Feței Sale. Și chipul cel blând și smerit al lui Hristos într-atât îi uluiește sufletul, încât se naște înlăuntrul lui o bucurie fără margini și nădejdea că moartea poate fi nimicită.*” (p. 107). În acest pasaj, ca și în multe altele din prezenta carte a Părintelui Arhimandrit Zaharia Zaharou este cuprins, implicit, și mesajul ei duhovnicesc, sau mai degrabă îndemnul ei, amintind de cuvintele Prorocului: „*Să-L cunoaștem, să ne sârguim să cunoaștem cine este Domnul*” (Osea 6, 3). De ce? Pentru a ne învrednici cu toții de bucuria negrăită a vederii „chipului celui blând și smerit al lui Hristos” ca arvună a învierii de obște și fericirii din Împărăția cerurilor.

Această carte este de mare folos, mai ales în anul 2014, ca *An omagial al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Împărtășanii*, deoarece acordă o mare importanță pocăinței ca stare și lucrare de înnoire duhovnicească a omului credincios. Felicităm pe autorul acestei cărți și binecuvântăm publicarea ei la Editura BASILICA a Patriarhiei Române.

† DANIEL
Patriarhul României

PREFAȚĂ

(LA EDIȚIA ÎN LIMBA ÎNGLEZĂ)

„Ci să fie omul cel tainic al inimii, întrunestricăcioasa podoabă a duhului blând și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu.”

(1 Petru 3, 4)

În toiu iernii anului 2007, Arhimandritul Zaharia a plecat de la Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul, Stavropighie a Patriarhiei de Constantinopol, situată la marginea liniștitului sat englezesc Tolleshunt Knights, pentru a veni în Wichita, Kansas, în inima Americii. (Wichita se află la o distanță de aproximativ trei sute de kilometri de satul Lebanon, Kansas – centrul geografic al Americii continentale, loc marcat de o bisericuță creștină). Este a doua oară (prima dată fiind în februarie 2001) când, la invitația mea, Părintele Zaharia a consimțit cu smerenie să-și părăsească isihia pentru a face o călătorie anevoioasă de mai bine de zece mii de kilometri ca să-i hrănească pe preoții și diaconii eparhiei mele din bogata merinde duhovnicească pe care o împarte zilnic în mănăstirea sa de metanie.

Fiu duhovniceșc al întemeietorului mănăstirii, Fericitul Stareț Sofronie de la Essex († 1993), și în felul acesta nepot duhovnicesc al Sfântului Siluan Athonitul († 1938), Părintele Zaharia a moștenit rarul și neprețuitul dar al cuvântului, un cuvânt însoțit de acești uriași duhovnicești contemporani. Și ce cuvinte ne-a adus nouă, care suntem copiii sfârșitului de veac douăzeci și începutului de veac douăzeci și unu!

Cu harul lui Dumnezeu, prin povețele și rugăciunile sfințitului său Părinte, și prin propriile strădanii duhovnicești, Părintele Zaharia și-a împodobit omul cel tainic al inimii cu „nestricăcioasa podoabă a duhului blând și liniștit” (1 Petru 3, 4), și

învățătură să – de care lumea s-a putut bucura mai întâi prin intermediul CD-urilor, iar acum prin paginile acestei cărți – se va vădi o mlădiță purtătoare de viață și de roadă a Viței celei Adevărate, iară nu o mlădiță uscată și neroditoare a teologiei pur speculative. Membrii Frăției Clerului din eparhia noastră, care îl are ca ocrotitor pe Sfântul Rafael – frăție pe care Părintelui Zaharia îi place să o numească „binecuvântata ceață apostolică” – s-au înfruptat pe săturate la masa cea bogată, gătită nouă de acest ieromonah însuflăt de Dumnezeu. S-au desfătat culegând pentru ei înșiși și pentru turmele pe care le păstoresc neprețuitele cuvinte de-viață-purtătoare, care în toată vremea și în tot ceasul se desprind de pe buzele sale cu atâta naturalețe, ba chiar în chip copilăresc, ca niște nestemate duhovnicești. Binecuvântat ești tu, cititorule, care te împărtășești acum de această comoară!

Fie ca binecuvântarea Sfintei și de-viață-dătătoarei Treimi să fie peste această carte și peste „pășunea duhovnicească” în care a crescut și a rodit ea (Mănăstirea Stavropighie Patriarhală a Sfântului Ioan Botezătorul), asupra Egumenului ei, Arhimandritul Chiril, și asupra tuturor celor dimpreună cu dânsul întru Hristos – și mai ales asupra unuia dintre cei doi nași ai mei de călugărie, pe care am binecuvântarea să-l am ca adânc prețuit și mult iubit frate întru Hristos, Arhimandritul Zaharia.

† VASILE

*Episcopul Wichitei și al Eparhiei Americii Centrale din cadrul
Arhiepiscopiei Americii de Nord a Bisericii Creștin-Ortodoxe Antiohiene*

23 august, 2007

Odovania praznicului Adormirii Maicii Domnului

TAINA INIMII OMULUI

(Introducere)

Toate rânduielile pe care Sfânta noastră Biserică ni le pune înainte nu au decât un rost, și anume de a dezvălui „adâncul inimii” (Ps. 63, 7)¹, centrul ipostasului uman. După cum ne încredințează Sfintele Scripturi, Dumnezeu a plămădit fiecare inimă în chip aparte: inima Îi este ținută, ei i Se descoperă și în ea Se sălășluiește.

De vreme ce Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul nostru (cf. Luca 17, 21), inima este câmpul de luptă pentru mântuirea noastră, și scopul nevoinței noastre este să o curățim de toată întinăciunea și să o păstrăm neprihănită înaintea Domnului. „Cu toată paza păzește inima ta, că dintru aceasta sunt ieșirile vieții” (Pilde 4, 23)², îndeamnă Solomon, înțeleptul împărat al lui Israel. Aceste cărări ale vieții străbat inima omului și dorința neostoită a celor ce caută neîncetat Fața Dumnezeului celui Viu este ca inima lor, pe care păcatul a secătuit-o de viață, să se aprindă iarăși de harul dumnezeiesc.

Inima este adevărata „biserică” unde omul se întâlnește cu Dumnezeu. Inima omului caută o simțire (cf. Pilde 15, 15)³ atât înțelegătoare cât și dumnezeiască, și nu află odihnă până când Domnul slavei nu vine și Se sălășluiește într-însa.

¹ Ed. Sfântului Sinod, București, 1914.

² Ed. Sfântului Sinod, București, 1914.

³ *Biblia de la București*, 1688.

Iar Dumnezeu, Care este un „Dumnezeu gelos” (Ieş. 34, 14)⁴, nu Se mulţumeşte doar cu o parte din inima noastră. În Vechiul Testament Îi auzim chemarea: „Dă-mi, fiule, inima ta” (Pilde 23, 26), iar în Noul Testament ne porunceşte: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău şi din toată puterea ta” (Marcu 12, 30). El este Cella Ce a plămădit inima fiecărui om în chip unic şi irepetabil, însă nicio inimă nu-L poate cuprinde pe de-a-ntregul, căci „Dumnezeu este mai mare decât inima noastră” (1 Ioan 3, 20). Şi totuşi, atunci când omul izbuteşte să-şi întoarcă toată inima spre Dumnezeu, Domnul Însuşi face să rodească într-însa sămânţa nestricăcioasă a cuvântului Său, o pecetluieşte cu minunatul Său Nume şi o luminează cu prezenţa Lui veşnică şi plină de har. O prefăce în biserică a Dumnezeirii Sale, nefăcută de mâini omeneşti, în stare să-I oglindească „Chipul”, să-I audă „glasul” şi să Îi „poarte” Numele (cf. Ioan 5, 37; Fapte 9, 15). Într-un cuvânt, omul îşi împlineşte atunci menirea vieţii, rostul pentru care a venit în lumea aceasta trecătoare.

Marea tragedie a vremii noastre constă în aceea că trăim, gândim, vorbim şi chiar ne rugăm lui Dumnezeu în afara inimii, în afara casei Tatălui nostru. Cu adevărat casa Tatălui nostru este inima noastră, acolo voieşte să-Şi afle odihna „Duhul slavei şi al lui Dumnezeu” (1 Petru 4, 14), pentru ca „Hristos să ia chip în noi” (cf. Gal. 4, 19). Într-adevăr, doar atunci vom fi tămăduiţi şi vom deveni ipostasuri după Chipul Ipostasului celui adevărat şi desăvârşit, al Fiului şi Cuvântului lui Dumnezeu, Care ne-a zidit şi ne-a mântuit prin scump Sângele negrăitei Sale jertfe.

⁴ Ed. Jubiliară a Sfântului Sinod, Bucureşti, 2001.

Însă câtă vreme suntem robi patimilor care izgonesc mintea (voûç) din inimă și o ademenesc în lumea deșartă și pururi schimbătoare a celor zidite, lipsindu-ne astfel de toată vlaga duhovnicească, nu vom cunoaște noua naștere de Sus, care ne face fii ai lui Dumnezeu și dumnezei după har. De altminteri, într-un fel sau altul, toți suntem niște „fii risipitori” ai Tatălui Ceresc, căci, după cum zice Scriptura: „toți am păcătuit și suntem lipsiți de slava lui Dumnezeu” (Rom. 3, 23). Păcatul ne-a abătut mintea de la vederea de-viață-dătătoare a lui Dumnezeu și ne-a făcut să rătăcim într-o „țară depărtată” (Luca 15, 13). În această țară depărtată am pierdut cinstea îmbrățișării Părintești și, pascănd porcii, ne-am făcut slugi diavolilor. Ne-am dat patimilor rușinoase și foametei cumplite a păcatului, care cu silnicie și-a făcut loc înlăuntrul nostru, devenind legea mădularelor noastre. Dar trebuie să ieșim din iadul acesta al absenței lui Dumnezeu și să ne întoarcem în casa Tatălui, pentru a stârpi legea păcatului din noi și a lăsa să se sălășluiască în inima noastră legea poruncilor lui Hristos. Căci singura cale care ne scoate din chinurile iadului la bucuria Împărăției este calea poruncilor dumnezeiești: suntem chemați să iubim pe Dumnezeu și pe aproapele nostru cu toată ființa noastră, cu o inimă slobodă de păcat.

Întoarcerea din această țară depărtată și neprimitoare nu este deloc ușoară și nu există foamete mai cumplită decât aceea a unei inimi pustiite de păcat. Cei cu inimile pline de mângâierea harului nestricăcios pot să rabde toate lipsurile și năpastele, prefăcându-le într-un praznic al bucuriei duhovnicești; însă foamea unei inimi împietrite, de la care s-a depărtat mângâierea dumnezeiască, este o suferință fără alinare. Nu este chin mai mare decât acela al unei inimi

nesimțitoare și învârtoșate, care nu mai știe să distingă Calea luminoasă a Proniei dumnezeiești de cărările întunecate ale lumii acesteia. Însă, de-a lungul istoriei, au fost și oameni cu inimi pline de har, vase alese, luminate de duhul proorocesc, care au știut să deosebească Lumina Dumnezeiască de întunericul acestei lumi.

Oricât ar fi de grea și de înfricoșătoare lupta pentru curățirea inimii, nimic nu ar trebui să ne împiedice să ne-o asumăm, căci avem de partea noastră nespusa milostivire a lui Dumnezeu, Care Și-a făcut din inima omului propria Sa grijă și țință. În Cartea lui Iov citim aceste uimitoare cuvinte: „Ce este omul că l-ai mărit pe el și că iei aminte la el? Că-l cercetezi pe el până dimineța și până la vremea odihnei îl judeci pe el?... De ce m-ai pus pe mine țință să-Ți fiu și povară să-Ți fiu?” (cf. Iov 7, 17-18, 20). Pe Dumnezeu Acesta pe Care mintea nu-L poate cuprinde Îl vedem cum vânează inima omului: „Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine” (Apoc. 3, 20). El bate la ușa inimii noastre, dar ne încurajează și pe noi să batem la ușa milostivirii Sale: „Bateți și vi se va deschide” (Luca 11, 9). Când cele două uși, cea a bunătății dumnezeiești și cea a inimii omului, se deschid, atunci se săvârșește cea mai mare minune din viața noastră: inima omului se unește cu Duhul Domnului, Dumnezeu prăznuiește împreună cu fiii oamenilor.

De acest praznic al mângâierii dumnezeiești ne lipsim nu numai atunci când ne dăm stricăciunii păcatului, păcând porcii în țara cea îndepărtată, ci și atunci când suntem delăsători în lupta noastră duhovnicească. „Blestemat este cel ce face lucrurile Domnului cu lenevie” (Ierem. 48, 10)⁵,

⁵ Ed. Sfântului Sinod, București, 1914.

ne avertizează Proorocul Ieremia. Atunci când paștem porcii săvârșim lucrarea blestemată a vrăjmașului, diavolul. Însă atragem asupra noastră blestemul și atunci când slujim Domnului fără tragere de inimă, măcar că locuim în casa Lui, căci Dumnezeu nu rabdă ca omul să-și împartă inima. Bineplăcut înaintea lui Dumnezeu este numai omul care-I vorbește din toată inima și face lucrarea Lui cu bucurie: „căci Dumnezeu iubește pe cel ce dă cu voie bună” (2 Cor. 9, 7), zice Apostolul. Dumnezeu voiește să ne întoarcem spre El cu toată inima și să I-o închinăm Lui, pentru ca să o umple de bogăția bunătății și de darurile milostivirii Sale. El „seamănă cu dărnicie” (cf. 2 Cor. 9, 6) și așteaptă și de la noi același lucru.

Din cele câteva gânduri înfățișate mai sus începem să înțelegem ce lucru de mare preț este să stăm înaintea Domnului cu toată inima și să o revărsăm înaintea Lui. Începem, de asemenea, să ne dăm seama câtă trebuință avem să ne descoperim inima, pentru că aceasta ne îngăduie să-I vorbim Dumnezeului și Tatălui nostru din inimă și să fim auziți de El. În felul acesta Îl îndreptățim să desăvârșească reînnoirea noastră și să ne așeze iarăși în cinstea cea dintâi de care ne bucuraserăm ca fii ai Lui.

Câtă vreme omul se află sub stăpânirea păcatului și a morții, și pradă puterii răului, el devine din ce în ce mai egoist. Despărțit fiind de Bunul Dumnezeu, omul, în deznadejdea lui, se zbate cu samavolnicie să supraviețuiască, însă nu izbutește decât să atragă asupra lui un și mai greu blestem, o și mai mare pustire. Însă oricât ar fi de pângărit de păcat, darul dintâi pe care l-a primit de la Dumnezeu, acela de a fi zidit după chipul și asemănarea Sa, rămâne definitiv și irevocabil. De aceea stă în puterea omului să se

ridice din împărăția întunericului la lumina și la viața Împărăției lui Dumnezeu. Aceasta se întâmplă atunci când omul, „venindu-și în sine”, mărturisește cu durere în suflet că piere de foame (Cf. Luca 15, 17).

Când omul căzut își vine în sine și se întoarce spre Dumnezeu, atunci „vremea este să lucreze Domnul”, după cum spunem la începutul Sfintei Liturghii. Atunci când omul pătrunde în inimă, el Îi vorbește deschis Domnului, cunoscându-și starea căzută și simțindu-se întru totul vinovat. Iar Domnul, văzând că are acum un interlocutor serios, ia aminte la el. Într-adevăr, toată lupta omului are un singur scop, acela de a-L convinge pe Dumnezeu că este fiul Lui, și când izbutește să o facă, aude în inima sa cuvântul Evangheliei: „Toate ale Mele ale tale sunt” (Luca 15, 31). În clipa în care Îl convinge pe Dumnezeu că Îi aparține, Domnul revarsă peste el șuvoaiele milostivirii Sale și viața lui Dumnezeu devine propria sa viață. Aceasta este buna voire a gândului celui dintâi al lui Dumnezeu pentru om, căci omul a fost zidit tocmai cu această menire. E ca și cum Dumnezeu i-ar spune celui care a izbutit să-L convingă: „Toată viața Mea, omule, ți-o dau ție.” Atunci Domnul, Care este Dumnezeu după fire, îi dăruiește omului propria Sa viață și omul devine dumnezeu după har.

În Evanghelia Sfântului Apostol Luca ni se spune că fiul risipitor, „venindu-și în sine”, a zis: „Scula-mă-voi și mă voi duce la tatăl meu și voi zice lui: Tată, greșit-am la cer și înaintea ta. Și nu mai sunt vrednic a mă chema fiul tău” (Luca 15, 18-19).⁶ Aceasta este o clipă minunată, un eveniment hotărâtor în viața duhovnicească. Suferințele, chinurile și foamea cumplită pe care le rabdă în țara cea îndepărtată îl silesc pe

⁶ Ed. Sfântului Sinod, București, 1914.

om să privească înlăuntrul său. O singură mișcare a harului dumnezeiesc este de ajuns pentru a preschimba energia răului într-un act de mare curaj, care îi dă puterea să privească înlăuntrul inimii și să vadă moartea ce o pustiește. Dobândind în felul acesta o înțelegere proorocească, el mărturisește cu îndrăzneală că „s-au stins în deșertăciune zilele lui” (cf. Ps. 77, 37). Cu durere în suflet, descoperă că viața sa de până atunci nu a fost decât un șir de nenumărate eșecuri și încălcări ale poruncilor dumnezeiești și că nu a făcut nicio faptă bună pe pământ care să poată îndura privirea străpungătoare a Judecătorului celui Veșnic. Își vede starea căzută și, asemeni îndelung-pătimitorului Iov, strigă: „Împărăția morții este casa mea” (Iov 17, 13).

Nemângâiat în tânguirea sa și însetând doar după slăvita veșnicie a lui Dumnezeu, omul se poate întoarce cu toată ființa sa către Dumnezeu cel viu și din adâncul inimii înalță strigare către Cel Ce „stăpânește peste viață și peste moarte și pogoară până la porțile locuinței morților și iarăși ridică” (cf. Înțel. 16, 13). Acesta este un moment de cotitură în viața noastră, pentru că acum Dumnezeu-Mântuitorul Își începe lucrarea de rezidire a omului.

Când omul cade în păcat mintea i se îndreaptă spre cele din afară, risipindu-se în cele zidite. Însă când omul se întoarce în sine, conștient de pierzania sa și căutând mântuirea, atunci mintea i se îndreaptă spre cele dinlăuntru, încercând a afla calea de întoarcere spre inimă. În cele din urmă, când toată ființa i se adună în împreunarea minții cu inima, are loc o a treia mișcare, prin care omul se întoarce cu toată ființa către Dumnezeu-Tatăl. Și numai acela care înfăptuiește această întreită mișcare circulară poate ajunge la desăvârșire.

La început, omul pe toate le trăiește și le înfăptuiește în afara inimii; nutrește gânduri de mândrie și ia seama la lucruri deșarte, viețuind, de fapt, în înșelare. Inima îi este întunecată și lipsită de înțelegere și, în starea sa căzută, alege să se închine și să slujească „făpturii, în locul Făcătorului” (Rom. 1, 25). Trăind în afara inimii, omul este lipsit de discernământ și nu deslușește uneltirile diavolului (cf. 2 Cor. 2, 11)⁷, după cum drept învață și Vechiul Testament: „nu poate cel lipsit de inimă să dobândească înțelepciune” (cf. Pilde. 17, 16)⁸; și pentru că omul nu-și are inima ca temei al ființării sale, rămâne neștiutor și fără roadă, „lovind în aer” (1 Cor. 9, 26). Nestatornic și plin de îndoială, el nu izbuteste să urmeze calea Domnului fără șovăială.

Mai apoi, „venindu-și în sine”, omul începe să nutrească gânduri smerite, care atrag harul, îi subțiază inima și îi luminează mintea. Ele se nasc înlăuntrul lui și îl ajută să discearnă și să primească doar acele gânduri care îi întăresc inima, ca ea să rămână neclintită în hotărârea de a bineplăcea lui Dumnezeu atât în viață cât și în moarte. Dacă la început, omul se lasă pradă unui cerc vicios de gânduri aducătoare de moarte, mai apoi, însuflat de cuvântul lui Hristos, dobândește gânduri unele mai adânci decât altele: de la credință ajunge la o credință mai mare, de la nădejde la o mai nestrămutată nădejde, de la har la o mai bogată revărsare a harului și de la dragostea de Dumnezeu la o mai mare plinătate a dragostei. „Știm”, ne spune Apostolul Pavel, „că celor ce iubesc pre Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine.” (Rom. 8, 28)⁹. Cu adevărat, această întoarcere în

⁷ Ed. București, 1914.

⁸ Ed. București, 1914.

⁹ Ed. București, 1914.

sine și descoperire a inimii sunt lucrarea harului dumnezeiesc. Iar când omul ia seamă la chemarea Domnului și împreună-lucrează cu harul care i-a fost dăruit, acest har îi pătrunde și îi întărește întreaga făptură.

Când harul pomenirii morții începe să lucreze în om, atunci el înțelege nu numai că zilele lui s-au stins în deșertăciune și că toată viața sa n-a fost decât un eșec și o trădare a lui Dumnezeu, ci își dă seama și că moartea amenință să înghită tot ceea ce conștiința sa îmbrățișase până atunci, chiar și pe Dumnezeu¹⁰. Acum e încredințat că duhul său are nevoie de veșnicie și că niciun lucru zidit – nici înger, nici om – nu-l poate ajuta. De aceea caută să lepede toată alipirea pătimasă de cele zidite. Și de va crede în cuvântul lui Hristos și se va întoarce spre El, atunci cu ușurință va afla locul inimii, căci a devenit iarăși slobod. Credința lui este mântuitoare, fiindcă acum înțelege că Hristos „Se face răsplătitor celor ce Îl caută” (Evrei 11, 6), adică este încredințat că Hristos este Dumnezeu cel Atotputernic, Care a venit să mântuiască lumea și Care iarăși va să vină să judece întreg pământul cu dreptate. Omul se dă pe sine cu totul „legii credinței” (Rom. 3, 27) și, nădăjduind împotriva oricărei nădejdi (cf. Rom. 4, 18), pe toate le lasă la mila lui Dumnezeu. Asemenea credință adevărată aflăm la femeia canaaneancă, care a primit învățătura Mântuitorului la fel

¹⁰ Cf. Arhim. Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. Ierom. Rafail (Noica), ed. Sophia, pp. 11-12: „Moartea mea inevitabilă nu mai era ceva nesfârșit de mic, «unul mai puțin». Nu. În mine, împreună cu mine, moare tot ceea ce fusese cuprins de conștiința mea: cei apropiați mie, suferințele și dragostea lor, toată desfășurarea istoriei, întreg Pământul, și Soarele, și stelele, și nețărmozurile întinderi: până și Însuși Făcătorul lumii, și Acela moare în mine; și întreaga Ființă este înghițită de întunericul uitării”

cum un câine primește mâncarea de la stăpânul său, și L-a urmat liber și fără șovăială. Și fie că Acela a muștrat-o, fie că a lăudat-o, Dumnezeu a rămas pentru ea drept și în veci binecuvântat. O asemenea credință primește răsplata înfierii, pentru că ea izvorăște din iubire și smerenie, și nu încetează să atragă harul dumnezeiesc care deschide inima și îi dă viață.

Când omul crede și duhul său află adevărata legătură cu Duhul lui Hristos „Care a înviat din morți” (2 Tim. 2, 8) și Care trăiește și împărățește în veac, atunci el este luminat de Dumnezeu și își vede sărăcia și pustiirea lăuntrică. Tot atunci își dă seama că în el nu este viață veșnică și o mare frică pune stăpânire pe el, pentru că înțelege că Dumnezeu lipsește din viața lui. O asemenea frică dumnezeiască dă inimii omului puterea de a se împotrivi păcatului și a râvni mai degrabă la cele cerești decât la cele pământești. Și atunci, în viața lui, se adevăresc cuvintele Scripturii: „Începutul înțelepciunii este frica Domnului” (cf. Pilde. 1, 7)¹¹. Atunci când inima omului se umple de harul lui Dumnezeu, frica aceasta lucrează în om ca o desăvârșită smerenie, care îl păzește de îndrăzneala de a „cugeta despre sine mai presus decât se cuvine să cugete” (cf. Rom. 12, 3) și de a trece peste hotarele firii sale zidite.

Mai este încă o cale prin care credinciosul își poate afla negreșit inima, și anume prin răbdarea rușinii pentru păcatele sale în Taina Spovedaniei. Hristos ne-a mântuit pătimind pentru noi ocară Crucii. Asemenea și credinciosul, atunci când iese în afara taberei acestei lumi (cf. Evr. 13, 11-12), neținând seama de părerea și de cinstirea ei, și ia asupra-și rușinea propriilor păcate, dobândește o inimă

¹¹ Ed. București, 1914.

smerită. Dumnezeu îi primește acest simțământ de rușine pentru păcatele săvârșite ca pe o jertfă de mulțumită și îl face părtaș harului ce izvorăște din înfricoșata Sa Jertfă pe Cruce. Acest har într-atât îi curățește și-i reînnoiește inima, încât omul izbutește să stea înaintea Domnului în chip bineplăcut Lui.

Multe sunt cugetările, învățăturile și nevoințele care ajută la trezirea, zidirea, păzirea și luminarea inimii și, în cele din urmă, la lărgirea ei prin asemănarea cu Hristos. Pentru început aș dori să mă opresc asupra rugăciunii și a pocăinței.

În Rugăciunea lui Iisus, prin chemarea Numelui Domnului, credinciosul rămâne în prezența vie a Dumnezeu-lui-Persoană, a Cărei energie se împărtășește inimii omului, preschimbându-l cu totul. Când rugăciunea e făcută cu smerenie și se însoțește de lucrarea trezviei, ea adună mintea în inimă, rodind înlăuntrul ei simțirea minunată și mai presus de fire a prezenței iubitului său Dumnezeu.

Cât privește pocăința, această lucrare atotcuprinzătoare zidește și păzește inima mai mult decât oricare alta. Pocăința are un scop minunat și sfânt. Cel ce se pocăiește mărturisește pe de o parte că Dumnezeu cel viu al Părinților noștri este un Dumnezeu drept și adevărat în toate voile, căile și judecățile Sale și, pe de altă parte, adevărește că tot omul este mincinos (cf. Rom. 3, 4), căzut în înșelarea păcatului și lipsit de cea dintâi și dumnezeiască cinste și slavă. De aici trebuie să-și înceapă lucrarea cel ce voiește să se pocăiască: să-și mărturisească păcătoșenia, să ia asupra-și păcatul, smerindu-se și osândindu-se pe sine. În felul acesta devine adevărat și atrage la sine Duhul Adevărului, Care îl curățește de tot păcatul și îl îndreptățește (cf. 1 Ioan 1, 8-10).

După cum spunea Sfântul Siluan, Duhul Sfânt mărturisește în inima sa mântuirea.¹² Însă același Duh Îl îndreptățește și pe Dumnezeu cel adevărat, Care a zis prin Proorocul Său: „Jertfa lui Dumnezeu: duhul umilit; inima înfrântă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi” (Ps. 50, 18). Căci atunci când omul își vine în sine și zice de bunăvoie și din toată inima: „Tată, greșit-am la cer și înaintea Ta; nu mai sunt vrednic a mă numi fiu al Tău”, el aude în inima sa vocea milostivirii cerești: „toate ale Mele ale tale sunt” (Luca 15, 18-19, 31).

La început, omul se pocăiește pentru păcatele sale, însă pe măsură ce harul pocăinței sporește, se vindecă înstrăinarea sa de viața veșnică și i se deschide înțelegerea gândului celui mai înainte de veci al lui Dumnezeu pentru om. Chipul (cf. Ioan 5, 37) lui Hristos începe să se întipărească încetul cu încetul în inima sa, pe măsură ce înțelege mai limpede chemarea de a-I deveni asemenea, „după chipul Celui Ce l-a zidit” (Col. 3, 10), și nu se mai compară pe sine cu ființe muritoare, ci cu Dumnezeu cel veșnic. Această viziune îl conduce la deplinătatea pocăinței, adică la o pocăință în plan ontologic, care, potrivit Părintelui Sofronie, nu are sfârșit pe pământ.

La începutul pocăinței sale, credinciosul poartă o mică cruce pe care Dumnezeu, în judecata Lui cea dreaptă și în dragostea Lui pentru om, a îngăduit-o în viața fiecăruia dintre noi. Tocmai de această cruce personală avem trebuință pentru a ne dezrobi de toată alipirea pătimasă, și doar în măsura în care o purtăm vom fi în stare să-L iubim pe Dumnezeu și Ziditorul nostru cu inimă slobodă și să alergăm pe calea poruncilor Lui cu credincioșie și hotărâre.

¹² Cf. Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, trad. Ierom. Rafail Noica, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 326.

Cu alte cuvinte, crucea mică pe care o purtăm pentru a împlini porunca pocăinței devine cheia care ne deschide marea și veșnica moștenire pe care Hristos a dobândit-o pentru noi prin Crucea și Învierea Sa.

Însă pocăința omului e fără sfârșit. Cel mai înalt chip al pocăinței, care atrage și cel mai mare har de la Dumnezeu, este atunci când omul, precum un alt Adam, înalță la Domnul un strigăt de pocăință pentru întreaga lume, dându-și seama de consecințele cosmice ale stării sale căzute. Asemenea pocăință aflăm la cei trei sfinți tineri din Babilon, la Sfântul Apostol Pavel, în smerita rugăciune de mijlocire a tuturor sfinților și, în cele din urmă, dar nu într-o mai mică măsură, în rugăciunea pentru întreaga lume a Sfântului Siluan: „Rogu-Te, Doamne, să Te cunoască în Duhul Sfânt toate noroadale pământului”¹³. De adâncimea acestei rugăciuni aparent simple ne dăm seama din *Tânguirea lui Adam*, unde Sfântul Siluan ne înfățișează de fapt propria sa pocăință care capătă, însă, dimensiuni universale.

Însă cum poate oare pocăința personală să dobândească o dimensiune universală? Dacă ne arăm pământul inimii cu plugul pocăinței și îl udăm mereu cu apa vie a harului, va veni o vreme când „se va lumina de ziuă și Luceafărul va răsări în inimile noastre” (2 Petru 1, 19)¹⁴. Atunci, energia Duhului Adevărului, care se va fi acumulat în inimă, va deschide și va lărgi nemărginit inima ca să îmbrățișeze cerul și pământul și toate cele ce sunt. În ziua aceea, cel ce se pocăiește va intra întru Adevăr și se va naște din nou ca om adevărat. Atunci, potrivit cuvântului proorocesc al Psalmistului,

¹³ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 296.

¹⁴ Ed. Jubiliară, 2001.

„Ieși-va omul adevărat la lucrul său și la lucrarea sa adevărată până în seara vieții sale” (cf. Ps. 103, 23). Va ști atunci cum să „săvârșească sfințenie întru frica lui Dumnezeu” (cf. 2 Cor. 7, 1), să cugete doar la cele „câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt vrednice de iubit, câte sunt cu nume bun, [la] orice virtute și orice laudă” (Filip. 4, 8), la toate cele ce-i sunt de folos pentru desăvârșirea sa duhovnicească. Pacea lui Hristos, Care este Domnul Păcii (Is. 9, 6), va împărăți în inima sa și fiecare cuvânt pe care-l va rosti va izvorî din comoara desăvârșirii pe care o poartă înlăuntrul lui. Și tot ceea ce se va revărsa din preaplinul bunătății inimii sale îl va da aproapelui, și din inima sa lărgită de har (cf. 2 Cor. 6, 13) nimeni nu va lipsi. Duhul său se va sui în munții cei veșnici de unde va scruta adâncurile judecăților milostivirii lui Dumnezeu. Va înălța rugăciuni, aducând înaintea Domnului fiecare suflet, cerându-I cu stăruință să umple inimile tuturor de mângâierea nestricăcioasă a Duhului Său.

Când omul îi dăruiește Domnului toată inima sa, atunci Acesta o adumbrește cu puterea Sa mesianică, căci El are în stăpânire minunata cheie a lui David, care, cu o singură răsucire la dreapta, „tot gândul îl robește, spre ascultarea lui Hristos” (2 Cor. 10, 5). Smerenia gândurilor naște înlăuntrul lui o intensă energie duhovnicească, care-i sporește înсуflarea și îi întărește hotărârea de a-L urma pe Hristos „oriunde Se va duce” (Apoc. 14, 4), chiar și în iad. Apoi, o singură răsucire la stânga a cheii face ca toate gândurile de la vrăjmaș să se întoarcă iarăși înlăuntrul lui. Atunci omul dobândește trezvia duhovnicească, pe care o va păzi cu îngerească acribie, devenind părtaș la izbânda mai presus de lume a Dumnezeului și Mântuitorului nostru. De aici înainte nevoița sa

este mai cu seamă una pozitivă, având rareori un caracter negativ. Credinciosul se luptă cu mai mare râvnă „să se îmbrace întru locașul său cel din cer... ca ceea ce este muritor să fie înghițit de viață” (2 Cor. 5, 2-4)¹⁵, și dă mărturie despre puternica și nemărginita „creștere a lui Dumnezeu” (Col. 2, 19) în el.

Inima îi este acum curățită de harul dumnezeiesc și mintea se poate sălășlui în ea cu ușurință, prin chemarea Numelui lui Hristos. Așa încât, în chip firesc, inima începe a se ruga neîncetat „cu suspine negrăite” (Rom. 8, 26). Având pe Domnul pururea sălășluit în inimă, suntem de acum „învățați de Dumnezeu” (Ioan 6, 45) și începem a deosebi care gânduri sunt în armonie cu prezența Sa și care gânduri îi împiedică venirea și sălășluirea în noi. Cu alte cuvinte, ne deprindem a trăi în chip proorocesc. Inima învață să „reverse dintr-însa cuvânt bun” (Ps. 44, 1)¹⁶, să deslușească graiul lui Dumnezeu și, cu sfântă hotărâre, necurmat să strige: „Gata este inima mea, Dumnezeule, gata este inima mea! Cânta-voi și voi lăuda slava Ta” (Ps. 56, 10). Învățăm cum să devenim „semne” ale Duhului, dând mărturie despre adevărul Celui Care a venit să ne mântuiască și Care iarăși va veni să judece lumea cu dreptate și mare milă. În toate strădaniile noastre încercăm din răspuțeri să ne ridicăm la înălțimea așteptărilor lui Dumnezeu, știind că „Domnul iubește inimile cuvioase, și primiți sunt Lui toți cei fără prihană în căile lor” (Pilde 22, 11)¹⁷.

Nădăjduiesc că din puținele gânduri pe care vi le-am împărtășit reiese limpede faptul că lucrarea de căpătâi a

¹⁵ Ed. București, 1914.

¹⁶ Ed. Jubiliară, 2001.

¹⁷ Ed. București, 1914.

omului și singura care dă valoare vieții sale este strădania de a-și descoperi și curăți „adâncul inimii”, pentru a fi bine-cuvântat cu vederea mai presus de cuvinte a Dumnezeuului nostru cel Sfânt.

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Iertați-mi întrebarea naivă: Unde anume este inima? Nu „Ce este inima?”, ci „Unde este inima?”.

Răspunsul 1: Inima este înlăuntrul pieptului. Când vorbim despre inimă avem în vedere inima duhovnicească; aceasta coincide cu inima trupească. Însă când omul este luminat și sfințit, atunci toată ființa lui devine inimă. Inima este sinonimă cu sufletul, cu duhul; este un loc duhovnicesc în care omul își află unitatea, unde mintea împărățește, odată ce s-a curățit de patimi. Nu doar mintea se adună în inimă, ci întregul trup. Sfântul Grigorie Palama spune că inima este trupul trupului nostru, un loc în care întreaga ființă a omului devine ca un nod. Când mintea se unește cu inima, omul devine stăpân pe propria-i fire și în el nu mai este împrăștiere și dezbinare. Aceasta este starea de sfințenie a omului vindecată de patimi. Dimpotrivă, în starea noastră căzută, suntem dezbinați: un lucru gândim cu mintea, un altul percepem cu simțurile și un altul dorim cu inima. Însă când mintea și inima se unesc prin harul lui Dumnezeu, atunci omul nu are decât un singur gând: gândul la Dumnezeu, și o singură simțire: simțirea înțelegătoare a lui Dumnezeu. De aceea pocăința și lacrimile sunt atât de mult prețuite, căci ele ne ajută să aflăm vindecarea, unitatea firii, pentru că niciun om nu poate să plângă având în minte două gânduri; plângem din cauza unui gând care ne doare. Dacă ne doare gândul

că suntem despărțiți de Dumnezeu, că „departe de păcătoși e mântuirea” (Ps. 118, 155), și toate cele pe care ni le însuflă în inimă această durere, atunci, cu siguranță, vom avea lacrimi; dar dacă avem în minte două gânduri, nu vom putea plânge. Sfinții nu sunt oamenii multor gânduri, poate că au un singur gând, dar prin prisma acestuia ei văd întreaga ființare cosmică, cerul și pământul. Gândul lor devine asemenea unui binoclu prin care văd și discern totul. Lacrimile sunt de mare preț în viața duhovnicească pentru că, mai devreme sau mai târziu, scot inima la iveală. Dacă avem lacrimi pentru că tânjim după Dumnezeu și vrem să ne împăcăm cu El, atunci, negreșit, ne vom afla inima, iar mintea va coborî în adâncul ei și Dumnezeu va împărăți acolo cu harul Său.

Întrebarea 2: Dacă omul ajunge să dobândească o inimă smerită, este oare cu puțință să mai cadă în starea de dinainte, și dacă da, îi este mai greu sau mai ușor să se reîntoarcă?

Răspunsul 2: În viața duhovnicească suim și coborâm tot timpul, însă nu încetăm a căuta și a „vâna” acele gânduri smerite care unesc mintea cu inima. De pildă, toate gândurile Sfintei Scripturi ne pot ajuta, pentru că purced de la Duhul smerit al lui Dumnezeu. Prin urmare, orice gând din Sfânta Scriptură poate deveni un „cărbune aprins” care să se atingă de inima noastră așa cum s-a atins de buzele lui Isaia. De aceea trebuie să cercetăm cuvântul Domnului pentru ca acesta să sălășluiască îmbelșugat în inimile noastre, după cum spune Sfântul Pavel (cf. Col. 3, 16). Îi este ușor harului să „aprindă” în noi, în vremea rugăciunii, unul dintre aceste gânduri și atunci ne vom putea ruga cu un verset din Scriptură pentru multă vreme. Și Duhul Sfânt Se va ruga împreună cu noi pentru că acest cuvânt ne-a fost dat chiar de El. Acest gând aducător de lacrimi și pocăință poate veni

din Sfânta Scriptură, însuflețit fiind de har; poate veni în chip nemijlocit de la Însuși Dumnezeu, prin rugăciune; poate veni din cântările Bisericii, din cuvântul unui stareț sau al unui frate; poate veni de oriunde. Dumnezeu caută mereu inima omului și o poate „aprinde” cu orice Îi stă la îndemână. Noi trebuie doar să fim gata să „înghățăm” gândul acesta. Ne este mai cu seamă de folos rugăciunea cu osândire de sine. În rugăciunile dinainte de Sfânta Împărtășanie aflăm multe asemenea gânduri de osândire de sine înaintea Dumnezeului celui Sfânt în Treime. Cred că dacă le vom citi cu atenție, vom primi întotdeauna mare ajutor. Într-o zi, anumite cuvinte ale acestei rugăciuni vor rămâne în noi și vor lucra pocăință înlăuntrul nostru; într-o altă zi, alte cuvinte, și tot așa. Rugăciunea cu osândire de sine ajută mult pentru că ea urmează calea cea pogorătoare a lui Hristos: El este Cel Ce mai întâi S-a pogorât, iar mai apoi „suindu-Se la înălțime, a robii robime și a dat daruri oamenilor” (Efes. 4, 8). De aceea, Părintele Sofronie spune că cei care sunt purtați de Duhul Sfânt nu conținesc să se osândească pe sine înaintea Domnului și în felul acesta să-I urmeze în smerită pogorâre. Însă trebuie să fim cu băgare de seamă, căci nu toți sunt în stare să împlinească acest cuvânt. Cei care sunt sănătoși psihic pot să o facă și află mare putere și mângâiere, însă pentru cei slabi există o altă cale, și anume, a aduce neîncetat laudă lui Dumnezeu, neuitând însă a încheia rugăciunea cu cuvintele „deși sunt nevrednic, Doamne”. Pentru Sfântul Maxim Mărturisitorul adevărata smerenie înseamnă a avea conștiința că ne-am primit ființa „cu împrumut” de la Dumnezeu. Iar smerenia o vom afla dacă vom mulțumi Domnului totdeauna și pentru toate, încă și pentru fiecare răsuflare pe care ne-o dăruiește. Într-una din rugăciunile

dinaintea Tainei Botezului, Îi mulțumim Domnului că a făcut aerul ca să putem respira. Aceeași idee o regăsim și într-una din rugăciunile vecerniei plecării genunchilor, de la Rusalii. Așadar, de-I vom mulțumi Domnului pentru toate, vom rămâne smeriți cu duhul.

Întrebarea 3: În călătoria noastră spre inimă ajungem să-L cunoaștem mai bine pe Dumnezeu, deci se poate vorbi despre o anumită sporire duhovnicească. Învățătura și studiul sunt parte a călătoriei noastre. Ați putea să comentați asupra echilibrului care ar trebui să existe între cunoașterea și sporirea minții, pe de-o parte, și cunoașterea și sporirea inimii, pe de alta? Cum știm dacă ele cresc împreună sau separat? Pe măsură ce învățăm, ne dăm seama că oricum nu vom ști niciodată nimic și ni se pare că inima o ia într-altă parte, iar mintea își dă seama că niciodată nu va putea cunoaște totul.

Răspunsul 3: Este adevărat că munca intelectuală nu este întotdeauna prielnică lucrării inimii, dar este necesară și trebuie să o facem, cel puțin pentru câțiva ani. Este de trebuință pentru viața Bisericii, mai ales dacă suntem chemați să slujim oamenilor. Iar singurul lucru care ne poate păzi este să o facem din ascultare față de Biserică – față de episcop sau de duhovnic. Aceasta ne va ocroti și ne va sprijini pentru o vreme. Îmi amintesc de vremurile când studiam teologia și încercam să țin și rugăciunea. Nu era cu putință. O săptămână țineam rugăciunea, dar nu izbuteam să învăț pentru școală. Când încercam să țin pasul cu școala, pierdeam rugăciunea. Nu aveam niciun fel de statornicie în anii aceia. Iertați-mă că vorbesc despre mine însumi, dar, privind în urmă, pot să spun că a fost o perioadă foarte

folositoare, pentru că mi s-a cerut să studiez și am făcut-o, și rugăciunile celui care mi-a dat această ascultare m-au păzit.

Odată i-am spus unui stareț din mănăstirea noastră: „În zilele noastre, munca duhovnicului este atât de anevoioasă și de periculoasă încât ca s-o poți face trebuie să fii incoruptibil.” Însă acesta mi-a răspuns: „Nu, greșești. Nu trebuie să fii incoruptibil, trebuie doar să ai un punct de referință.” Și avea dreptate: în Biserică, a avea un punct de referință în persoana unui stareț ne ajută să păstrăm duhul smereniei, adică ne apără de primejdii. Nu trebuie neapărat să fim incoruptibili, dar trebuie să avem un punct de referință demn de încredere. Nimeni nu este incoruptibil.

Întrebarea 4: În cultura noastră modernă care este atât de materialistă, întemeiată pe știință, preocupată de biologie și de științele naturii, cum am putea oare să devenim conștienți de faptul că inima este mai mult decât un simplu mușchi? Cum am putea deveni conștienți de faptul că suntem mai mult decât un creier sau un sistem circulator?

Răspunsul 4: Trebuie să învățăm limba lui Dumnezeu. Voiam să vă vorbesc despre aceasta ceva mai încolo, însă am să vă spun acum câteva cuvinte. Pentru că noi toți am păcătuit, toți vorbim aceeași limbă – limba suferinței. Atunci când ne întoarcem la Dumnezeu, nu putem ocoli suferința, căci numai ea ne poate curăți. Dacă Îi vorbim lui Dumnezeu cu durere, dacă ne deșertăm cu durere inima înaintea Lui, atunci Dumnezeu Se va pleca spre noi și inima va reveni la viață. Îmi vine acum în minte o pildă din Cartea întâia a Regilor. Proorocița Ana era stearpă, însă avea o servitoare cu mulți copii. Servitoarea își disprețuia stăpâna și era tare mândră și obraznică, fiind plină de slavă deșartă din pricină că Dumnezeu îi dăruise prunci. Ana nu a căutat să se răzbune,

deși ea era stăpâna, ci s-a dus la templu și, asemeni celor amețiți de băutură, și-a revărsat cu durere inima înaintea Domnului. Firește, Dumnezeu a căutat la tânguirea roabei Sale și rugăciunea Anei a aflat răspuns de la Domnul. Așa se face că în anul următor s-a întors la templu, purtându-l în brațe pe Samuel, noul ei născut. De aceea, ori de câte ori suferim în viață năpastă, durere sau boală, să ne deșertăm mai degrabă inima înaintea Domnului, decât să căutăm mângâiere omenească, mergând de la o persoană la alta, povestindu-ne necazul. Aceasta poate să ne aducă o oarecare mângâiere sufletească, însă vom pierde toată tensiunea vieții, acea energie a suferinței care este atât de prețioasă atunci când este îndreptată către Dumnezeu. Aceasta este una dintre căile de urmat.

O altă cale ar fi să căutăm pe cineva care ar putea să ne învețe cum să-I vorbim lui Dumnezeu. Samuel avea vreo șaisprezece, șaptesprezece ani atunci când, în templu fiind, a auzit o voce care îl chema, și a alergat la Eli, preotul templului, crezând că acesta l-a strigat. Dar Eli i-a zis: „Nu te-am chemat. Du-te și te culcă!”. Același lucru s-a întâmplat a doua oară, și iarăși Samuel a alergat la Eli, întrebându-l dacă l-a strigat, și acela i-a zis: „Nu te-am chemat, fiul meu! Du-te înapoi și te culcă!” Dar când întâmplarea s-a repetat a treia oară, Eli, care era învățat într-ale vieții duhovnicești, a înțeles că era vorba despre o chemare proorocească de la Dumnezeu și l-a povățuit pe Samuel: „Du-te înapoi și te culcă, și de te va chema iarăși Acela, tu să zici: «Vorbește, Doamne, căci robul Tău ascultă!»” (cf. 1 Reg. 3, 1-20). Într-adevăr, vocea l-a chemat din nou și Samuel a primit ungerea proorocească. La fel și noi învățăm să-I vorbim lui Dumnezeu cu inima, prin ascultarea față de starețul nostru; de fapt,

slujirea preotească constă în a-i învăța pe oameni această limbă a lui Dumnezeu, așa cum Eli l-a învățat pe Samuel. Noi toți vorbim aceeași limbă a durerii și a suferinței și, într-un fel sau altul, toți trecem prin suferință în această viață, pentru că Dumnezeu ne iubește.

Întrebarea 5: În viața monahală este ușor să-ți dai seama care ar putea să fie starețul tău, însă cum putem să-l aflăm în viața noastră din lume? Unde ne-am putea afla starețul în afara vieții monahale?

Răspunsul 5: Aceasta a fost întotdeauna o întrebare importantă în viața Bisericii și îmi aduc aminte de Sfântul Simeon Noul Teolog care spunea că starețul trebuie căutat cu lacrimi. Roagă-te lui Dumnezeu să-ți dea unul și dacă nu-l afli, atunci vorbește-I direct lui Dumnezeu, deșartă-ți inima înaintea Lui cu lacrimi, și Însuși Dumnezeu va fi Învățătorul tău. Ceea ce spun acum e puțin cam riscant și periculos, dar e ușor să ne închipuim că în zilele noastre nu mai există stareți. Însă dacă suntem smeriți, putem face din oricine un prooroc, pentru că dacă ne apropiem cu inimă smerită și cu încredere, atunci Dumnezeu ne va vorbi prin el. Îmi amintesc că Părintele Sofronie ne spunea: „Fă din duhovnicul tău un prooroc!” Adică, apropie-te cu credință și încredere, și Dumnezeu îl va însufla să-ți dea cuvânt. După cum spuneam mai înainte, pocăința adevărată dovedește că Dumnezeu este drept și binecuvântat în toate căile Sale, și că noi suntem niște mincinoși. De multe ori se întâmplă ca noi, duhovnicii, să nu știm ce spunem. Oamenii vin și ne cer un cuvânt. Uneori cuvântul vine firesc, fără să ne dăm seama, altă dată nu primim cuvânt. Nu depinde numai de noi, depinde și de credința persoanei care întreabă. O fetiță de doisprezece ani mi-a spus în spovedanie: „Uneori am gânduri de mândrie,

spuneți-mi ce să fac.” Și i-am zis: „Mulțumește-I Domnului pentru toate câte a făcut pentru tine, mulțumește-I pentru fiecare răsuflare pe care ți-o dă.” Și fetița aceea mi-a „înhățat” cuvântul și a plecat bucuroasă.

Iertați-mă că vorbesc despre mine, dar numai în felul acesta îmi este cu putință să vorbesc în mod concret despre asemenea lucruri. Există și o latură periculoasă, pentru că riscăm să distrugem etosul vieții noastre și al Bisericii, dar acum vă vorbesc Sfinților Voastre care sunteți preoți ca și mine, și simt că pot să fiu mai limpede și mai deschis. Toate trebuie făcute în așa fel încât să nu încălcăm spațiul duhovnicesc al aproapelui. Și dacă vom reuși, va trebui să fim foarte atenți să nu pierdem smerenția.

TREZIREA INIMII PRIN HARUL POMENIRII MORȚII

Omul și soarta lui s-au aflat în cugetul lui Dumnezeu cel Unul în Sfânta Treime „mai înainte de începutul veacurilor” (2 Tim. 1, 9; Tit 1, 2; cf. Rom. 8, 29). La un moment dat, moment care scapă cunoașterii mărginite a omului, Dumnezeu cel veșnic a hotărât să plămădească omul după chipul și asemănarea Sa. L-a zidit în chip nemijlocit și personal, și l-a înzestrat cu o minte uluitoare și cu o inimă atât de largă încât să poată îmbrățișa nu doar întreaga zidire „văzută și nevăzută”, precum spunem în Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, ci însăși veșnicia lui Dumnezeu, omul devenind astfel stăpânul împărăției pământești, cununa întregii zidiri.

Încă dintru început, Dumnezeu a înzestrat firea omului cu însușirile Sale, cu toate virtuțile, și a pus în el dorul neostoit după Duhul Său. Omul se desfăta în prezența de-viață-dătătoare a Ziditorului său și era în stare să-și ridice mintea la El, îi putea vedea Chipul și vederea aceasta îi însuflețea inima și o lărgea prin adânci și nespuse simțăminte de nemărginită recunoștință și iubire dumnezeiască. Însă într-atât s-a lăsat omul îmbătat de măreția acestei stări încât a ajuns să uite că a fost făcut din nimic și a căzut în ispita neascultării. A voit să devină dumnezeu, nu prin mijlocirea dragostei lui Dumnezeu și în ascultare față de porunca Lui, ci prin propria-i putere și răzvrătire. Și atunci, după cum dă mărturie

Scriptura, omul a căzut cu înfricoșată cădere, iar căderea lui s-a vădit a fi o catastrofă de proporții universale.

Atunci mintea omului s-a alipit de cele zidite și vederea i s-a întunecat. Mintea care mai înainte se înălța la Dumnezeu cu iuțimea unui fulger a ajuns să se plece sub povara simțirilor trupești. Inima, lipsindu-se de cercetarea dumnezeiască și de toate cele ce însoțesc minunata Lui prezență, s-a împietrit cu totul, iar din minte s-a șters încetul cu încetul amintirea trăirilor mai presus de fire ale harului, care sunt prin natura lor nematerialnice. În cele din urmă, omul a rămas înlănțuit în mrejele lumii văzute, nemaifiind în stare să se ridice deasupra realității imediate. Așa a uitat de Ziditorul său și s-a făcut rob păcatului, a cărui plată este stricăciunea și moartea.

În starea aceasta dureroasă de uitare a lui Dumnezeu, omul resimte un gol pe care nimic nu-l poate umple și o nesiguranță de coșmar; e prins în strânsoarea morții și sufletul i se chinuie amarnic. Se înmulțesc înlăuntrul lui patimile care îi umplu ființa de toată răutatea și caută cu viclenie să șteargă orice urmă a pomenirii lui Dumnezeu. Omul ajunge să nu mai poată iubi și astfel se înstrăinează tot mai mult de Dumnezeu și de aproapele, și în același timp se depărtează și mai mult de menirea cea dintâi pentru care a fost zidit.

Despărțit de Dumnezeu, Care este izvorul Vieții, omul nu poate decât să se închidă în sine. Lipsit fiind de puterea harului dumnezeiesc, devine neputincios în a mai căuta mântuirea. Încetul cu încetul, ființa i se pustiește, i se dezbină, pentru ca în cele din urmă să se risipească în moarte. În fața primejdiei necruțătoare a propriei nimiciri, duhul îi este cuprins de frica morții. Omul se îmbolnăvește de egoism și începe o luptă sălbatică de supraviețuire.

Când omul alungă din inima sa pe Dumnezeu și pe aproapele, el își pierde puterea de stăpânire asupra zidirii lui Dumnezeu, care i-a fost dăruită în virtutea asemănării sale cu El. Cu alte cuvinte, omul nu izbutește să împlinească menirea pentru care a fost zidit, aceea de a împărăți lumea cu dreptate și, în chip proorocesc, a-și lărgi inima și a aduce înaintea lui Dumnezeu toată zidirea. Și, deși trăiește, duhul îi este mort, căci puterea vrăjmașă a celui-rău îi stăpânește acum întreaga fire.

Însă Dumnezeu nu Își ia chemarea înapoi (cf. Rom. 11, 29). Iar dacă voia Domnului a fost să-l zidească pe om pentru veșnicie, „spre nestricăciune” (Înțel. 2, 23), atunci moartea este un vrăjmaș neîndreptățit care trebuie nimicit (cf. 1 Cor. 15, 26). Tocmai de aceea S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu: ca să desființeze moartea de pe fața pământului și să strice lucrarea diavolului (cf. 1 Ioan 3, 8). Așadar, moartea este potrivnică firii omului, pentru că zădărnicește tocmai scopul pentru care a fost zidit. Dacă viața se sfârșește odată cu moartea, atunci totul e lipsit de noimă; și la gândul acesta sufletul omului nu-și mai află odihna.

Însă Dumnezeu, Care rămâne în veac și nu voiește moartea păcătosului, face tot ceea ce Îi stă în putință „ca păcătosul să se întoarcă de la calea sa și să fie viu” (Iez. 33, 11). Îi cheamă pe cei rătăciți să se lepede de înșelarea lor și prin harul Său dezvăluie și mai mult sălbatica priveriște a morții, moarte care, prin căderea omului în păcat, a năpădit întreaga zidire. Punându-i neconținut înaintea ochilor această priveriște cumplită, Dumnezeu sporește în om frica de moarte. Îi deschide ochii sufletului ca să recunoască pecetea stricăciunii și a morții care apasă toată făptura. Omul aude atunci geamătul întregului univers care s-a dat pe sine

deșertăciunii din care scăpare nu mai este. Sufletul primește harul de a vedea întunecatul vâl al morții, al stricăciunii și al deznădejdiei care acoperă tot omul și toate cele pământești. Acest fenomen duhovnicesc, necunoscut psihologiei moderne, este numit în terminologia ascetică ortodoxă „pomenirea morții”. El nu are nimic de-a face cu simpla conștiința că într-o bună zi vom muri, ci este mai degrabă o înțelegere adâncă, însoțită de o minunată simțire a inimii care își dă limpede seama de „deșertăciunea tuturor agonisirilor pe Pământ”¹, că „toate sunt deșertăciuni” (Eccl. 1, 2).

Acest simțământ pe care-l naște în om harul pomenirii morții poate atinge o asemenea intensitate, încât întreaga istorie și toate evenimentele lumii să îi pară a fi doar o iluzie deșartă și o farsă plină de răutate², pentru că în ele nu se află nicăieri adevărata viață în Dumnezeu, pretutindeni întinzându-se doar stăpânirea morții. Însă atunci când Domnul luminează lăuntric pe om, el își vede starea duhovnicească și înțelege că este lipsit de veșnicia cea vie a lui Dumnezeu. Este încredințat că odată cu moartea sa va înceta să mai fie și tot ceea ce conștiința sa a îmbrățișat până atunci – chiar și Dumnezeu. Dobândește o adâncă înțelegere a faptului că a fost plămădit să trăiască veșnic împreună cu Ziditorul său, iar acum vede cum voia cea mai dinainte de veci a lui Dumnezeu rămâne neîmplinită în el.

Amenințarea morții, înțeleasă ca veșnică uitare, în care lumina conștiinței se stinge, naște în suflet o spaimă cumplită și o suferință lăuntrică greu de îndurat. Însă dintr-o dată omul se trezește din îndelungatul său somn, căci simte

¹ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. Ierom. Rafail (Noica), Ed. Σοφία, București, 2005, p. 10.

² Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 11.

cum veșnicia lui Dumnezeu îl cheamă din toate părțile, dar încă nu este în stare să-i suporte în chip nemijlocit prezența și nici nu află înlăuntru-lui loc potrivit ca să o primească. Cu toate acestea, duhul său tânjește după veșnicie și nimic altceva nu-i mai dă odihnă. Adâncimea și intensitatea suferinței sale depășesc hotarele puterilor omenești. (Mulți oameni trăiesc această experiență înainte de a se călugări și de aceea pentru ei viața monahală devine o necesitate imperioasă a duhului. Ei nu stau mult pe gânduri dacă să se călugărească sau nu, ca să ia mai apoi hotărârea, ci simt mai degrabă că mor dacă nu se călugăresc.) Însă tocmai acum poate avea loc cea mai mare minune din viața omului, și anume descoperirea inimii, centrul său duhovnicesc.

Această viziune a absenței lui Dumnezeu din lume, care îl chinuie și îl arde pe om, îi dezlipește mintea de toate cele zidite, de toată slava deșartă și o întoarce înlăuntru, adică în inimă. Pomenirea morții se dovedește a fi mai puternică decât orice alipire pătimasă, iar mintea este acum slobodă să coboare în inimă și să se unească cu ea. Descoperirea inimii este de fapt începutul mântuirii omului.

Când harul pomenirii morții se sălășluiește în inimă, el atrage mintea în ea și înlăuntru-lui omului se nasc acum gânduri pe potriva acestei copleșitoare trăiri. Astfel de simțăminte își găsesc expresia în cuvinte ca acestea: „Tot ceea ce am cunoscut, tot ceea ce am iubit și ceea ce viază și mă însuflă, absolut totul, chiar și Dumnezeu, moare în mine și pentru mine, dacă eu pier cu desăvârșire”³. Sau: „În mine, împreună cu mine moare tot ceea ce fusese cuprins de conștiința mea: cei apropiați mie, suferințele și dragostea lor,

³ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, Ed. Schitul Lacu, Sfântul Munte Athos, 2001, p. 37.

toată desfășurarea istoriei, întreg Pământul, și Soarele, și stelele, și nețârmurile întinderi; până și Însuși Făcătorul lumii, și Acela moare în mine; și întreaga Ființă este înghițită de întunericul uitării.”⁴ Mai presus de toate, omului îi este dat să înțeleagă zădărnicia și deșertăciunea zidirii atunci când ea este lipsită de harul Domnului. În același timp, harul acesta al pomenirii morții îi dezvăluie și propria sa pustiire – prăpastia care îl desparte de Dumnezeu.

Amândouă aceste descoperiri sunt lucrarea harului și aduc mult folos omului căci îl fac să fie conștient de nevoia lui absolută de mântuire. Prima descoperire, simțământul că toate sunt deșertăciune, se însoțește de „deznădejdea harică”, după cum o numea Părintele Sofronie, și slobozește mintea din alipirea de cele zidite care îl împingea spre pierzanie. Cea de-a doua descoperire, conștientizarea stării căzute în care se află, îi însuflă omului teama sfântă de osânda cea veșnică. Veșnicia i se înfățișează atunci sub aspectul ei negativ: omul îl întâlnește pe Dumnezeu, fără a dobândi însă și viața Lui. Aceste simțăminte de deznădejde și teamă, pe cât de puternice pe atât de neînțelese, îi smeresc duhul, adunându-i atenția minții în inimă, locul în care i se descoperă adevărul lui Dumnezeu și înșelarea omului. Omului îi este acum cu putință a alege să trăiască după voia Domnului. El dobândește nu numai această nouă și smerită frică de Domnul, ci și cunoașterea de sine. Și dacă primește descoperirea evanghelică potrivit căreia Hristos este Ființa cea adevărată, Cel Ce este, biruitorul morții și izvorul Vieții, el va atrage la sine harul Duhului Sfânt, care îi va uni mintea cu inima, împreunându-i din nou toate puterile sufletești.

⁴ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp. 11-12.

Această unire a puterilor sufletului este primul pas spre vindecarea omului, pentru că el poate acum să se întoarcă cu toată ființa sa spre Dumnezeu în rugăciune, cu încredințarea că va afla alinare suferinței sale și tămăduire patimilor sufletului.

Atunci când omul, prin pomenirea morții, primește a fi „învățat de Dumnezeu” începe să înțeleagă nu numai tragedia sa personală, ci descoperă și dimensiunea universală a căderii. Vede că durerea lui este și durerea întregii omeniri și că starea lui de pustiire lăuntrică se răsfrânge asupra întregii zidiri căzute. Se vede pe sine, deși în chip negativ, drept centru al întregii zidiri, zidire care nu face decât să vestească o nesfârșită deșertăciune. Și pentru că acum știe că ființa lui nu se mărginește la propriul „eu”, omul învață să iubească, și acesta este începutul renașterii sale. Prin harul lui Dumnezeu, primește puterea să mijlocească pentru mântuirea întregii lumi și ajunge la adevărata contemplare duhovnicească a cerului și a pământului, care vestesc slava lui Dumnezeu și mântuirea omului.

Așadar, pomenirea morții este un dar de la Dumnezeu care îl ajută pe om să-și descopere inima, să pună început vindecării sale ca persoană și să redobândească adevărata comuniune cu Dumnezeu și cu întregul Adam. Suntem puși în fața unui paradox: tocmai pomenirea morții îl slobozește pe om de frica de moarte și îl face ca pe toate să le vadă din perspectiva iubirii lui Dumnezeu. Dacă odinioară moartea fusese urmarea firească a păcatului, acum ea devine Evanghelia Vieții, pentru că așază veșnicia, în chip limpede și absolut, deasupra celor pământești, încât chiar dacă vrăjmașul i-ar oferi credinciosului veacuri de viață fericită și lipsită de

griji pe pământ, el va alege pătimirea Crucii prin care au venit în lume adevărata bucurie și mântuirea cea veșnică.

Prin pomenirea morții ni se dezvăluie veșnicia, dar numai sub aspectul ei negativ. Această trăire nu este una sufletească, ci duhovnicească, iar cunoașterea pe care o aduce cu sine este de asemenea duhovnicească, pentru că îl călăuzește pe om la descoperirea adevărului despre sine și despre păcătoșenia sa. Inima lui devine un câmp de luptă, pe două planuri. Pe de o parte, omul este încredințat de existența Unului și adevăratului Dumnezeu și de puterea Lui de a mântui, iar pe de altă parte, se trezește în el înfricoșatul simțământ al nimicniciei sale și spaima grozavă la gândul pierzaniei veșnice.

Mai presus de toate, această dezvăluire a veșniciei, fie și numai sub aspectul ei negativ, este o întâlnire a omului cu Dumnezeu cel viu. Într-o oarecare măsură, omul devine martor al sfârșitului veacurilor. Deși el simte că din pricina înrudirii sale cu întreaga zidire propria-i moarte amenință să nimicească tot ce viază, în același timp, el acceptă chemarea de a se ridica la o formă de ființare infinit mai înaltă.⁵ Stăruind în această pomenire a morții, omul trăiește în duhiadul absenței lui Dumnezeu. Căutând cu deznădejde o ieșire din această situație, își dă seama că trebuie să taie toată alipirea pătimășă de lumea văzută și se avântă spre Dumnezeu cu atâta putere și hotărâre încât biruie patimile, până și instinctul de supraviețuire. Lepădarea de sine însuflată de pomenirea morții naște o rugăciune înflăcărată care reînnoiește în chip desăvârșit omul și îi unește duhul cu Dumnezeu cel veșnic.

Însă un efect încă și mai uimitor al harului pomenirii morții este dobândirea conștiinței unicității persoanei umane.

⁵ Arhim. Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp. 12-13, 16-17.

Când omul își identifică propria moarte cu nimicirea a tot ce viază și a tot ce conștiința sa a îmbrățișat până în acel moment, cu sfârșitul istoriei și cu ruperea legăturii lui Dumnezeu cu zidirea Sa, atunci devine limpede că omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu și menit să devină centrul întregii zidiri. Deși suferința pricinuită de această trăire are mai degrabă un caracter negativ, ea îl unește strâns cu soarta semenilor săi, de-o fire cu el, și naște în el o compătimire adâncă pentru aceștia, de vreme ce mântuirea lui depinde acum de mântuirea lor. O asemenea trăire duhovnicească învie inima omului și îl întoarce la comuniunea cu întregul Adam. Când lumina lăuntrică ajunge la o oarecare plinătate și inima i se lărgeste și se întărește cu har dumnezeiesc, atunci iubirea într-atât îl preschimbă pe om încât este în stare să îmbrățișeze întreaga zidire și să o aducă în rugăciune arzătoare înaintea lui Dumnezeu. Atunci este călăuzit „la tot adevărul” (Ioan 16, 13) iubirii lui Dumnezeu și se învrednicește să devină o persoană adevărată, asemeni Noului Adam – Hristos – în Persoana Căruia sunt unite toate cele din ceruri și de pe pământ (cf. Efes. 1, 10).

Din pricina păcatului moartea a intrat în viața omului ca un blestem și a crescut ca o buruiană. Dar Hristos, prin moartea Sa fără de păcat, a prefăcut blestemul în binecuvântare și a dăruit omului belșug de viață nouă (cf. Ioan 10, 10). Prin pomenirea morții omul pătrunde în taina celei mai mari minuni pe care a cunoscut-o această lume. Ea ne dezvăluie iadul lăuntric, vestește viața cea veșnică și ne cheamă a ne împărtăși din aceasta. Oricine ascultă și crede, primește acel har care îi reaprinde și îi reînsuflește inima. Această trezire a inimii este primul pas pe care-l face omul spre pământul binecuvântat al mântuirii celei veșnice.

CEASUL MORȚII

„Nu vă întristați, noroade, că este greu de trăit”, în-deamnă Sfântul Siluan. „Luptați numai cu păcatul și cereți ajutor de la Domnul, și El vă va da, căci este milostiv și vă iubește.”¹ Cu adevărat, greu ne este traiul, căci căutăm a ne scăpa viața din blestemul morții.

Petrecerea noastră pe pământ este vremea care ne-a fost hărăzită pentru a învăța să murim, dar, din păcate, nimic din cele pe care le învățăm în această viață nu ne ajută să înfruntăm sfârșitul. Generația noastră a învățat să se încreadă în propriul intelect, în propria-i judecată, or aceasta devine o stavilă în pregătirea pentru clipa morții – clipa în care toate puterile ne vor părăsi. Atunci chiar și mintea noastră cea minunată, în care ne-am pus toată nădejdea, ne va părăsi. Oare ce va putea să ne ajute să înfruntăm ceasul morții, când vom fi sărmani și lipsiți de orice ajutor omenească? Și apoi, cine poate să învețe a muri?

Simțim gustul morții ori de câte ori ceva ne pricinuieste suferință, ne amenință viața, sau ne zdrobește inima. Asemenea necazuri și greutăți sunt împrejurări care înlesnesc dobândirea unei atitudini drepte în fața morții. Moartea este o realitate a vieții, însă felul în care murim este mult mai puțin important decât felul în care ne raportăm la ea.

¹ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 370.

Într-una dintre cărțile sale, Părintele Sofronie povestește următoarea întâmplare. La Paris, unde a locuit pentru o vreme, a cunoscut două surori tinere. Una dintre ele era medic de profesie și foarte inteligentă, iar cealaltă, o făptură mai simplă, era asistentă medicală. Cele două femei aveau aproape aceeași vârstă și amândouă erau însărcinate, urmând să nască aproximativ în aceeași perioadă. Pe atunci se obișnuia ca viitoarele mame să urmeze anumite cursuri de pregătire pentru a avea o naștere fără dureri. Amândouă surorile s-au hotărât să urmeze cursurile respective. Tânăra doctoriță, fiind familiarizată cu anatomia, a înțeles rapid partea de teorie. După câteva ședințe a spus: „Îmi este de-ajuns. Am înțeles tot și nu mai am nevoie să continui.” Cealaltă însă a urmat cursul până la capăt. Când le-a venit vremea să nască, încă de la primele dureri, doctorița a intrat în panică, a uitat toată anatomia și tot ce învățase, și a avut o naștere dificilă și dureroasă. Sora ei, în schimb, nu s-a încrezut în propria ei inteligență, ci și-a adus aminte de cele învățate în timpul cursurilor, le-a pus în practică și a născut relativ ușor. Concluzia pe care o putem trage din această poveste este cât se poate de limpede.

Pentru noi, moartea este nașterea noastră întru viața cea veșnică. Toate strădaniile noastre de a învăța cum să ne rugăm, cum să ne smerim, cum să ne încredem, nu în noi înșine, ci în Dumnezeu cel Viu, nu au decât un singur scop: și anume să ne pregătească pentru ziua cea mare în care vom muri. Și în Care Dumnezeu ne punem încrederea? În Dumnezeul Care înviază pe cei morți (2 Cor. 1, 9). Pe El vrem să-L cunoaștem, în El vrem să ne încredem în ceasul în care ne vor părăsi puterile trupești, atunci când niciun om nu ne va putea veni în ajutor. Singurul lucru care ne va

ajuta atunci va fi atitudinea duhovnicească pe care am cultivat-o de-a lungul vieții, aceea de a nu ne încrede în noi înșine, ci doar în Hristos, Cel Ce a murit și a înviat, și Care de aceea poate să învie morții, căci „moartea nu mai are stăpânire asupra Lui” (Rom. 6, 9).

Murim și, iată, suntem vii în Iisus Hristos (cf. Apoc. 1, 18). Viața aceasta trecătoare care ne-a fost dată este de mare preț, căci ea este singura noastră șansă de a ne pregăti pentru clipa cea mare și sfântă a întâlnirii noastre cu Dumnezeu – ziua adevăratei noastre nașteri în neclintita Împărăție cerească (cf. Evr. 12, 28). Așadar, intrarea noastră în veșnicie este adevărata noastră zi de naștere. Și dacă vrem să o sărbătorim cu cinstea cuvenită și să ne alăturăm praznicului celor nou-născuți în ceruri, atunci când masa de seară ia sfârșit, în loc să zăbovim la taifas, e mai bine să ne „îngropăm” în odaia noastră. E mai bine să stăm înaintea Domnului după putințele noastre și să luăm aminte la înfricoșatul ceas al morții și să zicem: „Doamne, în ceasul morții mele voi fi neajutorat și neputincios a mă ruga, de aceea rogu-Te, Doamne, pomenește-mă. Acum, cât încă mai sunt în stare, mă rog Ție, vino și îmi ajută în ceasul acela. Milostiv fii mie, bunule Doamne, și în înfricoșatul ceas în care toate puterile mă vor părăsi și nu voi mai fi în stare să strig către Tine, când nici înger, nici om nu mă vor mai putea ajuta, vino Tu, Doamne, în ajutorul meu și îmi dă mie negrăita bucurie a mântuirii Tale.” Și în felul acesta ne pregătim prin rugăciune pentru clipa morții.

Rugăciunea noastră va rămâne înaintea Domnului și Dumnezeu, Care este pururea credincios și niciodată nu ne lasă, va ține seama de ea. Acest bun obicei ne învață cum să murim. Pentru că în ultimele clipe ale vieții, când sufletul

se desparte de trup, cu aceste gânduri noi, monahii și mirenii deopotrivă, ar trebui să stăm înaintea Domnului, stăruind în rugăciune, pe cât ne stă în putință.

Ceva asemănător se întâmplă ori de câte ori ne tăiem voia, pentru că voia noastră ne vatămă sufletul. În felul acesta învățăm să ne punem încrederea în Numele Celui întru Care ne-a fost dată mântuirea, mai degrabă decât în inteligența și în puterile noastre. Această deprindere ne este, cu adevărat, de mare folos, pentru că ne învață să murim mai înainte de a muri, așa încât atunci când moartea se apropie, să fim în stare să o primim, nu cu teamă și tulburare, ci ca pe un prieten drag, ca pe o rudă îndelung așteptată, care ne va slobozi acum de tot chinul și monotonia acestei vieți, ca să fie și mai deplină intrarea noastră în viața cea veșnică, care este mai adevărată și mai bună decât tot ceea ce-am cunoscut vreodată.

Mulți se tem de moarte. Unii oameni nici măcar nu ne îngăduie să vorbim în prezența lor despre Dumnezeu și despre moarte. Este dureros, căci ei se tem de moarte tocmai pentru că nu vor să cugete la Unul și adevăratul Dumnezeu. Își născocesc propriile lor religii (de vreme ce au nevoie de un sprijin), însă ele se dovedesc a fi un reazem înșelător. Religiiile lor mincinoase nu-l pot mântui pe om. Nu există decât o singură religie adevărată pe lume, și aceasta este creștinismul, care nu este o născocire a creștinilor, ci le-a fost dată tuturor oamenilor ca descoperire de Sus. Capul acestei religii este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om, a murit pentru noi și a înviat, trăgându-i la Sine pe toți cei care s-au unit cu Duhul Său, care cred în cuvântul Lui și poartă Numele Lui cel Sfânt.

Moartea este nemiloasă cu cei ce se tem și se ascund de ea. Însă ea fuge de cei care o înfruntă neînfricați și o privesc în față, aducându-și aminte de Dumnezeu, chemându-L și rugându-L să fie împreună cu ei în acel ultim ceas. În felul acesta clipa morții vine cu pace și fără durere.

Cumplit lucru este frica de moarte. În slujirea noastră preotească, vedem cum toți cei care au primit cuvântul lui Dumnezeu se apropie de moarte cu credință, iar sfârșitul le este minunat și plin de slavă, chiar dacă suferă de boli fără leac. Am putea spune că ei au aflat ceea ce noi Îi cerem Domnului în rugăciunile și cântările Bisericii, adică har și mare milă.

Pregătirea noastră pentru clipa morții va avea sorti de izbândă numai dacă vom primi moartea ca pe cel mai însemnat și mai sfânt eveniment din viața noastră, după ce am cugetat neîncetat la ea și după ce ne-am agonisit mai dinainte ocrotirea dumnezeiască pentru acea înfricoșată zi. Rugăciunile celui care, zi de zi, vine înaintea lui Dumnezeu cu inimă arzătoare și cu lacrimi, cerându-I să-i fie aproape în clipa morții, se vor întoarce la el în ceasul acela ca o mare binecuvântare și bucurie, și în el se vor împlini cuvintele Scripturii: „intră întru bucuria Domnului tău” (Matei 25, 21).

Scriptura nu ne spune prea multe despre viața de după moarte, însă noi, oamenii, avem tendința de a ne imagina o sumedenie de lucruri. Sfântul Apostol Pavel ne spune că Domnul va veni din nou și că în ziua celei de-a doua și slăvitei Lui veniri vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm în văzduh. Și tocmai când ne-am aștepta ca Sfântul Pavel să ne spună mai multe despre ziua aceea, el încheie abrupt: „și așa pururea vom fi cu Domnul” (1 Tes. 4, 17). Așadar, pentru

noi, bucuria, viața și raiul înseamnă a fi împreună cu Hristos. El este lumina și pacea noastră.

Rugăciunea este cea mai bună pregătire pentru moarte, căci prin rugăciune ne înfățișăm înaintea lui Dumnezeu încă din această viață. Și tot cel ce cheamă Numele lui Iisus cu smerenie și cu luare aminte petrece cu duhul în prezența lui Dumnezeu, iar această prezență se dovedește a fi foarte dinamică. Însă de multe ori, când strigăm la Domnul, dorind să intrăm în prezența Sa, nu izbutim, ci simțim că nu facem decât să lovim în aer (cf. 1 Cor. 9, 26). Și ne dăm seama că greșeala provine din atitudinea noastră, din faptul că noi chemăm Numele Domnului cu nevrednicie. Atunci, să ne plecăm capul și încă și mai mult cugetul, și să zicem: „Doamne, iată că păcătuiesc împotriva Ta chiar și atunci când chem Numele Tău. Dar Tu învață-mă smerenia Ta! Dă-mi, Doamne, minte înțelegătoare ca să chem Numele Tău cel Sfânt cu vrednicie!” Și atunci ne dăm seama că cu cât ne smerim mai mult cu duhul înaintea Domnului în rugăciune, cu atât primim mai mare puterea de Sus. În felul acesta, rugăciunea devine un exercițiu prin care învățăm cum să intrăm în prezența Domnului, cum să stăm înaintea Lui și înțelegem că relația noastră cu El trebuie să fie puternică, vie și luminoasă.

Să nu încetăm așadar a ne smeri cu duhul. Dacă dobândim acest obicei binecuvântat, multe din greșelile noastre se vor îndrepta. De pildă, s-ar putea să ne vină în minte gândul că l-am întristat pe unul dintre frați și știm că pentru a fi bineplăcuți lui Dumnezeu și a petrece în prezența Lui trebuie să ne împăcăm cu persoana pe care am mâhnit-o. Cel ce vrea să intre în rai trebuie să aibă o inimă largă cât cerurile, o inimă care să îmbrățișeze pe toți oamenii. Dacă din

inimă lipsește fie și o singură persoană, inima aceasta nu va fi primită de Domnul, pentru că Domnului Îi va fi cu nepuțință să Se sălășluiască în ea. Rugăciunea, această „nesfârșită creație” cum o numește Părintele Sofronie, este o școală care ne învață să rămânem în prezența Domnului. Strădania de a sta pururi înaintea Domnului este un exercițiu care în cele din urmă biruiește moartea, de aceea rugăciunea noastră nu trebuie să fie mecanică și superficială. Pentru a învăța adevărata rugăciune a minții trebuie să ne unim mintea cu inima, cu alte cuvinte, trebuie să ne rugăm cu toată ființa noastră, cu toată mintea și cu toată inima. Cum să-Și plece Dumnezeu urechea la rugăciunea noastră dacă noi înșine nu luăm aminte la înțelesul cuvintelor pe care le rostim, dacă nu există o armonie între spusele și faptele noastre? Dacă vrem ca Dumnezeu să ne asculte rugăciunea, trebuie mai întâi ca noi să fim întru totul prezenți în cuvintele rugăciunii. Bine este ca mintea să se statornicească în inimă, pentru că atunci Îi vom oferi Domnului gânduri și cuvinte care se vor însoți de simțirea inimii, fiind rostite cu luare aminte, unul câte unul, înaintea Lui. Sunt convins că dacă vom lua hotărârea să ne rugăm în felul acesta, atunci Însuși Dumnezeu va deveni Învățătorul nostru: „Și vor fi toți învățați de Dumnezeu” (Ioan 6, 45), precum zice Domnul. Vom deveni ucenici ai Lui, sensibili la prezența Sa în inimile noastre. Și dacă vom încerca să facem tot ce ne stă în putință pentru a-I păstra prezența înlăuntrul nostru, vom învăța repede ce gânduri să primim și ce gânduri să respingem.

Rugăciunea este o școală, iar smerenia este „cheia succesului” Este bine să ne cunoaștem măsura, așa încât să nu ne apropiem de Dumnezeu cu prea mare îndrăzneală, ci să avem mereu în minte faptul că suntem nimic înaintea

Domnului. Suntem făpturi căzute, mincinoase, purtând în noi rănilor păcatelor. Din pricina aceasta, înaintea Domnului putem sta numai cu frică, iară nu cu îndrăzneală sau trufie. Dacă stăm la rugăciune cu o aplecare smerită a minții și a duhului, atunci Îi vom cere Domnului doar lucruri pe măsura sărăciei noastre. Să cerem cu toată sinceritatea iertarea păcatelor, risipirea a toată neștiința și alte lucruri smerite ca acestea. Astfel, smerenia acestor rugăciuni ne va păzi duhul și Domnul ne va coplesi și mai mult inimile cu simțirea prezenței Sale.

Să ne smerim și să fim încredințați de nimicnicia noastră înaintea Domnului, înțelegând că singurul lucru care ne face să fim oameni cu adevărat este suflarea de viață pe care a pus-o în noi Dumnezeu și Ziditorul nostru. Fără ea nu suntem decât țărână, iar țărâna se calcă în picioare. Unele rugăciuni ale Bisericii pun mai mult accentul pe smerirea trupului și, cu adevărat, trupul trebuie să fie pentru noi izvor de smerenie, de vreme ce este plămădit din țărână și în țărână se va întoarce. Dar ceea ce dă valoare omului este tocmai suflarea dumnezeiască pe care a primit-o în clipa zidirii lui, iar mai apoi a re-zidirii sale în Taina Sfântului Botez. Suflarea aceasta ne face să fim chip și asemănare a lui Dumnezeu. Drept care să avem în minte gândul acesta smerit al desăvârșitei noastre nimicnicii și să căutăm să nu fim plini de noi înșine, și atunci se va afla loc pentru Dumnezeu înlăuntrul nostru. Simțământul acesta al propriei noastre nimicnicii este condiția cea mai prielnică pentru a petrece pururi în prezența Domnului. Și cu cât ne vom deserta mai mult de noi înșine, altfel spus cu cât ne vom smeri mai mult înaintea lui Dumnezeu, cu atât El ne va umple mai mult inima cu harul Său.

Să ne silim, de asemenea, să deprindem lepădarea de sine. Să nu ne mâhnim că jertfa noastră pare neînsemnată, căci vedem cum pentru fiecare jertfă pe care o facem pentru Dumnezeu și aproapele, oricât ar fi ea de mică, Domnul sporește harul Său în inima noastră. Însă noi înclinăm spre iubirea de sine, nu căutăm decât să ne fie nouă bine, în loc să jertfim ceva pentru Dumnezeu sau să slujim fratelui nostru. Însă binecuvântat este cel ce se leapădă de sine, pentru că Domnul Însuși, când i-a chemat pe ucenici să-I urmeze, aceasta le-a cerut: să se lepede de sine (cf. Matei 16, 24). Cu alte cuvinte, smerenia și lepădarea de sine sunt pietrele de temelie pe care Dumnezeu zidește înlăuntrul nostru biserica Duhului Său.

Cât suntem tineri rareori ne gândim la moarte. Și dacă se întâmplă mai târziu în viață să cugetăm la moarte, o facem oarecum intelectual și abstract. Însă pe măsură ce trec anii și se ivesc problemele bătrâneții, începem să întrezărim semnele prevestitoare ale acestui mare eveniment, pentru că ele ne afectează în chip vădit viața de zi cu zi. În marea Sa milostivire, Dumnezeu ne-a rânduit în așa fel viața încât să putem să ne venim în fire și să fim pregătiți să murim atunci când ne va veni vremea.

„În ziua aceea, cea mare și sfântă mie, fii cu mine, Doamne, și dă-mi mie bucuria cea negrăită a mântuirii Tale” sunt cuvintele Părintelui Sofronie din rugăciunea sa de dimineață.² Altfel spus, în ceasul acela sfânt, dă-mi, Doamne, bucuria și desfătarea mântuirii Tale, a adevăratei mele nașteri întru Împărăția Ta. Așa se ruga Părintele Sofronie imediat

² *On Prayer*, Stavropegic Monastery of St John the Baptist, Essex, 1996, p. 182. [Rugăciunea lipsește din ediția în limba română a cărții.]

după trezirea din somn, astfel încă din primele momente ale zilei gândul îi era la ceasul cel de pe urmă. La fel și noi putem face o „repetiție” pentru ceasul morții, astfel încât atunci când în cele din urmă va veni, să-l trăim cu bucurie adevărată. Cultivarea unei astfel de stări în rugăciune este, cu adevărat, cel mai bun exercițiu duhovnicesc pentru a învăța să murim înainte de a muri, pentru ca în ceasul morții să nu murim, ci să trăim pururea cu Domnul.

Sunt multe felurile în care putem lega fiecare zi din viața noastră de ultima zi petrecută aici pe pământ, dar pentru aceasta avem nevoie de însuflare. În viața noastră de zi cu zi credem că toate ni se cuvin, căci firea noastră căzută înclină mai mult spre cele pământești. Din păcate, aceasta înseamnă că ne obișnuim chiar și cu Sfânta Împărtașanie și cu toate celelalte binecuvântări ale lui Dumnezeu. Însă ziua plecării noastre din această lume este singurul lucru cu care nu ne putem obișnui. Tot ce putem spune despre ea este că va veni cu siguranță și putem fi mereu însuflați dacă toate le facem cugetând la ea. De pildă, atunci când ne împărtășim cu Sfintele Taine putem zice: „Mulțumesc Ție, Doamne, că m-ai învrednicit încă o dată să mă împărtășesc cu Trupul și cu Sângele Tău. Însă îngăduie-mi să mă învrednicesc de acestea și în ziua cea de pe urmă a petrecerii mele pe pământ.” Mai precis, de fiecare dată când ne împărtășim cu Sfintele Taine ar trebui să fie ca și cum am face-o pentru prima și ultima oară: pentru prima dată, pentru că știm că nu ne-am împăcat întru totul cu Dumnezeu; pentru ultima oară, pentru că nădăjduim că fiecare dintre noi își va trăi propria Trecere la Viață, Paștile cele veșnice. De aceea, ar trebui să legăm fiecare clipă a vieții noastre de această zi de pe urmă, ziua nașterii noastre întru Împărăția cea nouă și veșnică.

În *Viețile Sfinților* vedem cât de mult le vine Dumnezeu în ajutor robilor Săi, mai ales atunci când se predau în mâinile Lui până la moarte. Și tocmai atunci când ajung la capătul puterilor, la cel de pe urmă „Amin” care le stă în putință, Dumnezeu poate să înceapă acel „Fericiți cei...” al puterii Sale și să le întindă mâna Sa într-ajutor. Așijderea, tocmai când începem să credem că nu mai este niciun fel de nădejde, atunci se deschid cerurile. Dacă ne vom sili să săvârșim toată dreptatea care ne stă în putință, atunci Dreptatea cea mare a lui Dumnezeu, care nu este alta decât nemărginita Sa iubire, va veni să ne mântuiască.

Mult pătimitorul Iov s-a dat pe sine întru totul suferințelor, încrezându-se în Dumnezeu și încercând să-I pătrundă judecățile cele drepte, și tocmai atunci i S-a descoperit Domnul. Și Iov L-a înțeles și L-a binecuvântat pe Dumnezeu, disprețuind puținătatea și neadevărul dreptății sale. Ba mai mult, I-a zis Domnului: „Vai mie, că nu Te-am cunoscut mai înainte! Vai mie, că nu am pătit pentru Tine lucruri și mai mari decât acestea” (cf. Iov 42, 3-6), căci a înțeles că slava pe care o primește omul lui Dumnezeu e pe măsura morții căreia i se încredințează.

Același fenomen îl regăsim și în viața Sfântului Apostol Pavel, care mărturisea că pentru Evanghelia lui Hristos a pătit nenumărate morți. El amintește de o întâmplare petrecută în cetatea Listrei, unde păgânii întărâtați de evrei l-au bătut crâncen și l-au târât pe jumătate mort în afara cetății, însă Dumnezeu l-a scăpat teafăr. În Epistola a 2-a către Corinteni, el menționează aceeași întâmplare, adăugând că ajunsese până acolo încât nu mai nădăjduia să scape cu viață: „Peste măsură, peste puteri, am fost îngreuiată, încât n-aveam nădejde nici de viață. Ci, singuri întru noi înșine

judecata morții am avut, ca să nu ne punem încrederea în noi înșine, ci în Dumnezeu, Cel Ce înviază morții.” (cf. 2 Cor. 1, 8-9). După această lecție, marele Pavel, în afară de suferințele și morțile pe care le-a pățit pentru Evanghelie, nu a mai voit niciodată să se laude cu nimic, nici măcar cu descoperirile mari și minunate care i-au fost încredințate, pentru că și-a dat seama de primejdia mândriei. A cunoscut că Dumnezeuul creștinilor Se proslăvește în slăbiciunea credincioșilor și că viața Lui biruiește în suferință, în slăbiciune și în necaz.

„Puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune.” (2 Cor. 12, 9). Acestea au fost cuvintele lui Hristos către Sfântul Pavel, atunci când Apostolul, om fiind, L-a rugat să-l izbăvească de încercarea ce îl adusese în pragul deznădejdiei. Apostolul spune că s-a rugat de trei ori ca Domnul să-l scape, dându-ne de înțeles că s-a dedat privegherii și postului, rugându-se să audă vocea Domnului și să afle tămăduire. Dumnezeu nu l-a vindecat, însă i-a vorbit, zicându-i că îi este de ajuns harul Său și că puterea Sa s-a desăvârșit în boala lui. Boala l-a făcut să rămână smerit, astfel încât puterea lui Dumnezeu sălășluia în el.

Apostolul neamurilor s-a dat pe sine zi de zi morții pentru Hristos. După cum el însuși mărturisește, „Precum este scris: «Pentru Tine suntem omorâți toată ziua, socotiți am fost ca niște oi de junghiere.»” (Rom. 8, 36). În fiecare zi a pățit morți fără de număr pentru că doar în felul acesta putea să păstreze o inimă de apostol, o inimă plină de Duhul Sfânt, astfel încât să poată propovădui cuvântul Evangheliei întregii lumi.

Cum poate fi păstrat harul unei inimi de apostol? Într-una din cărțile sale, Părintele Sofronie ne spune că „a trăi crești-

nește este cu neputință; creștinește se poate numai muri”³, înțelegând prin aceasta că cel ce se îngrijește de propria sa viață, de propriul său confort, nu poată să trăiască o viață creștină. Cu alte cuvinte, dacă ne aducem întotdeauna aminte de moarte și suntem gata, pentru Domnul, să primim cu deplină lepădare de sine orice fel de moarte, atunci atragem harul dumnezeiesc și suntem în fiecare clipă martorii minunilor pe care le face Dumnezeu în viața noastră.

Însă, din păcate, noi nu avem această lepădare de sine, de aceea nici nu cunoaștem măreția inimii de apostol pe care Duhul Sfânt o zidește în cei credincioși atunci când „Se pogoară și ne reînnoiește”, precum cântăm la Utrenia Rusaliilor.

Dar să fim curajoși, mângâindu-ne unii pe alții cu mângâierea cea nemincinoasă a adevărului lui Dumnezeu, și să refuzăm alinarea pe care ne-o aduce oricare mângâiere mai prejos de aceasta. Este greu să mângâi cu adevărat pe cineva care suferă de o boală fără leac, dar celor care sunt în stare să primească un cuvânt sincer, le putem spune: „Pregătiți-vă de întâlnirea cu Domnul! Căci nici moartea, nici viața nu sunt mai puternice decât harul pe care Dumnezeu îl dăruiește celor ce se pregătesc pentru ceasul morții, pentru clipa cea mare a întâlnirii cu Ziditorul lor.”

Dumnezeu nu îngăduie niciodată să fim ispitiți peste puterile noastre, zice Apostolul (cf. Cor. 10, 13). Se poate întâmpla să suferim de vreo boală și să ne rugăm lui Dumnezeu să ne vindece, iar Dumnezeu să nu ne împlinească cererea. Să fim încredințați, însă, că El ne poate da atâta har și putere încât să ne ridice deasupra bolii și să simțim în inima noastră

³ *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 260.

bucuria prezenței și puterii Lui, care este de fapt biruința noastră asupra morții. Citind de curând Scriptura, mi-a rămas întipărit în minte un cuvânt din Faptele Apostolilor. Când Sfântul Apostol Petru urca la templu să se roage, un olog i-a cerut milostenie. Iar Apostolul, căutând spre el, a zis: „Argint și aur nu am; dar ce am, aceea îți dau. În numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, scoală-te și umblă!” (Fapte 3, 6). Altfel spus, „Bogății pământești nu am, dar ceea ce am îți dau.” Ce minunat e să nu ai nimic altceva decât pe Hristos!

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Suntem cu toții călători pe calea acestei vieți și știm că ea are un sfârșit. Ca și preoți, sutana pe care o purtăm ne aduce mereu aminte de aceasta, dar ne-ați putea da un sfat cum să-i ajutăm și pe enoriașii noștri să înțeleagă aceasta și, în vâltoarea îndeletnicirilor lor de zi cu zi, să-și îndrepte atenția asupra acestui sfârșit?

Răspunsul 1: Preoția este o slujire grea și e lucru rar și minunat să vezi un preot care moare în starea de însuflare dumnezeiască pe care o avea la începutul preoției. De obicei preoții mor într-o stare de mult mai puțin har, pentru că toată slujirea lor constă în a lua asupra-și moartea semenilor lor. Tot ceea ce preotul dobândește prin rugăciune atunci când se înfățișează singur înaintea lui Dumnezeu risipește, dând totul credincioșilor, atunci când este împreună cu ei. Preotul ia asupra-și moartea lor și le dă acestora viața sa, viața lui Dumnezeu pe care o primește de la El. Dar oare cum se întâmplă aceasta? Când îi însuflăm pe oameni să iubească mântuirea lui Dumnezeu și să lupte împotriva păcatului, când le dăm un cuvânt care nu vine de la noi, ci din Împărăția cea veșnică, și inima lor îl primește, el naște în ei

dorul de viața cea veșnică. De fapt toate le facem năzuind la reînnoirea oamenilor. Adesea îi sfătuiesc pe credincioșii care vin duminica la mănăstirea noastră: „Nu-l împovărați pe preot fără rost cu lucrurile mărunte ale acestei vieți. Mergeți și cereți-i cuvânt de mântuire și fiți cu mare băgare de seamă la ce vă va spune, pentru că atunci veți face din el un prooroc și viața voastră va fi mai bogată.” Nu am o rețetă pentru aceasta. Îmi aduc aminte că odată a venit la noi la mănăstire un duhovnic din Cipru și mi-a spus: „Am fost făcut duhovnic, dar nu știu cum să mă port cu oamenii. Ați putea să-mi dați câteva sfaturi?” „Pentru această slujire”, i-am răspuns eu, „nu există rețete. Când devii duhovnic este ca și cum ai fi aruncat în ocean: trebuie să înoți ca să ajungi la mal.” Adică trebuie să strigi neîncetat la Domnul, nădăjduind că va fi bine. Întotdeauna mi-e milă de preoți pentru că știu cât de grea le este slujirea. Noi suntem preoți, adică părtași la Preoția lui Hristos, și dacă asupra lui Hristos au căzut toată ocara și răutatea, tot întunericul, amenințând să-I nimicească, dacă s-ar fi putut, până și viața, precum zice Proorocul, atunci e firesc ca același lucru să i se întâmple fiecărui preot. Aceasta înseamnă că preotul are datoria să ia asupra sa suferințele și greutățile credincioșilor, să le aducă mângâiere de Sus și să le dea nădejde. Nu există rețete, este de ajuns să avem această dorință de a ajuta, de a-L aduce pe Hristos în viața lor, pentru ca Hristos să Se proslăvească în ei. Înfricoșat lucru este a „desăvârși sfințenia în frica lui Dumnezeu” (cf. 2 Cor. 7, 1). Dar încă și mai înfricoșat este să fii episcop sau preot și să fii unealta prin care se lucrează sfințirea și mântuirea poporului lui Dumnezeu. Este însă și cea mai extraordinară nevoie pe care o poate face omul pentru a dobândi universalitatea Noului Adam, Hristos, Care pentru noi S-a făcut tot numai o rană, ca să slujească

cu iubirea Lui la mântuirea întregii lumi. Preotul, ca de altfel și episcopul, sunt și ei slabi și vulnerabili, fiind în veacul acesta ținta tuturor atacurilor. Ei se primejduiesc pe sine fără să le fie teamă să se dăruiască cu totul. Devin și ei o rană: poartă suferințele oamenilor și se fac părtași la marea taină a Jertfei și a Preoției lui Hristos pentru a împăca lumea cu Dumnezeu. Prin această nevoință a rugăciunii pentru popor, preoților li se dă darul de a fi părtași la Preoția lui Hristos, mai cu seamă la rugăciunea Sa din Ghetsimani pentru mântuirea întregii lumi. Astfel ei pătrund adânc în taina lărgirii inimii odrăslită de iubirea lui Hristos. Iar Domnul, văzându-le strădania de a purta slăbiciunile fraților, le lărgeste inima pentru a putea îmbrățișa Cerul și, dobândind cerescul har, pentru a călăuzi la Dumnezeu pe tot omul și a se ruga pentru mântuirea întregii lumi. Acesta este înțelesul Preoției lui Hristos, care este cea mai mare nevoință de pe pământ. Și dacă „desăvârșirea sfințeniei în frica lui Dumnezeu”, despre care vorbește Apostolul Pavel, este o înfricoșată lucrare, „desăvârșirea sfințeniei poporului” este una încă și mai înfricoșată. Sunt convins că preotul care își împlinește cu frică slujirea va avea mare răsplată în veacul ce va să fie, pentru că acum el este ținta a tot răul și toate atacurile vrăjmașului se îndreaptă în cele din urmă asupra lui. De aceea consider că este o minune faptul că nu ne mulțumim cu cele ale veacului acestuia și nu pierdem însuflarea și nădejdea pe care le-am avut la începutul slujirii noastre. Toți am început cu mare râvnă și nu trebuie să lăsăm această văpaie a inimii să se stingă, altminteri ne vom pierde nădejdea. Să ne asemănăm mai degrabă Dreptului Simeon care a așteptat cu statornicie până în ultima clipă să-L primească în brațele sale pe Hristos și apoi a zis: „Acum slobozește pe robul Tău, după cuvântul Tău, în pace” (Luca 2, 29).

Întrebarea 2: Ați vorbit pe scurt despre rugăciune și ne-ați spus că nu e bine să rostim rugăciunile mecanic, ci să încercăm să ne coborâm mintea în inimă. Însă noi, mireni, cu programul nostru de viață încărcat, la sfârșitul zilei suntem secătuiți de oboseală. Eu, personal, aș vrea să spun toată Miezonoptica înainte de a merge la culcare, însă de multe ori sunt atât de istovit încât aleg doar câteva rugăciuni din Miezonoptică și apoi încerc să fac ceea ce ne-ați sfătuit. Însă, uneori, simt nevoia să spun toate rugăciunile și, străduindu-mă să o fac, mă surprind rostind doar mecanic cuvintele. Ce m-ați sfătui să fac? Există oare o cale mai bună? Părintele Epifanie spunea undeva că diavolul încearcă întotdeauna să ne împiedice să ne rugăm. Când ajungea acasă după o lungă zi de slujire, Părintele se silea să spună toate rugăciunile, chiar dacă o făcea doar mecanic, pentru că dorea să le spună. Și o ultimă întrebare pe aceeași temă: Ce sunt acești patruzeci de „Doamne miluiește” pe care de multe ori îi auzim în biserici și mănăstiri: „Doamne miluiește! Doamne miluiește! Doamne miluiește!...” Care le e rostul?

Răspunsul 2: Toți trecem prin această stare de epuizare, mai ales duminică seara; duminica este o zi foarte grea pentru preot. Cred că toți avem această problemă a rugăciunii făcută mecanic, fără prea mare tragere de inimă. Un lucru care ajută este stăruința, deoarece cantitatea în rugăciune aduce încetul cu încetul și calitatea. În ceea ce mă privește, atunci când nu mă pot ruga, mă opresc pur și simplu și zic: „Doamne, Tu îmi vezi sărăcia...” și mă osândesc pe mine însumi până când osândirea aceasta aduce rușine în inimă și simt că inima începe să ia parte câte puțin la rugăciune. Apoi continui și pentru o vreme rugăciunea merge mai bine, după care iarăși mă osândesc. Și tot așa. Iată ce puteți

face atunci când nu izbutiți să vă rugați: opriți-vă și mărturisiiți-I aceasta Domnului și osândiți-vă înaintea Lui rușinați, căci rușinea face ca rugăciunea să se însoțească de simțirea inimii. Când sunt într-o asemenea stare nu mă gândesc la cantitate. Îmi cobor doar mintea în inimă și de acolo încerc să grăiesc Domnului cu cuvintele mele, până când inima începe să ia parte la rugăciune. Un monah obișnuia să spună că oricine vrea să se mântuiască trebuie să „născopească mereu noi șiretlicuri”. Legătura noastră cu Dumnezeu este un lucru nemaipomenit de creativ! De multe ori ni se întâmplă să fim înсуflați de un lucru sau altul care ne primenește lăuntric atunci când stăm înaintea Domnului.

Întrebarea 3: Unul dintre deținuții cu care lucrez, atunci când a trebuit să se roage cu cei patruzeci de „Doamne miluiește”, mi-a mărturisit că l-a ajutat enorm gândul că rostea „Doamne miluiește” pentru toți cei care nu erau în stare să o facă ei înșiși. Mi-a spus că gândul acesta a dat un nou înțeles rostirii acestei rugăciuni și că acum nu poate să zică repede cei patruzeci de „Doamne miluiește”, ci îi spune cu atenție, din toată inima. Întrebarea pe care vreau să v-o pun se referă însă la deținuții din închisoare cărora nu le este frică de moarte. În decursul vieții ei fie au pricinuit moartea cuiva, fie au văzut deseori moartea în jurul lor. Mulți dintre aceștia chiar mi-au spus: „Știți, mie nu mi-e deloc frică de moarte!” Aveți vreun cuvânt pentru acești oameni care i-ar putea îmboldi să se gândească la ziua morții lor?

Răspunsul 3: Spuneam că moartea devine pentru noi Evanghelie a vieții atunci când o înfruntăm cum se cuvine. De obicei, orice contact cu veșnicia poate să aibă două urmări. Dacă omul are o atitudine dreaptă, atunci el se va folosi,

dacă are o atitudine greșită, se va pierde cu totul. De pildă, citim în *Filocalie* că lumina soarelui pe toate le încălzește: atunci când încălzește noroiul, acesta se întărește și se sfarmă; atunci când încălzește ceara, aceasta devine moale și maleabilă și poți face din ea tot ce dorești. La fel se întâmplă și cu noi. Dacă inima noastră trăiește așa cum se cuvine atingerea veșniciei, atunci se înmoaie, și Dumnezeu Își poate întipări chipul într-însa. Firește, unii oameni Îl consideră pe Dumnezeu vinovat de existența morții, dar cine este omul ca să-L învinuiască pe Dumnezeu? Domnul Se vădește biruitor în fiecare judecată, pentru că în Fiul Său Și-a arătat nemărginita Sa iubire de oameni: „iubind pe ai Săi cei din lume, până la sfârșit i-a iubit” (Ioan 13, 1), zice Scriptura. Însă unii oameni se încăpățânează în mândria lor și găsesc că e mai ușor să-L învinuiască pe Dumnezeu. Noi, însă, să ne silim să aflăm calea smereniei. Iacov s-a luptat cu Domnul toată noaptea și a aflat calea de a-și smeri inima și abia atunci când și-a smerit inima i S-a arătat Domnul și I-a auzit glasul care i-a vestit: „Pentru că ai fost tare cu Dumnezeu, și cu oamenii puternic vei fi” (Fac. 32, 28)⁴. Cu această încredințare a pornit să-l întâlnească pe Isav, iar Isav a simțit schimbarea ce se petrecuse în Iacov, și-a dat seama că el este purtător al binecuvântării lui Dumnezeu și în loc să-l omoare, i-a căzut pe grumaz și a plâns. Suntem puternici în legătura noastră cu Dumnezeu atunci când aflăm un gând smerit, pentru că atunci putem înfrunta orice, chiar și amenințarea morții, așa cum Iacov a înfruntat primejdia de a fi ucis de mâna lui Isav.

⁴ Ed. București, 1914.

Întrebarea 4: De multe ori oamenii în vârstă, aflați pe patul de moarte, cheamă preotul. Tu, ca preot, te duci la căpătâiul lor și nu poți să nu gândești că poate ultima dată când au dat pe la biserică a fost cu un an înainte de a te fi născut tu, iar acum vor ca în două ore să le spui toată istoria Bisericii și să-i împărtășești cu Sfintele Taine. Oamenii aceștia sunt plini de sine și toată viața lor au fost atât de trufași încât nimeni nu s-a putut apropia de ei. Faptul că ne-au chemat la căpătâiul lor este, oare, un semn că acum încearcă să-și calce pe mândrie, că au întrezărit luminița de la capătul tunelului? Îi încearcă, oare, vreun sentiment de vinovăție în aceste ultime clipe din viață? La ce s-or fi gândind?

Răspunsul 4: Ce puteți face atunci? Poate doar să încercați să roștiți un cuvânt de mângâiere, așa încât persoana respectivă să capete puțină nădejde, măcar în clipa cea de pe urmă. Clipa aceasta nu trebuie pierdută cu fleacuri lumești. Îmi aduc aminte că l-am însoțit odată la spital pe un preot care urma să viziteze o persoană aflată pe patul de moarte. Persoana respectivă, care era conectată la tot felul de aparate, și-a dat jos masca de oxigen și i-a spus preotului: „Vreau să mai trăiesc încă o săptămână ca să pot merge să-i mulțumesc duhovnicului care i-a salvat viața fiicei mele.” Iar preotul i-a răspuns: „De ce îți faci griji pentru asta acum? E cu mult mai bine acolo sus! De aceea niciodată nimeni nu se mai întoarce înapoi.” Preotul a vorbit cu atâta simplitate și convingere încât chiar în clipa aceea aș fi vrut și eu să mă duc acolo sus.

Întrebarea 5 (Episcopul Vasile): Părinte Zaharia, mi-ai împărtășit o întâmplare din viața dumneavoastră când, pe neașteptate, ați fost pus în situația de a mângâia un număr important de oameni după o mare tragedie. Unii dintre noi

ne supărăm atunci când suntem rugați ca în ultimul moment să rostim o predică la Evanghelia zilei. Însă, Părintele Zaharia a fost invitat să slujească Liturghia la o biserică și, după ce a predicat, preotul paroh l-a rugat să rostească și un cuvânt de mângâiere pentru un număr de familii care veniseră la biserică la puțină vreme după ce avusese loc prăbușirea unui avion în care își pierduseră viața mulți dintre cei dragi ai lor. Și, cu adevărat, Dumnezeu l-a folosit pe Părintele Zaharia și i-a dat cuvânt de mângâiere pentru acei oameni. Cred că le-ar fi de folos fraților să audă aceste cuvinte, pentru că de multe ori suntem puși în situația de a mângâia nu doar oameni de nouăzeci de ani care mor împăcați, ci și oamenii în viața cărora s-au petrecut adevărate tragedii, precum moartea neașteptată a celor dragi. Marile tragedii sunt momente în care credința oamenilor este pusă la încercare. Ați vrea să le împărtășiți și fraților cuvintele pe care le-ați spus atunci?

Răspunsul 5: Acum un an și ceva, un avion al companiei cipriote Hellios s-a prăbușit cu puțin înainte de a ajunge la Atena și toți pasagerii, marea majoritate ciprioți, au murit. La câteva săptămâni după acest accident, am mers în Cipru și am slujit Liturghia la o biserică al cărei preot este un bun prieten de-al meu, un om minunat și foarte milostiv, care încearcă să-i ajute pe toți cei care vin la biserica lui. Ba mai mult, cu banii pe care i-a moștenit de la tatăl său a construit, pe lângă biserica din orașul său, și alte nouă biserici, în Africa Centrală. Preotul m-a rugat să țin predica și când am terminat de predicat mi-a spus: „Știi, Părinte, acum în biserică sunt mulți oameni care poartă doliu și care ar dori un cuvânt de mângâiere pentru că și-au pierdut întreaga familie, pe toți cei dragi ai lor, în acel accident de avion.” A fost un moment extrem de greu, nu știam ce să le spun: cum poți

să mângâi pe cineva dacă tu însuși nu ai trecut printr-o suferință și mai mare decât a persoanei pe care vrei să o mângâi? Dacă încerci să mângâi pe cineva fără să fi suferit tu însuși, cuvintele tale sună fals. De aceea, dacă nu există în viața noastră o suferință fără de voie, să încercăm să ne pricinuim noi înșine o oarecare suferință de bunăvoie. Trebuie să ne străduim să dobândim această dimensiune în viața noastră. Nu știam ce să le spun, dar dintr-o dată mi-au venit în minte două întâmplări din viața mea.

Odată mă întorceam cu avionul din Grecia în Anglia și la jumătatea distanței s-a stricat unul dintre motoare. Stewardesele alergau în sus și în jos pe culoar și scoteau lucrurile aflate în compartimentele pentru bagaje, aruncându-le sub scaune. Nu vroiau să ne spună ce se întâmplă, dar repetau mereu: „Puneți-vă centurile de siguranță! Puneți-vă centurile de siguranță!” Eu am „mirosit” că ceva nu era în regulă și m-am desprins de ceea ce se întâmpla în jurul meu; am închis ochii și m-am gândit: „Acum trebuie să-I spun Domnului ultima mea rugăciune. Se pare că a venit clipa în care întreaga mea ființare se va preschimba.” Și am început a mă ruga ca și cum aceasta ar fi fost rugăciunea mea cea de pe urmă. Mai întâi, I-am mulțumit Domnului pentru toate: că m-a adus din neființă la această viață, că mi-a dăruit harul Botezului, minunatul har al monahismului și cel mai mare har care există pe pământ – preoția. I-am mulțumit din inimă pentru toate câte mi le-a dat din clipa nașterii mele și pentru că mi-a călăuzit pașii spre un om așa de sfânt precum Părintele Sofronie. I-am mulțumit pentru toate câte conștiința mea putea să le îmbrățișeze, ca și cum acela era ceasul meu de pe urmă, așa încât să nu plec din lumea aceasta fără să fi mulțumit Domnului pentru toate binefacerile Sale. Și după ce I-am mulțumit Domnului, L-am rugat

să-mi ierte toate păcatele săvârșite de la naștere și până în acea clipă, știute și neștiute, mărturisite sau nemărturisite, din rușine sau uitare. Apoi m-am rugat pentru toți cei pe care i-aș fi lăsat în urma mea, mai ales pentru Starețul meu, Părintele Sofronie, care știam că s-ar fi întristat mai mult decât toți, căci el mă trimisese în Grecia. M-am rugat pentru toți oamenii de care eram legat într-un fel sau altul și, când am terminat, am închis pur și simplu ochii și am zis: „Doamne, Te rog primește-mă chiar și așa cum sunt.” După patruzeci de minute am aterizat la Tesalonic și privind pe fereastră am văzut de-a lungul pistei un șir de mașini de pompieri. Le era teamă că avionul va lua foc în momentul aterizării, însă, slavă Domnului, am scăpat cu bine! Apoi, am așteptat câteva ceasuri ca un alt avion să vină și să ne ducă în Anglia. Imediat ce am ajuns la mănăstire, m-am dus să-l văd pe Părintele Sofronie și primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Rugăciunile te-au salvat!” Chiar și acum mă cutremur când mă gândesc la asta!

Celălalt episod din viața mea despre care le-am vorbit era legat de tatăl meu. Tata era țăran, dar pentru acea vreme era foarte educat, învățase la o școală americană și cunoștea foarte bine limba engleză. Mai avusese nevoie doar de treizeci de lire pentru a trece un examen și a deveni profesor, însă tatăl lui n-a vrut să-i dea acești bani pentru că i-a fost teamă că va părăsi satul și pământul va rămâne nelucrat. Dorința bunicului a fost ca fiul lui să continue munca la câmp. Însă tata avea o pasiune pentru cunoaștere, mai cu seamă pentru limbile greacă și engleză: orice știa în greacă, considera că era necesar să știe și în engleză. Făcuse o pasiune pentru limbajul literar elevat: de câte ori citea un text în stilul acesta, îl învăța pe de rost, chiar dacă era vorba despre o

satiră dintr-un ziar. Așa a învățat pasaje din Sfânta Scriptură și chiar din scrisorile Sfântului Vasile cel Mare, pentru că găsisse cuvântul Sfântului plin de vigoare. În 1974, turcii au invadat partea de nord a Ciprului și i-au luat tatei tot pământul. I-au lăsat doar casa și livada de portocali, care a rămas principala noastră sursă de venit. Mult s-a mai întristat tata, dar n-a avut ce să facă. După câțiva ani de adevărată întemnițare în propriul sat, a reușit să iasă din Cipru pe motive medicale și a venit să ne vadă în Anglia. A auzit cum ne rugam la slujbe cu rugăciunea lui Iisus și, cu durere în suflet pentru tot ceea ce pierduse și pentru atmosfera de oprimare în care trăia în casa și în satul lui, a adaptat această rugăciune potrivit nevoii duhului lui și a început a se ruga așa: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu izbăvește-ne pe noi de cotropitori.” Aceasta avea să devină rugăciunea sa de toată vremea. După câțiva ani, a venit la mănăstire mama și mi-a spus: „Dacă tatăl tău nu se va mântui, atunci nu știu cine se va mântui!” „Cum adică?” am întrebat-o eu. „Jumătate din noapte se roagă cu rugăciunea lui Iisus”, mi-a răspuns ea. În cele din urmă, turcii au dărâmat și gardul din jurul livezii pentru a putea trece cu animalele. Tata, când a văzut aceasta s-a prăbușit, neputând nici să se împotrivească fățiș, nici să ia vreo altă măsură, căci ar fi fost prea primejdios. A suferit un infarct și a fost dus la spital. Însă cu două zile mai devreme, când s-a dus la culcare, i-a luat mâinile mamei și a început să i le sărute, zicându-i: „Am fost eu, oare, vrednic ca Miltiades, tatăl tău, să-mi încredințeze un suflet așa de ales care să-mi fie alături toată viața? Și cu lacrimi de recunoștință îi săruta mamei mâinile, ea, care dăduse dovadă de atâta curaj și lepădare de sine. Mama nu l-a putut însoți la spital pentru că trebuia să o în-

grijească pe mama ei care era în vârstă de nouăzeci de ani și pe care turcii o bătuseră de scuipa sânge. Așa încât mătușa a fost cea care a mers cu tata la spital. Timp de două zile, cât a stat în spital, mătușa l-a auzit cum rostea neîncetat: „Părinte, în mâinile Tale îmi încredințez sufletul.” Felul în care se ruga se schimbase și a murit cu rugăciunea pe buze. Mi-au dat telefon și am plecat în Cipru să fac slujba de înmormântare. Turcii mi-au îngăduit să rămân în satul părintesc doar patru ore pentru că să-l îngrop pe tata. Apoi m-am întors la Nicosia și de acolo am plecat spre Anglia. În ziua următoare a trebuit să slujesc Sfânta Liturghie la mănăstire. Tot timpul Liturghiei am auzit ca un clopot care-mi răsuna în inimă: „E mântuit. E mântuit. E mântuit.” Nu-mi puteam opri lacrimile și unul dintre stareții noștri, Părintele Simeon, văzându-mă în starea aceasta, m-a întrebat: „Ce se întâmplă cu tine astăzi?” „Îmi pare rău, nu mă pot abține”, i-am răspuns eu. Cu această înștiințare în inimă că tata s-a mântuit am slujit întreaga Liturghie ca o slujbă de pomenire pentru el. După moartea tatei, mama s-a călugărit într-o mănăstire din Cipru. Nu am decât o soră, care este profesoară în Atena, așa încât mama rămăsese singură în Cipru. A părăsit satul pentru că devenise prea bătrână. Din fericire am avut foarte buni prieteni, monahi și monahii, care au avut grijă de ea. S-a călugărit și și-a trăit ultimii doi ani din viață ca monahie. Într-o zi, la ceva vreme după moartea ei, mă rugam pentru părinții mei, mai bine zis pe jumătate mă rugam, pe jumătate mă gândeam, și în nebunia mea L-am întrebat pe Dumnezeu: „Doamne, atunci când a murit tata m-ai înștiințat cu acel răsunet de clopot în inimă că a fost mântuit. De ce nu mi-ai dat o asemenea înștiințare și în cazul mamei?” Și atunci am auzit un glas în inimă, un glas

straniu care însă m-a convins și mi-a adus alinare: „Pentru că tatăl tău a fost lipsit de toate în această viață”. Fusese lipsit de toate nu doar pentru că turcii îi luaseră pământul, dar mai avea și o infirmitate a brațului drept care făcuse nefolositoare toate darurile pe care le avea. Tata avea o bună educație pentru vremea respectivă, însă din cauza infirmității de care suferea ea nu a fost pusă în valoare.

Le-am povestit credincioșilor din parohie cele două întâmplări și le-am spus: „Să ne întoarcem acum la cei pe care i-ați pierdut în accidentul de avion. Ei au rămas închiși în acel avion timp de două ore, fără a fi în stare să facă ceva. Nu știm în ce măsură harul Botezului din ei a devenit lucrător în aceste două ore, nici ce rugăciuni au înălțat către Domnul, nici cum și-au sfârșit viața rugându-se, dar știm că purtau în ei harul Botezului, adică Îl aveau pe Dumnezeu înăuntrul lor. Trebuie că și-au dat seama de primejdia în care se aflau și sunt convins că au murit plini de rugăciune și că moartea le-a fost binecuvântată. Știm, de asemenea, din scrierile Părinților noștri că Dumnezeu nu judecă de două ori. Sfântul Pavel ne spune că dacă ne judecăm noi înșine, nu vom mai fi judecați de Dumnezeu, dar dacă nu o facem, atunci Dumnezeu ne va pedepsi aici ca să nu pierim odată cu lumea. Cu alte cuvinte, dacă Dumnezeu îngăduie să se abată asupra noastră necazuri, aceasta înseamnă că El vrea să ne scape de chinuri în viața de dincolo. Viața veșnică vine să facă dreptate, să îndrepte nedreptățile acestei vieți pământești. Rudele voastre și-au pierdut viața din cauza unei greșeli de pilotaj și sunt convins că Dumnezeu îi va despăgubi pentru aceasta în viața de apoi. Poate că ei prăznuiesc acum în Împărăția lui Dumnezeu, iar noi, cei rămași în urmă, îi plângem din cauza neștiinței și a cugetului nostru lumes.”

TREZIREA INIMII PRIN FRICA LUI DUMNEZEU

Harul pomenirii morții, înțeles ca întâlnire cu veșnicia cea vie a lui Dumnezeu, clatină din temelii ființa omului, pentru că vedește iadul absenței lui Dumnezeu din inima lui și îi dezvăluie sărăcia duhovnicească și uscăciunea minții. Această experiență dureroasă odrăsește frica lui Dumnezeu, care îi cuprinde inima și îi preschimbă cugetul. La fel ca și pomenirea morții, nici frica dumnezeiască ce îi urmează nu este o trăire sufletească, ci o stare duhovnicească și un dar al harului.

Orice fel de atingere cu veșnicia, mai ales la început, naște în suflet o anumită temere, pentru că veșnicia îi este străină sufletului omului. După cum spuneam, pomenirea morții se face pricină deznădejdiu harice, care îl slobozește pe om de imboldul spre patimi și de aplecarea spre cele zidite. Așijderea, și frica lui Dumnezeu care purcede din luminarea dumnezeiască îl smulge pe om din „somnul cel de veacuri în păcat” și-l întoarce la trezvie.¹ Îi întărește inima, ca neabătut să caute mai degrabă la „cele nevăzute” și „veșnice”, decât la „cele văzute” și „trecătoare” (cf. 2 Cor. 4, 18). Tocmai în această alegere constă tot adevărul și înțelesul cuvântului Scripturii: „Începutul înțelepciunii este frica Domnului.” (cf. Pilde 1, 7).

¹ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 25.

Această atitudine înțeleaptă a omului față de Dumnezeu și de darurile Sale îl conduce pe om la încheierea unui legământ cu Domnul. El hotărăște să nu se predea stricăciunii și morții veșnice care-l împresoară, ci să caute întotdeauna Fața Celui Preaînalt, în năzuința de a împlini „voia lui Dumnezeu, cea bună, plăcută și desăvârșită” (Rom. 12, 2)². Iar această hotărâre dreaptă a omului nu rămâne nerăsplătită: omul primește luminarea Feței lui Hristos, care dăruiește inimii o nouă viață.

Luminat lăuntric prin frica lui Dumnezeu, omul ajunge să-și cunoască adevărata stare și începe a se vedea pe sine așa cum îl vede Dumnezeu. Își dă seama că pretutindeni stăpânește cumplita lege a morții și că înlăuntrul lui este atâta beznă a stricăciunii și neștiinței, încât duhul i se chinuie amarnic. El descoperă încetul cu încetul înșelăciunea și răutatea ascunsă a cugetelor ce i se cuibăriseră în suflet și se cutremură la gândul posibilei pierzării veșnice.³ Și chiar dacă nu-i este cu puțință a privi țință la izvorul Luminii, este totuși în stare să-și judece starea căzută. Însă lucrul cel mai însemnat este că, deși își vede ticăloșia, nu deznădăjduiește, pentru că simțământul acesta care îl încearcă nu este urmarea unei analize psihologice, ci rodul de preț al lucrării harului. Dimpotrivă, e însuflat să își reverse preaplinul inimii în rugăciune și să împreună-lucreze cu Dumnezeu la curățirea și tămăduirea sa.

Chiar de la începutul acestei prime perioade în care omul dobândește luminare și vindecare, inima lui descoperă anumite adevăruri. Ea simte nemăsurata măreție a chemării

² Ed. București, 1914.

³ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 5.

evangelice și înălțimea de neajuns a poruncilor lui Dumnezeu – legile care guvernează calea Domnului. Omul devine, de asemenea, conștient de mulțimea fărădelegilor sale. Fiind cuprins de teama de a nu încălca poruncile dumnezeiești, înțelege că afară de răstignire nu este altă cale de a intra în Împărăție. Înălțimea acestui țel și suferința pe care o presupune atingerea lui sporesc în el teama, iar grija de a nu se dovedi nevrednic de Dumnezeu iubirii îi frământă inima și mintea.⁴

Precum Domnul Și-a arătat desăvârșirea iubirii Sale „prin pătimire” (Evr. 2, 10), la fel și ucenicul Său, care năzuiește să intre în Împărăția Cerurilor, se cade să rabde suferințe și chinuri, dacă vrea să-și curățească inima. Însă răbdând unele ca acestea, ajunge să-și cunoască nestatornicia firii. El se vedește neputincios a-L iubi cu credincioșie pe Hristos, Cel Care „ne-a iubit cel dintâi” (1 Ioan 4, 19). Își cunoaște atunci din cercare slăbiciunea și este încredințat că „tot omul este mincinos” (Ps. 115, 2), pentru că nu este în stare să trăiască mereu la aceeași măsură înaltă a dragostei.⁵ Această descoperire dureroasă sporește în el frica dumnezeiască, ce îi zdrobește și îi smerește inima, pregătind-o în felul acesta să primească dragostea lui Dumnezeu.

Frica lui Dumnezeu lucrează în chip diferit în inima omului, potrivit perioadei duhovnicești în care se află. La început, ea îi dă înțelepciunea de a râvni la binecuvântările cele veșnice, precum și însuflarea de a le căuta. Mai apoi, îl face să-și cunoască slăbiciunea firii, ca în felul acesta să învețe a păstra harul lui Dumnezeu.

⁴ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 107.

⁵ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 263.

Slava deșartă ascunde adâncul inimii.⁶ De aceea omul are nevoie de frica lui Dumnezeu, pentru că ea îl învață „să nu cugete despre sine mai înalt decât i se cade să cugete” (cf. Rom. 12, 3), ci mai degrabă, cu smerenie, să păstreze vie în inimă simțirea lui Dumnezeu. În cele din urmă, atunci când sporește în inimă marea iubire a lui Hristos, frica dumnezeiască îi devine pavăză. Ea dăruiește omului un cuget smerit și desăvârșit, un simțământ adânc de nevrednicie înaintea unui astfel de Dumnezeu, un Dumnezeu al iubirii, precum este Hristos. Recunoștința smerită nu încetează să sporească în el plinătatea iubirii dumnezeiești până când se săvârșește cea mai mare minune din istoria lumii: „Dumnezeu Se unește cu omul”.⁷

Omului îi este cu puțință să iubească numai în măsura în care se află în el frica lui Dumnezeu. În felul acesta, omul se aseamănă Heruvimilor, care stau cu frică și cu cutremur înaintea Feței lui Dumnezeu, dar Îl și iubesc cu toată ființa. E de neapărată trebuință ca atât teama cât și dragostea să-l însoțească pe om pe parcursul întregii sale vieți, pentru ca el să poată păzi acea inimă bineplăcută lui Dumnezeu, în care Duhul Lui își află odihna.

Într-o anumită măsură, frica lui Dumnezeu este firească omului care nu a gustat din harul dumnezeiesc. Cu toate că încă nu a cunoscut măreția smereniei, blândeții și dragostei lui Dumnezeu, omului îi este totuși teamă să nu păcătuiască împotriva sfințeniei Lui. Dar chiar dacă mintea și inima îi sunt răpite în nemărginirea de lumină purtătoare a Cerului, el se întoarce de la praznicul iubirii dumnezeiești la realitatea

⁶ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 7.

⁷ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 94.

obișnuită și iarăși îl încearcă această teamă sfântă: „Se va mai întoarce oare vreodată Cel Ce a plecat?”⁸

Dacă la început omul se temea de Domnul pentru că nu știa mila Lui, acum, când cunoaște marea Sa milostivire, e cuprins de teamă și de zdrobire la gândul că Dumnezeu l-ar putea părăsi, lăsând în urmă o cumplită pustiire. Aceasta este frica desăvârșită a dreptilor. Sfinții sunt locuitorii pământești ai cerului, care au văzut Lumina cea Dumnezeiască și au fost sloboziți de frica morții. Însă, în înțelepciunea lor, chiar și atunci se tem ca nu cumva să aibă o prea mare îndrăzneală, știind că doar zdrobirea inimii îi poate face să stea neclintiți înaintea Domnului. Smerenia celor desăvârșiți păzește darul lui Dumnezeu și adună în inimă comoara cunoașterii duhovnicești.

Cât timp credinciosul Îi urmează Domnului, frica cea dumnezeiască îi stăpânește sufletul; ea premerge iubirii pe fiecare treaptă a urcușului duhovnicesc și urmează întotdeauna acesteia în chipul unei și mai adânci smerenii. Și când, în cele din urmă, omul se învrednicește să vadă Fața Domnului, este pururea însuflețit de acest îndoit și sănătos simțământ, al fricii și al dragostei. Îi este teamă, pentru că Domnul este Ziditorul a toate, și sfințenia Lui e de neajuns, dar simte și iubire pentru că Dumnezeu este un Părinte mult milostiv, Care Se pogoară din înălțimea slavei Sale ca să Se sălășluiască în inima lui.⁹ Însă dragostea desăvârșită izgonește teama nedesăvârșită ce „are cu sine pedeapsa” (1 Ioan 4, 18), precum mărturisește Ioan, marele ucenic al iubirii.

Vedem, așadar, cum frica dumnezeiască trezește inima omului, o zidește și o desăvârșește prin dragostea dumneze-

⁸ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, pp. 9, 94.

⁹ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 319.

iască, așa încât să poată primi neprețuita comoară a cunoașterii și înțelepciunii lui Dumnezeu. Însă dacă inima nu i se primește, omul „rămâne întru deșertăciunea cugetelor sale” (cf. Rom. 1, 21) și se vedește nepriceput în a dobândi înțelepciunea (cf. Pilde 17, 16).

Oricât ar fi de neprihănite pricinile stării de fericire a omului, frica lui Dumnezeu îl îndeamnă la cumpătare, precum citim în Scriptură: „Sluiți Domnului cu frică și vă bucurați de El cu cutremur” (Ps. 2, 11). Viețuind pe pământ cu înțelepciune, întru frica lui Dumnezeu, omul desăvârșește zi de zi sfințenie și primește moștenirea lui Dumnezeu, potrivit nestrămutatei Sale făgăduințe: „Dat-ai moștenire celor ce se tem de Numele Tău” (Ps. 60, 5).

Chiar în clipa în care harul lui Dumnezeu îl cercetează și îl înalță, omul învață să-și înfrâneze cu discernământ avântul, păzind cu smerenie frica lui Dumnezeu. În felul acesta, umblând întru bunăvoința cercetării dumnezeiești, el rămâne neprihănit de ispita îndrăznirii omenești. „Spre unul ca acesta Îmi îndrept privirea Mea: spre cel smerit, cu duhul umilit și care tremură la cuvântul Meu” (Is. 66, 2), zice Domnul. Iar Sfântul Ioan Sinaitul îl îndeamnă pe om să aibă discernământ în acele clipe mărețe în care este cercetat de harul lui Dumnezeu: „Nu fi îndrăzneț, chiar dacă ai dobândit curăția. Mai degrabă apropie-te întru multă smerită cugetare și mai multă îndrăznire vei avea.”¹⁰ Din păcate, darurile Duhului Sfânt devin arme primejdioase atunci când neștiința și trufia stăpânesc pe om.

¹⁰ Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 1992, Cuvântul XXVII, 11, p. 406.

TREZIREA INIMII PRIN PRIMIREA RUȘINII ÎN TAINA SPOVEDANIEI

În rai, protopărinții noștri Adam și Eva „erau amândoi goi și nu se rușinau” (Fac. 2, 25). Purtau veșminte nestricăcioase și duhul le era întors către Dumnezeu, Arhetipul lor. Dar atunci când Adam și-a întors privirea către lumea zidită, încălcând prin aceasta porunca lui Dumnezeu, s-a aflat despuiat de veșmântul cel luminos al suflării dumnezeiești. „Atunci li s-au deschis ochii la amândoi și au cunoscut că erau goi, și au cusut frunze de smochin și și-au făcut acoperăminte” (Fac. 3, 7). Rușinea a intrat atunci în viața lor, iar ei au pierdut cinstirea duhovnicească de care se bucurau mai înainte. Fiindu-le cu neputință a mai sta înaintea Feței bunului Dumnezeu, ei „s-au ascuns de la fața Lui” (Fac. 3, 8). Atât de mult s-a îndepărtat omul de Dumnezeu și s-a înstrăinat de viața cea dumnezeiască, încât a ajuns să se asemeze dobitoacelor fără de minte (cf. Ps. 48, 12) și cu inimă împietrită să zică: „Nu este Dumnezeu!” (Ps. 13, 1).

Încă din rai, odată cu căderea lui Adam, firea omenească a fost rănită de moarte și supusă stricăciunii. Hristos a venit în lume tocmai ca să tămăduiască de boală firea omenească. A venit smerit, în chip de om, a luat asupra Lui rușinea noastră și, prin Învierea Sa, ne-a îmbrăcat iarăși în sfântul și neprihănitul veșmânt al slavei Sale, cel fără de pată sau încrețitură (cf. Efes. 5, 27). A depărtat de la noi orice urmă de

rușine, de vreme ce, precum zice Scriptura, toate „ocările celor ce L-au ocărât pe El au căzut asupra Lui” (cf. Rom. 15, 3).

Hristos, dorind să ne tămăduiască și să ne mântuiască, nu S-a cruțat pe Sine, ci „pentru bucuria pusă înainte-I, a răbdat crucea, neținând seama de ocara ei” (Evr. 12, 2). Cu alte cuvinte, suferind rușinea Crucii, Hristos a șters rușinea noastră și ne-a mântuit. A făcut cunoscută pe pământ calea Sa smerită, astfel încât oricine o va urma să afle pe deplin vindecare, și de aceea Domnul Însuși îi cheamă la pocăință pe toți cei păcătoși și bolnavi (Matei 9, 12). Prin urmare, pocăința, prin mijlocirea căreia dobândim vindecare și mântuire, este strâns legată de calea Domnului care primește de bunăvoie rușinea.

Dar pentru a se pocăi și a fi vindecat de păcat, omul trebuie mai întâi să-și vadă păcatul. Atunci când omul e departe de Dumnezeu, el rătăcește în întuneric și nu izbuteste să înțeleagă cât de jos a căzut. Însă atunci când, cu credință în Hristos, primește cuvânt de la Domnul, în același timp el primește în inimă și focul ceresc al harului dumnezeiesc, dobândește luminare lăuntrică și o nouă și îndoită vedere (*theoria*). Pe de-o parte, focul harului întipărește în inima credinciosului Chipul ceresc al Cuvântului Care l-a zidit. Pe de altă parte, focul acesta îi vădește sărăcia duhovnicească și întunecatul hău în care zace omul căzut. Această vedere este un dar ceresc neprețuit care nu încetează să însufle în om o neconținută pocăință. Ea naște în el dorința arzătoare de a lepăda „toată spurcăciunea și prisosința răutății” (Iac. 1, 21) și de a se întoarce cu pocăință la casa Tatălui său Care este în ceruri.

Există însă o mare piedică în calea luminării și a îndoitei vederi mai sus pomenite, și anume mândria. Mândria îm-

pietrește inima și slăbește vederea duhovnicească a sufletului, încât omul nu mai este în stare să recunoască esența și dimensiunea metafizică a păcatului. Cel mândru nu poate să iubească pentru că mândria îl închide în sine însuși și îl îmbată cu desfătărilor lucifericele îndumnezeiri de sine. Ea lasă în urma ei o apăsătoare pustiire lăuntrică și-l face pe om să cadă pradă iadului și nebuniei. Când omul este chinuit de silnicia patimii mândriei, el caută scăpare în lumea înconjurătoare și, încercând să-și umple cumva golul lăuntric, se afundă într-o și mai mare stricăciune și pierzanie, încât este gata să săvârșească orice nelegiuire și păcat.¹

În starea aceasta tragică, omul se confruntă cu următoarea dilemă: fie să se ascundă „de la Fața Domnului Dumnezeu” (Fac. 3, 8) și să „moară în păcatele sale” (cf. Ioan 8, 24), neprimind să poarte povara rușinii pentru păcătoșenia sa; fie să-și lepede cugetul întinat prin care se îndreptățește în căderea sa și să primească chemarea lui Hristos la pocăință² (cf. Matei 4, 17). Această primire a cuvântului lui Dumnezeu, după cum am mai spus, aduce cu sine o luminare lăuntrică și o îndoită vedere și simțire: omul vede, pe de o parte, dragostea neprihănită și sfințenia lui Hristos, iar pe de altă parte, înfricoșătoarea beznă a păcatului și înșelăciunea patimilor care-l chinuie.

O asemenea luminare prin har nu doar călăuzește sufletul la contemplare, dar îi și dăruiește curajul de care are trebuință pentru a face „saltul” spovedaniei (cf. 1 Ioan 1, 9). „Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în

¹ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp. 36-37.

² Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 120.

ceruri" (Matei 10, 32), zice Domnul. Însă tot El ne și înștiințează: „De cel ce se va rușina de Mine și de cuvintele Mele, în neamul acesta desfrânat și păcătos, și Fiul Omului Se va rușina de el, când va veni întru slava Tatălui Său.” (Marcu 8, 38). Cu alte cuvinte, oricine se rușinează să-L primească pe Hristos ca pe Dumnezeu și Mântuitorul răstignit, precum și cuvântul Crucii și Evanghelia lui Hristos ca pe puterea lui Dumnezeu care este „spre mântuirea a tot celui care crede” (Rom. 1, 16), de acela și Hristos Se va rușina să-l primească în slăvita zi a celei de-a doua veniri a Lui.

Aceste cuvinte ale Domnului ne fac să înțelegem limpede că într-o lume care „zace sub puterea celui-rău” (1 Ioan 5, 19) spovedania și primirea Crucii lui Hristos se însoțesc de rușine. Calea aceasta este anevoioasă, însă în ea aflăm mare putere, căci printr-însa dobândim mântuirea cea veșnică. Îndemnându-l pe om să-L mărturisească, Hristos îl cinstește și îl face egalul Său. Dar dacă omul se leapădă de Hristos, atunci și Domnul, la rândul Lui, Se va lepăda de om. Judecata aceasta pare a fi foarte aspră, însă ea este în același timp și plină de milostivire, căci omul este slugă, iar Hristos este Domnul a toate. Judecata este aspră ca să ne în-sufle teamă și să ne izbăvească de rușinea osândeii și a pier-zaniei. Ea este plină de milostivire, prin aceea că naște în noi rușine și recunoștință pentru marele și nemeritatul dar al mântuirii, izbăvindu-ne astfel de cumplita rușine a nere-cunoștinței. Cu alte cuvinte, rușinea și ocara pe care omul le suferă prin primirea Crucii lui Hristos fac ca el să fie cu-noscut Domnului, iar în Împărăția Tatălui Său și în prezența îngerilor Lui această rușine se prefăce în harul înfierii și în puterea vieții celei nestricăcioase.

Când credinciosul își cunoaște fărădelegea, el nu mai caută să o ascundă, ci, împotriva lui însuși, o mărturisește Domnului (cf. Ps. 31, 5-6). Și pentru rușinea ce o rabdă atunci când se pocăiește, Domnul îi iartă nelegiuirea inimii și îl primenește cu harul mântuirii celei veșnice. Cu cât este mai adâncă pocăința cu care își mărturisește păcatele în Taina Spovedaniei, cu atât mai mari sunt puterea și harul pe care le primește spre înnoirea vieții sale.

Prezența rușinii în Taina Spovedaniei nu este doar un lucru firesc și sănătos duhovnicește, ci ea ne încredințează și de faptul că pocăința noastră vine din inimă, că este de bunăvoie și plină de smerenie. Oricine se pocăiește cu adevărat, mărturisindu-și păcatele, ia asupra-și întreaga răspundere pentru toată fărădelegea săvârșită, fără a se îndreptăți pe sine așa cum a făcut Adam în rai. Nu dă vina pe Dumnezeu sau pe aproapele, ci își poartă rușinea păcatelor cu smerenie și bărbăție. Această lucrare plină de evlavie îl tămăduiește pe om, înlăturând tumoarea canteroasă a mândriei și îi dăruiește smerenia care atrage într-o și mai mare măsură harul vindecător al Domnului, potrivit cuvântului Scripturii, „Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har” (1 Petru 5, 5; cf. Pilde 3, 34).

Ce lucru minunat că prin harul lui Dumnezeu rușinea se prefăce în putere prin care omul biruie patimile și păcatul! Să vedem, însă, cum anume lucrează omul împreună cu Dumnezeu în taina aceasta care îl scoate din mlaștina ucigătoare a păcatului și-l așază din nou pe calea vieții.

Pericopa din Evanghelie care ne înfățișează întâlnirea lui Zahau cu Iisus (vezi Luca 19, 1-10) ne ajută să înțelegem cum este cu puțință acest lucru. Persoană de mare vază, vameș care își dobândise averea prin înșelăciune, Zahau a

fost mânat de dorința de a vedea cine este Iisus. Dar fiind mic de statură, nu și-a putut împlini dorința din pricina mulțimii care se adunase. Însă Zaheu era atât de dornic să-L vadă pe Iisus încât nu i-a păsat că se face de râs în fața lumii: gata să primească orice fel de rușine, a prins curaj și s-a urcat într-un sicomor. Iar când Domnul S-a apropiat de locul acela, a privit la Zaheu și l-a chemat să se coboare din copac ca să-l întâlnească. Ba mai mult, i-a făcut cinstea să intre în casa sa și a rămas împreună cu el. Iar ceea ce a urmat a fost cu adevărat minunat: Zaheu, care nu ținuse seama de ce avea să zică lumea, și-a îndreptat viața. Într-o clipită, toată fărădelegea a răscumpărat-o și datoriile le-a întors „împătrit” întru dreptate. Și a auzit din gura Mântuitorului și Dumnezeului nostru cuvintele acestea: „Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia.”

Oare cum a fost cu puțință să se întâmple o asemenea minune? De unde această putere în stare să preschimbe un vameș nelegiuit în om drept în care Dumnezeu să binevoiască a Se sălășlui și peste a cărui casă să se pogoare pacea lui Hristos? Este foarte simplu: Zaheu nu a ținut seamă de părerea lumii, primind de bunăvoie să pătimească rușine pentru Hristos și de aceea Dumnezeu a luat aminte la el. Hristos a văzut în Zaheu o anumită înrudire duhovnicească cu Sine, căci Iisus urca atunci la Ierusalim pentru a suferi ocară și a pătimi pentru mântuirea lumii. El Se îndrepta spre Crucea rușinii, iar Zaheu, în chip proorocesc, s-a alăturat lui Hristos, pătimind și el rușine. Prin dorința sa de mântuire, el L-a câștigat pe Hristos nu doar ca împreună-călător ci și ca oaspete la masa sa. Și cercetarea Domnului a adus casei sale pace și harul mântuirii, dar mai cu seamă i-a lărgit „împătrit” inima, schimbându-i cu desăvârșire viața. Acest „împă-

trit" închipuie pătrunderea lui Zaheu în taina adâncimii, înălțimii, lungimii și lărgimii Crucii lui Hristos (cf. Efes. 3, 18). Cu alte cuvinte, purcezând pe calea Domnului, adică pe calea rușinii cea spre mântuire, inima lui Zaheu a suferit o împătrită lărgire, născându-se astfel din nou într-o nemărginirea vieții celei veșnice. Aceeași cale smerită ne învață Evanghelia și prin pilda vameșului și fariseului, și cea a fiului risipitor.

Dreptii Vechiului Testament cunoșteau în chip proorocesc această dimensiune a tainei Crucii. De pildă, când Iosia, tânărul și dreptul rege al lui Israel, a citit pentru prima dată Cartea Legii a rămas uluit și „și-a sfâșiat hainele” (4 Reg. 22, 11), căci și-a dat seama de rătăcirea lui Israel de la calea părinților lor și de mânia lui Dumnezeu care stătea să se abată asupra lor. Așa încât a trimis soli la Proorocița Hulda pentru a afla care era voia Domnului cu el și cu poporul său. Hulda a proorocit venirea multor rele și a mâniei lui Dumnezeu peste norodul răzvrătit. Cât despre rege, a spus că Domnul i-a iertat păcatele pentru că a crezut în cuvintele Cărții Legii. „Deoarece s-a muiat inima lui și s-a smerit înaintea Domnului... și a plâns” (4 Reg. 22, 19) el avea să fie cruțat de mulțimea năpastelor ce urmau să vină și așezat în mormântul său cu pace, la un loc cu părinții săi. Astfel, rușinea adâncă a inimii l-a mântuit și l-a îndreptățit pe rege înaintea Domnului (2 Paral. 34, 27-28).

În dorința Sa de a ne mântui, Hristos nu S-a cruțat defel pe Sine. Scriptura ne spune că „ocările celor ce L-au ocărât pe El, au căzut asupra Lui” (cf. Rom. 15, 3) și că aceasta s-a întâmplat „afară din tabără” (Evr. 13, 13). Cu alte cuvinte, ocară pe care a pățimit-o Domnul pentru mântuirea noastră nu putea fi mai mare. La fel și noi, atunci când primim în

spovedanie ocară pentru păcatele săvârșite, părăsim „tabăra” lumii acesteia – cinstirea și duhul ei – și „aducem pururea lui Dumnezeu jertfă de laudă” (Evr. 13, 15). Aducând rugăciune de mulțumire Începătorului mântuirii sale, credinciosul purcede pe calea Domnului și-L întâlnește pe Hristos, Care este El Însuși Calea. Atunci Hristos, milostivul Însoțitor al celor ce se pocăiesc, îl face pe om părtaș la harul Său și îi reînnoiește viața.

Părintele Sofronie ne spune că „Dumnezeu nu judecă de două ori.”³ Dacă în viața aceasta trăim sub judecata cuvântului lui Dumnezeu și primim rușinea mărturisirii păcatelor noastre, atunci scăpăm de Judecata de apoi. „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel Ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață” (Ioan 5, 24).

Sfinții Părinți ne spun că cel ce se osândește pe sine de bunăvoie, aleargă spre Patimile Mântuitorului. Să ne gândim la pilda tâlharului celui bun. Acesta, prin osândirea de sine, și-a preschimbat propria cruce în Crucea lui Hristos și a aflat mântuire chiar în ziua aceea. Adevărata osândire de sine dă pururi slavă lui Dumnezeu, iar sieși, omului căzut, toată ocară: „Fie Dumnezeu adevărat, și tot omul mincinos” (Rom. 3, 4)⁴. Inima celui ce se osândește pe sine este plină de recunoștință, pentru că acum își dă pe deplin seama de adevărul cuvintelor „că Hristos a murit pentru noi când noi eram încă păcătoși” (Rom. 5, 8).

Omul care nu a aflat pocăință își are toate puterile sale firești îndreptate spre țărâna din care a fost zămislit. Inima

³ *Despre rugăciune*, p. 48.

⁴ Ed. București, 1914.

îi este împietrită, iar mintea împrăștiată și cu totul alipită de lumea zidită. Simte înlăuntrul lui un gol pe care nimic nu-l poate umple, iar scopul venirii sale pe lume rămâne neîmplinit căci se îndreaptă spre prăpastia neființei. Dar dacă se pocăiește și se mărturisește cu smerenie, va afla o inimă zdrobită. Zdrobirea inimii îi pricinuieste o durere profundă pentru că acum i se dezvăluie toată urâciunea căderii omului. Iar această durere și rușinea care însoțește recunoașterea păcatului ară pământul nelucrat al inimii, dezrădăcinând patimile de ocară. Puterile sufletului află acum tămăduire și se unesc pentru a împlini porunca de a-L iubi pe Dumnezeu și a I se închina „în duh și în adevăr” (Ioan 4, 24).

Stând înaintea Domnului cu cutremur și cu dragoste, omul dobândește harul care într-atât îi lărgeste inima, încât el îmbrățișează toată omenirea și mijlocește înaintea Domnului pentru mântuirea întregii lumi. Împlinind cele două mari porunci ale dragostei de Dumnezeu și de aproapele, omul pune înlăuntrul lui temelie bisericii lui Dumnezeu, ca Duhul Sfânt să Se poată sălășlui în el. Dumnezeu primește rușinea pe care o pătimim pentru Hristos ca pe o jertfă, o mulțumită adusă Lui, Celui Care ne-a mântuit prin Crucea rușinii. Și pentru mulțumita aceasta ne cercetează și ne face părtași la viața Sa. Și, într-adevăr, sufletele noastre sunt mântuite prin această jertfă a rușinii. De aceea, ori de câte ori văd oameni care se spovedesc cu sinceritate și cu rușine, îmi vine să mă ascund sub pământ și mă tem ca nu cumva să împiedic în vreun fel lucrarea lui Dumnezeu în ei, pentru că știu că în ceasul căinței și al rușinii lor mâna Domnului se odihnește peste ei și tot cerul le vine în ajutor. Pentru spovedania lor sinceră și umilă, oamenii aceștia primesc mare har și, cu adevărat, se nasc din nou.

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Ce am putea face pentru noi înșine, dar și pentru enoriașii noștri, ca să-i încurajăm să se pregătească în așa fel încât spovedania lor să aibă mai multă roadă și să le aducă mântuirea?

Răspunsul 1: Dacă oamenii înțeleg cum anume această rușine se preface în putere în lupta împotriva păcatului și a patimilor, atunci vor prinde curaj în spovedanie și se vor convinge de acest adevăr prin propria lor experiență. Am fost invitat să vorbesc odată la o întrunire a duhovnicilor din Limasol, în Cipru, și titlul cuvântării mele a fost „Prefacerea rușinii în putere în lupta împotriva patimilor, în Taina Spovedaniei”. Acolo am vorbit pe larg despre această temă și îmi amintesc că la sfârșit cineva mi-a spus: „Acum vreau să mă spovedesc!” Firește, tuturor ne vine greu să ne spovedim, spovedania nu e un lucru ușor, e o luptă împotriva întregii noastre ființe. Dar câtă ușurare simțim după ce ne-am spovedit cum se cuvine! Nimănui nu îi vine ușor să se spovedească, dar merită cu prisosință, căci spovedaniei îi urmează atâta har și atâta libertate!

Întrebarea 2: Oamenii vin să se spovedească, plâng, sunt smeriți, însă revin cu aceeași problemă iară și iară și iară... E un șir nesfârșit de „iară”. Ce m-ați sfătui dumneavoastră, ca preot, să fac în asemenea situații?

Răspunsul 2: În Biserică există rânduieli diferite. Știu că unii duhovnici nu îi mai primesc pe oameni la spovedanie atunci când văd că spovedania lor nu dă roadă și îi sfătuiesc: „Găsește pe altcineva. Eu nu mai pot continua.” Cu toții întâlnim asemenea cazuri. Însă poți și să continui, străduindu-te să le dai oamenilor iară și iară un cuvânt de mângâiere. Și

va veni o vreme când un simțământ de autentică rușine le va străpunge inima și vor începe să sporească duhovnicește. Să nu uităm că slujirea preotului este aceea de a mângâia. În Vechiul Testament, Dumnezeu glăsuiește prin Proorocul Isaia: „Preoților, mângâiați poporul Meu.” (cf. Is. 61, 1-3). Cred că dacă avem răbdare cu oamenii, dacă îi mângâiem și îi ajutăm să înțeleagă situația în care se află, ei înșiși vor ajunge să simtă că trebuie fie să se străduiască mai mult să-și biruie slăbiciunea, fie să înceteze să mai vină la spovedanie. Însă din partea noastră trebuie să fie întotdeauna o strădanie de a învăța, de a mângâia, dar și de a atenționa. Părintele Sofronie ne mustra foarte rar, dar dacă surprindea în noi vreo urmă de mândrie, atunci cuvintele lui, deși blânde, puteau frânge oase. În alte privințe era foarte îngăduitor, însă știa că mândria e începutul sfârșitului și că dacă nu ne-ar fi îndreptat, am fi pierdut totul. De două ori a procedat așa cu mine – și ce curățit m-am simțit după aceea! Ce ușurință și mângâiere am avut în rugăciune mai apoi!

Spuneam că în Biserică întâlnim multe rânduieli diferite. De obicei, în Grecia, duhovnicii sunt mai aspri, deși nu toți. Însă aici în Occident, din cauza împrejurărilor vieții, a condițiilor grele în care trăiesc imigranții, a înstrăinării de care suferă lumea, și după cum ne sfătuiesc și ierarhii noștri, trebuie să fim mai îngăduitori și mai răbdători cu cei care vin să se spovedească. Dar este bine să cunoaștem canoanele Bisericii, ce canon se dă pentru un anumit păcat, pentru că aceste canoane ne arată câtă moarte pricinuiesc sufletului anumite păcate pe care le săvârșim. Firește, durata canonului poate fi scurtată potrivit cu ardoarea pocăinței celui care se spovedește și cu râvna preotului de a împreună-lucra în rugăciune la tămăduirea acelei persoane. Mi-am dat seama

că atunci când ne rugăm pentru noi înșine, de multe ori Dumnezeu nu ne ascultă, însă când ne rugăm pentru alții, El răspunde degrabă, ceea ce ne arată limpede care este adevărata natură a slujirii noastre preoțești. Faptul că ne rugăm pentru oameni și îi ascultăm cu atenție are mare valoare și însemnătate. Dacă duhovnicul este gata să împreună-lucreză cu cel ce se pocăiește, vindecarea este mult mai rapidă. Dar sunt mulți factori de luat în considerare. În fizică, legile naturii se exprimă prin diferite formule. În aceste formule sunt introduse și diferite constante așa încât în anumite condiții formula se aplică într-un fel, iar în alte condiții în alt fel. Același lucru se întâmplă și în viața duhovnicească, doar că altele sunt constantele de care trebuie să ținem seama, precum bunăvoința și grija preotului, și ele sunt de mare importanță.

Întrebarea 3: Mulți oameni vin mereu la preot, mărturisind iar și iar același păcat. Stau și mă întreb: „Cine greșește? Ei sau noi?” Oare, într-adevăr, nu suntem în stare să le înțelegem problema duhovnicească, pricina nereușitei lor? De ce se reîntorc la noi oameni care e limpede că nu au dobândit împăcarea cu Dumnezeu? Ei nu au dobândit biruința asupra păcatului prin spovedanie și revin mereu cu aceeași problemă.

Răspunsul 3: Aceasta nu înseamnă că nu s-au împăcat cu Dumnezeu, dar vorba zicalei englezești, „vechile obiceiuri mor greu”. Anumite răni au nevoie de timp ca să se vindece. Cred că dacă oamenii iau cât de cât în serios lucrurile, aceasta îi va ajuta, chiar dacă se întâmplă să cadă din nou în același păcat. E ca și atunci când plivim ogorul: smulgem buruienile, însă ele cresc din nou, dar este mai bine să le smulgem mereu decât să le lăsăm să năpădească țarina. S-ar

putea ca ei să nu fie atât de serioși pe cât ne-am aștepta noi să fie, dar este ceva în ei care îi face să se reîntoarcă la preot și sunt sigur că Dumnezeu primește chiar și puținul acesta. Iertați-mă că mă repet, dar să nu uităm că se cuvine ca noi preoții să aducem mângâiere poporului lui Dumnezeu. Din vremea Vechiului Testament și până în zilele noastre aceasta a fost menirea preotului. Îmi amintesc că aveam un prieten student care se gândea să devină preot. S-a dus să ceară sfat de la un bătrân stareț rus și l-a întrebat care sunt cerințele pentru a fi preot. Și bătrânul acela înțelept i-a răspuns foarte simplu: „Două lucruri sunt de trebuință: să-L iubești pe Dumnezeu și să-i iubești pe oameni.”

Întrebarea 4: Ați putea să ne spuneți pe scurt care este deosebirea dintre rușine și smerenie?

Răspunsul 4: Cred că rușinea premerge și dă naștere smereniei, mai ales când este vorba despre împlinirea cuvântului și a poruncii lui Dumnezeu. Cele două nu se confundă. Ca și creștini, nu facem nimic din motive sufletești; noi vrem să ne împăcăm cu Însuși Dumnezeu; vrem să surpăm „peretele din mijloc al despărțiturii” (Efes. 2, 14) dintre Dumnezeu și noi. Regele Iosia, despre care v-am vorbit mai înainte, a fost mântuit datorită rușinii pe care a simțit-o în inimă, în vreme ce poporul avea să fie pedepsit. Cu alte cuvinte, rușinea premerge smereniei pentru că ea face ca inima să participe, ea smerește inima și atrage harul care îl îndreptățește pe om.

Întrebarea 5: Marea majoritate a celor care se spovedesc încep printr-o mărturisire a păcatului lor, adăugând îndată după aceea: „O să mă străduiesc mai mult.” Cum să facem ca oamenii să-și pună nădejdea mai degrabă în milostivirea

și dragostea lui Dumnezeu decât în propria lor voință, aceea de „a se strădui mai mult”?

Răspunsul 5: Nu este rău că au acest gând de a se strădui mai mult, pentru că toate câte se întâmplă în viața noastră de creștini sunt o împreună-lucrare a lui Dumnezeu cu omul. Cu toate că Dumnezeu este infinit de mare, iar omul infinit de mic, Dumnezeu nu poate face nimic fără consimțământul și participarea omului. Așa că, spuneți-le că este bine că vor să se străduiască mai mult, dar că partea aceasta care ține de ei este infimă. Să nu uite, însă, să-L roage stăruitor pe Dumnezeu și să se smerească pe sine pentru ca să atragă de partea lor nemărginita milostivire a lui Dumnezeu.

Întrebarea 6: Ați vorbit despre preoție ca slujire aducătoare de mângâiere, însă mă întreb, mai ales în Taina Spovedaniei, cum poți să urmezi linia aceasta foarte subțire: pe de o parte să mângâi, iar pe de altă parte să nu micșorezi rușinea și puterea pe care le poate câștiga prin spovedanie cel care se pocăiește?

Răspunsul 6: Foarte bună întrebare! Părintele Sofronie mi-a spus odată: „Lucrarea duhovnicului este o corvoadă dacă trebuie mereu să-i îmboldească pe oameni, dar ea aduce bucurie și satisfacție dacă oamenii sunt plini de însuflare. Atunci el trebuie mai degrabă să le domolească râvna, ceea ce este mult mai ușor decât a trezi în ei această râvnă.” De aceea, dacă vedeți că oamenii care vin la spovedanie sunt plini de rușine, pocăință și zdrobire, desigur nu puteți face altceva decât să îi mângâiați. La fel Se poartă și Dumnezeu cu noi. Dar dacă vedeți că inimile lor sunt împietrite, atunci puteți să le spuneți un cuvânt mai aspru, nădăjduind că poate le va atinge inimile. Depinde de situație, dacă cineva vine la spovedanie cu inima înfrântă, osândindu-se pe sine

înaintea Domnului, el este deja îndreptăţit de Dumnezeu, iar eu, la rândul meu, nu pot decât să-l îndreptăţesc, spunându-i o vorbă bună de încurajare. Dar dacă cineva vine şi îmi spune: „Ei! Nimic grav, Părinte, doar cele obişnuite...”, ridicând din umeri, nespunând mai nimic şi purtându-se ca şi cum păcatul ar fi ceva firesc, atunci am datoria să-l atenţionez cu blândeţe că inima îi este în primejdie de moarte, că este gata să se împietrească şi să nu mai fie în stare a primi mântuirea lui Dumnezeu. Nu există reţete, în momentul acela trebuie să ai o ureche îndreptată spre cer şi cealaltă spre persoana din faţa ta şi să te rogi în taină să ţi se dea cuvânt. Şi de multe ori suntem surprinşi şi ruşinaţi de cât de repede ne răspunde Dumnezeu la rugăciune. Atunci când împlinim slujirea tămăduitoare a Tainei Spovedaniei, ne vin cuvinte care nu ne-au trecut nicicând prin minte şi inimă.

Întrebarea 7: Se cuvine oare să încercăm să urmărim ce se întâmplă cu o anumită persoană? Dacă cineva vine şi se spovedeşte, iar păcatele pe care le-a săvârşit sunt foarte grele, se cuvine să lăsăm să treacă o anumită perioadă de timp până să luăm legătura cu persoana respectivă ca să vedem ce mai face?

Răspunsul 7: Cred că da. Sunt anumite lucruri foarte dureroase, pe care nu ne este îngăduit să le trecem cu vederea. Însă trebuie să ţinem seama de trei lucruri. Mai întâi trebuie să ne gândim la răspunderea noastră înaintea lui Dumnezeu, căci stăm înaintea judecăţii Lui. În al doilea rând, stăm şi înaintea judecăţii Bisericii, iar Biserica are canoanele şi instituţiile ei. În al treilea rând, trebuie să luăm aminte şi la persoana care se pocăieşte. Nu suntem cu totul liberi să hotărâm asupra unor probleme şi să ajutăm persoana până la capăt aşa cum am vrea, mai ales atunci când păcatul săvârşit

este cunoscut de multă lume. În acest caz, trebuie să fim foarte chibzuiți pentru că nu putem vorbi liber. Dar aveți dreptate, trebuie să treacă un anumit timp înainte de a căuta să aflăm ce s-a mai întâmplat cu acea persoană. De pildă, dacă vine la spovedit o persoană cu sufletul rănit de mari păcate, am putea să-i spunem: „Vino din nou peste o lună” și măcar în acest interval de timp să vedem ce se întâmplă. Atunci când o persoană vine să se spovedească pentru prima dată, înclinăm să nu punem întrebări. Eu sunt bucuros să-l primesc pe om și să mă rog pentru el, și pun întrebări doar atunci când este vorba despre ceva foarte dureros și cunoscut de toată lumea. Dacă persoana revine după o vreme și vedem că lucrurile nu s-au îndreptat, atunci trebuie să luăm anumite măsuri. Eu nu sunt prea priceput în astfel de situații. Îmi pare rău că vă vorbesc de pe poziția învățătorului și sunt sigur că mulți dintre dumneavoastră știți mai bine decât mine cum să răspundeți la aceste întrebări, dar de vreme ce dumneavoastră sunteți cei care m-ați pus în această postură, vorbesc în numele dumneavoastră și pentru rugăciunile dumneavoastră. Iertați-mă, nu vreau să pretind că știu totul.

Întrebarea 8: Nu știu care este situația în Marea Britanie, dar în continuarea a ceea ce ați spus, în Statele Unite există un anumit grad de protecție legală a preoților, așa numitul „secret al spovedaniei”. Se presupune însă că și preotul păstrează secretul. Sunt, oare, cazuri în care preotul ar putea încălca acest secret al spovedaniei?

Răspunsul 8: Noi, ca preoți, trebuie să fim întotdeauna atenți să nu încălcăm legile statului. Dacă nu suntem în stare să respectăm legile statului, care sunt pe un nivel atât de jos, cum ne va fi cu putință să păstrăm legile lui Dumnezeu care sunt atât de înalte? De multe ori suntem obligați să păstrăm

un secret, și o facem, însă oamenii înșiși nu o fac. Dar dacă ambele părți păstrează secretul, atunci vom avea mai multă libertate să ne lăsăm inima să vorbească și omul va primi mai mult folos și ajutor. Firește, este bine să fim precauți, după cum ați spus și dumneavoastră. Știu că în America, și acum și în Europa, când este vorba despre o relație inegală, legea este foarte aspră. Și dacă există vreo vină într-o relație inegală, precum aceea dintre profesor și elev, de pildă, sau preot și enoriaș, legea este foarte strictă, pentru că autoritatea care ni se dă nu trebuie folosită pentru a face rău, ci pentru a ajuta și a îndrepta. În aceste condiții nu putem decât să fim cu mare băgare de seamă.

Întrebarea 9: Ieri ne-ați vorbit despre osândirea de sine și ați spus ceva foarte folositor. Ați spus că dacă ai un enoriaș mai slab din fire, care din pricina aceasta nu are puterea să se osândească pe sine, este mai bine să-l încurajezi să dea slavă și mulțumită lui Dumnezeu, și aceasta va zămisli în el smerenie. Așadar, urmărim același țel – smerenia – doar leacul este diferit, iar în cazul acesta leacul se potrivește mai bine pentru cineva mai slab sufletește. Ne-ați putea spune mai multe despre această deosebire între sănătatea duhovnicească – unde, de pildă, pomenirea morții aduce mult folos – și starea în care se află cineva care are o fire slabă, care se gândește tot timpul la moarte și vrea să se sinucidă? Sau dintre cel care duhovnicește este în stare să sufere ocară și cel care trăiește rușinea doar la nivel sufletesc, aceasta otrăvinduo-i și distrugându-i viața?

Răspunsul 9: Haideți să ne oprim asupra persoanei care amenință că se sinucide. De multe ori oamenii nu se sinucid, doar ne amenință că o fac. Am avut un astfel de caz, o persoană care de fiecare dată când venea la spovedit spunea că

are de gând să se sinucidă. Era cineva care pentru o vreme a locuit la noi în mănăstire și, în cele din urmă, foarte speriat, am alergat să-i cer sfat Părintelui Sofronie. Părintele a primit înștiințare în rugăciune că acea persoană nu avea să se sinucidă, ci urmărea doar să mă șantajeze sufletește. De aceea, m-a povățuit: „Du-te și spune-i că poate să se sinucidă dacă vrea, dar nu aici la mănăstire, căci noi nu i-am greșit cu nimic.” Am făcut cum mi-a spus părintele și persoana respectivă și-a venit în fire și nu a mai pomenit niciodată despre sinucidere. Însă trebuie să ai o rugăciune ca aceea a Părintelui Sofronie pentru ca să vezi limpede și să procedezi în felul acesta. Însă chiar neavând asemenea rugăciune poți totuși să-i ajuți pe oameni explicându-le: „Vrei să te sinucizi? Ai dreptate. Este un oarecare adevăr în ceea ce vrei să faci, există o parte din noi care trebuie să moară – dar nu întreaga noastră ființă, ci doar «sinele cel vechi», cu dorințele și cugetele sale.” Arată-i omului că sinuciderea îl va distruge cu totul, însă dacă va ucide în el doar acea parte care trebuie să moară, aceasta nu doar îi va fi de ajutor, ci îl va și mântui. Există anumite principii, dar nu și rețete.

ZIDIREA INIMII PRIN TREZVIE ȘI RUGĂCIUNE

Trezvia ne este de mare trebuință în lucrarea rugăciunii și în cultivarea inimii, căci ea ajută mult la întoarcerea minții către inimă și mai apoi către Dumnezeu.¹ Prin trezvie omul își adună întreaga ființă înlăuntru, în strădania de a petrece pururi înaintea Feței lui Dumnezeu și de a-I împlini poruncile.

Potrivit tradiției ascetice, fără trezvia sau atenția minții în timpul rugăciunii nu ne este cu puțință să împlinim prima și marea poruncă, aceea de a-L iubi pe Dumnezeu. Trezvia stăpânește fiecare mișcare a minții și a inimii, așa încât întoarcerea omului către Dumnezeu să fie deplină și în desăvârșită armonie cu Duhul Său, căci Dumnezeu nostru este un Dumnezeu gelos, Care râvnește la întreaga inimă a omului. De aceea creștinul caută să se înfățișeze înaintea Domnului la fiecare început de zi: își rânduieste întreaga așezare lăuntrică prin ațintirea minții în inimă și în felul acesta își are pururi toată simțirea și cugetarea la Domnul.

O cale de a păstra această așezare duhovnicească de-a lungul întregii zile este lucrarea de bunăvoie a osândirii de sine. Când omul se judecă pe sine cu asprime, căindu-se înaintea Domnului, toată mintea i se adună în inimă. Și atunci

¹ „Atenția minții căutând rugăciune, va afla rugăciune”, Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune, în Filocalia sfințelor nevoințe ale desăvârșirii*, vol. 1, Ed. Harisma, București, 1992, p. 111.

poate să strige la Domnul „din toată inima” și să afle în-dreptățire de la El. Prin osândirea de sine se statornicește în noi trezvia minții și de acum încolo „nu-i mai este ușor duș-manului să pătrundă prin înșelăciune”² în inima noastră.

Atenția credinciosului în timpul rugăciunii, care se mai numește și trezvie rugătoare, se cuvine a se însoți de stăpâ-nire de sine și răbdare. Acestea împiedică risipirea minții și o țin neîmprăștiată în lucrarea rugăciunii. Într-adevăr, potri-vit tradiției noastre ortodoxe, rugăciunea este ea însăși o formă de trezvie, căci ea presupune neîncetata chemare cu un singur gând a Numelui Domnului: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!”

Prima parte a rugăciunii este o mărturisire a credinței în Dumnezeu și în Sfânta Treime. Partea a doua, „miluiește-mă pe mine, păcătosul”, este spovedania celui care se roagă, recunoașterea căderii omului (în dimensiunile sale personale și universale), a păcătoșeniei și a nevoii lui de mântuire. Cele două părți ale rugăciunii, mărturisirea credinței și spovedania celui care se roagă, se completează una pe alta și dau conținut și plinătate rugăciunii.

La început, această rugăciune cu un singur gând (μovo-λόγιστη προσευχή) este rostită cu voce tare. Mai apoi, ea se rostește lăuntric și, în cele din urmă, prin împreuna-lucrare a harului, mintea coboară în adâncul inimii omului unde Numele Domnului își află sălașul ce i se cuvine. De aceea această rugăciune se mai numește și rugăciunea minții sau rugăciunea inimii.

Chemarea neîncetată a Numelui lui Hristos și atenția minții la cuvintele rugăciunii cultivă în om o statornică aple-care spre rugăciune. Încetul cu încetul, rugăciunea devine

² Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 140.

starea firească a omului, veșmântul sufletului și reacția spontană a inimii la orice eveniment din sfera duhovnicească. Această stare duhovnicească își vedește însemnătatea mai cu seamă în ceasul morții. Lucrarea rugăciunii minții este, în cele din urmă, o pregătire pentru viața cerească, căci cel ce se nevoiește își aduce mereu aminte de sfârșitul vieții sale pe pământ. El învață să lepede toată grija cea lumească, așa încât nașterea sa întru Împărăția cea veșnică să fie fără durere și, pe cât este cu putință, lipsită de primejdii.³

Coborârea minții în inimă nu se înfăptuiește prin mijloace artificiale, cum ar fi postura corpului sau controlul respirației. Firește, astfel de mijloace nu sunt cu totul lipsite de valoare; ele pot fi de folos mai ales în perioadele de început ale vieții duhovnicești, dar să nu uităm că este nevoie de îndrumarea unui duhovnic și de smerenie din partea ucenicului. Noi facem tot ceea ce ne stă în putință, însă numai prin harul lui Dumnezeu mintea poate să se coboare în inimă și să se unească cu ea.

Din păcate, în rândul celor lipsiți de experiență duhovnicească domnește adesea această confuzie, ba chiar înșelare, cum că ar exista o asemănare între Rugăciunea lui Iisus și yoga, meditația budistă sau transcendentă și alte practici exotice extrem-orientale. Însă asemănările sunt superficiale și nu depășesc nivelul „anatomiei” firești a sufletului omenesc. Diferența fundamentală dintre creștinism și alte credințe constă în aceea că Rugăciunea lui Iisus se întemeiază pe descoperirea Dumnezeului celui Viu, adevărat și personal, Cel Unu în Sfânta Treime. Nicio altă cale nu îngăduie posibilitatea stabilirii unei relații vii și personale între Dumnezeu și cel ce se roagă.

³ Cf. *Despre rugăciune*, p. 134.

În religiile orientale nevoința are ca scop despuierea minții de tot ceea ce este mărginit și trecător, așa încât omul să se poată identifica cu un „absolut” impersonal. Acest „absolut” este considerat a fi „firea” originară a omului, fire care a suferit o anumită degradare și degenerare odată cu intrarea în viața aceasta pământească, multiformă și pururi schimbătoare. O astfel de nevoință este egocentrică și întemeiată exclusiv pe voința omului. Datorită caracterului ei intelectual, ea nu izbuteste să angajeze întreaga ființă a omului, prin aceea că desconsideră cu totul inima. În această tradiție ascetică, toată strădania omului urmărește reîntoarcerea în acest „absolut” anonim și suprapersonal și dizolvarea în el. Prin urmare, scopul acestei nevoințe este unul fundamental negativ: omul năzuiește să-și stingă sufletul („atman”) în oceanul anonim al „absolutului” suprapersonal („brahman”).

În lupta sa de a se elibera de toată suferința și nestatornicia acestei vieți trecătoare, ascetul oriental se cufundă în sfera noetică și abstractă a așa-numitei „ființe pure”, o sferă negativă și impersonală în care omul nu poate să-L vadă pe Dumnezeu, ci își contemplă doar propriul sine. În această formă de nevoință inima nu își găsește locul, iar progresul depinde exclusiv de voința omului de a reuși. *Upanișadele* nu amintesc nicăieri că mândria este o piedică în sporirea duhovnicească sau că smerenia ar fi o virtute. Acestui fel de asceză îi lipsește cu totul dimensiunea pozitivă a nevoinței creștine, în care lepădarea de sine duce la îmbrăcarea cu omul cel ceresc, la însușirea unui fel de viață mai presus de fire, al cărei izvor este Dumnezeu cel Unu și adevărat, Care Se descoperă pe Sine omului. Chiar și în formele sale cele mai nobile, lepădarea de sine pe care o practică budismul

nu este decât jumătatea mai puțin importantă a problemei. Există și primejdia ca mintea, petrecând în „întunericul despuierii”⁴, să se întoarcă asupra-și și să se minuneze de frumusețea sa purtătoare de lumină. Însă, nepricepând că lumina aceasta este zidită, omul ajunge să se închine „făpturii în locul Făcătorului” (Rom. 1, 25). Și când mintea cade în înșelarea îndumnezeirii de sine sau a idolatrizării de sine, atunci, potrivit cuvintelor Scripturii, „se fac cele de pe urmă ale omului aceluia mai rele decât cele dintâi” (Matei 12, 45).

În cazul practicilor contemplative orientale omul nu îl vede pe Dumnezeu, ci se contemplă pe sine însuși. O astfel de contemplație nu trece dincolo de hotarele firii zidite, nici nu se apropie în vreun fel de Adevărul Ființei primordiale, de Dumnezeu cel viu și nefăcut, Care S-a descoperit omului. Practicile orientale pot să ofere o oarecare relaxare sau să sporească agerimea funcțiilor psihice și intelectuale ale omului, dar „ce este născut din trup, trup este” (Ioan 3, 6) și „nu poate plăcea lui Dumnezeu” (cf. Rom. 8, 8).

Doar prin pocăință se ajunge la deplina și adevărata despuiere a minții de toată alipirea pătimasă de cele văzute și vremelnice ale lumii acesteia. Pocăința este un dar de la Dumnezeu, iar durerea inimii odrăslită de harul pocăinței nu numai că dezlipește mintea de cele stricăcioase, ci o și unește cu cele nevăzute și veșnice ale lui Dumnezeu. După cum spuneam, despuierea minții, ca scop în sine, nu rezolvă problema decât pe jumătate, pentru că rămâne o strădanie omească ce nu depășește hotarele lumii zidite. În creștinism, însă, ascetul se nevoiește nădăjduind și așteptând ca sufletul să-i fie înveșmântat în harul lui Dumnezeu, singurul care îl poate duce la plinătatea vieții veșnice pentru care a și fost zidit.

⁴ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, pp. 196-197.

Mulți îl admiră pe Buddha și îl compară cu Hristos. Buddha stărnește admirația mai ales datorită înțelegerii sale pline de compasiune față de condiția omului și datorită iscusitei sale învățături despre eliberarea de suferință. Însă creștinul știe că Hristos, Fiul cel Unul-Născut al Tatălui, prin Patima, Crucea, Moartea și Învierea Sa a luat asupra-Și, de bunăvoie și fără de păcat, toată suferința omenească, arătându-Și astfel desăvârșita Sa dragoste. Prin aceasta a tămăduit zidirea Sa de rană cea aducătoare de moarte pricinuită de păcatul strămoșesc, făcând din ea o „făptură nouă” spre viața cea veșnică.

În lucrarea rugăciunii, durerea inimii este de mare preț, pentru că prezența ei este semnul că nevoitorul nu este de parte de calea cea adevărată și sfântă a iubirii lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu Și-a arătat dragostea desăvârșită față de noi prin suferință, la fel și omului i se dă prilejul ca prin suferință să răspundă cu dragoste la dragostea lui Dumnezeu.

Omul își exprimă dragostea prin rugăciune. Dacă ne rugăm, înseamnă că-L iubim pe Dumnezeu; faptul că nu ne rugăm arată că nu-L iubim, căci măsura dragostei noastre de Dumnezeu este dată de măsura rugăciunii noastre. Sfântul Siluan identifică iubirea de Dumnezeu cu rugăciunea, iar Sfinții Părinți spun că uitarea de Dumnezeu este cea mai mare patimă. Când ne războiește o patimă, noi putem să-i stăm împotrivă prin chemarea Numelui lui Dumnezeu. Cu cât ne smerim mai mult și Îl chemăm pe Dumnezeu în ajutor, cu atât devenim mai puternici duhovnicește și biruim patima. Însă când uităm de Dumnezeu, ne lipsim de arma rugăciunii și atunci nimic nu-l împiedică pe vrăjmaș să ne răpună. Iată de ce Sfinții Părinți consideră că uitarea de Dumnezeu este cea mai mare patimă.

RUGĂCIUNEA, O NESFÂRȘITĂ CREAȚIE

Rugăciunea este cea mai înaltă și mai nobilă îndeletnicire a omului. Potrivit Sfinților Părinți, rugăciunea este „oglinnda sporirii” omului pe calea spre desăvârșirea duhovnicească. Dacă ne călăuzim, așa cum se și cuvine, după cuvântul Domnului că „toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi” (Matei 21, 22), suntem încredințați că rugăciunea, și mai cu seamă rugăciunea în Numele lui Iisus Hristos (vezi Ioan 14, 13; 15, 7; 16, 23), este, fără îndoială, izvorul a tot ajutorul. Prin rugăciune omul poate dobândi toate cele ce îi sunt de trebuință pentru sporirea sa duhovnicească și pentru mântuirea sa. Ba mai mult, în viața fiecărei persoane rugăciunea este de neprețuit căci ea ține întreaga lume.

Rugăciunea este un dar dumnezeiesc pe care Duhul lui Dumnezeu îl face să devină lucrător în inima omului. Omul se înfățișează înaintea lui Dumnezeu în rugăciune, iar Dumnezeu îi dăruiește suflarea Sa de viață dătătoare. Omul se unește atunci atât de strâns cu Dumnezeu, încât oglindește desăvârșirea cerească în viața lui pe pământ, pe măsură ce Duhul Ziditorului continuă să-l călăuzească. În rugăciune, el își dă seama de adevărul că omul a fost zidit dintru început după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Roadele rugăciunii sunt mai presus de cuvinte. Rugăciunea reîmprospătează însuflarea, risipește îndoielile și temerile, reînvie dorul după binecuvântările cele veșnice.

Ea mângâie inima cu suspine negrăite, tămăduiește rănilor păcatelor, încălzește sufletul și luminează mintea. Dă subțirime duhului, însuflându-i hotărârea de a nu râvni la cele pământești, ci numai la cele cerești, și de a fi bineplăcut Domnului, oriunde s-ar afla și orice ar face, fie în viață, fie în moarte (cf. 2 Cor. 5, 9). Părintele Sofronie numește rugăciunea o nesfârșită creație¹ ce unește duhul omului cu Duhul lui Dumnezeu și-i tămăduiește firea rănită de păcat.

Dacă omul nu ar fi fost zidit după chipul lui Dumnezeu pentru a trăi în comuniune cu Începătorul vieții sale, atunci rugăciunea ar fi nu doar lipsită de noimă și fără folos, dar practic și de neatins. Însă Dumnezeu, în marea Sa milostivire, dorește ca omul să fie nestricăcios și veșnic, iar rugăciunea este mijlocul cel mai prețios și mai trebuincios omului pentru a-și împlini și desăvârși înalta chemare.

Este firesc ca omul să înseteze după Domnul, căci El este izvorul și cauza ființării omului și Făcătorul său. Cu adevărat, Domnul este începutul și temelia întregii lui ființe. Pe de altă parte, Dumnezeu, în bunătatea și milostivirea Sa, caută spre om și-l desfată cu prezența Lui de-viață-dătătoare. Pentru noi, făpturi cugetătoare, nu există binecuvântare mai mare decât această legătură cu Ziditorul nostru. Înainte de cădere, această legătură era necurmată și intimă, luminoasă și nemijlocită, căci omul vedea însăși Fața lui Dumnezeu, Îi vorbea și se lăsa călăuzit numai de cuvântul Lui. Viața lui de rugăciune consta în contemplarea slavei lui Dumnezeu și în strădania de a I se asemana. Odată cu căderea în păcat, această legătură de-viață-dătătoare a omului cu Dumnezeu s-a rupt și omul s-a înstrăinat de slava dumnezeiască.

¹ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, cap. 1.

Însă Fiul lui Dumnezeu, în nețărmurita Sa milostivire, a venit să locuiască în mijlocul celor ce se depărtaseră de la harul Său pentru a relua dialogul pe care-l începuse în rai cu omul, dar care încetase din pricina greșelii lui Adam.² Hristos este adevăratul Ipostas, Persoana dumnezeiască desăvârșită, iar omul poartă în el principiul ipostatic de vreme ce este zidit după chipul lui Hristos. Omului i-a fost dată marea cinste de a lucra împreună cu Dumnezeu la renașterea și la desăvârșirea sa ca persoană. Și această lucrare omul o săvârșește prin rugăciune, stând înaintea Feței Dumnezeului celui viu și împărtășindu-se din energia Lui ziditoare.

Părintele Sofronie consideră că omul face primul pas hotărât pe tărâmul rugăciunii atunci când se învrednicește de harul pomenirii morții. Un simțământ tainic se sălășluiește atunci în „adâncul inimii” și-i înștiințează duhul de „deșertăciunea tuturor agonisirilor pe pământ”³. În același timp, cu ochii lăuntrici ai sufletului își vede propria nimicnicie și gândul că întreaga ființă îi este osândită la pieire îl chinuie amarnic. Tot ceea ce conștiința sa îmbrățișa până atunci, tot ceea ce îl însufla și îl bucura mai înainte îi pare acum fără noimă, purtând pecetea deșertăciunii și a morții. Cu alte cuvinte, nimic din cele ale lumii zidite nu se dovedește în stare să-i aline adâncul și mistuitorul dor după viața cea veșnică. Duhul omului începe a nesocoti cele văzute și tânjește după cele care prin firea lor sunt nevăzute și veșnice, așa încât chiar de i s-ar oferi să trăiască veacuri de viață binecuvântată pe pământ, aceasta nu l-ar ispiți câtuși de puțin. Însă dacă Îl primește acum cu credință pe Hristos

² Vezi Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 101.

³ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 10.

ca pe Cel Ce are „Evanghelia cea veșnică” (cf. Apoc. 14, 6), atunci harul pomenirii morții va naște în el o rugăciune în stare să biruiască patimile și să reînnoiască în el viața cea adevărată.

Aceasta înseamnă că la rugăciunea adevărată nu se ajunge decât cu harul lui Dumnezeu. De nu va binevoi Dumnezeu, cel ce se roagă nu va fi în stare să aibă părtășie cu Duhul Lui. Căile rugăciunii sunt anevoioase și omul întâmpină piedici din toate părțile. Trupul lui stricăcios este prea slab pentru a se ridica la viața Duhului, iar mintea nu află destulă luminare sau însuflare pentru a se preda pe sine Dumnezeului și Mântuitorului său, „Celui Ce înviază pe cei morți” (2 Cor. 1, 9), pentru a izbuti să depășească hotarele fricii, îndoielii, minciunii și necunoștinței. Ba mai mult, mediul social în care viețuiește, cu duhul lui de mândrie și de îndreptățire de sine, care este „urâciune înaintea lui Dumnezeu” (Luca 16, 15), nu este prielnic rugăciunii. De altminteri, nici duhurile răutății nu pot să sufere lucrarea mântuitoare a rugăciunii⁴, căci ea ridică întreaga zidire din căderea ei și-l sfințește pe om.

Dacă omul voiește ca rugăciunea lui să aibă atâta putere încât să-l unească cu Dumnezeu și să țină întreaga lume, atunci el are nevoie de însuflarea și de energia dumnezeiască. Am văzut cum harul pomenirii morții poate să schimbe fundamental felul în care omul privește viața și să-l pregătească să-și îndrepte toată ființa către Dumnezeul prin rugăciune. Căci veșnicia îi bate la ușa sufletului, dând mărturie de adevărul că fiecare făptură pângărită de păcat se lipsește de slava lui Dumnezeu și, prin urmare, și de viața cea veșnică.

⁴ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 8.

Și adevărul acesta nu e ușor de purtat. Omul înțelege acum că se trage din nimic și că își datorează existența milostivirii lui Dumnezeu. Și în chip firesc, conștiința aceasta naște în el o smerită plecare a inimii, o smerită credință în descoperirea lui Dumnezeu, iar sufletul este gata să primească lumina harului. Această smerită plecare a inimii este cea mai sigură temelie pentru viața duhovnicească a omului: ea îl va însufla să-și îndrepte cu nădejde rugăciunea către „Dumnezeul cel viu, Care este Mântuitorul tuturor oamenilor, mai ales al credincioșilor” (1 Tim. 4, 10). Omul începe acum să cunoască lucrarea dreptei Celui Preaînalt. În inima sa strălucește din belșug lumina „cunoștinței slavei lui Dumnezeu, pe fața lui Hristos” (2 Cor. 4, 6). La început, lumina cea dumnezeiască îl luminează pe om în chip nevăzut și oarecum din spate, fără ca acesta să-și dea seama că izvorul acestei lumini este Persoana lui Hristos. Dar încetul cu încetul este încredințat de Dumnezeirea lui Hristos și devine tot mai conștient de sărăcia lui duhovnicească și de netrebnicia lui, căci Dumnezeirea lui Hristos îi dezvăluie adevărata natură a păcatului. Omul înțelege acum dimensiunea metafizică a căderii sale de la viața cea binecuvântată și neprihănită, cea „întru Lumina care purcede de la Fața Tatălui a toate câte sunt”⁵. Și simțământul acesta al sărăciei și al păcătoșeniei sale pricinuiește o și mai adâncă rugăciune de pocăință.

Harul pomenirii morții trebuie însă cultivat, pentru că el îl unește pe om cu Dumnezeu personal Care S-a arătat nouă. Când omul își dă seama de dimensiunile căderii sale

⁵ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 105 (traducere incompletă în limba română).

și începe a se înfricoșa de urmările păcatului, atunci se alipește de Dumnezeu cu frică, și frica Domnului îi smerește adânc inima. Acum inima iese la iveală, prinde iarăși viață și o nouă putere îi reînsuflește rugăciunea de pocăință. Și, precum zice Scriptura, omul întreg devine o „inimă adâncă” (cf. Ps. 63, 7) ce tânjește după simțirea Dumnezeirii, singura în stare să-i ostoiască setea duhului (cf. Pilde 15, 14).

În scrierile lor, Sfântul Siluan și Părintele Sofronie nu conținesc să atragă atenția asupra însemnătății acestei rugăciuni de pocăință prin care se săvârșesc reînnoirea și mântuirea omului. Rugăciunea este mântuitoare pentru că duce la o împletire armonioasă a voii omului și a voii lui Dumnezeu. Energia creată a omului se predă pe sine energiei necreate a lui Dumnezeu și pe măsură ce rugăciunea devine expresia pocăinței sale, ea îi preschimbă cu totul existența omenească. Nimic din cele ale lumii care ne înconjoară nu ne ajută în lucrarea rugăciunii și a pocăinței. Însuflarea izvorăște numai din conștiința păcătoșeniei noastre și din simțământul sărăciei noastre duhovnicești; iar pe acestea două omul le vede numai în lumina legăturii sale cu Dumnezeu, legătură întemeiată pe credința în Dumnezeirea lui Iisus Hristos.

Mai întâi, omul devine conștient de păcatul său, însă descoperă încetul cu încetul că propria-i cădere nu face decât să repete păcatul original al protopărintelui său Adam, după cum ni se arată în Sfânta Scriptură. Luminat fiind de harul cunoștinței și de mărturia Scripturilor despre starea căzută în care se află, cel ce se pocăiește începe să înțeleagă care este menirea omului așa cum a fost ea hotărâtă în sfatul dumnezeiesc al Sfintei Treimi cel „mai înainte de începutul veacurilor”⁶ (2 Tim. 1, 9; Tit 1, 2). Omul deslușește în inima

⁶ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, pp. 22, 53.

lui chipul lui Hristos după care a fost zidit și de la care a căzut. Atunci ajunge să conștientizeze păcatul în dimensiunile sale ontologice – ca pe o fărădelege împotriva iubirii Tatălui⁷, ca pe o cădere în veșnicie de la Fața Ziditorului și o sinucidere în planul eternității⁸.

Prin conștientizarea păcatului și a întunericului ascuns înlăuntrul său, omul devine receptiv la lucrarea harului dumnezeiesc.⁹ Acum ia seama la mărturia Istoriei Sfinte care începe în cel de-al treilea capitol al Facerii și se sfârșește în Cartea Apocalipsei. El dobândește în felul acesta perspectiva ideală de la care să înceapă lucrarea pocăinței, căci înțelege limpede că a stărui într-o viață plină de păcat ar fi cea mai mare înșelare și un eșec voit din partea sa. În deznădejdea sa, el înalță rugăciuni fierbinți Domnului și cererile sale ajung lesne la tronul Celui Preaînalt¹⁰, Care Însuși S-a pogorât din ceruri ca să-i mântuiască nu pe cei „care se cred drepți” (Luca 18, 9), amăgindu-se astfel pe ei înșiși (cf. 1 Ioan 1, 8), ci pe cei bolnavi (cf. Matei 9, 12), adică pe cei care recunosc că sunt păcătoși și știu câtă nevoie au de tămăduire și de mântuire. Printr-o astfel de rugăciune care purcede din inimă, ființa omului sporește. El devine adevărat pentru că recunoaște adevărul stării căzute în care se află, stare care este universală, căci își pune pecetea pe tot urmașul lui Adam. El rostește adevărul înaintea lui Dumnezeu și astfel atrage la sine pe Însuși Duhul Adevărului, pe Duhul Sfânt. Aceasta îi dă celui ce se pocăiește putința de a se închina lui Dumnezeu „în duh și în adevăr” (Ioan 4, 24), în

⁷ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 30.

⁸ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 47.

⁹ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 31.

¹⁰ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 53.

duh de smerenie și de mărturisire, desăvârșind în el înfricoșata lucrare a pocăinței și reînnoindu-l pe deplin. Rugăciunea pe care o înalță către Domnul se dovedește vrednică de Acesta, căci el se roagă în duh proorocesc: Îl îndreptățește pe Dumnezeu și își osândește fără cruțare viața păcătoasă. Rugăciunea sa devine județul, scaunul de judecată al Domnului mai înainte de Judecata de apoi¹¹. Și, potrivit Părintelui Sofronie, Dumnezeu nu judecă de două ori.¹² Același lucru îl spusese și Marele Pavel: „Căci de ne-am fi judecat noi înșine, nu am mai fi judecați” (1 Cor. 11, 31). Știm că va veni Judecata de apoi și că toți oamenii, vrând nevrând, vor fi nevoiți să se înfățișeze înaintea scaunului de judecată al lui Hristos (cf. Rom. 14, 10). Omul, însă, poate să preîntâmpine această judecată osândindu-se pe sine de bunăvoie în rugăciunea sa de pocăință și de mărturisire a păcatelor. Cu această smerită plecare a inimii spre osândirea de sine, el se cercetează pe sine în lumina poruncilor lui Dumnezeu. Atunci Domnul, potrivit nemincinoasei Sale făgăduințe, îi va da „gură și înțelepciune, căreia nu-i vor putea sta împotrivă, nici să-i răspundă toți potrivnicii lui” (Luca 21, 15). Harul Duhului Sfânt lucrează în el, curățindu-l de păcate, îndreptățindu-l înaintea lui Dumnezeu și călăuzindu-l pe calea Adevărului Său. Să ne aducem aminte de cuvintele Evanghelistului Ioan: „Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească de toată nedreptatea” (1 Ioan 1, 8-9). Acest adevăr constituie esența cuvântului pe

¹¹ Cf. Sfântul Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, Ed. IBMBOR, București, 1992, p. 403.

¹² Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 48.

care l-a primit Sfântul Siluan de la Domnul: „Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui.”¹³ Și aceasta se vedește din felul în care Sfântul își descrie propria trăire: „Gândeam: Eu sunt o urâciune și merit toată pedeapsa; iar Domnul în loc de pedeapsă mi-a dat Duhul Sfânt.”¹⁴ Prezența Duhului Sfânt îl dezleagă pe om din chingile păcatului, sădește în adâncul lui ura față de păcat ca semn neîndoielnic al iertării lui, și prin aceasta dă mărturie în suflet de mântuirea sa.¹⁵

Prin urmare, rugăciunea de pocăință deschide calea spre iertarea păcatelor și preîntâmpină Judecata de apoi a lui Dumnezeu, îndreptățindu-l pe om prin osândirea de sine. Ea naște și lucrarea ziditoare a desăvârșirii sale ca ipostas, lucrare care se împlinește numai prin dobândirea harului dumnezeiesc. Părintele Sofronie întărește acestea atunci când spune că firea omului nu se reînnoiește decât prin focul pocăinței.¹⁶ Reînnoirea omului este o lucrare anevoioasă din cauza căderii lui și a urmărilor ei devastatoare. Prin cădere, însăși firea omului a fost atinsă de stricăciune: s-a dezbinat în sine și odată cu pierderea întregiei sale s-a rupt și legătura cu principiul său ipostatic. Când credinciosul se luptă să împlinească poruncile, el descoperă această neorânduială înlăuntrul său și își dă seama că nu este pe deplin stăpân pe firea sa. Una gândește mintea, alta dorește inima și înspre altceva îl trag simțurile. Firii sale îi lipsește unitatea care să-i îngăduie să împlinească prima și cea mai mare poruncă: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din

¹³ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, pp. 227- 232.

¹⁴ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 465.

¹⁵ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 372.

¹⁶ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 159.

toată puterea ta" (Marcu 12, 30). Și nici nu se oglindește în el adevărul ontologic al celei de-a doua porunci, asemenea celei dintâi: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Marcu 12, 31).

După cum spuneam, harul pomenirii morții îl trezește pe om din îndelungatul somn al păcatului, îl desprinde de toate cele zidite, chiar și de cele mai lăuntrice alipiri pătimase, și însuflă în el simțământul unei nevoi absolute de veșnicia lui Dumnezeu. În același timp, harul sporește în el comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii lui. Omul se unește, de asemenea, cu întreaga zidire, care geme sub povara aceleiași osânde la moarte. Setea de viața cea veșnică și teama de a nu izbuti să împlinească scopul măreț pentru care a fost zidit nasc în om rugăciunea către Începătorul vieții, în timp ce teama de pierzania cea veșnică îi străpunge și îi scoate la iveală inima.

Teama de osânda ce-l așteaptă înaintea județului dumnezeiesc al rugăciunii îi adună toate gândurile într-o singură grijă: „să nu piardă un asemenea Dumnezeu și să înceteze a mai fi nevrednic de El"¹⁷. Și cu cât simte mai multă zdrobire în inimă atunci când stă cu frică înaintea lui Dumnezeu, cu atât mai arzătoare îi devine rugăciunea de pocăință.

Pentru ca această rugăciune să aducă roadă prin harul pocăinței, care își are obârșia în Crucea și Învierea Domnului, omul trebuie să se adâncească neconținut în această recunoaștere a păcătoșeniei sale. Și vine o vreme când omul, prin osândirea de sine și ajutat de harul Duhului Sfânt, ajunge să simtă și să fie încredințat că este cea mai ticăloasă și mai josnică dintre toate făpturile.¹⁸ Datorită smereniei lui,

¹⁷ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 18.

¹⁸ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 145.

Dumnezeu îi primește rugăciunea, învrednicindu-l de un și mai bogat belșug de har.

Frica și smerenia pregătesc mintea omului de răstignirea prin poruncile evanghelice. Mintea răstignită, și în felul acesta slobodă, se predă cu totul chemării lui Hristos. Omul purcede fără șovăială pe calea Domnului și caută să se micșoreze pe sine, urmând pogorării smerite a lui Hristos. Mintea coboară în inimă, se unește cu ea și află „locul” de unde poate pătrunde în taina comuniunii cu Dumnezeu. În locul acesta Se roagă Duhul Domnului, înfăptuind unirea întregii ființe a omului.

Pe parcursul coborârii și unirii cu inima, mintea omului se subțiază prin harul dumnezeiesc. În râvna pocăinței, mintea se dezlipește de toată zidirea și devine slobodă de toată alipirea pătimasă, lepădând toată dorirea sau cugetarea la cele vremelnice. Suferința cumplită pricinuită de simțământul păcatului îi adună acum atenția minții în inimă. Și cu cât mintea rămâne mai mult în inimă, în rugăciune de pocăință, cu atât harul Duhului Sfânt întetește în om văpaia iubirii pentru Hristos, luminându-i mintea cu vederea Feței Sale. Și chipul cel blând și smerit al lui Hristos într-atât îi uluiește sufletul încât se naște înlăuntrul lui o bucurie fără margini și nădejdea că moartea poate fi nimicită. În felul acesta omul se umple de însuflare, iar duhul său se ridică de la starea de zdrobire a inimii de mai-nainte.

Am vorbit mai devreme despre răstignirea minții și despre lepădarea ei de toată alipirea pătimasă și mai apoi despre coborârea ei în inimă. Calea pe care o străbate duhul omului în rugăciunea de pocăință este una plină de durere și de nenumărate suferințe. Este o cale înfricoșată, după cum spune Părintele Sofronie, însă cuvântul Domnului rămâne în veac:

„În lume necazuri veți avea” (Ioan 16, 33)¹⁹. Cu toate acestea, cel ce se roagă se bucură de marea libertate duhovnicească de a-L putea iubi pe Dumnezeuul mântuirii sale, căci energia cuvântului lui Hristos este mai puternică decât suferința care-l încearcă.

Cel ce se pocăiește tânjește nemângâiat după Dumnezeu și tângirea aceasta îi cuprinde întreaga ființă, împărtășind minții și inimii o sete arzătoare de Dumnezeu, și omul purcede în căutarea Sfântului Sfinților.²⁰ Dorința aceasta neos-toită de a se apropia de Dumnezeu, prin puterea și înflăcă-rarea ei, curăță inima de tot ce-i este străin și o face să râv-nească numai după Domnul, Cela Ce este „marginea doriri-lor”²¹. Părintele Sofronie vorbește despre „un avânt nestă-vilit către Dumnezeu și un zbucium de moarte după El.”²²

Cu cât omul petrece mai mult în rugăciune, cu atât mai mult puterea și râvna pocăinței sale atrag harul îmbelșugat al Duhului Sfânt. Harul îi întărește trupul ca să poată duce o și mai aspră nevoință, în vreme ce energia rugăciunii îi deschide larg inima așa încât toate cele ascunse și întunecate ale ei să iasă la lumină și să se curețe. În cele din urmă toate ungherele sufletului său vor fi luminate și el va vedea în taina învățăturii lui Hristos calea care duce la desăvârșita sa reînnoire. Acestea poate îi vor descuraja pe cei mândri și străini de har, însă în ele își vor afla mângâiere și însuflare toți cei care s-au încredințat pe sine cu totul lui Dumnezeu,

¹⁹ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 365.

²⁰ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 91.

²¹ Paraclisul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria.

²² Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 253.

căci El le cunoaște adâncă și nespusa dorință de a se uni cu El. Atunci Însuși Duhul Sfânt „Se roagă pentru sfinți” cu „suspine negrăite” (Rom. 8, 26-27).

Omul cu cât petrece mai mult în lucrarea rugăciunii de pocăință, cu atât dobândește mai mare har și inima lui nu conține să se curețe și să se lumineze. Fără să-și dea seama, însă în chip neîndoielnic, cuvântul lui Hristos devine pentru cel ce se pocăiește singura lege a întregii sale ființe.²³ Paza poruncilor lui Dumnezeu, potrivit experienței Părintelui Sofronie, are ca urmare firească „extrema micșorare a sinelui, adică deșertarea de sine”²⁴. Cu alte cuvinte, omul se golește de grija pentru sine cea plină de iubire de sine pentru ca să reînnoiască legământul făcut cu Hristos la Botez, acela „de a nu mai fi rob păcatului” (cf. Rom. 6, 6), însă, „viind, să nu mai vieze sieși, ci Aceluia Care pentru noi a murit și a înviat” (cf. 2 Cor. 5, 15). Rugăciunea fierbinte de pocăință, grijindu-se numai de unirea cu Hristos, Care „până la sfârșit ne-a iubit” (cf. Ioan 13, 1), împreunează toate puterile sufletului, mișcările minții și ale inimii, așa încât ele să răspundă după cuviință iubirii Mântuitorului.

Când rugăciunea de pocăință ajunge la plinirea dorită și poruncită de Dumnezeu, atunci „vremea este să lucreze Domnul” (Ps. 118, 126). Cel ce se pocăiește L-a convins acum pe Dumnezeu că îi aparține, potrivit spuselor Psalmistului: „Al Tău sunt eu, mântuiește-mă” (Ps. 118, 94). Iar Domnul îi răspunde: „Fiul Meu ești tu, Eu astăzi te-am născut” (Ps. 2, 7). Răspunsul lui Dumnezeu este asemenea unui trăsnet coborât din cer, care clatină din temelii inima omului și îi

²³ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 375.

²⁴ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 211.

străfulgerează conștiința. La început, cuvântul lui Dumnezeu a adus lumea din neființă la ființă, iar acum glasul Său împărtășește o putere dumnezeiască ce deschide și reînvie inima omului. Deschiderea inimii înseamnă vindecarea omului ca persoană, căci, duhovnicește, el s-a născut acum a doua oară și a fost înfiat de Tatăl cel fără de-nceput.

Părintele Sofronie și-a exprimat în repetate rânduri uimirea plină de evlavie în fața acestei „prealuminate clipe”²⁵ în care lucrarea lui Dumnezeu vine în întâmpinarea pocăinței desăvârșite a omului.²⁶ Este o minune neașteptată și necăutată.²⁷ Această clipă poate fi asemănată cu Big Bang-ul despre care vorbesc astronomii zilelor noastre, sau, poate și mai potrivit, cu momentul descris la începutul Cărții Facerii: „Și a zis Dumnezeu: Să fie lumină! Și a fost lumină” (Fac. 1, 3). În clipa aceea omul este adumbrit de Lumina nezidită, adică pătrunde în veșnicia cea vie a Împărăției lui Dumnezeu.

Omul rabdă văpaia ispitelor prin care se face părtaș patimilor lui Hristos (cf. 1 Petru 4, 12-13), străbătând pustia acestui veac „până când”, după cuvântul Sfântului Apostol Petru, „va străluci ziua și Luceafărul va răsări în inima lui” (cf. 2 Petru 1, 19). Omul devine adevărat și pentru tot restul vieții lucrează la reînnoirea sa. Viața lui devine expresia cuvântului proorocesc al Psalmistului: „Răsărit-a soarele... Ieși-va omul la lucrul său și la lucrarea sa până seara” (Ps. 103, 23-24). Cuvântul Părintelui Sofronie despre criza duhovnicească din zilele noastre este dătător de nădejde: s-ar putea ca toată pustiirea și suferința tragică a omului să con-

²⁵ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 365.

²⁶ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 60-61.

²⁷ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 115; *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp. 92, 234.

tribuie de fapt la o mare și adâncă renaștere duhovnicească a multor suflete. Lumina acestei nădejdi strălucește cu și mai mare putere pentru că suferința deschide calea spre o rugăciune ce trece dincolo de hotarele lumii zidite. O asemenea rugăciune I se cuvine Domnului, căci ea îl îmboldește pe om la o cunoaștere și mai adâncă a lui Dumnezeu și a lucrării Sale în inima omului: „Ziua zilei spune cuvânt, și noaptea nopții vestește știință” (Ps. 18, 2). O asemenea rugăciune devine un mijloc de transmitere a descoperirii dumnezeiești, răscumpărând viața cea vremelnică a omului și îndreptățind existența lumii. „Începutul acestei rugăciuni se găsește la marginea cerurilor și mișcarea ei ajunge până la marginea lor și nimic nu se ascunde de căldura ei. Ea ne încălzește și ne bucură. Ea este un canal prin care ne vine de Sus descoperirea dumnezeiască.”²⁸

Răsărirea Soarelui duhovnicesc în inima omului este minunea nașterii sale duhovnicești, Big Bang-ul reînnoirii sale. Ea dăruiește omului desăvârșita cunoștință a luminii raiului și a măsurii omului adevărat, a cărui inimă se lărgeste atât de mult încât poate cuprinde în rugăciunea sa marginile pământului și toate generațiile ce s-au perindat de-a lungul vremii. Învrednicindu-se de darul vederii Luminii dumnezeiești și de experiența veșniciei, el se îmbracă cu chipul „omului ceresc”, „al omului celui de-al doilea, Care este Dumnezeu din cer” (cf. 1 Cor. 15, 49, 47). În același timp își dă seama că trebuie să lepede chipul omului pământesc, de vreme ce scopul său adevărat este acela de „a fi cu Dumnezeu, în El, în veșnicia Lui”²⁹. De aceea Părintele

²⁸ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 117. Cf. Ps. 18, 7.

²⁹ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 92.

Sofronie spune că: „Eu trebuie să văd pe Hristos «precum este», pentru a mă cumpăni față de El, și din această comparație să îmi simt propria «neasemănare» – urâciune. Eu nu mă pot cunoaște pe mine însumi dacă nu se află înaintea mea Sfânt Chipul Său.”³⁰

Mai înainte ca Soarele duhovnicesc să răsară în inimă și câtă vreme omul se luptă să-și supună duhul judecății cuvântului lui Dumnezeu, în viața lui trebuie să precumpănească pocăința în chipul nevoinței. Neînduplecata și aspră cercetare a mișcărilor inimii nu îi îngăduie să uite nicio clipă că viețuirea sa nu se ridică la înălțimea celor două mari porunci dumnezeiești și aceasta îl îmboldește spre o și mai mare zdrobire a inimii și căință. Sufletul omului care se predă pe sine pocăinței este chinuit de recunoașterea greșelilor, neajunsurilor, eșecurilor și neștiinței sale.³¹ Însă odată ce răsare în inimă Soarele duhovnicesc, pocăința credinciosului dobândește mai multă statornicie și devine harică. De acum încolo stăpânurile și rânduielile lumii acesteia nu mai sunt pentru el un punct de referință, căci acum pentru toate caută spre Domnul Cerului și al Pământului, alipindu-se de chipul Lui pe care-l vede în inimă. În pocăința harică, elementul dumnezeiesc precumpănește, căci duhul omului se ridică din planul sufletesc în planul ontologic al lucrării dumnezeiești. Nu mai este omul cel care se ostenește, ci harul lui Dumnezeu care este în el (cf. 1 Cor. 15, 10).

Odată ajuns pe această treaptă, omul dobândește ca în-vățător pe Însuși Dumnezeu. Conștiința păcătoșeniei i se adâncește din ce în ce mai mult, pentru că acum el nu se

³⁰ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 80.

³¹ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 55.

compară cu un om sau cu un înger, ci cu Însuși Ziditorul și Atotputernicul Dumnezeu. Fiecare mișcare a inimii care micșorează sau slăbește acest simțământ al harului este trăită ca o cădere de la iubirea lui Dumnezeu pe care a cunoscut-o. În strădania sa de a nu pierde harul, pocăința lui dobândește un caracter ascetic aparte, în care lucrarea smereniei ascetice precumpănește, atingând punctul cel mai înalt atunci când nevoitorul se vede pe sine ca cel mai păcătos dintre oameni. Smerenia care îl însuflă pe om în această pocăință harică este mai presus de cuvinte, fiind asemeni smereniei lui Dumnezeu. Omul vede în inima sa chipul blând și smerit al lui Iisus și se predă pe sine iubirii dumnezeiești, și în tânjirea sa plină de duh proorocesc dă glas cuvintelor Sfântului Ioan Botezătorul: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez” (Ioan 3, 30). Așa o uimire îl cuprinde la vederea chipului Domnului, încât își dă seama că este cu totul nevrednic de un asemenea Dumnezeu, Care este neasemuit de smerit și Care ne-a iubit până la sfârșit (cf. Ioan 13, 1).

Trecerea din planul sufletesc în planul ontologic al ființării, care este urmarea firească a rugăciunii de pocăință, se însoțește nu doar de o revărsare a Luminii dumnezeiești, dar și de un șuvoi de iubire dumnezeiască, ce deschide și lărgeste inima pentru a îmbrățișa cerul și pământul. Îmboldit de iubirea dumnezeiască, omul se adresează lui Dumnezeu în calitate sa de ipostas. El aduce înaintea Domnului întreaga zidire și mijlocește pentru tot sufletul omenesc. E ca și cum înlăuntrul lui ar fi instalat un fel de „transformator” pe care iubirea dumnezeiască îl pune în mișcare și care îl ajută pe om să prefacă toată energia zidită într-una duhovnicească. În felul acesta, el se nevoiește mai întâi pentru

mântuirea sa personală și mai apoi pentru mântuirea întregii lumi. Atunci se împlinesc în el cuvintele Apostolului: „toate lucrează spre binele celor ce iubesc pe Dumnezeu” (Rom. 8, 28). Orice energie, fie că este vorba de bucurie sau de întristare, este transformată în energie de pocăință, iar suferința devine „materia primă” a rugăciunii și o expresie a iubirii (cf. 2 Cor. 7, 10; Iac. 5, 13).

Potrivit Părintelui Sofronie, dacă omul nu se întâlnește cu Dumnezeu cel viu, nu poate să dobândească acea cunoaștere trebuincioasă prefacerii stărilor sale sufletești în trăiri duhovnicești, cel puțin nu în sens ontologic adânc. Numai iubirea are puterea să prefacă orice stare pe care o trăiește omul în viața aceasta, fie ea plăcută sau pricinuitoare de întristare și suferință, în ceva folositor și ușor de purtat. Fiecare prefacere de felul acesta înlesnește redobândirea veșniciei, care devine conținutul real și viu al omului pe măsură ce acesta se desăvârșește ca ipostas. Potrivit Părintelui Sofronie, „Toată felurimea experienței vieții, toate procesele cosmice care pătrund în conștiința noastră trebuie să slujească pregătirii întâlnirii noastre personale cu El.”³² Aceeași învățătură o aflăm în germene la Părinții Pustiei. Ei ne explică cum se înfăptuiește această prefacere prin folosirea oricărei trăiri sau energii pe care o primim din lumea zidită pentru a ne îndrepta atenția spre pomenirea lui Dumnezeu. Dacă omul primește acea cunoaștere care se dăruiește tuturor celor ce dobândesc cugetul lui Hristos, el prefacă marginitele energii pământești care dau năvală asupra lui într-o energie pe care o poate folosi pentru a adânci dialogul său cu Dumnezeu: „tot gândul îl robește, spre ascultarea [și iu-

³² Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp. 312-313.

birea] lui Hristos" (2 Cor. 10, 5). Dar atâta vreme cât nu este învățat de harul lui Dumnezeu, omul nu se poate hrăni cu „hrana cea tare” a suferințelor bineplăcute lui Dumnezeu, nici simțurile lui nu sunt învățate să discearnă dreptatea Crucii, singura care ne poate duce la Împărăția Cerurilor (cf. Evr. 5, 14). Hristos Însuși ne învață aceasta, El Care a primit prigoana și moartea ca pe paharul Tatălui, și S-a rugat Lui fără a lua aminte la cei ce-L răstigneau. Încredințându-Se cu totul Celui Ce judecă cu dreptate, El S-a rugat: „Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac” (Luca 23, 34).

În pocăința trăită în plan sufletesc, omul îi aduce jertfă lui Dumnezeu libertatea și voia lui. Dumnezeu primește această jertfă și îi răsplătește omului cu har, care îl ajută să treacă dincolo de hotarele acestei vieți pământești și să pătrundă în șuvoiul veșniciei lui Dumnezeu.³³ Această prefacere ontologică este o descoperire dată omului: noi adâncuri se deschid duhului în rugăciune, care îl slobozesc din temnița strâmtă a acestei lumi, îngăduindu-i să se bucure de libertatea nemărginirii lui Dumnezeu.³⁴ În ultima pagină a scrierilor sale Sfântul Siluan înfățișează urmările acestei descoperiri cu simplitatea lui obișnuită, care este și semnul autenticității lui. Potrivit Sfântului Siluan, omul este robit de iubirea lui Dumnezeu: „Sufletul meu, Doamne, cu Tine se îndeletnicește ziua întreagă și toată noaptea... de nimic pământesc mă grijesc, și sufletul dorește numai pe Domnul.”³⁵

Faptul că Lumina dumnezeiască îl reînnoiește pe om și îl strămută din planul sufletesc al ființării în cel duhovnicesc nu înseamnă însă că el a dobândit și o stare neschimbătoare

³³ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 220.

³⁴ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 282.

³⁵ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 535.

încă din această viață. Deși, pe de-o parte, omul ajunge să cunoască milostivirea lui Dumnezeu, pe de altă parte, se înrădăcinează în el simțământul urâciunii proprii nimicniciei. Vederea sfințeniei veșnice a lui Dumnezeu îi umple sufletul de o recunoștință și de o putere până atunci necunoscute, dar și de o silă cumplită la vederea sărăciei sale duhovnicești, căci știe cât de groaznic ar fi să nu izbutească a împlini menirea pentru care a fost zidit, aceea de a se uni pe veci cu Dumnezeul dragostei. Simțirea iubirii curate a lui Hristos, care i se împărtășește odată cu vederea Feței Sale, naște o cu totul altă pocăință, o pocăință mai adâncă, ce pune stăpânire pe toată ființa sa. Lumina harului îl ajută pe om să pătrundă mai adânc în taina sărăciei lui duhovnicești, să iasă din sine și să verse lacrimi amare pentru netrebnicia sa. Omul deznădăjduiește cu totul de sine, dar în același timp își pune toată încrederea în Dumnezeu, „Cel Ce înviază pe cei morți” (2 Cor. 1, 9). Această deznădejde este harică pentru că ea dă energie și aripi rugăciunii așa încât strămută întreaga ființă a omului în sfera Duhului veșnic. Până și trupul se împărtășește de avântul duhului spre cele înalte, căci și el însetează după Dumnezeul cel viu. Astfel și trupul este sfințit, căci harul îl întărește pentru a putea purta iubirea dumnezeiască.

Alternarea acestor două priveliști despre care tocmai am vorbit îl îmboldește pe om să-și ducă pocăința până la capăt. El pătrunde cu mintea în gândul cel veșnic al Dumnezeului și Mântuitorului său pentru toate făpturile Sale cugetătoare, și aceasta naște în el dorul mistuitor de a păși dincolo de hotarele strâmte ale firii sale căzute și de a pătrunde în adâncul fără de margini al lumii duhovnicești. În această sferă duhovnicească „nu este nimic și nimeni în

afara Dumnezeului iubirii și a vederii nețărmuririi Lui”.³⁶ În lumina sfințeniei lui Dumnezeu și în focul curatei Lui iubiri, omul își vede propriul iad lăuntric, și aceasta naște în suflet o chinuitoare sete de a „se smulge din covârșitoarele cătușe ale căderii sale” și de a se dăruia cu totul lui Dumnezeu, Care este Lumina sfintei iubiri.³⁷

Puterea duhovnicească a acestei îndoite vederi dă statornicie și însuflare pocăinței sale, care dobândește acum dimensiuni ontologice, adamice. La început, el trăiește „iadul” pocăinței sale personale pentru a împlini prima și cea mai mare poruncă, aceea de a-L iubi pe Dumnezeu. Pe măsură ce dobândește chipul și duhul celui de al Doilea Adam, el își descoperă unitatea ontologică cu tot omul muritor. Înțelege acum dragostea „până la sfârșit” a lui Hristos pentru lume și își dă seama că nu-i stă în putință să împlinească cea de-a doua poruncă, aceea de a-și iubi aproapele. Precum Hristos Și-a dat viața ca jertfă, tot așa și omul, în duhul lui Hristos, se pogoară într-un adevărat „iad al iubirii” și aduce neșovăitoare pocăință în numele întregului Adam. Potrivit Părintelui Sofronie, treapta ultimă a acestei pocăințe, deși de neatins pe pământ, îl duce pe om la cunoștința deplină a Dumnezeului celui Unu în Trei Ipostasuri și a nemuririi sale.³⁸

Numai această îndoită vedere are puterea de a-l deștepta pe om „din somnul cel de veacuri în păcat”.³⁹ Ea îl ține pe om în tensiune între „iadul” cunoașterii de sine și adâncul cunoașterii lui Dumnezeu, și astfel îl aduce la cunoașterea deplină în care sunt cuprinse toate dimensiunile vieții

³⁶ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 58.

³⁷ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 25.

³⁸ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 45.

³⁹ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 25.

duhovnicești. Avântul pocăinței sale are atâta putere încât îl poartă „în hotare nebănuite, unde i se împărtășește o înainte-gustare a dumnezeieștii universalități”⁴⁰. Și dacă urmează calea pocăinței până la capăt, duhul său va cunoaște toate cele ale omului, iar Duhul Sfânt, Care Se sălășluiește acum în el, îl va ajuta să cunoască cele adânci ale lui Dumnezeu (cf. 1 Cor. 2, 11). Vederea sfințeniei lui Dumnezeu, pe de o parte, și a nimicniciei lui, pe de altă parte, îl fac pe om asemenea lui Dumnezeu. Această asemănare este nespus de puternică și nu are sfârșit nici pe pământ, nici în cer, de vreme ce desăvârșita iubire a lui Hristos este de neajuns.

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Există vreo diferență între a ne ruga și a ne închina? Cu alte cuvinte, atunci când ne rugăm lui Dumnezeu ne și închinăm Lui, iar atunci când ne închinăm lui Dumnezeu ne și rugăm Lui, sau sunt două lucruri diferite? Ați amintit, de asemenea, că prin suferință noi răspundem iubirii lui Dumnezeu cu dragostea noastră. Ca și creștini ortodocși trebuie, oare, să înțelegem prin aceasta că nu putem răspunde iubirii lui Dumnezeu cu dragostea noastră sau că nu ne trăim deplin credința, dacă nu suferim sau dacă uneori ducem o viață îmbelșugată și lipsită de griji?

Răspunsul 1: Acestea sunt două întrebări complexe și ne-ar mai trebui încă o cuvântare pentru a răspunde la ele. Haideți să ne oprim asupra celei dintâi: rugăciunea și închinarea. Închinarea este un termen mai general, este o viață atotcuprinzătoare, în vreme ce rugăciunea este doar una dintre manifestările ei. Închinarea este mai cu seamă un

⁴⁰ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 124.

schimb de vieți între om și Dumnezeu, schimb care se petrece, de pildă, în Sfânta Liturghie. Sfânta Liturghie este închinare, în ea aflăm și rugăciune, și o întreagă viață – viața lui Hristos. În Sfânta Împărtășanie se săvârșește acest schimb de vieți: Îi dăm Domnului viața noastră mărginită și vremelnică pentru a primi viața Lui nemărginită și veșnică. Îi oferim lui Dumnezeu o bucățică de pâine și puțin vin, dar în acea pâine și în acel vin ne punem toată credința, iubirea și smerenia, toată așteptarea noastră, întreaga noastră viață. Și zicem Domnului : „Ale Tale dintru ale Tale, Ție Îți aducem de toate și pentru toate.” Îi dăm lui Dumnezeu toată viața noastră după ce mai înainte ne-am pregătit ca să venim și să ne înfățișăm înaintea Lui pentru a fi părtași la această Taină. Și Dumnezeu face la fel: El primește ofranda omului și pune toată viața Lui – Duhul Sfânt – în Daruri, prefăcându-le în Trupul și Sângele Său, în care se cuprinde toată plinătatea Dumnezeirii Lui. Și îi zice omului: „Sfintele, sfinților”. Dumnezeu ne primește darurile, le umple de viața Lui și ni le dă înapoi. Deși acest schimb de vieți se petrece și în rugăciune, închinarea presupune o mai mare plinătate.

A doua întrebare pe care mi-ați pus-o este mai dificilă. Dumnezeu Și-a arătat dragostea pentru noi prin aceea că a suferit pentru noi moartea și ne-a dat putința ca prin suferință să ne arătăm și noi dragostea față de El. Sfântul Pavel spune că în această lume Hristos pătimește (cf. Fapte 26, 23), iar noi, dacă suntem cu adevărat mădulare ale Trupului Său, nu putem să nu suferim atunci când Capul Trupului poartă o cunună de spini. Dacă înțelegem aceasta, atunci pentru noi suferința devine un privilegiu: privilegiul de a ne arăta mădulare ale Trupului. De aceea Sfântul Petru zice în epistola sa: „vremea este ca să înceapă judecata de la casa lui

Dumnezeu... Și dacă dreptul abia se mântuiește, ce va fi cu cel necredincios și păcătos?" (1 Petru 4, 17-18). Așa cum Dumnezeu L-a dat morții pe Unul-Născut Fiul Său, tot așa El dă suferinței și pe poporul Său, pentru a-l adevăra „casă a Sa”, adică sălaș al Dumnezeirii Lui, de vreme ce viețuiește în el. Din această perspectivă, suferința devine un privilegiu și o cinste. Este semnul alegerii noastre de către Tatăl Ceresc pentru a pătimi și noi aceeași judecată pe care Fiul Lui a purtat-o în această lume și pentru a fi dați morții. A muri pentru Dumnezeu, pentru poruncile Lui, este o moarte care osândește moartea, la fel cum moartea Domnului nostru a osândit și a nimicit moartea. Dumnezeu îngăduie ca toți sfinții Săi să treacă prin această suferință. De multe ori, în pronia Sa, Domnul le îngăduie sfinților să simtă gustul iadului, nu pentru a fi nimiciți, ci pentru a pătrunde în taina coborârii lui Hristos la iad, pentru a cunoaște pe Hristos pe deplin (*totus Christus*) și calea Lui ce se întinde de la Cerul Cerurilor până la cele mai de jos ale pământului. „Iar aceea că « S-a suit » – ce înseamnă decât că S-a pogorât în părțile cele mai de jos ale pământului?” (Efes. 4, 9) glăsuiește plin de uimire Sfântul Pavel. Aceasta este calea lui Hristos: mai întâi S-a pogorât ca apoi să Se înalțe și toți sfinții Lui dobândesc prin suferință acest privilegiu de a se dovedi sălaș al lui Dumnezeu și de a dobândi cunoașterea desăvârșită a căii lui Hristos. Suferința astfel înțeleasă devine în chip minunat o mare cinste și un dar mai presus de fire. De aceea, nu ne lăsăm impresionați de teoriile budiste care încearcă să născocască felurite căi de a ne sustrage suferinței, pentru că noi prin suferință avem putința să devenim fii ai lui Dumnezeu, părtași la biruința Fiului lui Dumnezeu asupra morții. Căci, precum spune Sfântul Petru, pentru noi, creștinii, este im-

portant să suferim pe nedrept, iar nu din pricina păcatelor săvârșite (cf. 1 Petru 2, 19-20). În Nicomidia, douăzeci de mii de suflete se îndreptau spre locul muceniei lor. Toți urmau să-și dea viața pentru Hristos, dar pe drum unul dintre ei a rupt în bucăți portretul împăratului și din pricina aceasta Biserica nu l-a trecut în rândul mucenicilor. El săvârșise o nelegiuire care putea fi pedepsită de legea statului, în vreme ce toți ceilalți erau duși ca mieii la tăiere, iar mucenia le-a fost recunoscută și slăvită. Cel care a rupt portretul a fost omorât împreună cu ceilalți și poate că Dumnezeu i-a primit mucenia, dar pentru că în fapta pe care o săvârșise exista o anumită împotrivire la rău, Biserica nu l-a trecut și pe el în rândul sfinților. Hristos a zis: „Nu vă împotriviți celui rău” (Matei 5, 39), și ne-a dat El Însuși pildă: „S-a adus ca un miel spre junghiere și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund” (Is. 53, 7), după cum zice Proorocul Isaia, și a fost urât pe nedrept (cf. Ioan 15, 25). Pentru noi este important să deprindem ethosul, felul de viață însuflăt de Sfânta Liturghie. Noi, preoții, începem Proskomidia cu cuvintele: „Ca un miel nevinovat spre junghiere S-a adus și ca o oaie, fără de glas împotriva celui ce-o tunde, așa nu Și-a deschis gura Sa. Întru smerenia Lui, judecata Lui s-a ridicat.” Acesta este ethosul pe care îl însuflă Sfânta Liturghie și acesta este ethosul care biruiește moartea! Așa a nimicit Domnul moartea în locul nostru și a biruit lumea aceasta căzută în păcat. Noi nu trebuie să ne lăsăm furați de duhul acestei lumi și să căutăm să ne facem singuri dreptate, să ne luptăm pentru a ne îndreptăți, ci mai degrabă să suferim nedreptatea. „Pentru ce nu suferiți mai bine strâmbătatea decât să umblați prin tribunale?” (cf. 1 Cor. 6, 7), zice Sfântul Pavel. El ar fi vrut mai degrabă ca ucenicii lui să sufere pe

nedrept decât să se lupte pentru îndreptățirea lor, chiar și atunci când, omenește vorbind, dreptatea era de partea lor. Acest principiu desăvârșit este înșuflat de însăși calea Domnului. Firește, câtă vreme trăim în această lume, se cade ca pe toate să le facem potrivit măsurii la care a ajuns fiecare dintre noi. Dar pentru noi pilda cea mai înaltă și punctul ultim de referință este felul în care Hristos Și-a trăit viața.

Ar mai fi multe de spus. De pildă, potrivit tradiției sfinților, Maica Domnului nu ar fi trebuit să moară, pentru că ea nu a păcătuit niciodată, nici măcar cu gândul, și oricine nu păcătuiește nu moare. Totuși, ea a gustat moartea, însă, numai pentru trei zile, apoi a înviat și s-a mutat la cer. A trecut prin moarte pentru a urma pilda Fiului ei, pentru ca și moartea ei să fie o osândire a morții, fiind o moarte neprihănită, adică fără de păcat. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că cei care primesc Botezul și nu mai păcătuiesc după aceea nu ar trebui să mai moară, nici măcar de o moarte trupească. Însă Dumnezeu îngăduie ca ei să moară, pentru că moartea lor este o osândire a morții, după cum a fost și moartea lui Hristos.

Întrebarea 2: Trăim într-o lume în care suferințele omului se împrăștiează în funcție de bunăstarea de care se bucură. Ba mai mult, într-o cultură ca a noastră, ni se spune că suferința trebuie ocolită, trebuie diminuată prin medicație ș.a.m.d. Ne-ați putea spune câteva cuvinte în legătură cu aceasta?

Răspunsul 2: Cultura acestei lumi îndeamnă la fuga de suferință și la confort. Cu toții suntem odraslele acestei lumi, însă Scriptura ne înfățișează o perspectivă inversă: toate lucrurile pe care le prețuiește omul sunt urâciune înaintea lui Dumnezeu. Îmi aduc aminte de un cuvânt al Sfântului Isaac Sirul care spunea că nimeni niciodată nu s-a înălțat

la cer trăind în huzur. Toți încercăm să scăpăm de durere și de suferință, și cel dintâi sunt eu. Dar cel puțin să știm adevărul despre suferință, pentru ca s-o putem primi cu curaj, atunci când nu ne va fi cu putință să o ocolim. Dumnezeu ne va da atunci harul de a ne ridica mai presus de ea. Este bine să știm ce este adevărat și bine primit înaintea lui Dumnezeu. S-ar putea ca în viața noastră să avem ocazia să punem în practică această teorie și atunci ne vom încredința de adevărul ei. Am citit la Sfinții Părinți că Dumnezeu prețuiește îndeosebi trei lucruri: rugăciunea curată, ascultarea monahală și aducerea de mulțumită atunci când suntem amenințați de moarte din pricina bolii, prigoanei sau năpastelor. Odată am fost internat în spital pentru o operație. Trebuia să rămân acolo o săptămână și m-am gândit că aș putea să încerc unul dintre aceste trei lucruri. Am luat hotărârea ca în tot acest timp să nu spun altă rugăciune decât: „Slavă Ție, Doamne, slavă Ție! Mulțumesc Ție, Doamne, pentru toate.” Și m-am rugat așa timp de mai multe zile și spre sfârșitul săptămânii totul era atât de frumos, mângâietor și luminos încât m-am întristat la gândul că trebuia să părăsesc spitalul. Astfel, pentru mine a avut mare însemnătate faptul că am citit undeva că a da mulțumită lui Dumnezeu în boală e un lucru bineplăcut Lui, pentru că atunci când am fost la ananghie, cunoșteam teoria, am pus-o în practică și Dumnezeu mi-a venit în ajutor. La vreme de restriște, tot adevărul pe care l-am auzit sau citit din Scriptură ne va fi de folos și ne va mântui.

Dacă suferința este semnul alegerii noastre de către Dumnezeu, oare de ce Îl rugăm să ne izbăvească de suferință și să ne dea un sfârșit bun, fără durere? Același lucru se întâmplă și cu ispitele: în Rugăciunea Domnească Îi cerem cu

stăruință lui Dumnezeu să nu ne ducă în ispită. Însă Sfântul Apostol Iacov zice că se cade să ne bucurăm atunci când suntem în ispită, pentru că avem prilejul să ne dovedim credincioșia față de Dumnezeu (cf. Iacov 1, 2, 12). În ispite și în necazuri, nu noi suntem cei care întocmim planurile, nu noi ne alegem crucea, ci primim acea cruce pe care atotînțeleapta pronie a lui Dumnezeu a rânduit-o pentru noi. Numai Domnul știe cât de mică sau de mare este crucea de care avem nevoie. Și ne va da tocmai acea cruce care este cea mai potrivită și mai trebuincioasă pentru a ne desprinde de toată alipirea pătimasă din viața aceasta trecătoare, ca să alergăm după Hristos cu inimă slobodă. Prin urmare, nu noi suntem cei care alegem, ci pronia dumnezeiască întocmește planul pentru viața noastră. Firește, ne rugăm ca Dumnezeu să ne izbăvească de suferință și să ne dea un sfârșit cu pace și fără durere, pentru că nu știm dacă vom fi în stare să îndurăm suferințele sau ne vom dovedi lipsiți de curaj. În privința ispitelor, ne rugăm ca să fim izbăviți de necazuri, dar dacă ele vin asupra noastră, atunci le vom duce pe toate cu puterea Duhului lui Dumnezeu. Mulți oameni își aleg singuri crucea, apoi își pierd curajul și cad în ispită. Ne amintim cum a învățat Sfântul Apostol Petru această lecție. Dacă suntem credincioși în puținul necaz care ne-a fost dat și îl răbdăm cum se cuvine, vom primi puterea să răbdăm altele și mai mari, și în felul acesta să ne dovedim și mai mult credincioșia față de Dumnezeu.

ZIDIREA INIMII PRIN HARUL POCĂINȚEI

Evangelhia lui Hristos începe cu un îndemn la pocăință: „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat Împărăția cerurilor” (Matei 4, 17). Aceste cuvinte reînnoadă dialogul dintre Dumnezeu și om, dialog care se întrerupsese în rai din pricina neascultării protopărinților noștri.¹ Acum aceste cuvinte vestesc o nouă zidire, un neam nou, al cărui Cap este Hristos, Ziditorul În-suși. Făcând ascultare de porunca Mântuitorului, noi începem prin pocăință a ne împotrivi păcatului, așa încât să se împlinească gândul lui Dumnezeu pentru om și zidirea lui după chipul și asemănarea Sa.

În viața omului vine o vreme când el simte că tot lucrul mâinilor sale poartă ascunsă în sine sămânța stricăciunii și înaintea Feței Judecătorului celui veșnic e ca pleava. Un asemenea simțământ îl aduce pe om la ceea ce Părintele Sofronie numea „binecuvântata deznădejde”, care, la rândul ei, îl aduce la pocăință. Această deznădejde este aceeași cu „întristarea cea după Dumnezeu [care] aduce pocăință spre mântuire” (2 Cor. 7, 10), despre care vorbea și Apostolul.

Din viața Sfântului Ambrozie de la Optina aflăm că Sfântul, întrebat fiind cu puțin timp înainte de a muri ce canon de rugăciune a avut, a răspuns: „Nu există canon mai bun decât canonul pocăinței pe care îl învățăm de la vameș:

¹ Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 120.

«Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului!» De multe ori, sfinți mari precum Avva Sisoe I-au cerut lui Dumnezeu înainte de a muri să le prelungească viața pentru a mai câștiga vreme de pocăință. Înțelegem astfel că avem nevoie de pocăință nu numai la începutul vieții noastre duhovnicești, ci pe tot parcursul ei, până la suflarea de pe urmă.

Omul pune început pocăinței prin tăierea legăturilor cu lumea din afară pentru a-și îndrepta toată strădania spre pogorârea în adâncul inimii. Mai apoi, el caută să se statornicească în adâncul inimii pentru a putea fi tămăduit de harul lui Dumnezeu și a-și descoperi unitatea lăuntrică precum și unitatea ontologică cu întreaga lume.

Viața creștină începe cu credința în Hristos și cu pocăința pe care Biserica le-a așezat ca și condiții necesare pentru Botez. Potrivit învățăturii Sfinților Părinți, nașterea firească a omului din părinți trupești este urmată de o a doua naștere, cea duhovnicească, ce se săvârșește în Taina Botezului. Dar mai există și o a treia naștere, săvârșită prin lacrimile pocăinței.²

Viața creștină nu este statică, ea are o creștere și o dinamică. Credinciosul trebuie să păstreze duhul pocăinței și după Botez, așa încât să se dovedească vrednic de harul care i-a fost încredințat. Și aceasta o face prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu, căci, potrivit Sfântului Marcu Ascetul, „Domnul e ascuns în poruncile Sale”³. Prin urmare, păzind poruncile, credinciosul se face bineplăcut Dumnezeului și Părintelui său. Se arată a fi fiu al Lui născut a doua oară, îi împlinește voia și petrece în casa Părintelui său.

² Vezi Arhimandritul Sofronie, *Nașterea întru împărăția cea neclătită*, trad. Ierom. Rafail (Noica), Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003, pp. 206-207.

³ Sfântul Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească, în două sute de capete*, în *Filocalia*, vol. 1, Ed. Harisma, București, 1992, p. 288.

Potrivit Proorocului Isaia, există două nivele de viață și cugetare: unul dumnezeiesc și altul omenesc. Și ele sunt atât de departe unul de altul precum cerurile de pământ (cf. Is. 55, 9). Prin harul pocăinței, omul se menține în planul dumnezeiesc, neabătându-se de la viziunea înсуflată de poruncile dumnezeiești și astfel este ocrotit și crește ca și fiu al lui Dumnezeu.

Pocăința este un dar atotcuprinzător pentru că în ea se adună toate virtuțile. Avva Ammona aseamănă pocăința monahului cu un cerc de foc care îl înconjoară și îl ferește de păcat. Prin pocăință omul dobândește o dreaptă judecată și o dreaptă înțelegere, pentru că ea îl slobozește de felul omenesc de a cugeta, care este urâciune înaintea lui Dumnezeu, și îi deschide înainte o perspectivă dumnezeiască. Imboldul spre o pocăință adâncă vine fie din conștientizarea păcătoșeniei noastre, fie din simțământul că nu suntem în stare să ne ridicăm la măsura chemării lui Dumnezeu. Să luăm aminte la pilda de pocăință pe care ne-o dau Sfinții Apostoli Petru și Pavel. Amintindu-și de păcatul lor, ei s-au căit amarnic, iar harul pocăinței le-a dezvăluit gândul de mai înainte de veci al lui Dumnezeu pentru om, precum și înfricoșata cădere a întregului Adam, și în felul acesta pocăința lor personală s-a preschimbat în chip firesc într-o pocăință universală.

Încă dintru început pocăința se însoțește de multă mângâiere. Fiind împlinirea unei porunci dumnezeiești, ea aduce cu sine și o răsplată de la Dumnezeu. Pocăința este înfrânarea de la faptele cele moarte ale păcatului și alipirea de Dumnezeu cel Viu. Este înсуflată de credința care dă viață, și viață din belșug (cf. Ioan 10, 10). Ea vindecă înstrăinarea omului de Dumnezeu și-l unește din nou cu Arhetipul său.

Pocăința săvârșită în duh de credință și smerenie îi dă omului nădejdea că nu va muri în păcatele sale (cf. Ioan 8, 24). Cel ce se pocăiește cu adevărat nu este chinuit de o deznădejde morbidă, căci în pocăință el află mângâiere. El poate să deznădăjduiască doar de sărăcia sa duhovnicească și trăiește harul acestei deznădejdi singur cu Unul Dumnezeu. Dimpotrivă, cel ce se arată ursuz în tovărășia aproapelui său dovedește că nu și-a trăit deznădejdea singur cu Dumnezeu. Le este povară fraților, deși a primit poruncă să le fie bineplăcut (cf. Col. 3, 15).

Părintele Sofronie a stăruit mult asupra pocăinței, văzând în ea modul de viață prin care omul își poate afla adâncul inimii, adică locul întâlnirii sale cu Dumnezeu. Pocăința surpă zidurile dimprejurul inimii și îngăduie minții să se coboare în inimă. Deși la început lacrimile pe care le varsă omul sunt mai degrabă de natură sufletească, ele se cuvin prețuite de vreme ce au o anumită legătură cu Dumnezeu și antrenează toate puterile duhovnicești ale omului. Îmi aduc aminte că o tânără grecoaică i-a spus odată Părintelui Sofronie: „Părinte, îmi vine foarte ușor să plâng, poate că e ceva psihologic, poate că nu e bine.” La care Părintele i-a răspuns: „Lasă lacrimile să vină și prefă-le în rugăciune.” Cu alte cuvinte, nu contează că lacrimile sunt sufletești, căci dacă le împreunăm cu rugăciunea, ele devin duhovnicești. Însă când inima se deschide, ne încercă un alt fel de plâns, asemeni cutremurului despre care vorbește Proorocul Ilie. E nevoie să se producă mai întâi acest cutremur pentru ca să urmeze mai apoi adierea de vânt lin (3 Regi 19, 12). Mai întâi se stârnește vijelia năprasnică ce pregătește venirea Mângâietorului. Cutremurul și vijelia sunt truda pocăinței care cu-

răță inima omului de întinăciunea și stricăciunea morții, ca să poată primi mângâierea cea nestricăcioasă a Duhului.

Pocăința deschide adâncul inimii omului către Dumnezeu așa încât harul Duhului Sfânt să se poată sălășlui în el. Primirea acestui har este începutul celei de-a treia nașteri a lui, când el lucrează împreună cu Dumnezeu la reînnoirea sa. Omul dobândește atunci starea lui Hristos. Îl primește în inimă pe Hristos, Care Se face El Însuși slujitorul mântuirii sale. Atunci i se deschid ochii sufletului și Îl vede pe Dumnezeu și pe aproapele său într-o cu totul altă lumină.

Prin pocăință omul împlinește prima poruncă a iubirii pentru că toată dorirea și-o îndreaptă acum spre Domnul. Pocăința îi unifică toate puterile așa încât este în stare să se întoarcă spre Dumnezeu cu toată ființa sa, ajungând să se ridice la măsura înaltă a poruncii dumnezeiești, aceea de a-L iubi pe Dumnezeu cu tot sufletul, cu toată mintea și cu toată inima. Omul începe să-și vadă semenii și întreaga lume așa cum îi vede Dumnezeu și de acum încolo singura lui dorință este ca toți să fie mântuiți de El, precum se ruga Sfântul Siluan. El tânjește și se roagă ca întreaga omenire să aibă parte de aceeași milostivire și har de la Domnul ca și el. Astfel omul devine universal și ajunge „la măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Efes. 4, 13).

De asemenea, prin pocăință omul devine adevărat, căci acum își recunoaște pe deplin păcătoșenia firii sale căzute. După cum spune Apostolul și Evanghelistul Ioan: „Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi” (1 Ioan 1, 8). Însă păcatul, din pricina urmărilor sale de dimensiuni cosmice, este moștenirea și trista „contribuție” a fiecărui om (cf. Rom. 3, 23). De îndată ce credinciosul devine conștient de păcatul său, el nu mai caută

să-l tăinuiească, ci își spovedește căderea înaintea Feței lui Dumnezeu. Își scoate păcatul la lumină și păcatul se șterge. Toată puterea Tainei Spovedaniei stă în aceea că tot cel ce se pocăiește și își spovedește căderea înaintea lui Dumnezeu recunoaște un adevăr universal, și dacă e vreodată omul fără greșală înaintea Domnului, este numai atunci când își mărturisește păcătoșenia. Atunci mai mult decât oricând omul este adevărat și prin aceasta atrage la sine Duhul Adevărului, Care îi tămăduiește întreaga ființă prin harul pocăinței. Toate acestea îl aduc pe om la conștientizarea sărăciei sale duhovnicești și, ca răspuns la pocăința sa, Duhul Sfânt îi dăruiește vindecare și îndreptățire (cf. Rom. 4, 25)⁴.

Mai mult chiar, prin pocăință și spovedanie creștinul își arată credința în puterea mântuitoare a lui Dumnezeu și dovedește că nu-și pune nădejdea nici în om, nici în înger, ci doar în Hristos Care ne-a răscumpărat cu Sângele jertfei Sale.

În cele din urmă, pocăința și spovedania sunt crucea pe care o ia asupra-și credinciosul spre mântuirea și îndreptățirea sa. Această cruce este rușinea suferită atunci când își dezvăluie păcatele înaintea lui Dumnezeu, în prezența unui slujitor al Bisericii. Prin aceasta el purcede pe calea Domnului, iar Domnul îi primește rușinea, fie ea mai mică sau mai mare, ca pe o jertfă de mulțumită și, la rândul Lui, îi dăruiește har tămăduitor. Tot cel ce purcede pe calea Domnului prin primirea rușinii de bunăvoie îl va avea pe Domnul tovarăș de drum, de vreme ce Hristos a zis că El Însuși este Calea, atât a Vieții cât și a Adevărului. Prin urmare, credinciosul care tânjește smerit după Domnul se face părtaș atât la harul cât și la viața marelui Împreună-Călător. Pe scurt,

⁴ Ed. Jubiliară, 2001.

primind de bunăvoie rușinea în spovedanie el nu numai că scapă de rușinea cea fără de voie la Judecata de apoi, ci și Dumnezeu îl recunoaște în veșnicie ca fiind al Lui.

Însă desăvârșirea harului omul o dobândește numai atunci când aduce Domnului pocăință pentru întreaga lume. De îndată ce pocăința personală a omului dă roadă, Dumnezeu îi arată acestuia căderea întregului Adam și atunci omul face din rugăciunea și pocăința sa strigătul întregului pământ. Aceasta se adevărește în multe din viețile dreptilor Vechiului și Noului Testament. Ne sunt pildă, bunăoară, cei trei sfinți tineri care, aruncați fiind în cuptorul cu foc, petreceau nevătămați, pocăindu-se de apostazia lui Israel în Babilon, luând toată vina asupra lor și primind văpaia de iad a cuptorului ca pe o plată binemeritată de la Domnul pentru păcatul neamului lor (Cântarea celor trei tineri, 5-7)⁵. La fel și Moise s-a rugat pentru popor și l-a cerut lui Dumnezeu să-l șteargă și pe el din Cartea Sa de nu-i va mântui pe toți din neamul său (cf. Ieș. 32, 32); Sfântul Apostol Pavel a dorit să fie el însuși anatema pentru cei de un neam cu el (cf. Rom. 9, 3). Iar în vremurile noastre, Sfântul Siluan a înălțat la Domnul o rugăciune de pocăință pentru întreaga lume.⁶

⁵ Ed. București, 1914.

⁶ Vezi *Tânguirea lui Adam*, la Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, pp. 477-483.

DESPRE POCĂINȚĂ

Dacă este să vorbim despre pocăință, se cuvine să începem cu începutul, și anume cu zidirea omului de către Dumnezeu. În rai, Adam se bucura de mare cinste, viețuia asemenea îngerilor, era într-o nemijlocită legătură cu Dumnezeu și trăia în prezența Lui de-viață-dătătoare. Vorbea cu Dumnezeu față către Față, Îl slăvea împreună cu cetele îngerești și hrană îi era tot cuvântul ce ieșea din gura lui Dumnezeu. Însă după cum bine știm, în pofida cinstei de care se bucura, Adam s-a lăsat înșelat de șarpe și a urmat pornirii diavolești de a se ridica împotriva lui Dumnezeu pentru a-I lua locul. Și la fel cum vrăjmașul a căzut din cer ca un fulger, din cauza dorinței lui pline de îndrăzneală de a-și așeza tronul mai presus de tronul lui Dumnezeu, tot așa și Adam a căzut fără zăbavă. „Omul în cinste fiind n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor” (Ps. 48, 21), zice Psalmistul.

Izgonirea lui Adam din rai a avut urmări dezastruoase, căci a deschis o prăpastie între lumea văzută și cea nevăzută. Adam a căzut în pofida faptului că Dumnezeu l-a prevenit și mare a fost căderea lui. Însă noi ar trebui să ne gândim la propria noastră cădere ca fiind chiar mai mare decât cea a lui Adam, pentru că deși știm ce i s-a întâmplat acestuia, nu conținem să repetăm iară și iară aceeași greșeală.

Omul a fost zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, o „oglină” merită să reflecte virtuțile lui Dumnezeu. Aceste virtuți nu trebuie înțelese în sens moral, ci ca însușiri sau energii dumnezeiești precum înțelepciunea, lumina și frumusețea. În rai, omul primea nemijlocit harul lui Dumnezeu, însă, căzând, oglinda sufletului său s-a întunecat și nu a mai putut răsfrânge nici măcar câteva raze din lumina cea plină de slavă a lui Dumnezeu. Cu toate acestea, darul pe care Dumnezeu l-a încredințat omului a fost atât de mare încât unii dintre dreptii Vechiului Testament au întrezărit din când în când câte o licărire a Luminii dumnezeiești. Ei s-au învrednicit de vederea lumii duhovnicești și au dat mărturie despre ea. Ne aducem aminte de Proorocul Isaia care, văzând slava Domnului, a fost chemat de Dumnezeu la pocăință cu cuvintele: „Gândurile Mele nu sunt ca gândurile voastre și căile Mele ca ale voastre... Și cât de departe sunt cerurile de la pământ, așa de departe sunt căile Mele de căile voastre și cugetele Mele de cugetele voastre” (Is. 55, 8-9). Dumnezeu i-a dezvăluit Proorocului Său contrastul uriaș care există între lumea căzută și „pământul celor vii” (Is. 38, 11), precum și prăpastia adâncă ce le desparte. Din clipa aceea, Isaia a privit lumina lumii acesteia ca pe întuneric față de Lumina lumii duhovnicești care i se dezvăluisese¹ și s-a tânguit amarnic: „Om ticălos ce sunt!”

Un alt Prooroc s-a rugat în același duh și rugăciunea lui dă glas strigării stăruitoare a tuturor dreptilor Vechiului

¹ Cf. *The Ascension of Isaiah* 8, 21, un document iudeo-creștin din secolul al doilea, care descrie călătoria Proorocului prin cele șapte ceruri după ce pătimise moarte de mucenic. Vezi *The Letters of Ammonas*, trad. Derwas J. Chitty, revizuită și cu o introducere de Sebastian Brock (Fairacres, Oxford: SLG Press, Convent of the Incarnation, 1995), pp. 13-14.

Testament: „Dumnezeule, milostivește-Te spre noi și ne binecuvîntează, luminează Fața Ta spre noi și ne miluiește! Ca să cunoaștem pe pămînt calea Ta, în toate neamurile mîntuirea Ta” (Ps. 66, 1-2).

Și cînd a venit în cele din urmă plinirea vremii, precum citim în Scriptură (cf. Gal. 4, 4), și Dumnezeu a văzut că se află pe pămînt o făptură care umblă întru dreptate și este vrednică de El, a plecat cerurile (cf. Ps. 143, 5) și S-a pogorât, născându-Se din Fecioară. Iată cum ne înfățișează evenimentul Evanghelia după Matei: „Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare și celor ce ședeau în latura și în umbra morții lumină le-a răsărit” (Matei 4, 16). Și această „lumină mare” a început să-i vorbească iarăși omului, reînnoind astfel dialogul care se întrerupsese atît de brusc în rai.

Lumina îi întrebese în rai pe protopărinții noștri care Îi nesocotiseră porunca: „Adame, unde ești? Eva, unde ești? Ce ați făcut?” Dar niciunul dintre ei nu l-a răspuns: „Aici sunt, Doamne. Mă ascund, căci de bunăvoie am greșit Ție, dar iată că acum mă pocăiesc. Ci Tu, ca un bun, iartă-mă.” Niciunul dintre ei nu a vorbit astfel, ci dimpotrivă, Adam a dat vina pe Eva, iar Eva la rîndul ei a dat vina pe șarpe. Adam a mers pînă acolo încît l-a învinuit pe Însuși Dumnezeu. „Femeia pe care Tu mi-ai dat-o să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom și am mîncat”, a zis el (Fac. 3, 12), vrînd să spună prin aceasta că vina Îi aparține de fapt lui Dumnezeu. Și Domnul, Care niciodată nu silește pe nimeni și nu Se impune niciodată, i-a părăsit. I-a lăsat să sufere urmările neascultării lor, să se ostenească muncind pămîntul pînă cînd își vor „veni în fire”, asemeni fiului risipitor.

Însă acum această „lumină mare” strălucește din Fecioară și vine să reia dialogul lui Dumnezeu cu omul. Însă de data

aceasta, Dumnezeu nu mai întreabă: „Unde ești, Adame?”, ci zice: „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie” (Marcu 1, 15). În Noul Testament Dumnezeu ne cheamă la pocăință în repetate rânduri. Prin cuvântul Său El luminează lumea, arătându-ne că nu se cade ca omul să se mulțumească doar cu ordinea văzută a lucrurilor, pentru că, în starea lor căzută, ele sunt urâciune înaintea Domnului. El ne învață mai degrabă că viața, mai cu seamă „viața din belșug” (cf. Ioan 10, 10), se dobândește printr-o cu totul altă purtare decât aceea a cărmuitorilor lumii acesteia, care stăpânesc cu autoritate și sunt numiți binefăcători (cf. Luca 22, 25). Domnul vine să răstoarne ordinea văzută a lucrurilor și zice: „Care dintre voi va vrea să fie cel dintâi, să fie cel de pe urmă” (cf. Matei 19, 30; 20, 26-27). El ne cheamă la pocăință: „N-am venit să chem pe drepți, ci pe păcătoși la pocăință” (Matei 9, 13), căci știe că numai pocăința poate tămădui firea cea rănită de păcat a omului. „Nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi” (Matei 9, 12), zice Domnul. Adică, Hristos vine nu pentru cei ce se cred sănătoși și drepți, ci pentru cei păcătoși care au nevoie de tămăduire. El vine să-i mântuiască și să-i așeze iarăși în cinstea cea dintâi.

Și chemarea lui Hristos la pocăință nu a rămas fără răspuns: chiar mai înainte ca Domnul să învie din morți, tâlharul cel bun s-a pocăit pe cruce. El s-a întors la Dumnezeu și spre deosebire de Adam a ales să se smerească pe sine și de aceea Domnul l-a luat cu Sine în rai chiar în ziua aceea. Astfel, Dumnezeu ne arată că tot cel ce vrea să se înalțe împreună cu El trebuie să cuteze mai întâi să se pogoare, căci aceasta este adevărata cale, pe care El Însuși a străbătut-o, slobozindu-ne din legăturile păcatului și ale morții.

Tot omul care L-a întâlnit pe Dumnezeu, atât înainte cât și după întruparea lui Hristos – fie că l-a auzit cuvântul, fie că l-a văzut slava, fie că a primit și numai o descoperire negativă sub forma conștientizării adâncimii căderii sale – a fost îmboldit spre pocăință. Iar în ziua Cincizecimii, imediat după pogorârea Sfântului Duh, Sfântul Petru a început a glăsuși, propovăduind Evanghelia lui Hristos, cea a pocăinței spre iertarea păcatelor.

O minunată definiție a pocăinței o aflăm în Epistola Sfântului Iacov. Iată ce zice Apostolul: „Lepădând toată spurcăciunea și prisosința răutății, primiți cu blândețe cuvântul sădit în voi, care poate să mântuiască sufletele voastre” (Iacov 1, 21). Din cuvintele Apostolului înțelegem că pocăința presupune o întoarcere la ceea ce Dumnezeu ne-a dăruit la început: pocăindu-ne, primim încă o dată „suflarea de viață” a Domnului, tocmai acea suflare prin care omul a fost zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Când spunem că omul a fost zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, înțelegem prin aceasta că a fost făcut după chipul și asemănarea energiilor dumnezeiești: a iubirii, a harului și a înțelepciunii Lui. Dar ca să putem primi „suflarea de viață”, Cuvântul sădit înlăuntrul nostru, și să devenim părtași ai energiilor dumnezeiești, trebuie mai întâi să ne curățim, lepădând toată răutatea și alungând din sufletul nostru tot ceea ce este străin de Dumnezeu.

Ori de câte ori omul primește acest Cuvânt, ceva prinde viață înlăuntrul lui și darul cel dintâi, primit în clipa zidirii lui, se reînnoiește. Omul își dă seama de toată urâciunea sa și înțelege că, lipsindu-se de harul lui Dumnezeu, el se aseamănă dobitoacelor fără de minte; atunci începe în el lucrarea pocăinței. Cu alte cuvinte, omul poate să ajungă la adevă-

rata pocăință numai dacă mai întâi a întrezărit o licărire venită din lumea cealaltă; abia atunci poate să-și vadă păcătoșenia în lumina stării în care înțelege că s-ar cuveni să fie.

Iar pe Hristos izbutim să-L întâlnim mai cu seamă în această „cealaltă lume” a Dumnezeieștii Liturghii. În Sfânta Împărtășanie suntem cu totul răpiți de vederea Celui Care, bogat fiind, S-a făcut sărac pentru noi ca prin sărăcia Lui noi toți să devenim bogați (cf. 2 Cor. 8, 9), a Celui Care Și-a dat viața pentru ca noi să trăim veșnic (cf. Ioan 10, 15; 1 Ioan 4, 9). Toate cele ce le rostim, pentru care ne rugăm și pe care le săvârșim în Sfânta Liturghie fac să sporească în suflet ura față de păcătoșenia noastră, față de starea noastră căzută și simțim nevoia să ne smerim în fața desăvârșitului Chip al blândeții și al dragostei care este zugrăvit în Sfânta Euharistie. Cu adevărat, Sfânta Liturghie ar trebui să stârnească în noi dorința de a ne pocăi și de a ne îndrepta viața.

Pe Hristos Îl întâlnim și atunci când primim cuvântul Lui în inimile noastre. Atunci când citim Sfânta Scriptură, de multe ori se întâmplă ca o frază scurtă să prindă viață în noi și să odrăslească înlăuntrul nostru dorința de pocăință. Știm din *Viețile sfinților* că este de ajuns un singur cuvânt ca o persoană să ia calea pustiei și, întărit în lucrarea pocăinței, să ajungă mare înaintea lui Dumnezeu. Așa s-a întâmplat cu Sfântul Antonie, care, auzind în timpul Sfintei Liturghii cuvântul acesta din Evanghelie: „Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer; după aceea, vino și urmează-Mi” (Matei 19, 21), a și plecat la pustie ca să-l împlinească și a ajuns să fie asemeni unui dumnezeu printre Părinții Pustiei.

Adevărata pocăință este de fapt un dar de la Dumnezeu. Darul pocăinței se naște în noi când vedem blândețea și

dragostea lui Hristos; tot atunci crește în noi și dorința arzătoare de a-L cunoaște și mai deplin. A tânji după Ziditorul nostru este o trăire mai degrabă în plan ontologic, decât în plan sufletesc, psihologic. Prin urmare, se cuvine ca și vederea noastră să sufere o prefacere ontologică, așa încât să nu ne mai comparăm cu semenii noștri, ci să ne vedem pe noi înșine în lumina Ziditorului nostru. Și precum Dumnezeu întrupat are o îndoită fire, la fel și omul trebuie să capete o îndoită fire: el trebuie să dobândească firea dumnezeiască a Ziditorului său, nu ca esență, căci aceasta îi este proprie numai lui Dumnezeu, ci ca energii. Și când începe să trăiască în chip ontologic, omul își dă seama că pocăința nu are hotar. Părintele Sofronie spunea că pocăința nu are sfârșit atâta vreme cât vedem în noi chiar și cea mai mică umbră, pentru că Dumnezeu este lumină și noi trebuie să devenim la fel de transparenți ca și El. „Cu cât mai mult *văd* pe Dumnezeu”, spune Părintele Sofronie, „cu atât mai înflăcărată mi se face pocăința, căci cu atât mai limpede îmi conștientizez nevrednicia înaintea Lui.”²

Când ne pocăim, ne întoarcem cu toată ființa către Dumnezeu, deși suntem copleșiți de durere. La început durerea aceasta este amară, căci purtăm în noi rănila păcatului, dar odată ce ni se tămăduiesc rănila, pocăința devine dulce. Un sfânt spunea că mierea este dulce limbii, dar dacă limba are vreo rană, în loc să simtă dulceață, va simți durere. La fel se întâmplă și cu pocăința. Când ne vedem propria sărăcie, ne tânguim din pricina ei până când tânguirea noastră se prefăce în lacrimi de iubire pentru acest minunat Dumnezeu al nostru.

² Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 221.

După cum spuneam, niciodată nu ajungem să ne pocăim îndeajuns pentru felul în care ne vedem pe noi înșine în lumina Împărăției Cerurilor; din aceeași pricină nici nu putem să-I mulțumim lui Dumnezeu îndeajuns. Părintele Sofronie adeverește că orice formă de mulțumire de sine este o înșelare care paralizează sufletul. Sfântul Pavel îi mostra pe Corinteni cu cuvintele: „Și ce ai, pe care să nu-l fi primit? Iar dacă l-ai primit, de ce te fălești, ca și cum nu l-ai fi primit? Iată, sunteți sătui; iată, v-ați îmbogățit; fără de noi ați domnit, și măcar de ați domni, ca și noi să domnim împreună cu voi” (1 Cor. 4, 7-8). Apostolul îi ceartă pentru că au căzut în aceeași înșelare ca și strămoșul nostru Adam, care a vrut să împărătească fără Dumnezeu, vădind în felul acesta, în mod indirect, însemnătatea darului sărăciei duhovnicești. În cartea sa *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, Părintele Sofronie descrie acest dar după cum urmează:

“Acel cuvânt al Psalmului 33 s-a adevărit și în cazul meu, și nu o dată: «Săracul acesta a strigat, și Domnul au auzit pre dânsul»... «Temeți-vă de Domnul... că nu este lipsă celor ce se tem de Dânsul.» De departe nu este o fericire a se vedea «sărac», a conștientiza propria orbire. Nespus de dureros și înfricoșat lucru este a-ți auzi osândirea la moarte pentru că ești așa cum ești. Însă în ochii Ziditorului meu – sunt fericit anume pentru această cunoaștere a propriei mele sărăcii (cf. Matei 5, 3). Această viziune duhovnicească ține de faptul că ni s-a descoperit «împărăția cerurilor». Eu trebuie să văd pe Hristos «precum este», pentru a mă cumpăni față de El, și din această comparație să îmi simt propria «neasămănare» – urâciune. Eu nu mă pot cunoaște pe mine

însumi dacă nu se află înaintea mea Sfânt Chipul Său. Puternică îmi era, și încă îmi mai este, respingerea față de sine-mi. Însă tocmai din această groază s-a născut înlăuntrul meu o rugăciune de o anumită deznădejde care mă afundă într-o mare de lacrimi. Eu nu vedeam atunci nicio cale spre vindecarea mea; îmi părea că urâciunea-mi nu se poate preschimba întru asemănarea frumuseții Lui.»³

Cu alte cuvinte, tânguirea noastră purcede dintr-o conștientizare a sărăciei noastre și ia chipul plânsului duhovnicesc. Plânsul este un dar de la Dumnezeu care ne unește toate puterile sufletești și ne înalță la măsura poruncilor dumnezeiești, care ne cer să-L iubim pe Dumnezeu cu toată inima, cu tot cugetul, cu întreaga noastră ființă. Și încercând să plinim poruncile, ne dăm seama că nu noi suntem cei care le păzim, ci mai degrabă Dumnezeu ne păzește prin poruncile Lui și reînnoiește chipul Său în noi.

În rai, Adam a trăit la măsura poruncilor dumnezeiești, dar numai atâta vreme cât a făcut ascultare și nu a mâncat din pomul cunoașterii binelui și răului. A fost dăruit de Dumnezeu cu însăși suflarea Sa și s-a bucurat de multă ocrotire, pentru că era adânc înrădăcinat în tot binele. Dar prin neascultare a pierdut toată această binecuvântare. Însă Dumnezeu, în nespusa Lui milostivire, a sădit un alt pom – nu în rai, ci în inima omului – și acest pom trebuie ținut în viață de „izvoarele de apă ce se coboară din ochii omului” (Ps. 118, 136). Or, aceste izvoare de lacrimi nu sunt altceva decât darul plânsului duhovnicesc, rana inimii, cea mai înaltă expresie a pocăinței. Căci atunci când omul primește

³ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp. 79-80.

de bunăvoie această rană în inima lui, el află vindecare; ființa lui își redobândește întregia și în felul acesta izbutește să împlinească poruncile lui Dumnezeu atât cât îi stă în putință. Potrivit Părintelui Sofronie, omul, deși nu poate niciodată să împlinească desăvârșit poruncile lui Dumnezeu, poate totuși să sporească în împlinirea lor și astfel să afle tămăduire.

Părinții dau mare însemnătate plânsului duhovnicesc. Vedem aceasta, de pildă, în scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog sau în scrisoarea Sfântului Grigorie Palama către monahia Xenia. Dar nu este ușor a învăța să plângem cum se cuvine. Dacă plânsul nostru este de natură sufletească, ne vom veșteji și vom stinge în noi orice licărire de viață. Însă dacă plânsul nostru este unul duhovnicesc, nu doar că nu vom suferi nicio vătămare, ci vom afla și reînnoire. În cartea sa *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, Părintele Sofronie explică diferența dintre plânsul sufletesc și cel duhovnicesc.⁴ Potrivit lui, prin plânsul sufletesc ne îngărdim viața în hotarele lumii văzute. Plânsul duhovnicesc apare atunci când fiecare trăire a noastră o aducem înaintea lui Dumnezeu, de Care depindem în toate, căci singurul lucru pentru care merită cu adevărat să plângem este înstrăinarea de El.

De multe ori suntem răniți sufletește și suferim durere atunci când ne confruntăm cu energii care ne zdrobesc inima. Noi însă trebuie să ne ridicăm deasupra acestor experiențe negative și izbutim să o facem dacă "exploatăm" suferința pricinuită în inimă de o anumită împrejurare neplăcută și o prefacem în energie duhovnicească. Părintele Sofronie a insistat de multe ori asupra faptului că trebuie să învățăm să strămutăm orice stare sufletească – fie ea pricinuită

⁴ Vezi cap. 4.

de boală, de disprețul celorlalți, de prigoană sau de nepuțința firii noastre – pe un nivel duhovnicesc, cu ajutorul unui gând pozitiv. Și izbutim să facem aceasta dacă ne îndreptăm cugetul spre locul în care se află Fiul lui Dumnezeu. Să ne fie gândul doar la cele de Sus, după cum i-a îndemnat Sfântul Pavel pe Filipeni (cf. Filip. 4, 8).

Unul dintre Părinții Pustiei a fost întrebat de tânărul său ucenic cum să învețe să plângă la rugăciune. Și Bătrânul a răspuns: „Plânsul este o deprindere, însă omul trebuie să stăruie îndelung că să o dobândească, luând pururi aminte la păcatele săvârșite și la iad. Îi este de folos să cugete neîncetat la mormânt, la felul cum strămoșii săi au plecat din lumea aceasta și la locul unde se află ei acum.” Ucenicul, vrând să afle mai multe, l-a iscodit din nou: „Ar trebui, oare, ca monahul să-și aducă aminte de părinții săi răposați și de alte asemenea lucruri?” Bătrânul i-a răspuns: „Stăruie asupra oricărei amintiri care aduce străpungere în suflet. Și dacă vin lacrimile, poți să-ți muți cugetul de la cele ce te-au făcut să plângi la păcatele tale sau la oricare alt gând de pocăință.”⁵

Prefacerea stărilor sufletești în stări duhovnicești constituie marea cultură a monahismului și numai dacă monahul va învăța să facă aceasta, se va împlini cu adevărat în chemarea sa monahală, pentru că tot mereu se va confrunta cu aceste stări sufletești. De pildă, un frate îmi spune o vorbă grea și mă rănește. Sunt două feluri de a reacționa la această energie care îmi zdrobește atât de mult inima. Aș putea să reacționez cu amărăciune și să zic: „Ce nerecunoscător e! Atâția ani de zile m-am purtat frumos cu el, m-am

⁵ Cf. *Everghetinosul*, vol. II, 32-VI, Ed. Cartea Ortodoxă, Egumenița, 2006, p. 338.

rugat pentru el, m-am îngrijit de el și uite acum ce nedrept se poartă cu mine! E un om rău." Aceasta este reacția sufletească firească a omului lumesc. Dar mai există și o altă reacție. Durerea este reală și mă lovește direct în inimă, însă fără măcar să mă gândesc de unde vine ea, îmi schimb direcția gândului și zic: „Doamne, Tu mi-ai văzut nepăsarea și delăsarea și ai trimis pe Îngerul Tău ca să mă trezească. Miluiește-ne pe noi!" Mă folosesc de energia trăirii mele și îmi îndrept gândul la Dumnezeu și mă rog pentru cele de care am trebuință. Putem întotdeauna să ne folosim de energia stării noastre de amărăciune lăuntrică pentru ca să ne rugăm pentru iertarea păcatelor noastre. Astfel prefacem energia sufletească în energie duhovnicească, intrăm în dialog cu Dumnezeu și în cele din urmă ne simțim primeniți lăuntric și nici măcar nu ne mai aducem aminte de unde a început totul sau cine anume a fost cel care ne-a rănit. În felul acesta, tot ceea ce ne rănește inima ne este de folos în măsura în care ne aduce la zdrobirea inimii. Părintele Sofronie încuraja în noi această dispoziție amintindu-ne că Hristos, ori de câte ori a fost amenințat cu moartea, nu S-a gândit nicio clipă că amenințarea aceasta venea de la soldații romani, de la evrei sau de la greci, ci a primit-o ca pe Paharul pe care I l-a dat Tatăl. Minteă Îi era într-un neîncetat dialog cu Tatăl și nu lua seama la *felul* în care moartea Îl amenința. Iată că în Persoana lui Hristos găsim din nou pilda de urmat în orice situație am avea de înfruntat.

Cineva ar putea obiecta: „Însă ce fac dacă nu îmi este dat acest dar al Duhului Sfânt?" Amintiți-vă de cuvântul Domnului: „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie" (Marcu 1, 15). Credința naște în noi dorința de a împlini cuvântul lui Hristos, a-l cerceta și a-i dovedi Adevărul viu. Punându-L pe Hristos

la încercare, noi ajungem să-L cunoaștem. Este bineprimit, chiar bineplăcut Domnului ca noi să facem „experimentul” nostru cu Dumnezeu, să-L punem la încercare. Însuși Dumnezeu ne îndeamnă la aceasta: „Veniți și veți vedea”, le spune Sfinților Andrei și Ioan (Ioan 1, 39). „Vino și vezi”, îi zice Apostolul Filip lui Natanael, care se îndoia (Ioan 1, 46); și, prin ei, aceeași chemare ne este adresată și nouă, tuturor, celor care șovăim. În Epistola sa către Romani, Sfântul Pavel amintește de acei oameni care nu L-au încercat pe Dumnezeu, care nu au făcut „experimentul” lor cu Dumnezeu, și care, prin urmare, nu ajung să-L cunoască⁶ (cf. Rom. 1, 28). Astfel, mistuiți de dorința de a-L cunoaște, Îi cerem cu credință lui Dumnezeu să ne „deschidă ușile pocăinței” și să ne dea darul lacrimilor.

Plânsul duhovnicesc se hrănește din osândirea de sine și este tocmai opusul răspunsului pe care Adam I l-a dat lui Dumnezeu atunci când a căzut din rai. Adam nu a fost în stare să se osândească pe sine, ci a pus toată răspunderea greșelii sale pe seama lui Dumnezeu. Astfel s-a făcut nevrednic de darul pocăinței și Dumnezeu a îngăduit ca el să cunoască suferința surghiunului pentru ca să-și dea seama de aceasta. De aceea se cuvine să urmăm cu credincioșie pilda lui Hristos, a Noului Adam, și prin osândirea de sine să luăm de bunăvoie asupra noastră vina pentru toate. În felul acesta ne unim cu însăși Crucea lui Hristos, căci Domnul a luat Crucea de bunăvoie, nu pentru vreun folos personal – de vreme ce El a fost „nevinovat și neprihănit” (1 Petru 1, 19) și de aceea nu a avut nevoie de pocăință – ci pentru mântuirea noastră.

⁶ În greacă οὐκ ἔδοκίμασαν τὸν θεόν, „nu L-au pus pe Dumnezeu la încercare”.

Osândirea de sine preîntâmpină și îmblânzește judecata lui Dumnezeu, Care în marea Sa milostivire binevoiește să ne cruțe de pedeapsa cea dreaptă ce va să fie. Ba mai mult, prin osândirea de sine și mângâierea plânsului duhovnicesc dobândim multă nădejde și „lărgirea” duhovnicească a inimii; și chiar dacă harul pocăinței vădește cât de adâncă ne este căderea, nu deznădăjduim, căci același har ne și mângâie. Cel ce ia asupra sa în chip sănătos pocăința își întetește strigarea către Dumnezeu, Căruia Îi stă în putință să-l mântuiască din moartea care încă dintru început a amenințat să distrugă viața omului. Potrivit Sfântului Pavel, frica de moarte îi ține pe toți în robia păcatului (cf. Evr. 2, 15). Frica de moarte îi face pe oameni egoiști și în egoismul nostru păcătuiam prin aceea că încercăm să supraviețuim fără Dumnezeu, urmând căilor noastre strâmbe și samavolnice.

După cum spuneam mai devreme, înaintea noastră se cascadează două prăpăstii: cea a adâncului milostivirii și iubirii lui Dumnezeu, vădită de Crucea Sa cu care ne unim atunci când de bunăvoie ne plângem păcatele, și cea a adâncului căderii noastre. Amândouă ne fac să ne întărim și mai mult strigarea către Dumnezeu, așa cum au făcut toate sufletele dreptilor, și harul ne vine în ajutor și ne întărește, pentru că el poartă în sine sămânța vieții veșnice. Sămânța aceasta și mângâierea care o însoțește ne însuflă să purcedem la o luptă crâncenă cu întunericul pe care îl descoperim înlăuntrul nostru până când acesta este „înghițit de viață” (2 Cor. 5, 4). Suntem constrânși, pe de o parte, de adâncul iubirii lui Hristos, al Crucii și al harului Învierii Lui, iar pe de altă parte, de adâncul căderii noastre. Adâncul căderii noastre cheamă adâncul milostivirii iubirii lui Hristos (cf. Ps. 41, 9) și, de vom dobândi această îndoită viziune în viața noastră,

atunci, zi și noapte, însuflarea nu se va mai depărta de la noi. Și pentru a ne întări în această îndoită vedere, nu vom mai căuta să ne comparăm cu nimic pământesc: dacă vrem să plângem din tot cugetul și din toată inima, atunci avem trebuință să ne alipim statornic numai de Începătorul și Pli-nitorul credinței noastre (cf. Evr. 12, 2), de Domnul nostru Iisus Hristos.

Așa cum raiul a fost păzit de porunca lui Dumnezeu, tot așa și firea noastră căzută este reînnoită neîncetat prin pocăință. Pocăința nu se sfârșește niciodată pe pământ. Dacă s-ar sfârși, ar însemna că s-ar fi desăvârșit deja asemănarea noastră cu Hristos-Dumnezeu, Care este lumină în care nu este nici urmă de întuneric. Adevărul este că avem nevoie de pocăință atâta vreme cât trăim și ne îndestulăm cu hrană stricăcioasă, căci trupul ne este supus morții. În măsura în care ne pocăim aici pe pământ, devenim asemenea lui Hristos; însă, prin harul dumnezeiesc, asemănarea cu El va fi deplină abia în viața ce va să fie.

Spre sfârșitul celui de-al șaptelea capitol al *Scării*, Sfântul Ioan Sinaitul ne spune că vom fi osândiți nu pentru că în viața aceasta nu am făcut minuni sau pentru că nu am fost mari teologi sau văzători cu duhul. Însă, va trebui să dăm seamă de faptul că nu ne-am plâns îndeajuns păcătoșenia, stricăciunea și nedesăvârșirea. Căci știm foarte bine (și rugăciunile Bisericii o adevăresc) că niciun om nu poate să trăiască pe pământ, fie și numai o zi, și să nu păcătuiască. Așa stând lucrurile, se cuvine să facem tot ceea ce depinde de noi ca să ne păzim sufletul de păcat și să cultivăm noul pom al raiului duhovnicesc care a prins rădăcini înlăuntrul nostru, udându-l cu izvoarele lacrimilor noastre. Și Cel Ce va domni în inimile noastre Se va dovedi mai puternic decât

cel ce stăpânește lumea (cf. 1 Ioan 4, 4). Cu alte cuvinte, prezența lui Dumnezeu în inimile noastre trebuie să devină lucrătoare, așa încât vrăjmașul, stăpânitorul lumii acesteia și călăul sufletelor noastre, să fie biruit. Atunci, încetul cu încetul, ne va fi mai ușor să rămânem în starea de trezvie și să ne păzim inima de gândurile rele ce vor să ne prindă în cursa lor. Cu adevărat, trezvia este rodul pocăinței: atunci când focul pocăinței și al plânsului duhovnicesc începe să ardă cu putere în om, trezvia îi devine atât de firească încât niciun gând rău nu poate să se apropie de el, iar dacă îndrăznește să-i dea târcoale, neputând suferi văpaia acestui foc lăuntric, se îndepărtează cu repeziciune. Odată, un călugăr din Sfântul Munte mi-a zis: „Avem pace lăuntrică atâta vreme cât avem în inimă durerea pocăinței.” Voia să spună prin aceasta că durerea pocăinței este cea care face ușor jugul lui Hristos, precum și scrie în Scriptură (cf. Matei 11, 29-30).

Cei care au cunoscut Lumina nezidită, precum Isaia și toți proorocii împreună cu sfinții, au suferit atunci când au trebuit să se întoarcă la realitatea acestei lumi, fiind gata de orice jertfă pentru a dobândi iarăși binecuvântata stare de răpire în Dumnezeu. Aceasta o vedem limpede în viața Sfântului Siluan. După ce L-a văzut pe Hristos viu, el nu a mai fost în stare să se dedea somnului și aceasta timp de mai bine de patruzeci de ani. A avut pururi înaintea lui Chipul cel blând și smerit al lui Hristos, care până la sfârșitul vieții nu i-a îngăduit odihnă. Sfântul mărturisea că, dacă nu ar fi văzut Chipul cel smerit al Mântuitorului, i-ar fi fost cu neputință să rabde chiar și numai una din nesfârșitele nopți de priveghere și luptă; și, totuși, a răbdat nenumărate asemenea nopți pentru că știa ce căuta. Nemaipomenita lui însuflare nu i-a îngăduit să caute mângâiere în nimic altceva

decât în Dumnezeu, după cum aflăm din poemul său în proză, *Tânguirea lui Adam*.

La fel cum rugăciunea naște rugăciune, tot așa și plânsul duhovnicesc naște și mai mult plâns, și vine o vreme, spune Sfântul Ioan Scărarul, când omul poartă acest plâns înlăuntrul lui întotdeauna și pretutindeni. De câte ori rămâne singur, lasă lacrimile să se reverse și ele îi primenesc întreaga ființă. În dragostea sa de Dumnezeu, omul devine tot o pară de foc, în vreme ce ura de sine îi întetește și mai tare plânsul, iar Domnul vine să-l reînnoiască deplin cu harul care se revarsă din belșug din Crucea Sa.

Îngăduiți-mi să închei cu un fragment din *Tânguirea lui Adam*, care este de fapt plângerea minunată a Sfântului Siluan însuși:

Plânge Adam: „Nu-mi este dorită pustia. Nu-mi sunt dragi munții înalți, nici lunca, nici pădurea, nici cântul păsărilor; nimica îmi este drag. Sufletu-mi zace în mare durere: scârbit-am pre Domnul. Și de m-ar lua Domnul din nou în rai, încă și acolo mă voi mâhni și voi plânge: Pentru ce pre Dumnezeu cel iubit am întristat... Pentru ce nu Îl văd în sufletul meu? Ce Îl oprește a viia întru mine? Nu este dară întru mine a lui Hristos smerenie și iubirea pentru vrăjmași?... Adam a pierdut pământescul rai, și plângând îl căuta: „Raiul meu, raiule, preafrumosul meu rai”. Domnul însă, prin dragostea Sa, i-au dat pe cruce un alt rai, mai bun decât cel dinainte, în ceruri, unde este lumina Sfintei Treimi. Ce vom da Domnului pentru dragostea Sa către noi?”⁷

⁷ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, pp. 478-479, 483.

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Ne-ați vorbit mai devreme despre prefacerea energiei sufletești în contemplație duhovnicească și ne-ați dat ca pildă cuvântul aspru spus între frați într-o obște monahală. Ați putea să mai zăboviți puțin asupra acestui lucru și să ne ajutați să înțelegem cum am putea noi, preoții de mir, care avem de-a face cu atâta amar de oameni pentru care trebuie să mijlocim înaintea Domnului, să facem același lucru în lume atunci când ne întâlnim, de pildă, cu tinerii din parohie sau în relațiile noastre cu credincioșii?

Răspunsul 1: Nu ar trebui să ne trăim stările sufletești singuri, ci ar trebui să le împărtășim cu Dumnezeu, cu Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Tocmai la aceasta ne îndeamnă Apostolul când zice: „De este cineva bucuros, să cânte. De este cineva trist, să se pocăiască” (cf. Iacov 5, 13). Adică, putem să prefacem o energie sufletească într-una duhovnicească – nu doar energia tristeții, ci și a bucuriei. Dacă suntem bucueroși, să nu ne trăim bucuria doar la nivel omenesc, ci să ne ridicăm mintea la Dumnezeu și să dăm slavă Marelui nostru Binefăcător, aducându-I mulțumită. Dacă ni se umple inima de uimire, iarăși să lăudăm pe atotînțeleptul nostru Ziditor. Neîncetat să ne adresăm Lui și această atitudine ne va fi de mare folos atunci când vom primi „grelele lovituri” ale vieții, pentru că în asemenea momente de răscruce vom găsi o ieșire și Dumnezeu ne va mângâia. De multe ori ne rugăm și Dumnezeu nu ne ascultă rugăciunea, iar ispita sau greutatea nu se depărtează de la noi. Dar se întâmplă un lucru care este mult mai însemnat decât izbăvirea de ispită: aflăm puterea de a ne ridica deasupra ei. Aceasta este o minune și mai mare! Toți vom ajunge în cele din urmă în pragul morții, căci moartea este de neocolit, și atunci va trebui să facem o alegere cât se

poate de hotărâtă. Dacă atunci când ne confruntăm cu moartea rămânem credincioși lui Hristos și Îi urmăm Lui, punându-ne toată încrederea în cuvântul Său, aceasta înseamnă că credința noastră este mai puternică decât moartea care ne amenință, și credința noastră biruiește, prin urmare, moartea. „Aceasta este biruința care a biruit lumea: credința noastră” (1 Ioan 5, 4), zice Sfântul Apostol Ioan. Mai devreme sau mai târziu vom fi puși în fața unor situații limită care ne vor pune la încercare și va trebui să luăm o hotărâre care va rămâne neschimbată în veșnicie. O asemenea hotărâre a fost reacția îngerilor care nu i-au urmat lui Lucifer, ci au zis: „Să stăm bine. Să stăm cu frică.” Ei au rămas credincioși lui Dumnezeu, în vreme ce îngerii cei răi au căzut. Totul s-a decis o dată pentru totdeauna, pentru că acest eveniment s-a petrecut în veșnicie. În vreme ce pentru noi, fapte ce viețuim în timp, totul este relativ. Noi suntem puși la încercare cu adevărat numai atunci când ne confruntăm cu moartea. Dacă în clipa aceea ne hotărâm să-L urmăm pe Hristos fără șovăială, atunci hotărârea noastră va rămâne în veșnicie și vom primi ca moștenire „o împărăție neclintită”, precum citim în Epistola către Evrei (Evr. 12, 28).

Întrebarea 2: Ați citat mai devreme un pasaj din scrierile Starețului Sofronie unde acesta spune că după o perioadă de pocăință a cunoscut harul dumnezeiesc și pocăinței i-a urmat mângâierea. Cum a recunoscut harul și cum putem și noi să recunoaștem harul în pocăința noastră sau atunci când încercăm să ne pocăim? Și dacă nu simțim că am primit această mângâiere, este acesta un semn că pocăința noastră nu este sinceră?

Răspunsul 2: Ne dăm seama că am dobândit har dacă, de pildă, devenim mai puternici în a ține piept ispitelor. Dacă vigoarea noastră în lupta împotriva păcatului spo-

rește, acesta este un semn că am aflat har. Dacă ne vine mai ușor să ne smerim înaintea fratelui nostru, să-i dăm lui înțâietate și să ne punem pe noi pe locul doi, din nou acesta este un semn că am aflat har. Dacă putem să ne rugăm mai ușor, mai curat și cu mai multă evlavie, acesta este din nou un indiciu că starea noastră nu este una pur sufletească, ci împreunată cu har. Sunt și feluri practice de a ne pune la încercare. Când Sfântul Ioan Scărarul ne înfățișează anumite criterii prin care să ne cercetăm sporirea duhovnicească, el nu spune că cel ce priveghează trei ore se află pe prima treaptă a scării urcușului duhovnicesc, iar cel ce priveghează cinci ore pe cea de a doua și așa mai departe. Pentru el, criteriul care nu dă greș este reacția pe care o avem atunci când cineva ne mustră sau ne corectează. El spune că dacă ne silim să nu-i întoarcem vorba, atunci ne aflăm pe prima treaptă a scării desăvârșirii. Iar dacă nu numai că tăcem și nu răspundem cu răutate, ci ne și dăm seama că greșim și ne osândim pe noi înșine pentru greșeala noastră, atunci ne găsim pe cea de-a doua treaptă. Dacă dăm slavă lui Dumnezeu pentru că am fost muștrați spre folosul și îndreptarea noastră, atunci suntem pe cea de-a treia treaptă. Iar dacă ne rugăm pentru cel ce ne-a greșit și-l considerăm binefăcătorul nostru, atunci suntem cu un pas mai sus pe scara spre desăvârșire. Ba mai mult, Sfântul Ioan spune că atunci când cineva ne face o observație și noi îi întoarcem vorba, ne urâm propriul suflet. Nu noi trebuie să avem ultimul cuvânt. Sau dacă e să avem ultimul cuvânt acesta trebuie să fie întotdeauna „Amin” sau „Să fie binecuvântat” fără să mai adăugăm nimic altceva.

Întrebarea 3: Ascultându-vă cuvântările m-am luptat cu acest gând al „venirii în fire” Trăim într-o societate aparent prosperă, care din punct de vedere lumesc cunoaște o bună-

stare cum nu s-a mai pomenit până acum în istorie, dar care, de fapt, și-a pierdut complet mințile. Ascultându-vă, începem să vedem nebunia peste tot în jurul nostru și eu mă lupt cu o aparentă tensiune între bunătatea lumii zidite, bunătate care încă mai există în ciuda căderii ei, și alipirea noastră pătimasă de cele zidite. Cuvintele dumneavoastră despre pocăință și despre lucrarea lăuntrică pe care se cuvine să o săvârșim sunt greu de primit pentru cei care trăiesc în lume. Ne-ați putea spune câteva cuvinte de încurajare despre cum am putea înfățișa Evanghelia lumii din jurul nostru în așa fel încât să-i ajute pe oameni să înțeleagă că avem nevoie de o nouă ierarhie a priorităților așa încât să trecem de la o concepție despre lume întemeiată pe cele vremelnice la una întemeiată pe veșnicie și să dobândim astfel Împărăția?

Răspunsul 3: Ați pus întrebarea și ați dat și răspunsul! Este important să-i înveți pe oameni să-și stabilească corect prioritățile. În Evanghelie citim că tot cărturarul cu învățătură despre Împărăția Cerurilor scoate din vistieria sa lucruri noi și vechi (cf. Matei 13, 52). Dacă suntem cu adevărat cărturari cunoscători ai Împărăției Domnului, atunci vom ști care ne sunt prioritățile și vom face ca toate să împreună-lucreze la împlinirea celui mai însemnat scop al vieții noastre – slujirea lui Dumnezeu. Deși se întâmplă să trăim în această lume, nu trebuie să fim ai lumii acesteia, ci să avem mintea ațintită la cele de sus. Ne folosim de această lume și îi suntem recunoscători lui Dumnezeu pentru ea, dar inima nu ne este în această lume pentru că „viața noastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu”, după cum spune Sfântul Pavel (Col. 3, 3). Toate din lumea aceasta ar trebui să le folosim cu măsură și discernământ, fără să ne înrobim la nimic, pentru că inima noastră tinde cu tot dinadinsul spre cele veșnice și nevăzute, care sunt mai adevărate decât cele văzute.

DESPRE POCĂINȚĂ ȘI LUPTA CU PATIMILE

În cuvântarea anterioară spuneam că pocăința este o poruncă atotcuprinzătoare, care îmbrățișează toate celelalte porunci evanghelice. Ea presupune lepădarea de toată spurcăciunea și răutatea, și primirea cu smerenie a cuvântului lui Dumnezeu sădit în noi (cf. Iacov 1, 21), cel care ne-a adus la ființă și care are și puterea să ne mântuiască. Spuneam, de asemenea, că această chemare la pocăință pe care Dumnezeu i-o adresează omului nu este decât continuarea dialogului Său cu Adam din rai. Atunci când Dumnezeu l-a întrebat pe Adam: „Unde ești? Ce ai făcut?”, el nu l-a răspuns, ci a căutat să se ascundă. Dumnezeu așteaptă ca noi să ne venim în fire și ne cheamă să răspundem în locul lui Adam: „Doamne, am păcătuit, mă pocăiesc, iartă-mă.” Dumnezeu S-a întrupat ca să reia dialogul cu omul și ne-a îndemnat să ne pocăim și să credem în Evanghelie. Spuneam, de asemenea, că la pocăință ajungem prin harul lui Dumnezeu, tocmai prin acel har care s-a revărsat din Cruce prin Învierea lui Hristos și pe care Apostolii au fost chemați să îl propovăduiască.

Orice contact cu lumea de dincolo ne apropie și mai mult de pocăință, și atunci când degetul lui Dumnezeu se atinge de inima noastră, chiar în această atingere începem a întrevedea chipul vieții dumnezeiești; cunoaștem virtuțile și energiile lui Dumnezeu. Sufletul este luminat de o dreaptă

înțelegere, iar pocăința urmează în chip firesc. Ne aducem aminte de femeia din Evanghelie care, pierzându-și drahma, a aprins o făclie și a curățat întreaga casă pentru ca să o afle (cf. Luca 15, 8-10). Într-una din omiliile sale, Sfântului Macarie cel Mare tâlcuiește cu multă iscusință această pericopă:

„[Sufletul] are nevoie de făclia divină, de Duhul Sfânt, pentru a pune ordine în casa sa cea întunecată; are nevoie de lumina Soarelui dreptății, care răsare în inimă și o luminează; are nevoie de armă ca să învingă în război. (Se spune) că o văduvă, pierzând o drahmă, a aprins mai întâi o făclie, apoi a făcut ordine în casă. Fiind ordine în casă și făclia fiind aprinsă, s-a găsit și drahma, care era acoperită de pământ, de praf și murdărie. (Tot așa) și acum sufletul nu poate, singur, să găsească și să deosebească gândurile proprii (de cele insuflate de cel-rău). Abia atunci când este aprinsă lumina divină, care luminează casa cea întunecată, abia atunci vede cum gândurile sale sunt îngropate în noroiul și murdăria păcatului.”¹

Cu alte cuvinte, simțirea pocăinței o dobândim numai atunci când această făclie este aprinsă în inima noastră prin lucrarea Duhului Sfânt, Care începe astfel să ne zidească din nou. Dumnezeu ne-a făcut dintru început după chipul și asemănarea Sa, și a suflat în nărilor noastre suflare de viață iar noi am devenit duh viu (nu duh dătător de viață, pentru că numai Dumnezeu este duh dătător de viață). Și această nouă suflare în inima noastră se face începutul unei noi zi-

¹ Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, trad. de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, Ed. IBMBOR, București, 1992, p. 136.

diri, începutul reînnoirii noastre ca persoană. Însă pentru ca omul să păstreze harul dumnezeiesc al pocăinței trebuie ca puterile sufletului său să fie curățite și întărite de Duhul Sfânt. Pe de altă parte, odată ce a cunoscut felul în care lucrează harul, el va ști ce să caute. Și cu toate că cei mai mulți dintre noi pierdem harul, se cuvine să ne aducem aminte de cuvântul Domnului care rămâne adevărat în veac. De pildă, Domnul a zis: „Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu... Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu” (Matei 26, 26-28). De fiecare dată când pomenim și repetăm aceste cuvinte în rugăciune în timpul Sfintei Liturghii, pătrundem în realitatea lor veșnică prin chemarea Duhului Sfânt. Și îndemnul la pocăință pe care ni-l adresează Domnul aparține, de asemenea, veșniciei. La fel cum în Sfânta Liturghie ne aducem aminte de anumite evenimente din viața Mântuitorului și Îi cerem lui Dumnezeu să le facă din nou prezente în viața noastră, tot așa ar trebui să ne amintim și de chemarea cea dintâi, de râvna și de fierbințeala inimii cea dintru început și cu smerenie să-I cerem lui Dumnezeu să le reînnoiască în noi.

Așijderea și Sfântul Pavel le amintea ucenicilor de înflăcărarea duhului lor de mai-nainte, încercând în felul acesta să reaprindă în ei râvna pocăinței. El le scria, de pildă, Galatenilor: „Unde este, deci, fericirea voastră? Căci vă mărturisesc că, de ar fi fost cu puțință, v-ați fi scos ochii voștri și mi i-ați fi dat mie” (Gal. 4, 15). Apostolul îi mustră doar pentru a-i ajuta să-și vină în fire. Același lucru îl face și în Epistola către Evrei. Știm că evreii pătimeau atunci o îndoită prigoană, atât din partea romanilor cât și din partea compatrioților lor. Erau în mare suferință și necaz, și, pentru a-i întări în încercările grele prin care treceau, le-a amintit de

râvna lor de mai-nainte: „Căci Dumnezeu nu este nedrept, ca să uite lucrul vostru și dragostea pe care ați arătat-o pentru numele Lui, voi, care ați slujit și slujiți sfinților. Dorim, dar, ca fiecare dintre voi să arate aceeași râvnă spre adevărarea nădejzii, până la sfârșit, ca să nu fiți trândavi, ci următori ai celor ce, prin credință și îndelungă-răbdare, moștenesc făgăduințele” (Evr. 6, 10-12). Sfântul Ioan Scărarul îl sfătuiește pe Păstor ca, din când în când, să-i amintească turmei sale de harul ei dintâi și să stârnească în ea dorința de a-l redobândi.

Și în Cartea Apocalipsei Domnul vorbește despre pocăință prin gura Apostolului Său. La începutul epistolei către Episcopul Efesului, Sfântul Ioan îl laudă pentru lucrarea cea bună, pentru prigoana pe care a pătimit-o pentru Numele lui Hristos și pentru ortodoxia învățaturii sale, însă adaugă: „Dar am împotriva ta faptul că ai părăsit dragostea ta cea dintâi. Drept aceea, adu-ți aminte de unde ai căzut și te pocăiește și fă faptele de mai înainte; iar de nu, vin la tine curând și voi mișca sfeșnicul tău din locul lui, dacă nu te vei pocăi” (Apoc. 2, 4-5). Sfântul Apostol Ioan, sau mai degrabă Dumnezeu prin el, spune că trebuie să ne aducem aminte de iubirea noastră cea dintâi pentru ca să se reînsuflească în noi darul cel atotcuprinzător al pocăinței.

Unul dintre sfinții egipteni din secolul al patrulea, Avva Ammona, îl îndeamnă pe monah să se roage zi și noapte ca Dumnezeu să-i dăruiască duhul pocăinței. Căci atunci când rugăciunea îi va fi ascultată și va dobândi duhul pocăinței, un cerc de foc îl va străjui, împiedicându-l să cadă în păcat.²

² Cf. *Avva Ammona, Avva Zosima. Mireasma Pustiei*, trad. de Ieromonahul Evloghie Munteanu, Ed. Egumenița, Galați, 2004, p. 18.

Pocăința este mijlocul prin care se curățește oglinda sufletului și se reînnoiește chipul lui Dumnezeu în noi. În cele din urmă, pocăința ne aduce la asemănarea cu Dumnezeu. După cum bine știm din Cartea Facerii, omul a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu: chipul este ceea ce Dumnezeu a pus în om, ceea ce a suflat înlăuntrul lui, în vreme ce asemănarea este potențialul omului care se împlinește prin viețuirea potrivit poruncilor dumnezeiești. Omului îi stă în putință să se pocăiască tocmai pentru că a fost zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Dacă nu am avea în noi această înrudire cu Dumnezeu, ar fi cu neputință să luăm asupra noastră nevoița pocăinței și să purcedem pe calea Domnului. Dar pentru că așa a hotărât și a lăsat să fie Dumnezeu (căci cuvântul Său este faptă: „Că El a zis și s-au făcut” (Ps. 32, 9)), omul poate lua asupra sa nevoița desăvârșirii asemănării sale cu Dumnezeu. Așijderea, dacă Dumnezeu nu ar fi zis: „Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu. Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu”, evenimentul acesta nu ar fi devenit punctul central al Sfintei Liturghii. Cuvântul Domnului este temelia a toată ființarea și aceasta se vedește în rugăciunea Bisericii făcută în Duhul Sfânt.

Prin urmare, se cuvine să știm că Dumnezeu ne-a dat să fim „chip” al Său, în vreme ce la „asemănarea” cu El ajungem doar prin nevoița de bunăvoie a pocăinței. Sfinții Părinți au tâlcuit în mod diferit chipul și asemănarea lui Dumnezeu; unii au identificat chipul lui Dumnezeu în om cu caracterul său de ființă înțelegătoare, alții cu libertatea lui. Însă, potrivit Sfântului Grigorie Palama, întreaga ființă a omului este zidită după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, nu doar sufletul, ci și trupul, pentru că și trupul primește

sufierea lui Dumnezeu și se sfințește, după cum neobosit ne amintește Sfântul Siluan.

Am fost zidiți pentru scopul unic de a vădi în viața noastră virtuțile lui Dumnezeu: „Iar voi sunteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume bunătățile Celui Ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată” (1 Petru 2, 9). Și, iarăși, Evanghelia ne spune într-un fel chiar mai simplu că lumina lui Dumnezeu ar trebui să se reverse din noi, ca oamenii văzând aceasta să laude pe Dumnezeu (cf. Matei 5, 16). Din păcate, chipul lui Dumnezeu în noi e atât de slujit încât a devenit aproape de nerecunoscut, însă cu toate acestea suntem chemați să dobândim adevărata asemănare cu Dumnezeu, numită și îndumnezeire.

Pentru a înțelege mai bine căderea omului și, prin urmare, nevoia de a dobândi acea pocăință care să refacă în noi chipul lui Dumnezeu și să desăvârșească asemănarea noastră cu Ziditorul, îngăduiți-mi să vă amintesc pe scurt de învățătura Sfântului Grigorie Palama despre energiile dumnezeiești. El identifică patru categorii de energii. Prima categorie cuprinde energiile lui Dumnezeu care dau substanță sau ființă lucrurilor. Zidirea neînsuflețită primește de la Dumnezeu doar acest fel de energii. Plantele, animalele și ființele omenești posedă un al doilea fel de energie, energia dătătoare de viață a lui Dumnezeu. Ele posedă și energia care dă substanță, și cea care dă viață, dar numai omul posedă un al treilea fel de energie, care îl face să fie o ființă înțelegătoare. În cele din urmă, cea de-a patra și cea mai înaltă formă de energie este energia îndumnezeitoare care le este dată numai creștinilor, ca mădulare vii ale Trupului lui Hristos, care își lucrează mântuirea, asemănarea lor cu Dumnezeu și

care se fac părtași la firea Sa dumnezeiască. Îngerii și oamenii care se mântuiesc participă la acest al patrulea fel de energie.

Folosindu-ne de terminologia Sfântului Grigorie Palama, am putea spune că atunci când Adam a căzut, el a pierdut energia îndumnezeitoare dar nu și chipul, pentru că acesta este nepieritor și nu poate fi nimicit. Chiar dacă chipul lui Dumnezeu în om s-a întunecat, omul încă mai deține cea de-a treia formă de energie atâta vreme cât continuă să fie o ființă înțelegătoare. Rostul pocăinței este acela de a redobândi cea de-a patra formă de energie, și anume cea care îl îndumnezeiește pe om și-l face asemeni îngerilor.

Cu alte cuvinte, când omul a căzut din rai prin neascultare, pământul a fost blestemat și a început să rodească spini și pălămidă (cf. Fac. 3, 18). Omul, care a fost plămădit din țărână (Fac. 2, 7), a suferit și el aceeași soartă, adică sufletul său a fost năpădit de spinii și mărăcinii patimilor. Prin pocăință omul își regăsește starea de nepătimire dintru început, nevoindu-se pentru a dobândi asemănarea cu Dumnezeu.

Din pricina căderii din har, omul devine slab și nu izbuțește să împlinească poruncile lui Dumnezeu. Însă pocăința întărește puterile sufletului pentru a putea face voia Domnului. La început, el primește destul har pentru a-și „veni în fire”. Însă adevărata pocăință harică este un dar de la Duhul Sfânt, Care vine să aprindă candela sufletului. Dar ce se întâmplă cu cei ale căror candelă nu au fost aprinse de Duhul Sfânt? Potrivit Sfântului Grigorie Palama, acestora le este de folos să urmeze cu credință calea plânsului duhovnicesc cel de bunăvoie. Simțim din nou nevoia să subliniem că plânsul duhovnicesc nu este totuna cu introspecția morbidă a plânsului sufletesc care poate să distrugă o persoană. Plânsul duhovnicesc este o nevoință asumată de bunăvoie și se

întemeiază pe nădejdea că chemarea Celui Care pe toate le-a zidit ne va aduce mângâiere în suflet, după cum și scrie în Evanghelie: „Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia” (Matei 5, 4). Plângem pentru că ne-am venit în fire, pentru că ne-am văzut starea căzută și primim mângâiere de la Mângâietorul, Cel Care dă har biruitor a toată deznădejdea și ne întoarce la așa o neclintită nădejde, încât ne apropiem tot mai mult de minunata iubire a lui Dumnezeu.

Domnul zice în Evanghelie: „Dar, mai înainte de toate acestea, își vor pune mâinile pe voi și vă vor prizoni, dându-vă în sinagogi și în temnițe, ducându-vă la împărați și la dregători, pentru numele Meu. Și va fi vouă spre mărturie. Puneți deci în inimile voastre să nu gândiți de mai înainte ce veți răspunde; căci Eu vă voi da gură și înțelepciune, căreia nu-i vor putea sta împotrivă, nici să-i răspundă toți potrivnicii voștri” (Luca 21, 12-15). Aceste îndemnuri le erau adresate creștinilor care urmau să fie prizoniți, însă noi acum suferim foarte puțin, ba mai mult, așteptăm chiar să fim lăudați pentru aceasta. Atunci cum rămâne adevărat în veac cuvântul acesta al Domnului (cf. 1 Petru 1, 23)? El rămâne adevărat atunci când primim a ne osândi pe noi înșine, când ne întoarcem spre Dumnezeu și ne înfățișăm de bunăvoie înaintea scaunului Său de judecată, luând asupra noastră toată vina pentru slăbiciunea și păcatul nostru. Atunci Dumnezeu ne dă gură și înțelepciune pentru că rugăciunea noastră de pocăință ne îndreptățește înaintea Lui. El este Cel Ce ne dă cuvânt de rugăciune și tot El ne și îndreptățește; și suntem cu adevărat mângâiați. Ba mai mult, ne statornicim în credință pentru că devenim părtași la Crucea și Învierea lui Hristos, precum și la harul și mântuirea care izvorăsc din ele. Însă aceasta nu se întâmplă într-o clipă, ci este vorba

mai degrabă de un proces, de o perioadă din viața noastră duhovnicească pe care Sfinții Părinți o numesc *catharsis* sau curățirea de patimi, de spinii și pălămida care au năpădit țarina sufletului nostru după nesocotirea poruncii lui Dumnezeu (cf. Matei 13, 7, 22). La fel cum nesiliți de nimeni ne-am lăsat duși în ispită, tot așa și acum, prin pocăință, ne întoarcem de bunăvoie la Dumnezeu. Într-adevăr, *catharsis*-ul, curățirea de patimi, nu poate fi decât un act voluntar.

Cuvântul *catharsis* ne trimite cu gândul la un proces mai degrabă negativ de lepădare de ceva, după cum citim în Epistola către Coloseni: „V-ați dezbrăcat de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui” (Col. 3, 9). De fapt, procesul nu se limitează la a ne curăți casa sufletului de duhurile răutății care s-au cuibărit în ea, precum ne zice Domnul. Pentru că, dacă numai ne războim cu patimile, sfârșim prin a ne mătura casa fără însă a îngădui harului dumnezeiesc să pătrundă înlăuntru, iar ușa casei rămânând deschisă, există primejdia ca un număr și mai mare de duhuri rele să intre și să se sălășluiască într-însa (cf. Luca 11, 24-26). Trebuie mai degrabă să „sporim în creșterea lui Dumnezeu” (Col. 2, 19) și să începem, încetul cu încetul, a ne împodobi casa sufletului cu lucrurile cele bune ale lui Dumnezeu.

Lepădarea de omul cel vechi dimpreună cu faptele lui, adică lupta cu patimile este fără îndoială un aspect negativ al procesului de curățire, însă noi suntem chemați să facem și ceva pozitiv: „să ne îmbrăcăm cu omul cel nou, care se înnoiește, spre deplină cunoștință, după chipul Celui Ce l-a zidit” (cf. Col. 3, 10). Începem să înțelegem că Hristos, Noul Adam, este adevăratul chip al lui Dumnezeu în om. Hristos Se descoperă pe Sine ca însuși Chipul lui Dumnezeu și pentru că Dumnezeu ni Se arată în trup, ne dăm seama că omul

a fost plămădit *după* chipul lui Hristos. Omul este zidit după chipul Chipului, precum spun Părinții; noi nu suntem chipul lui Dumnezeu, pentru că atunci am fi de o ființă cu Dumnezeu, dar suntem zidiți *după* chipul Lui, adică suntem oglindiri ale lui Dumnezeu produse de energiile Lui.

Ba mai mult, atunci când se curăță chipul lui Dumnezeu în noi, omul biruie toată dezbinarea pricinuită de cădere, așa încât pentru el „nu mai este elin și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru toți Hristos” (Col. 3, 11). Cu alte cuvinte, Hristos devine viața noastră și, după cum spune Sfântul Pavel, nu mai trăim noi, ci Hristos trăiește în noi (cf. Gal. 2, 20). În Epistola către Coloseni, Apostolul vorbește despre Hristos ca fiind Capul Trupului de la Care toate „încheieturile și legăturile” (Col. 2, 19) își primesc hrana. Trebuie să rămânem alipiți de Hristos Care este Capul Trupului, Capul Bisericii, așa încât viața și energia Lui să curgă fără opreliști prin măduarele Bisericii Sale, ca să ne umplem încetul cu încetul de curăția Lui dumnezeiască. Și atunci când vom primi darul curăției dumnezeiești vom ajunge și la starea de nepătimire. În Epistola către Efeseni, Apostolul își exprimă dorința ca noi să nu mai fim asemeni pruncilor care se lasă „purtați încoace și încolo de orice vânt al învățăturii”, ci ca „ținând adevărul, în iubire, să creștem întru toate pentru El, Care este capul – Hristos”, până „vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Efes. 4, 14-15; 4, 13). Această creștere ontologică este urmarea firească a curățirii și restaurării noastre ca și chipuri ale lui Dumnezeu, Care ne dăruiește plinătatea, înălțimea, chiar măsura lui Hristos Însuși.

Sfinții Părinți, mai cu seamă Sfântul Grigorie Palama, vorbesc despre două cruci. Prima cruce este nevoința pe care o luăm asupra noastră de bunăvoie, precum postul, plân-sul duhovnicesc, metaniile, rugăciunea; aceasta este crucea *praxis*-ului, a făptuirii. În troparul Sfinților Sfințiților Mu-cenici spunem: „Sfinte, de Dumnezeu însuflate, tu ai aflat în făptuire scara spre contemplație.”³ Crucea făptuirii este strădania noastră personală de a omorî păcătoșenia trupului; dacă vom viețui după trup, vom muri, zice Sfântul Pavel, dar dacă vom ucide cu duhul cele ale trupului, atunci vom trăi veșnic (cf. Rom. 8, 13). Prin purtarea acestei prime cruci noi încercăm să biruim patimile, căci încă nu am ajuns la desăvârșita nepătimire. Când omul ia asupra-și de bunăvoie crucea curățirii de toată lucrarea și pofta trupului, o nouă vedere se naște înlăuntrul lui: Hristos i Se descoperă în toată frumusețea Lui și omul I se dă cu totul. Tocmai la aceasta se gândea Sfântul Pavel când ne îndemna ca „tot gândul [să] îl robim spre ascultarea lui Hristos” (2 Cor. 10, 5). Cu alte cuvinte, trebuie să ne lăsăm răpiți de frumusețea, curăția, smerenia și blândețea lui Hristos, a Arhetipului nostru.

Cea de-a doua cruce despre care vorbesc Sfinții Părinți este crucea nepătimirii, când nu mai suntem noi cei care trudim, căci toate faptele noastre sunt călăuzite acum de Duhul Sfânt. Omul devine „roibu” lui Dumnezeu, după cum spunea odată un preot grec, adică este răpit de vederea lui Dumnezeu, este mânat de Duhul Sfânt precum un cal de călărețul lui și începe să guste din nepătimirea cea desăvârșită și dumnezeiască.

³ Am preferat o traducere mai apropiată de textul troparului în limbile greacă și engleză celei existente în limba română: „Și părtaș obiceiurilor și următor scaunelor fiind, lucrare ai aflat, de Dumnezeu însuflate, spre suirea privirii la cele înalte.” [n. trad.]

Câtă vreme ne aflăm încă în perioada de curățire a primei cruci, nu vom fi statornici în niciuna din stările de despățimire pe care ne este dat să le trăim, căci duhul nostru suferă multe schimbări întrucât puterile sufletului nu sunt încă pe deplin curățite și tămăduite. De pildă, la început, când suntem plini de har, înclinăm să ne rugăm mult și pentru o vreme ni se pare că mintea s-a curățit și trăim parcă într-o altă lume. Însă nu trebuie să ne amăgim că am ajuns deja la limanul nepățimirii. S-ar putea să fi dobândit o oarecare curăție a facultăților noastre înțelegătoare datorită rugăciunii neîncetate, dar nici dorințele și nici trupul nostru nu au fost încă pe deplin curățite. Dacă credem că am ajuns la nepățimire, atunci riscăm să cădem în înșelare. Potrivit Sfântului Simeon Noul Teolog, noi izbutim să păstrăm harul și rugăciunea neîncetată, și să înaintăm cu hotărâre pe calea Domnului, numai atunci când Lumina dumnezeiască vine și ne tămăduiește sufletul de toată rana.

Din viața Sfântului Grigorie Sinaitul aflăm că acesta a trăit mulți ani fără să fi avut vreun povățuitor în lucrarea duhovnicească a rugăciunii inimii, însă a avut multă râvnă și în fiecare noapte citea toată Psaltirea și făcea nenumărate metanii. Se ruga neîncetat, însă nu cunoștea meșteșugul rugăciunii isihaste, așa cum a fost el învățat de Sfântul Grigorie Palama, de Sfântul Paisie Velicicovschi, de Sfântul Nicodim Aghioritul și de Stareții ruși din secolul al XIX-lea. Însă el se dăruise cu totul nevoinei și postului, virtuți despre care se spune că valorează cât jumătate de rugăciune. Sfântul Grigorie Sinaitul a excelat în virtute, însă chiar și în mănăstiri astfel de oameni sunt o mustrare tacită la adresa celor delăsători. Astfel, unii dintre frați au început să se simtă stânjeniți de prezența lui, așa încât, în cele din urmă, a trebuit

să părăsească Sinaiul. A plecat în Creta unde a întâlnit niște Bătrâni iscusiți în viața isihastă, de la care a învățat Rugăciunea lui Iisus. În biografia sa se spune că, în ciuda neștiinței sale, în doar două săptămâni rugăciunea i-a intrat în inimă, pentru că inima îi era pregătită și toate puterile sufletului i se curățiseră prin nevoința din perioada primei cruci, a faptuirii. Citim la Sfântul Teofan Zăvorâtul și la alți Părinți ai Bisericii că unii oameni primesc imediat darul rugăciunii, datorită curăției inimii lor. Astfel, important este să fim curați cu inima, căci chiar dacă vom plânge de dimineața până seara, rugăciunea nu va prinde rădăcină în noi dacă sufletul nostru nu va fi pe deplin curățit. Sfântul Grigorie Sinaitul a dobândit și a stăpânit meșteșugul acestei mari arte în doar două săptămâni, pentru că împlinise mai înainte lucrarea pocăinței. În cele din urmă, el a părăsit Creta pentru a se stabili în Sfântul Munte, unde a însuflat un întreg „nor” de lucrători ai rugăciunii inimii. Datorită lui Rugăciunea lui Iisus s-a răspândit pretutindeni în Balcani, reînnoind viața întregii Biserici.

Dar să revenim la strădaniile primei cruci, cea a faptuirii. Rugăciunea singură nu poate să curețe sufletul, ea trebuie împreunată cu plânsul duhovnicesc, căci plânsul duhovnicesc zdrobește toate patimile și vindecă puterile ființei noastre. Când omul plânge de bunăvoie, chemând harul Domnului, mintea și inima sa devin una. Ființa lui își redobândește întregia și astfel izbutește să împlinească poruncile lui Hristos. De pildă, cel ce plânge devine capabil să iubească, de vreme ce plânsul duhovnicesc este felul în care răspundem cu iubirea noastră la atingerea iubirii dumnezeiești. Potrivit Sfântului Grigorie Palama, când omul află calea plânsului duhovnicesc, până și trupul lui, sfințindu-se, devine ușor.

Atunci omul izbutește să împlinească poruncile lui Hristos, care îl învață să-L iubească pe Dumnezeu cu tot cugetul, cu toată inima și cu toată puterea lui (cf. Matei 22, 37). Dar cum putem să-L iubim pe Dumnezeu cu toată inima și cu tot cugetul nostru câtă vreme mintea și inima noastră sunt dezbinate, iar puterile sufletului împrăștiate? Doar în lucrarea plânsului duhovnicesc poate mintea să se coboare și să afle locul inimii și întreaga noastră ființă să devină una. De aceea Sfinții Părinți consideră plânsul duhovnicesc o virtute atotcuprinzătoare.

Această luptă a curățirii de patimi este o perioadă duhovnicească foarte bogată. În cartea Părintelui Sofronie despre Sfântul Siluan citim că atunci când Sfântul Ioan Colov (cel mic de stat) a ajuns la nepătimire, el s-a rugat să se întoarcă iarăși asupra lui războiul patimilor, pentru că înțelesese că lupta lui fusese o jertfă bineplăcută Domnului.⁴ Îmi vin în minte cuvintele Sfântului Pavel: „Vă îndemn, deci, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră cea duhovnicească, și să nu vă potriviți cu acest veac, ci să vă schimbați prin înnoirea minții, ca să deosebiți care este voia lui Dumnezeu, ce este bun și plăcut și desăvârșit” (Rom. 12, 1-2).

Astfel nevoința curățirii de patimi este închinarea noastră înțelegătoare înaintea lui Dumnezeu; este jertfa de pocăință pe care zi de zi I-o aducem lui Dumnezeu în rugăciune; este începutul preoției împărătești care se desăvârșește în noi atunci când ajungem la acea stare duhovnicească ce a născut rugăciunea scrisă pe sulul din icoana Sfântului Siluan:

⁴ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 75.

„Rogu-Te, milostive Doamne, să Te cunoască în Duhul Sfânt toate noroadale pământului.”⁵ Adică, noi Îi aducem ofrandă lui Dumnezeu pocăința noastră și când Dumnezeu, cu harul Său, face ca ea să rodească, atunci ne deschide ochii să vedem că întreaga lume are mare trebuință de harul Duhului Sfânt, căci voia Domnului este ca întreaga lume să se mântuiască. Și atunci o suferință uriașă pentru întreaga lume pune stăpânire pe inima noastră, asemenea suferinței pe care a trăit-o Hristos. De adâncimea suferinței Lui ne dăm seama din cuvintele pe care le-a rostit în timpul Cinei celei de Taină: „Părinte drept, lumea pe Tine nu Te-a cunoscut” (Ioan 17, 25).

Așadar, atunci când omul află har înaintea lui Dumnezeu datorită jertfei pe care o face pentru a dobândi curăția, Dumnezeu îl cheamă la cea mai înaltă jertfă, aceea de a se ruga pentru mântuirea întregii lumi, asemenea sfinților. Aceasta este desăvârșirea în noi a asemănării cu Dumnezeu. Aceasta este desăvârșirea preoției împărătești.

⁵ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 296.

DESPRE POCĂINȚA ÎNLĂUNTRUL TRUPULUI BISERICII

Am vorbit despre pocăința și plânsul duhovnicesc, despre curățirea de patimi și lupta pentru a le birui. Am spus că în pocăință și în lupta duhovnicească pentru a dobândi curăția nu urmărim decât să „dezgropăm” darurile care ne-au fost încredințate în Taina Sfântului Botez. Toate strădaniile noastre nu sunt decât o încercare de a regăsi pecetea Sfântului Duh pe care am primit-o în Taina Botezului, când ne-au fost date toate darurile Duhului Sfânt. În această privință, nu ne deosebim cu nimic nici măcar de cei mai mari sfinți, căci am primit aceleași daruri ca și ei.

Prin Botez noi devenim mădulare vii ale Trupului lui Hristos, pentru că devenim părtași la viața Capului Trupului, viață care curge prin toate mădularele lui. Ne unim cu Hristos, ne „îmbrăcăm în Hristos” (cf. Gal. 3, 27). Însă, din păcate, mai devreme sau mai târziu, noi îngropăm acest har înlăuntrul nostru pentru că ne folosim greșit libertatea voii noastre. De aceea, trebuie să ne luptăm din toate puterile ca să curățim și să îndepărtăm stratul de tină care ne-a acoperit inima duhovnicească. Această luptă a curățirii de patimi deschide treptat în inimă un loc unde omul își poate împlini lucrarea duhovnicească și în care fiecare dintre noi poate să cultive darul preoției împărătești – unul dintre multele și neprețuitele daruri primite la Sfântul Botez.

Un prieten mi-a mărturisit odată cum a descoperit ce comoară se ascunde în preoția împărătească, descoperire care l-a izbăvit de orice gând, de orice dorință de a deveni preot. Prin pocăință el a aflat înțelesul adevăratei Liturghii, iar pocăința sa a devenit Liturghia sa. Lacrimile vărsate în fiecare noapte în chilie i-au devenit slavoslovie înflăcărată și rugăciune de cerere înaintea lui Dumnezeu. Cred că atunci când ne pocăim, atunci când plângem și luptăm să ne curățim de întinăciunea patimilor, aducem cu adevărat o jertfă bineplăcută Domnului. Potrivit Sfântului Apostol Pavel aceasta este închinarea noastră duhovnicească (cf. Rom. 12, 1), ce nu se supune firii materialnice a lumii văzute, ci lucrează, prin strădania pocăinței, reînnoirea vieții noastre, reînnoirea noastră ca și chipuri ale Ziditorului. Să ne oprim în treacăt asupra diferenței dintre pocăință și plânsul duhovnicesc. Pocăința este atotcuprinzătoare, ea include plânsul duhovnicesc și lacrimile. Sfinții Părinți definesc în general pocăința ca pe depărtarea pentru totdeauna de păcat. Felurite sunt lucrările pocăinței, iar plânsul duhovnicesc nu este decât una dintre ele, însă una cu adevărat bineplăcută Domnului. Lacrimile duhovnicești pe care El ni le dăruiește sunt semnul neîndoielnic al lucrării iubirii dumnezeiești în om, căci, după cum ne încredințează Părintele Sofronie, iubire fără lacrimi nu există.

Atunci când omul răspunde iubirii lui Dumnezeu cu iubire, el își dă seama că este mai presus de toate o ființă rugătoare. Harul lui Dumnezeu se atinge de inima sa și îl face să descopere Chipul lui Dumnezeu, adevăratul model al vieții sale, Care naște în el dorința de a trăi din nou la măsura menirii pentru care a fost zidit. Harul începe această prefacere în noi, dar pentru ca el să aducă roadă, trebuie să

viețuim ca mădulare ale Trupului rugător care este Biserica. Biserica este soborul sfinților prin care Dumnezeu glăsuiește și în care Se oglindește. Comuniunea noastră cu acest Trup ne unește cu frații noștri care stau neîncetat înaintea Feței lui Dumnezeu și aceasta ne îngăduie să ne cercetăm pe noi înșine fără a ne primejdui în vreun fel, căci îi avem drept pildă pe sfinții care mai înainte de noi au umblat pe calea despătimirii. Ca și mădulare ale Trupului rugător al Bisericii, noi devenim părtași la curăția dumnezeiască ce nu poate fi aflată nicăieri în afara acestui Trup și în felul acesta suntem și noi curățiți.

Curățirea de patimi nu se produce în chip mecanic, ci este o împreună-lucrare a voii omului cu harul lui Dumnezeu. Atunci când cineva devine membru al unui club (iertată-mi fie analogia!) trebuie mai întâi să vorbească cu unul dintre secretarii clubului. La fel și noi, când vrem să punem început pocăinței, ne adresăm unuia dintre „secretarii” Bisericii, adică încercăm să găsim un preot care poate săvârși Taina Spovedaniei. Atunci putem să dezvăluim și să mărturisim adevărul despre păcatele noastre și, făcând aceasta, apucăm plugul care ară țarina sufletului, care ne brăzdează adânc pământul inimii. Trudind, smulgem spinii și măcăcinii care ne-au năpădit inima și ne pregătim ogorul sufletului să primească sămânța harului. Și dacă vom trăi după rânduiala Bisericii, această sămânță va da rod la vremea cuvenită, iar acest rod nu este altul decât mântuirea cea veșnică.

Prin urmare, fără pocăință nu putem fi părtași la Tainele Bisericii, pentru că Tainele sunt „locul” duhovnicesc unde voia omului se întâlnește și se unește cu voia lui Dumnezeu. Mântuirea noastră constă tocmai în această sinergie. Spunem mai devreme că pocăința cuprinde în ea toate virtuțile

și de aceea este temelia sigură a vieții noastre în Biserică. În Taina Botezului, de pildă, prin coborârea în apă, noi Îi făgăduim lui Dumnezeu – și acesta este legământul nostru cu El – că de acum înainte vom fi „morți păcatului” (Rom. 6, 11). În Botez, suferim o moarte adevărată, murim vechiului fel de a trăi, murim poftelor trupului, patimilor și înțelegerii trupești a vieții. Le lăsăm pe toate în urmă, o dată pentru totdeauna, iar actul simbolic al coborârii în apă reprezintă tocmai această lepădare a noastră. Și pentru că am murit păcatului cu moarte adevărată, când ieșim din apă primim adevărata viață a Învierii. Cu adevărat, murim pentru toate cele vremelnice și neînsemnate ca să înviem pentru toate cele veșnice și de mare preț. Întreaga noastră viață creștină constă în a ne dovedi credincioșia față de acest legământ pe care l-am făcut cu Dumnezeu în Taina Sfântului Botez și în strădania de a viețui în chip vrednic de înalta cinste pe care ne-a dat-o Dumnezeu.

Legământul Botezului este reînnoit în Taina Spovedaniei. În spovedanie, ne întoarcem în Biserică aducând cu noi toată murdăria, toate eșecurile și neajunsurile noastre. Cu multă smerenie, ne înfățișăm goi înaintea Bisericii și ea ne dăruiește ceea ce noi singuri n-am fi putut niciodată să dobândim. Spun că Biserica ne *dăruiește*, căci fiind Trupul lui Hristos, ea împarte cu dărnicie mădularelor ei, atât pe pământ cât și în cer, comoara-i de sfințenie și curăție. În Taina Spovedaniei, primim harul lui Hristos în sânul comuniunii noastre cu sfinții Lui.

Sfânta Împărtășanie este încununarea legământului nostru cu Dumnezeu și se întemeiază de fapt pe cuvântul lui Dumnezeu. Iar plinătatea cuvântului Său o aflăm fără îndoială în Rugăciunea Sa Arhierească, în capitolul al șaptesprezecelea

al Evangheliei după Ioan, rugăciune care a fost pecetluită cu Sângele Său. În capitolul al șaselea al Evangheliei Sfântului Ioan, Domnul vorbește despre cuvântul cel viu al legământului Său și despre prezența lui veșnică în Taina Sfintei Împărtășanii: „Precum M-a trimis pre Mine Tatăl cel viu, și Eu visez prin Tatăl, și acela ce Mă mănâncă pre Mine va fi viu prin Mine” (Ioan 6, 57)¹. Însă Apostolii fuseseră curățiți de Domnul chiar mai înainte de a se fi împărtășit la Cina cea de Taină. Domnul Se gândea la Noul Legământ atunci când S-a apropiat de Petru ca să-i spele picioarele. Petru, iute din fire, I-a zis Domnului: „Nu-mi vei spăla picioarele în veac”. Iar Iisus i-a răspuns: „Dacă nu te voi spăla, nu ai parte de Mine”. Petru, înfricoșându-se, I-a zis: „Doamne, spală-mi nu numai picioarele, ci și mâinile și capul” (Ioan 13, 8-9). În aceeași Evanghelie, Iisus îi încredințează pe Apostoli: „Acum voi sunteți curați, pentru cuvântul pe care vi l-am spus” (Ioan 15, 3).

Vedem deci că nu suntem în stare să pătrundem cu adevărat în Tainele Bisericii dacă nu ne pregătim mai înainte cum se cuvine. De aceea, rugăciunile dinainte de Sfânta Împărtășanie sunt pline de smerită pocăință, căci niciodată nu putem fi cu adevărat vrednici de marele dar al vieții celei veșnice. Putem doar să-L rugăm stăruitor pe Dumnezeu să ne curețe de toată întinăciunea ca să putem reînnoi legământul nostru cu El și să ne facem pe deplin părtași la sfințenia Lui. De fiecare dată când ne reînnoim făgăduința făcută lui Dumnezeu, El ne întărește ca să umblăm cu vrednicie potrivit chemării noastre la viața cea veșnică (cf. Efes. 4, 1). Sunt clipe când chiar și o făgăduință deznădăjduită pe care

¹ Ed. București, 1914.

I-o facem Domnului în rugăciune este îndeajuns să săvârșească în noi o asemenea înnoire: „Doamne, ajută-mă să pun început bun” sau „Doamne, ajută-mă în necazul meu și de acum înainte o să fac tot ce-mi stă în putință.” Neîndoielnic, înaintea lui Dumnezeu omul se dovedește a fi întotdeauna mincinos (cf. Ps. 115, 2), însă aplecarea smerită a inimii va izbuti să înduioșeze pe Dumnezeu ca să ne dăruiască tot harul de care avem trebuință pentru a pune un nou început.

Vedem cum unii oameni primesc mare har de la Domnul pentru cel mai smerit gând sau pentru cea mai săracă rugăciune – har care îi ajută să biruie o anumită patimă o dată pentru totdeauna. Cum se face că Domnul răspunde atât de „disproporționat” la asemenea înclinări smerite ale inimii? Adevărul este că El nu Își calcă niciodată făgăduințele, ci rămâne credincios legământului făcut cu noi, căci „nu poate să Se tăgăduiască pe Sine” (2 Tim. 2, 13). Numele lui este „Cel credincios”. În Cartea Apocalipsei este numit „Martorul cel credincios” (Apoc. 1, 5). El este credincios pentru că „ieri și azi și în veci, este Același” (cf. Evr. 13, 8) și făgăduințele Lui rămân în veac, împlinindu-se iară și iară. Însuși cuvântul lui Dumnezeu către strămoșul nostru Avraam adevărește aceasta: „Voi pune legământul Meu între Mine și între tine și urmașii tăi, din neam în neam, să fie legământ veșnic, așa că Eu voi fi Dumnezeul tău și al urmașilor tăi de după tine” (Fac. 17, 7). Dacă nu izbutim să dobândim har este pentru că suntem fățarnici și necredincioși, și nu împlinim partea noastră de legământ. Însă Domnul rămâne credincios și adevărat. De vreme ce legământul Domnului cu poporul Său rămâne în veac, fiecare zi pe care o trăim este un har, pentru că ne-a fost dată spre pocăință, ca prin ea să pătrundem în plinătatea vieții.

ZIDIREA INIMII PRIN RĂSTIGNIREA MINȚII

Potrivit Sfântului Apostol Pavel, înțelepciunea lui Dumnezeu este nebunie pentru lume (cf. 1 Cor. 1, 18). Lumea nu vede decât nebunie în Crucea lui Hristos, dar cel ce a gustat din mântuirea pe care Crucea lui Hristos a adus-o pe pământ cunoaște că înțelepciunea lui Dumnezeu este mai presus de toată înțelepciunea și că înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu pot să-l mântuiască pe om.

Hristos a murit pe Cruce în ascultare față de Tatăl Cerească, iar credinciosul își ia crucea sa în ascultare de porunca lui Dumnezeu. Omul nu se poate mântui dacă fuge de cruce și de moarte, căci mântuirea lui se săvârșește tocmai prin cruce și prin moarte. Hristos a murit pe Cruce pentru mântuirea oamenilor și cei ce voiesc să urmeze căii Sale, calea ce duce la viață, trebuie să-și ia crucea de bunăvoie, împlinind astfel porunca dumnezeiască. Păzind poruncile, el va face voia Domnului, iar mintea îi va fi răstignită ca să se nască în el un cuget nou – cugetul lui Hristos. De voiește cineva să devină înțelept, acela trebuie mai întâi să se facă nebun, precum zice Apostolul (1 Cor. 3, 18). El trebuie să-și robească mintea vocii lui Dumnezeu printr-o neobosită căutare a gândurilor smerite. Astfel mintea va rămâne în binecuvântata robie a lui Hristos. Mult folos aduce și cercetarea Sfintelor Scripturi, căci ea smerește cugetul omului, de vreme ce cuvintele Scripturii purced de la Duhul cel smerit al lui

Dumnezeu. Când aceste cuvinte se sălăşluiesc din belşug în inima credinciosului, atunci mintea lui începe să se asemene Minţii lui Dumnezeu.

Calea lui Hristos şi prezenţa Lui în lume răstoarnă criteriile şi valorile omeneşti, de aceea Scriptura pare străină lumii. Domnul Însuşi zice: „Spre judecată am venit în lumea aceasta, ca cei care nu văd să vadă, iar cei care văd să fie orbi” (Ioan 9, 39). Lumina pe care Hristos a adus-o în lume este de aşa natură încât cei ce cred că văd şi că sunt înţelepţi „cu de la sine putere” rămân pe veci orbi, iar cei ce nu văd şi înţeleg că sunt orbi, aceia văd cu adevărat.

Tainele şi slujbele Bisericii ne ajută să înţelegem şi să pătrundem tot mai adânc în taina Crucii şi Învierii lui Hristos. La Botez, credinciosul moare păcatului şi lumii acesteia, ridicându-se la „înnoirea vieţii” (Rom. 6, 4), potrivit duhului poruncilor dumnezeieşti. Crucea ne deschide calea către taina vieţii dumnezeieşti, iar în Sfânta Împărtăşanie se reînnoieşte legământul Crucii: tot cel ce se împărtăşeşte din de-viaţă-dătătorul Trup şi Sânge al lui Hristos ar trebui să moară sieşi şi să vieze numai lui Dumnezeu. Asumarea de bunăvoie a morţii prin credinţă şi pocăinţă este cea mai bună pregătire pentru Sfânta Împărtăşanie, în care omul îşi dăruieşte toată viaţa lui Dumnezeu, primind în schimbul existenţei sale vremelnice şi stricăcioase viaţa dumnezeiască cea nestricăcioasă.

Potrivit învăţăturii Sfinţilor Părinţi, există două etape în răstignirea omului. În prima etapă, omul se depărtează de lume şi de patimi, iar în cea de-a doua, care este mai înaltă, patimile şi alipirile de cele lumeşti sunt dezrădăcinate din însăşi inima lui. Dacă în prima perioadă credinciosul dobândeşte o oarecare libertate, el devine cu adevărat liber abia în cea de-a doua. În prima etapă, credinciosul biruieşte

dorința de stăpânire asupra aproapelui. În cea de-a doua, el însuși nu se mai află sub stăpânirea nimănui, căci acum este răstignit pentru toți: „Iar mie, să nu-mi fie a mă lăuda, decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, și eu pentru lume” (Gal. 6, 14)¹.

Dacă ne lăsăm ispitiți de lumea văzută, ajungem să fim dușmani ai Crucii pentru că ne facem robi lumii. Dar dacă singura noastră dorire este paza poruncilor, căutarea și plinirea voii lui Dumnezeu și săvârșirea doar a ceea ce este bineplăcut Lui, chiar dacă aceasta este împotriva firii noastre căzute, atunci suntem „prieteni” ai Crucii, căci știm că „Dumnezeu este mai mare decât inima noastră” (1 Ioan 3, 20). Știm că dumnezeiasca și desăvârșita dragoste, de care sufletul se simte atras, ne-a fost dată ca poruncă. Însă sufletul se chinuie amarnic fiindcă nu poate să o împlinească și de aceea petrece toți anii vieții lui pe pământ ca un răstignit.

Dacă mintea omului, care a fost pângărită de căderea lui Lucifer, nu se leapădă de înțelegerea ei firească și nu primește nebunia Crucii, nu va fi în stare să se smerească pe sine și să porceadă în călătoria către cele de jos. Atunci când primește să se răstignească, mintea coboară în inimă și omul trăiește nebunia Crucii ca pe înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu. Atunci îi este cu putință să petreacă în inimă în stare de trezvie, chemând Numele Domnului. De aceea în tradiția isihastă se pune accentul pe pocăință ca temelie a urcușului duhovnicesc al omului. Urcușul acesta este de fapt un drum al pogorării, cu neputință de parcurs fără credința în Dumnezeirea lui Hristos și conștiința păcătoșeniei

¹ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 169.

și sărăciei noastre duhovnicești. Pocăința este un dar însemnat al Duhului Sfânt, care poate în așa măsură să sporească în om simțământul sărăciei sale duhovnicești, încât el ajunge să trăiască în lume asemeni unui nebun.

Dar răstignirea minții se înfăptuiește mai cu seamă prin ascultare – o virtute de căpătâi în monahism, care duce la cunoașterea voii lui Dumnezeu și la dobândirea cugetului lui Hristos. Pentru că ascultarea presupune dependența de o altă persoană, ea naște în noi smerenia care, la rândul ei, ne întărește inima. Cugetul cel firesc este răstignit, iar adâncul inimii iese la iveală, gata să primească darul Duhului Sfânt. Acest dar înseamnă, mai presus de orice, iertarea păcatelor. Primind această iertare, inima este slobodă să cheme Numele Domnului spre mântuire. Astfel ascultarea îl înalță pe om în planul vieții și libertății dumnezeiești.

Ascultarea nu este totuna cu disciplina. Disciplina este proprie omului căzut, supus stricăciunii, însă „ce este născut din trup, trup este” și „nu folosește la nimic” (cf. Ioan 3, 36; 6, 63). De aceea omul trebuie să facă un „salt” de credință și să pătrundă în taina ascultării. Impunerea din afară a disciplinei duce la inegalitate, nedreptate și dezbinare, și se însoțește de o anumită răceală a inimii atât a celui care impune disciplina, cât și a celui care se supune ei. Ascultarea, însă, presupune o relație întemeiată pe rugăciune. Cuvântul lui Dumnezeu poate atunci să se nască în inima smerită a celui care îi primește pe oameni ca un părinte, precum și în inima celui care ascultă. În ascultare nu este nicio urmă de cruzime. Disciplina presupune respectarea unor forme pur exterioare și a unui fel de a gândi pur omenesc, în vreme ce ascultarea caută în inimă înștiințare de la Dumnezeu. Disciplina le îngăduie celor puternici să-și mențină stăpânirea supra celorlalți, iar cei slabi sunt dați pierzării, însă acest proces al

„selecției naturale” nu are cum să reflecte adevărata biruință a Crucii. Calea ascultării, însă, face ca fiecare credincios, oricât ar părea el de „neînsemnat”, să se unească în chip desăvârșit cu Trupul lui Hristos. Și nu trebuie decât să-și pună toată nădejdea în Crucea Domnului pentru ca inima lui să dobândească plinătatea harului.

Tot omul, fie el slab sau puternic, trebuie să-și răstignească mintea dacă voiește să se facă mădular care să viețuiască armonios înlăuntrul Trupului lui Hristos. Să nu uităm că Hristos, Capul Trupului, poartă cunună de spini și că în această lume El pătimește. Prin urmare, orice mădular care va fugi de durere se va afla în afara Trupului și despărțit de Capul lui. Însă de va îmbrățișa crucea ascultării din iubire, inima lui va fi tăiată împrejur și va purta înlăuntrul ei Numele Domnului.

Nevoința ținerii minții în inimă îl conduce pe om la starea de feciorie duhovnicească. Simțurile noastre pot fi puse în slujba acestei feciorii, ceea ce constituie o răstignire în plan duhovnicesc, fecioria fiind rodul unei vieți răstignite. Potrivit Sfântului Apostol Pavel, adevăratul creștin nu este preocupat de aspectele exterioare ale vieții sale, ci de paza poruncilor (cf. 1 Cor. 7, 19).

Însă răstignirea minții prin păzirea poruncilor este o sarcină foarte grea pentru omul modern, care respiră și cultivă un duh de autonomie agresivă. Din punctul de vedere al logicii independenței, a-l accepta pe celălalt, ba mai mult, a te supune în duh de ascultare voii celui alt este curată nebulie. Dar această logică egocentrică a vremii noastre este de fapt o „fundătură” atât din punct de vedere social, cât și din punctul de vedere al vieții personale a omului. Răstignirea minții își vădește însemnătatea mai ales în ziua de azi, pentru că ea are puterea să tămăduiască egocentrismul omului contemporan.

Coborârea minții în inimă

Omul își împlinește adevărata menire, cea hărăzită de Dumnezeu mai înainte de toți vecii, prin păzirea poruncilor Ziditorului său. Însă această împlinire presupune întoarcerea minții în inimă și redobândirea întregiei dintru-nceput. Căci numai atunci îi este cu putință omului să-L iubească pe Dumnezeu cu toată ființa sa și pe aproapele său ca pe sine însuși, potrivit îndoitei porunci a dragostei. Aceasta era starea omului în rai, în sufletul lui el nu cunoștea nici dezbinare, nici luptă lăuntrică, ci își îndrepta neîncetat puterea firească a minții, cu care îl înzestraseră Ziditorul său, spre Domnul, iar desfătarea sa întru slava lui Dumnezeu nu cunoștea margini. Însă acum omul este o făptură căzută, cu mintea risipită în lumea zidită; el trebuie să se întoarcă în inimă și să-și regăsească unitatea ființei.

Însă iubirea de sine se dovedește a fi o mare piedică, ce nu-i îngăduie minții să se reîntoarcă în inimă și să se statornicească în adâncul ei. Iubirea de sine naște în om slava deșartă, care îl împiedică să se smerească pe sine și să creadă în Hristos. Slava deșartă întunecă inima, o împietrește și o umple de sinele cel pătimăș, nelăsând loc nici pentru Dumnezeu, nici pentru aproapele. Omul nu mai este în stare să intre într-o relație dătătoare de viață cu Dumnezeu și se lipsește de bucuria comuniunii cu semenii săi. Mintea îi este îngreuiată de înstrăinarea de tainicele și vastele întinderi ale adâncului inimii. Omul se vedește incapabil de lucrarea ziditoare a rugăciunii. Văduvit de mângâierea rugăciunii și înstrăinat de Dumnezeu, omul se înăsprește și se sălbăticește.

Străpungerea inimii și pocăința sunt cele mai bune leacuri pentru tămăduirea omului. Străpungerea inimii adună atenția minții, iar zdrobirea inimii pe care o resimte din pricină

că L-a trădat și L-a mâniat pe Dumnezeu, Mântuitorul și Binefăcătorul său, îi alungă din minte toate gândurile rele. Prin harul Duhului Sfânt, străpungerea și zdrobirea inimii îi sunt îndeajuns creștinului pentru a birui toate duhurile răutății. Sfinții obișnuiau să se împotrivească duhurilor necurate cu o rugăciune de osândire de sine, mai degrabă decât cu un cuvânt din Scriptură, osândirea de sine fiind un act de smerenie și, prin urmare, unul mai sigur. Firește, Hristos, fiind fără de păcat, a certat duhul vrăjmaș cu auctoritate, invocând Scriptura. Însă omul rănit de păcat este chinuit de slăbiciuni ascunse, de care duhul răutății se poate lesne folosi pentru a-l birui. De aceea îi va fi mai ușor să alunge energia diavolească dacă va căuta adăpost în rugăciunea smerită a osândirii de sine, considerându-se vrednic de toată suferința, chiar și de iad.

Neîndoielnic, inima înfrântă și smerită va fi cercetată de har, iar mintea va coborî în chip firesc în inimă și se va uni cu ea. Inima lui va deveni o fortăreață duhovnicească și atunci omul va primi putere de la Domnul ca să-l izgonească pe vrăjmaș cu rugăciunea. El va izbuti să alunge gândurile rele printr-o singură chemare a Numelui lui Hristos, printr-o singură mișcare a duhului. Însă unirea minții cu inima este mai cu seamă rodul pocăinței. Cu cât este mai adâncă pocăința, cu atât mai mare este râvna inimii și mai temeinică statornicirea minții în inimă. Deși durerea pocăinței este cea care înlesnește cel mai mult coborârea minții în inimă, ne putem folosi de orice durere care ne încearcă în această viață, câtă vreme o primim cu deplină încredere în pronia lui Dumnezeu. Boala, prigoana, sărăcia sau oricare altă suferință se pot prefăce în energie care deschide calea către inimă.

Nenumăratele suferințe ale omului sunt urmarea necentenitei lui înstrăinări de bunul Dumnezeu. Din pricina căderii omului în păcat, întregul univers geme de durere și necaz, și Duhul cel smerit al Domnului nu Se mai odihnește în el. Primind să pătimească moartea (Evr. 2, 9), Hristos a slobozit lumea din lanțul tragic, fără de noimă și fără de sfârșit, al suferinței. Însă suferința lui Hristos, care l-a însoțit deșertarea de Sine din momentul în care a luat asupra-Și firea noastră omenească și până în clipa jertfei Sale în înfricoșatul loc al Căpățânii (cf. Matei 27, 33), nu poate fi descrisă în cuvinte, ea e de neînțeles și de neatins pentru om. Ba mai mult, suferința aceasta nu poate fi niciodată întrecută pentru că Domnul este Iubire mai înainte de veci. Deși a fost urât și respins de oameni, Hristos a fost pus de Dumnezeu să fie piatra din capul unghiului a vieții celei nepieritoare și Începătorul mântuirii veșnice.

Deși suferința Domnului e mai presus de orice închipuire, în ea nu este nicio urmă de tragism.² Tragedia este caracteristică suferinței omului căzut, însă Hristos nu S-a despărțit nicio clipă de Tatăl și, prin jertfa Sa de bunăvoie, a împlinit în chip desăvârșit îndoita poruncă a dragostei, fără a fi păcătuit vreodată. El a luat asupra-Și tragedia întregii omeniri și, prin patimile Sale, Și-a arătat dragostea „până în sfârșit” și așa a mântuit lumea. Din acel moment noi am cunoscut care este calea, care este viețuirea ce atrage Duhul slavei lui Dumnezeu să-Și afle odihna în chip minunat în inima îndurerată a omului (cf. 1 Petru 4, 14).

Dumnezeu „ne-a iubit Cel dintâi” (1 Ioan 4, 19) și „pe Însuși Fiul Său nu L-a cruțat, ci L-a dat morții, pentru noi

² Cf. Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 57.

toți" (Rom. 8, 32), iar credinciosul răspunde chemării dumnezeiești prin îmbrățișarea suferinței în pocăința sa, dovădindu-și astfel măsura iubirii care l-o poartă lui Dumnezeu, Mântuitorului și Binefăcătorului său. Omul care se pocăiește se cufundă într-o „mare de suferințe”³, și potrivit mărturiei Sfântului Siluan, „cel ce mai mult iubește, mai mult și suferă”⁴. Dar aceste suferințe nu sunt de natură sufletească. Ele nu sunt urmarea unor tulburări psihice, a unor frustrări sau eșecuri.⁵ Omul le ia asupră-și de bunăvoie, în strădania sa de a păzi poruncile dumnezeiești.

Omul suferă pentru că s-a desfătat de suflarea nemuritoare a Duhului Sfânt Care i-a aprins sufletul de dorirea lui Dumnezeu. Și pentru că acum tânjește după iubirea nemărginită a lui Hristos, viața pământească devine pentru el o temniță strâmtă și inima lui plânge „cu suspine negrăite” (Rom. 8, 26) pentru că nu poate ajunge la desăvârșirea dumnezeiască a iubirii, care i-a fost poruncită (vezi Matei 5, 48). E posibil ca el să sufere în toate planurile ființei sale⁶, însă aceste suferințe nu-l distrug, căci ele sunt duhovnicești. Și pentru că aceste suferințe sunt urmarea răspunsului omului la porunca dumnezeiască, ele se însoțesc în chip minunat de o mângâiere nestricăcioasă care dă viață inimii și avânt minții.

Asemenea suferințe nu fac decât să adeverească libertatea duhovnicească a omului, pe care el o dobândește prin ascultarea de porunca dumnezeiască, arătându-și astfel iubirea pentru marea jertfă a Unuia-Născut Fiului lui Dumnezeu.

³ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 321.

⁴ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 363.

⁵ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 130.

⁶ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 179.

Ele mai au și o altă calitate care surprinde: sunt însoțite de bucuria care biruiește patimile și abolește „legea păcatului” (Rom. 8, 26) din mădularele omului. Și când suferințele lui ajung la o anumită măsură, ele Îl conving pe Dumnezeu să-i dăruiască slugii Sale risipitoare focul Iubirii Părintești și bogățiile cuvenite unui fiu (vezi Luca 16, 10-11; Ioan 14, 23). Și credinciosul, pe măsură ce se descoperă pe sine ca persoană conștientă de libertatea sa plină de slavă, privește cu uimire cum i se deschid înaintea adâncuri ale ființei până atunci necunoscute⁷. Deși nu poate să cuprindă în sine darul dumnezeiesc, căci „Dumnezeu este mai mare decât inima noastră” (1 Ioan 3, 20), totuși inima lui se deschide deplin spre a primi „strălucirea cunoștinței slavei lui Dumnezeu pe fața lui Iisus Hristos” (cf. 2 Cor. 4, 6).

După cum spune Părintele Sofronie, coborârea minții în inimă nu se poate săvârși fără suferință⁸, însă praznicul iubirii dumnezeiești care are loc în inimă face ca „pătimirile vremii de acum” (Rom. 8, 18) să pară mici și neînsemnate. Căderi tragice se dovedesc folositoare atunci când sunt înțelese din perspectiva pocăinței, căci ele vădesc pustiirea sufletului și îl rănesc cu tânjirea după Dumnezeu. Îi încălzesc inima împietrită și înlesnesc coborârea minții în inimă.

Întoarcerea minții în inimă constituie cea de-a doua mișcare a minții. Prima mișcare este aceea a ieșirii în afară și a împrăstierii în cele zidite ale lumii, în vreme ce a treia mișcare se înfăptuiește atunci când mintea, întărită de harul dumnezeiesc, îndreaptă întreaga ființă a omului spre Dumnezeu.

⁷ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, pp.179, 132.

⁸ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 123.

Odată sălășluită în inimă, mintea trebuie să rămână închisă înlăuntrul ei și să se înarmeze cu Numele lui Hristos. Puterea acestui Nume îi îngăduie omului să devină stăpân pe firea sa și pe toate facultățile sale. Astfel, harul principului ipostatic începe să se arate lucrător, desăvârșindu-se în cele din urmă prin luminarea Luminii nezidite.

Mintea s-a întors acum în inimă și Dumnezeu veghează asupra ei. Ea se cufundă în văpaia inimii, curățindu-se prin botezul focului pe care Domnul l-a adus pe pământ (cf. Luca 3, 16; 12, 49). Și când mintea se curățește desăvârșit, ea devine precum fulgerul și este gata să pătrundă în adâncul inimii.

„INTRĂ ÎNLĂUNTRU ȘI VEI AFLA ODIHNĂ”

Am ascultat odată șpovedania unei doamne din Rusia, o scriitoare celebră. Era ușor derutată și i-am zis: „Mintea dumneavoastră e precum un fluture, zboară de colo colo, fără să aibă vreo așezare; veți fi întotdeauna tulburată din pricina aceasta.” Doamna respectivă mi-a răspuns: „Un preot bătrân din Rusia mi-a spus același lucru. Cum ședea și îmi asculta șpovedania, el mi-a lovit ușurel capul cu crucea pe care o ținea în mână și mi-a zis: «Femeie nepricepută, intră înlăuntru și vei afla odihnă!»” Auzind acestea m-am minunat de frumusețea cuvintelor bătrânului preot, căci, cu adevărat, până nu vom găsi locul inimii, mintea ne va fi pururi risipită și nu vom afla nicicând odihnă: întotdeauna vom fi tulburați sau de una, sau de alta, vom fi exagerat de sensibili, gândind că nu le suntem pe plac oamenilor sau că aceștia au ceva împotriva noastră ș.a.m.d.

La întrebarea „Ce este omul?” Vechiul Testament ne oferă diferite răspunsuri. În Psalmi se spune că omul este o „inimă adâncă” (cf. Ps. 63, 7). Citim, de asemenea, că „inima omului caută o simțire duhovnicească și dumnezeiască”, *voeḡà καὶ θεία αἰσθησις* (cf. Pilde 15, 14). Adică omul, în dorința lui de a cunoaște adevărul, caută mereu această „simțire duhovnicească și dumnezeiască”, căci numai atunci poate să simtă prefacerile pe care le lucrează în el dreapta lui Dumnezeu. Fără conștiința adâncului inimii, fără această

simțire duhovnicească a lui Dumnezeu înlăuntrul lui, omul nu poate afla mângâiere, iar fără mângâiere nu-și poate împlini rostul. Toți avem nevoie de bucurie, pace și mângâiere pentru a putea săvârși lucrarea lui Dumnezeu în chip bineplăcut Lui.

Într-una din epistolele Sfântului Apostol Pavel, aflăm următorul pasaj: „Binecuvântat este Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Părintele îndurărilor și Dumnezeuul a toată mângâierea, Cel Ce ne mângâie pe noi în tot necazul nostru, ca să putem să mângâiem și noi pe cei care se află în tot necazul, prin mângâierea cu care noi înșine suntem mângâiați de Dumnezeu. Că precum prisosesc pătimirile lui Hristos întru noi, așa prisosește prin Hristos și mângâierea noastră. Deci fie că suntem strâmtorați, este pentru a voastră mângâiere și mântuire, fie că suntem mângâiați, este pentru a voastră mângâiere, care vă dă putere să îndurați cu răbdare aceleași suferințe pe care le suferim și noi” (2 Cor. 1, 3-6). Cuvântul „mângâiere” apare de multe ori în acest pasaj minunat, și pe drept cuvânt, căci fără mângâierea, fără pacea și bucuria care izvorăsc din harul lui Dumnezeu, nu am putea trăi cum se cuvine. Am fi mereu nemulțumiți, am cleveti, i-am critica pe ceilalți și ne-am plânge de una și de alta: de ce mâncarea nu este bine gătită, de ce nu cântă mai bine corul, de ce asta e neagră și nu albă, și tot așa. Dar dacă am fi mereu cu luare aminte la inimă și ne-am strădui să descoperim în noi acea „simțire duhovnicească și dumnezeiască”, atunci nu am mai avea vreme de pierdut cu nimicuri de felul acesta, ba mai mult, toate aspectele negative ale vieții noastre ar fi adumbrite de această lucrare duhovnicească pozitivă.

Într-una din scrierile sale cuprinse în *Filocalie*, Sfântul Grigorie Palama spune că cei care își cultivă inima nu au

timp de discuții, nici măcar cu cei apropiați ai lor. Însă rezerva lor nu se datorează disprețului sau mândriei, ci faptului că pur și simplu le vine greu să părăsească această neprețuită lucrare lăuntrică. Sunt oarecum robiți de ea, căci au înțeles că viața omului se poate împlini doar prin această lucrare. De aceea trebuie să intrăm înlăuntru nostru și numai atunci ni se va adăuga nouă odihna.

Această „intrare înlăuntru și aflare a odihnei” cuprinde în sine întreaga teologie și tradiție a isihasmului. S-ar cuveni ca tot creștinul, fie el călugăr sau mirean, să aibă măcar dorința de a lua cunoștință de această tradiție. Pe ea se întemeiază tipicul mănăstirii noastre așa cum ni l-a lăsat Părintele Sofronie, care considera că elementele fundamentale ale tradiției isihaste sunt Sfânta Liturghie și Rugăciunea lui Iisus. Amândouă ne sunt de mare folos pentru dobândirea rugăciunii prin care ni se descoperă „adâncul inimii”

Potrivit Sfântului Grigorie Palama, risipirea minții în lumea zidită și în patimi este născocirea diavolilor și nebunia păgânilor. Iar Sfântul Ioan Scărarul spune că adevăratul isihast este acela care se străduiește neobosit să-și zăvorască mintea nematerialnică înlăuntru trupului materialnic. Se cuvine să subliniem că trupul, care a fost zidit pentru a fi sălaș Dumnezeirii, nu este în sine rău sau de disprețuit. Însă trebuie să ne luptăm să biruim mintea noastră cea materialnică, ce atât de mult ne robește trupul, pentru ca astfel să fim gata să primim cercetarea Domnului. Dreptul Iov L-a întrebat pe Dumnezeu: „Ce este omul că l-ai mărit pre el? Sau că iei aminte spre el?” (Iov 7, 17)¹. Iar Solomon, sfințind Templul lui Dumnezeu, a înălțat o rugăciune plină de însuflare,

¹ Ed. București, 1914.

pentru care a și primit răspuns de la Domnul: „Numele Meu va fi peste Templul acesta și ochii Mei vor fi ațintiți spre el” (cf. 3 Regi 8, 29) și „Voi locui în mijlocul fiilor lui Israel și le voi fi lor Dumnezeu și nu voi părăsi pe poporul Meu Israel” (cf. 3 Regi 6, 13). Aceste două pasaje biblice ne fac cunoscută în chip limpede dorința lui Dumnezeu, de aceea se cuvine să lepădăm toată aplecarea minții spre cele trupesti, ca Dumnezeu să ne cerceteze și cugetul Lui să se sălășluiască în inima noastră. Însă, după cum bine știm, nu este deloc ușor să-ți zăvorăști mintea pentru ca ea să se sălășluiască în inimă. Ba mai mult, mintea nu va afla locul inimii dacă nu va fi călăuzită de Însuși Duhul lui Dumnezeu.

Când toată ființa noastră se adună în locul spre care Dumnezeu ia aminte, cu alte cuvinte, când stăm înaintea lui Dumnezeu cu mintea adunată în inimă, atunci iese la iveală adâncul inimii. Sfântul Grigorie Palama spune că a te „aduna înlăuntru” presupune o anumită durere care încălzește inima. Cu adevărat, mintea trebuie să urmeze calea pogorătoare spre inimă pentru a fi botezată în văpaia ei. Acesta este botezul focului pe care ni l-a făgăduit Domnul: mintea se coboară în inimă pentru a fi botezată în văpaia ei și curățită ca într-un cuptor, că să-și poată redobândi lucrarea firească. Atunci omul devine din nou stăpân pe firea sa și își îndreaptă toată ființa spre Dumnezeu.

Sfântul Grigorie Palama spune că mintea omului cunoaște o întreită mișcare. Prima mișcare este pricinuită de căderea originară, când mintea se împrăștie în lumea văzută și se alipește de ea, gustând astfel din pomul cunoașterii binelui și a răului. A doua mișcare constă în a readuce mintea de la cele din afară înapoi în inimă, care este centrul persoanei. Odată ce mintea, prin harul Domnului, este zăvorâtă

în inimă – când omul redevine stăpân pe firea sa, întărit fiind de har – atunci are loc cea de-a treia mișcare: omul își întoarce întreaga ființă spre Dumnezeu, Mântuitorul său, Care în chip atât de minunat unește din nou toate puterile sufletului său.²

Scopul tuturor strădaniilor noastre ca și creștini este aflarea inimii. Trebuie ca inima să iasă la iveală de sub stratul gros de noroi al patimilor pentru ca mintea să poată să o regăsească. Oricare ne este slujirea în Biserică, orice nevoie luăm asupra noastră din dragoste pentru Biserică, toate acestea ar trebui să ne înlesnească aflarea inimii. Mult folos aduce și citirea Scripturii: nu trebuie decât să păstrăm în minte câteva cuvinte însuflate de Duhul Sfânt pentru ca în noi să se aprindă o scânteie, care ne va ajuta să le pătrundem înțelesul tainic și va călăuzi, de asemenea, mintea spre inimă. Însă calea împărătească spre inimă este cea a ascultării. Cel mai mare folos al ascultării este răstignirea minții, prin care lepădăm orice încredere în cugetul nostru căzut și ne punem toată încrederea în cuvântul lui Dumnezeu și în poruncile Lui. Dacă vom izbuti aceasta, vom începe să cunoaștem înțelepciunea și puterea Celui Care învie chiar și morții.

Aș dori să subliniez faptul că tradiția nu poate fi transmisă cu credincioșie decât prin ascultare. În privința aceasta, disciplina este cu totul neputincioasă. Disciplina și auto-disciplina țin de firea căzută a omului și tot ceea ce se naște din trup, trup rămâne și nu ne aduce niciun folos. Însă noi căutăm să ne naștem din nou, din Duh (cf. Ioan 3, 5), prin credința adevăratei ascultări. Deși disciplina își are rostul ei în

² Cf. Pr. prof. D. Stăniloae, *Viața și învățăătura Sfântului Grigorie Palama*, Ed. Scripta, București, 1993, *Tratatul II din Triada I*, p. 169.

organizarea practică a vieții, ea nu izbutește să scoată la iveală inima. De ascultare, însă, avem nevoie pentru a ne rândui viața duhovnicească după voia lui Dumnezeu, așa încât toată viața noastră să devină o Sfântă Liturghie. Oricât am fi de înțelepți și de puternici, fără ascultare nu ne vom ajuta nici pe noi înșine, nici pe ceilalți. Cei puternici s-ar putea să se impună prin disciplină, însă cei slabi vor pieri și aceasta nu va fi o biruință adevărată. Însă, dacă ne punem încrederea în ascultare, smerenia va împărăți și în felul acesta chiar și cei slabi vor deveni mădulare ale Trupului lui Hristos, viețuind potrivit voii lui Dumnezeu. Prin ascultare, fiecare își află locul său în Trupul lui Hristos. Și tot cel ce pune ascultarea pe primul loc, răstignindu-și astfel mintea, își va afla negreșit inima. Și chiar dacă nu se va număra printre vasele de mare preț, el nu se va lipsi de răsplată. Chiar dacă nu toți suntem în stare să devenim adevărați isihasți, putem totuși să facem ascultare și să ne găsim locul, în chip armonios, în Trupul Bisericii, unindu-ne strâns și desăvârșit cu Capul Trupului Care este Hristos.

A suferi rușine, mai cu seamă în Taina Spovedaniei, este o altă cale de a scoate inima la iveală. De câte ori rușinea care ne încearcă atunci când ne spovedim păcatele nu se preschimbă într-o libertate plină de lumină și de pace! Min-tea devine liberă și luminoasă, rugăciunea curge frumos și firesc, iar inima se desfată de o cu totul altă duioșie, o duioșie pe care n-am putea-o dobândi nici măcar după ore în șir de plâns în chilia noastră – pe când în spovedanie aceasta ni se dăruiește într-o clipă. Hristos, Care este Capul Trupului, a pățimit Crucea rușinii (cf. Evr. 12, 2) și atunci când suferim și noi puțină rușine pentru El, ne înrudim cu Duhul Său și Domul ne cercetează cu harul Lui, iar cercetarea

aceasta ne lărgeste inima. „Lărgiți și voi inimile voastre!” (2 Cor. 6, 13) ne îndeamnă Sfântul Pavel.

Câtă nevoie avem de această lărgire a inimii care este rodul Crucii și al Învierii lui Hristos! Ne este de trebuință să ne unim cu Hristos, Cel Ce pătimește în această lume, dacă vrem să pătrundem în taina Crucii Lui și să primim împătrita lărgire despre care scria Sfântul Apostol Pavel în Epistola sa către Efeseni: lungimea, lățimea, adâncimea și înălțimea tainei lui Hristos (cf. Efes. 3, 18). Unul dintre motivele pentru care primim mult har în sinaxele bisericești este acela că noi toți alcătuim împreună Trupul lui Hristos. Hristos, fiind Capul Trupului, este nevăzut prezent în mijlocul nostru și prezența Lui întotdeauna ne împărtășește har. De fapt, în sinaxele noastre, nu contează atât de mult conținutul a ceea ce spunem cât prezența harică a Domnului în mijlocul nostru.

Pe scurt: rușinea pe care o suferim în pocăință și în spovedanie este unul dintre felurile în care putem urma căii lui Hristos, căci ea scoate inima la iveală. Deși Trupul lui Hristos a fost înălțat pe Cruce în ocară, în el s-a sălășluit toată plinătatea Dumnezeirii și strălucirea ei cea plină de slavă. De aceea, atunci când suferim chiar și puțină rușine pentru Hristos, El ne recunoaște ca semeni ai Lui, ca înrudiți cu Duhul Său, și chiar în clipa în care primim mângâierea Duhului Său, Care este adevăratul Mângâietor, ne face părtași la însăși strălucirea Lui. Noi, creștinii ortodocși, prețuim mult durerea, pentru că fără ea suntem străini de Capul Trupului, Care continuă să sufere pentru lumea care prin El s-a făcut. Ba mai mult, o inimă care nu cunoaște durerea rămâne rece, „îngropată” înlăuntrul pieptului. Când m-am dus prima dată în pelerinaj la Sfântul Munte, ca rasofo, și

am vizitat Mănăstirea Filotheu, am întâlnit acolo un călugăr tânăr cu un chip foarte luminos care mi-a zis: „Suntem nespun de fericiți atunci când avem durere în inimă.” Cu adevărat, durerea inimii ne așază pe calea lui Hristos, și Dumnezeu, prin durere, ne subțiază inima. Părintele Sofronie spunea că dacă venim la biserică fără durere în inimă suntem străini de Sfânta Liturghie. Creștinii ortodocși se silesc mereu să îmbrățișeze durerea duhovnicească atât prin nevoința lor personală cât, mai ales, prin smerenia unei drepte înțelegeri a tainei pocăinței. Însă de multe ori nici măcar prin astfel de strădanii nu izbutim să aflăm adâncul inimii. Atunci Dumnezeu poate îngădui să vină asupra noastră vreo boală, vreo defăimare sau vreo prigoană, după cum citim în *Viețile sfinților*. Asemenea încercări, prin durerea și chinul pe care le aduc, ne ajută să ne aflăm adâncul inimii și să ne păstrăm inima caldă în toată vremea.

Citind cu atenție scrierile Părintelui Sofronie vom descoperi că pentru el isihasmul – strădania neobosită de a „intra înlăuntru și a afla odihnă” – este temeiul fără de care nu putem avea o dreaptă înțelegere a Sfintei Liturghii. El consideră, de asemenea, că isihasmul este absolut necesar în duhovnicie, căci numai prin cultivarea inimii poate duhovnicul să devină un transmițător al acelui har care le dăruiește fiilor lui duhovnicești o nouă naștere. Oamenii ne numesc „Părinți”, dar, oare, suntem noi cu adevărat părinți? Oare, cuvântul nostru pricinuieste cu adevărat în ei o înnoire, le dăruiește el o nouă naștere? Dacă da, atunci e drept ca oamenii să ne numească „Părinți”. Dacă nu, atunci nu suntem vrednici de acest nume. Isihasmul ne dezvăluie și înțelesul adânc al Scripturilor. Toate cuvintele sfinte din Scriptură purced din vârful piramidei răsturnate a lui

Dumnezeu³ și, dacă ne coborâm acolo unde Se află Hristos, în noi se naște o afinitate cu aceste cuvinte. Prin urmare, dacă nu ne răstignim mintea prin poruncile evanghelice și nu coborâm în inimă, nu putem participa cum se cuvine la Sfânta Liturghie, nu-i putem ajuta pe oamenii care vin la spovedanie și nu putem pricepe înțelesul deplin al cuvântului lui Dumnezeu. Atunci scopul viețuirii noastre pe pământ rămâne neîmplinit.

Îngăduiți-mi să vă citesc un fragment din scrisoarea Sfântului Grigorie Palama către monahia Xenia, scrisoare în care ne înfățișează pe scurt calea isihastă:

„Când «se luminează de ziuă și Luceafărul răsare în inimile noastre» (cf. 2 Petru 1, 19) atunci adevăratul om – mintea – iese să-și săvârșească lucrarea adevărată (cf. Ps. 103, 24). [Adevăratul om fiind acela care împlinește lucrarea pocăinței nu în plan sufletesc, ci în plan ontologic, după cum spunea Părintele Sofronie]. Și călăuzit de această lumină, urcă pe calea care duce la munții cei veșnici [cunoscând împătrita lărgire a inimii]. În această lumină, în chip minunat, se face văzător celor mai presus de lume, fie că este încă legat de materia cu care dintru început a fost unit, fie că este despărțit de ea, potrivit înălțimii duhovnicești la care a ajuns. Căci nu se înalță cu aripile închipuirii minții, care rătăcește pretutindeni de parcă ar fi oarbă, fără a avea o înțelegere limpede și neîndoielnică a lucrurilor sensibile care nu sunt imediat prezente simțurilor sau a realităților inte-

³ Pentru o expunere mai amplă a „piramidei răsturnate” a Părintelui Sofronie, vezi *Cuviosul Siluan Athonitul*, pp. 257-258.

ligibile transcendent. Mai degrabă, se înalță cu adevărat în nespusa putere a Duhului și, cu o înțelegere duhovnicească mai presus de cuvinte, aude negraite graiuri (cf. 2 Cor. 12, 4) și vede cele nevăzute. Și este cu totul învăluit de această minune, chiar și atunci când nu se mai află acolo, și devenind cu adevărat înger al lui Dumnezeu pe pământ, se întrece în cântări de laudă cu neobosita ceată îngerească. Și aduce înaintea lui Dumnezeu toată făptura, căci se face părtaș nu numai la cele zidite, ci și la Acela Care este mai presus de toate, de vreme ce prin credință s-a făcut asemenea chipului dumnezeiesc.”⁴

Acest pasaj ne amintește de capitolul despre vederea Luminii Nezidite din cartea Părintelui Sofronie *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*. În acest capitol el descrie desăvârșirea chipului și asemănării dumnezeiești în om și calea isihasmului care duce la ea. Părintele spune că vederea Luminii Nezidite face să răsară în suflet o minunată floare, al cărei nume este Persoana – Ipostasul.⁵ Iar atunci când omul trăiește lumina și împătrita lărgire a inimii, el aduce în rugăciune toată zidirea înaintea lui Dumnezeu. Aici aflăm întreaga teorie despre persoană pe care Părintele dorea atât de mult să ne-o însușim. Dorința lui cea mai mare era să ne ajute să coborâm în adâncul inimii și, odată ajunși acolo, să ne ținem mintea răstignită și inima tăiată, împrejur de nebunia Crucii lui Hristos și de văpaia pocăinței adevărate, ca să ne învrednicim de mângâierea lui Hristos. El încerca

⁴ Cf. Sfântul Grigorie Palama, *Către Prea Cinstita între monahii Xenia, în Filocalia de la Prodromul*, vol. 2, ed. Universalia, New York, 2001, p. 238.

⁵ Cf. *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 265.

mereu să ne ajute fie muștrându-ne, fie sfătuindu-ne, mângâindu-ne sau învățându-ne, așa încât să ne urmăm calea cu bucurie. Știa prea bine că nu vom fi în stare să ne împlinim ascultările și să ducem nenumăratele lupte duhovnicești care se cer de la noi dacă nu ne vom împărtăși de mângâierea dumnezeiască.

Părintele Sofronie a vorbit despre suferință și mângâiere și într-o scrisoare adresată Părintelui Boris Stark și Preotesei sale Natalia, scrisă în 1954, cu ocazia praznicului Înălțării Domnului. (Familia Stark se întorsese în Rusia în 1952 și era nevoită să îndure realitatea amară a situației politice de acolo.)

„Da, Înălțarea. Urcușul pe Muntele suferinței nevoitoare [al Golgotei]; dificil, însă crucial și indispensabil în sporirea cunoașterii și în dobândirea acelei stări lăuntrice morale sau mai degrabă duhovnicești care îndreptățește o persoană să le vorbească celor împovărați și îndurerați. Cât de neconvingător este cuvântul de mângâiere al celui care nu a cunoscut niciodată suferința și care nu s-a luptat până la sudoare, ca să nu zic până la sânge. Însă când cineva a cunoscut suferința, ce mare este bogăția și puterea cuvântului său! Și preotul, mai mult decât oricine altcineva, are nevoie de această experiență, adică trebuie să aibă o cunoaștere adâncă a vieții, chiar și a străfundurilor iadului. Desigur, el trebuie să cunoască și Învierea, altfel totul este lipsit de noimă.”⁶

⁶ Архимандрит Софроний (Сахаров), *Письма Близким Людям*, (Издательство “Отчий дом”, 1997), pp. 45-47 (doar în lb.rusă).

Într-un fel sau altul, noi toți, și eu în primul rând, suntem osândiți de acest cuvânt al Părintelui Sofronie: dacă durerea nu ne înțelepțește inima, nu vom putea să le împărtășim nimic duhovnicesc celorlalți. Găsesc acest cuvânt cu totul remarcabil: cu cât este mai bogată experiența unui om, cu atât cuvântul său are mai mare putere; și câtă nevoie avem noi, preoții, de o asemenea experiență! Când ajungem să cunoaștem în profunzime fiecare aspect al vieții în Hristos, chiar și străfundul iadului, atunci Învierea lui Hristos ne lărgește cunoașterea și slujirea noastră dobândește noimă și aduce roadă.

Însă mai există și o altă cale de aflare a adâncului inimii, și anume prin primirea fără șovăială a îndreptării și a mustrării de la Bătrânii noștri, adică prin răstignirea minții și a voii proprii. Ascultarea de Stareț ne slobozește din capcana planurilor urzite de mintea noastră, care duc la false izbânzi ascetice sau la dobândirea vreunei virtuți închipuite. Dacă vom avea credința fiilor adevărați, atunci vom primi mustrarea cu recunoștință. Dacă, însă, pentru cel mai mic reproș ne vom depărta de Stareț și ne vom proclama independența, atunci vom alege calea nebuniei, care se împotrivește căii inimii, și vom rămâne pururi străini de mângâierea dumnezeiască. Ba mai mult, fără încrederea în Bătrânii noștri și fără credincioșia față de ei, nu vom izbuti să ne unim deplin cu Trupul lui Hristos, iar strâmba noastră înțelegere trupească nu ne va fi de niciun folos. Pe de altă parte, dacă tânjim după nașterea în duh, atunci suferința lăuntrică și osteneala sunt absolut necesare.

Aș dori să subliniez de asemenea și marea însemnătate pe care o au tradițiile întemeiate de și în Duhul Sfânt. Se cuvine să le cinstim cu însăși viața noastră și să ne ferim să punem logica noastră căzută mai presus de ele. De cele mai

multe ori, nepăsarea față de Duhul Sfânt este cea care ne împiedică să sporim în viața duhovnicească și să păstrăm tradiția. Dar noi să nu rămânem robi cugetului nostru căzut! Biserica ne îndeamnă să punem temelie solidă vieții noastre duhovnicești așa încât să dobândim un cuget drept înlăuntrul nostru; însă, în loc să facem aceasta, de multe ori „ne mușcăm unii pe alții și ne mâncăm, și în cele din urmă ne nimicim noi între noi” (cf. Gal. 5, 15), precum spune Sfântul Pavel. Sfântul Ioan Scărarul, înfățișându-ne desăvârșirea viețuirii monastice, îi împarte pe monahi în mai multe categorii, după felul în care aceștia răspund la insulte, la reproșuri și la muștrările Bătrânilor lor. Să luăm bine aminte: acest criteriu nu are nimic de a face cu buna purtare, cu pravila de rugăciune sau cu numărul de metanii pe care le facem. Firește, toate acestea sunt bune, dar nimic nu ne pune mai bine la încercare intențiile decât un cuvânt de muștrare. Dacă la cel mai mic reproș ne mâniem, atunci este limpede că toate strădaniile noastre sunt în zadar. Adesea uităm cât de important este să avem încredere. Părintele Sofronie ne atrăgea atenția asupra faptului că duhovnicii rareori își pun ucenicii la încercare, pentru că își cunosc prea bine propria măsură și se tem a fi prea îndrăzneți. Puțini sunt duhovnicii care au darul discernământului și pot să-și ducă ucenicii până în pragul morții, fără a le pricinui vreo vătămare. Bineînțeles, ei nu urmăresc moartea ucenicilor, ci mai degrabă renașterea lor ca fii ai lui Dumnezeu, prin omorârea vechilor obiceiuri, a omului celui vechi din ei. Cunoscând care sunt foloasele răbdării unui „cuvânt greu”, să fim cu luare aminte ca să nu scăpăm primul prilej ce se ivește, pentru ca atunci când primim un astfel de cuvânt, să-l încununăm cu tăcere, mai degrabă decât să-l acoperim cu alte zece cuvinte de-ale noastre.

Dacă nu vom da instituției Bisericii dragostea și respectul cuvenite, atunci Tradiția ei se va pierde, Tradiție care în chip minunat s-a păstrat vie în persoana Sfântului Siluan și în cea a Părintelui Sofronie (care la rândul lui a făcut tot ce i-a stat în putință să ne-o transmită și nouă). Dacă nu vom cinsti instituția Bisericii, nu vom fi în stare să ne însușim Tradiția, cu atât mai puțin să o transmitem generațiilor viitoare. Nu vom fi decât o mână de oameni de treabă, care – Doamne ferește! – vor fi lăsați să moară odată cu ei Tradiția vieții celei adevărate. Calea este deja bătută și regulile stabilite, nu e nevoie să inventăm nimic. Iertați-mi îndrăzneala, dar nimic nu i se pare prea anevoios celui dornic să urmeze această cale, celui care ia aminte la învățăturile Tradiției noastre și îmbrățișează toate cele care îl pun negreșit pe calea lui Hristos, care este și calea Părinților noștri întru Domnul.

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Ați vorbit despre greutățile pe care le întâmpinăm în călătoria noastră spre aflarea locului inimii, despre neputințele trupului și ale minții. Ați amintit, de asemenea, că una dintre dificultăți este faptul că trăim într-o societate întemeiată pe mândrie. Într-o altă cuvântare ați amintit cât de folositor este să ne îndepărtăm de această înțelegere a vieții pentru a ne afla inima. Ați putea să ne dați câteva lămuriri asupra fenomenului „nebuniei pentru Hristos”, care să ne ajute să înțelegem cum să ne raportăm la lumea aceasta care ne înconjoară și ne robește cu totul și să aflăm mai ușor locul inimii?

Răspunsul 1: Nebunia pentru Hristos este un dar cu totul aparte în Biserică. Cei care și-au asumat o astfel de viață

sunt oameni care au primit mari binecuvântări și, vrând să le ascundă, au născocit felurite chipuri de a stârni disprețul semenilor lor, și aceasta pentru a-și păstra smerenia fără de care ar fi pierdut aceste mari daruri. Părintele Sofronie spunea că oamenii care devin nebuni pentru Hristos au ceva în firea lor care se potrivește cu acest fel de viață. Însă această nevointă nu este pentru oricine. Tot el ne-a povestit că cineva a mers odată la un mare Stareț din Sfântul Munte ca să-i ceară binecuvântare să devină nebun pentru Hristos, dar Starețul i-a zis: „Nu! Acum nu e vremea de așa ceva. În ziua de azi fie și numai păstrând credința în lume suntem nebuni pentru Hristos.” Răspunsul Starețului îmi amintește de spusesele unuia dintre Părinții veacului al patrulea, care întrebat fiind de ucenicii săi: „Ce am făcut noi în această viață?”, a zis: „Am făcut jumătate din ceea ce au făcut Părinții noștri.” Și când a fost întrebat: „Ce vor face cei care vor veni după noi?”, a spus: „Vor face jumătate din ceea ce am făcut noi.” Iar la întrebarea: „Ce vor face creștinii veacurilor de pe urmă?”, a răspuns: „Nu vor fi în stare de mari izbânzi duhovnicești, dar cei ce vor păstra credința vor fi proslăviți în ceruri mai mult decât Părinții noștri care înviau morții.”⁷ Cred că, în general, calea Scripturii este nebunie pentru lume. După cum spune Sfântul Pavel, dacă vrei să devii înțelept, trebuie mai întâi să devii nebun (vezi 1 Cor. 3, 18).

Întrebarea 2: Citind viața Sfântului Siluan m-a impresionat faptul că după ce L-a văzut pe Hristos, Sfântul aproape cu tristețe a început a înseta după El. Cred că deși nu putem

⁷ Vezi Pentru Avva Ishirion în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române de Alba-Iulia, 1990, p. 119.

înțelege pe deplin ce s-a întâmplat atunci cu Sfântul Siluan, știm totuși că în anumite momente din viața noastră, fie în Sfânta Liturghie, fie atunci când citim Biblia, Dumnezeu Se atinge de inima noastră în chip simțit. Poate că nu Îl vedem, dar Îi simțim prezența și aceasta ne aduce mare mângâiere, însă aceste clipe sunt rare. Este, oare, greșit să tânjim după ele? V-ați întrebat vreodată de ce Dumnezeu nu Se atinge de inimile noastre mai des? Oare, Dumnezeu Se atinge de inima noastră pentru că am făcut un lucru bun, iar atunci când nu o face înseamnă că am greșit cu ceva?

Răspunsul 2: Acestea sunt clipele însemnate ale cercetării dumnezeiești. În Epistola către Evrei, Sfântul Apostol Pavel îi îndeamnă pe ucenicii săi să-și aducă aminte de zilele în care erau plini de har și aveau multă râvnă, fiind gata de orice suferință (vezi Evr. 10, 32). Aceste momente dau mare putere vieții noastre, căci știm că ne este întotdeauna cu puțință ca, prin harul lui Dumnezeu, să intrăm în legătură cu El, pentru că El este Dumnezeul cel viu, Care a înviat din morți, El este viu și împărățește în veac. Avem această posibilitate să intrăm în comuniune cu El și să-I simțim prezența de-viață-dătătoare. Amintirea acestor momente ar trebui să reînnoiască în noi setea după Dumnezeu și chiar să ne ajute să biruim ispitele. Trebuie să căutăm întotdeauna ajutor de la Dumnezeu, să batem la poartă și să cerem, însă Dumnezeu hotărăște când anume să ne dea har. Uneori întârzie să ne dea har, nu pentru că ar fi lipsit de mărinimie, ci pentru că știe dinainte că nu vom fi în stare să-l păstrăm și nu vrea să ne facă viața și mai grea. Dumnezeu așteaptă să sporim duhovnicește ca să ne încredințeze darurile Sale într-un moment în care suntem în stare să le păstrăm. Știm din *Viețile sfinților* că existența noastră devine un chin odată ce am cunoscut marea milostivire a lui Dumnezeu și mai apoi am

pierdut-o, pentru că nimic altceva nu ne mai bucură, după cum citim în scrierile Sfântului Siluan, mai cu seamă în *Tân-guirea lui Adam*.

Întrebarea 3: Ați schițat o dihotomie între termenul de disciplină și cel de ascultare. Sfântul Pavel pare să vorbească despre ceea ce eu aș numi autodisciplină atunci când spune: „Îmi chinuiesc trupul meu și îl supun robiei, ca nu cumva, altora propovăduind, eu însumi să mă fac netrebnic” (1 Cor. 9, 27). Ați putea să ne vorbiți mai pe larg despre această deosebire dintre disciplină și ascultare și în ce fel autodisciplina este necesară ascultării?

Răspunsul 3: Eu vorbeam despre disciplină așa cum o înțelegem în lume. Întreaga organizare a lumii se întemeiază pe disciplină și de obicei această disciplină ne este impusă din afară. Ascultarea, însă, este un act liber datorat credinței și încrederii noastre în Dumnezeu și faptului că voim să urmăm pildei pe care El ne-a dat-o. Autodisciplina are și ea o anumită valoare. Toți ne străduim ca zi de zi să ne însușim o anumită autodisciplină și lucrul acesta nu este de disprețuit, însă nu este la fel de folositor și de însemnat ca și ascultarea. Autodisciplina este o nevoință pe care o luăm asupra noastră de bunăvoie. Și, dacă o facem pentru Dumnezeu, ea are mare valoare, însă ascultarea este o jertfă deplină pentru că voia liberă a omului este ceea ce are el mai de preț și pe aceasta o așază de bunăvoie la picioarele lui Hristos. De aceea și are atâta putere.

Întrebarea 4: Părinte, ați putea să ne mai spuneți ceva despre aflarea inimii?

Răspunsul 4: Când ne aflăm inima, primul lucru pe care îl înțelegem este că-I aparținem cu totul lui Hristos, că suntem

ai Lui, că avem o anumită putere și că fiecare chemare a Numelui Său se săvârșește în tăria Duhului Său. Este un lucru greu de descris în cuvinte. Mereu ne rugăm, însă de fiecare dată este altfel. Uneori ne rugăm chinuit și cu mare greutate, însă altă dată rugăciunea este cea care ne poartă și nu ne îngăduie să ne oprim. Uneori facem un efort și Dumnezeu ne vine de îndată în ajutor. De fiecare dată e altfel. Însă atunci când ne descoperim cu adevărat adâncul inimii este ca și cum am fi aruncat o ancoră, nu în mare, ci în cer, și această ancoră ne trage toată ființa la Hristos și știm că suntem ai Lui.

Întrebarea 5: Cum am putea noi, care nu suntem monahi, să aflăm calea ascultării în lume, așa încât să fim încredințați că facem adevărată și smerită ascultare de Dumnezeu și de voia Lui?

Răspunsul 5: Strict vorbind, ascultarea este doar pentru monahi, pentru că în mănăstiri totul este rânduit în jurul Sfintei Liturghii, toate se săvârșesc cu scopul de a împlini voia lui Dumnezeu. Cu toate acestea, ascultarea își are însemnătatea ei pentru preot, ca de altfel și pentru fiecare creștin. Mai întâi, preotul este în ascultare față de episcopul său și aceasta mult îl păzește. Dacă legătura cu episcopul său este dreaptă, așa cum se și cade să fie, aceasta îi dă preotului o mare putere. Cu siguranță că preotul are un duhovnic și atunci când îi cere acestuia un cuvânt, se cuvine să îl ia în serios. Când avem acest duh de ascultare putem fi lesne ajutați. Pentru a face ascultare, nu avem nevoie de duhovnici făcători de minuni, avem nevoie de cineva care să fie hirotonit și hirotesit, care să fie gata să ne asculte și să ne ajute. Pentru aceia dintre dumneavoastră care sunteți căsătoriți, chiar și ascultarea față de soție este de folos. E bine să ascultați de soțiile dumneavoastră pentru că uneori ele pot să

intuiască și să vadă lucrurile mai bine decât Sfințiile Voastre. Am cunoscut un preot care fiind într-o mare ispită nu avea un duhovnic în apropiere la care să se spovedească, așa că i-a vorbit soției despre problema lui. Din fericire, soția lui era un om duhovnicesc; l-a ascultat cu discernământ și i-a dat sfatul cel bun. Și urmându-i sfatul, preotul respectiv a biruit o mare ispită. Dacă nu ar fi făcut aceasta, ar fi pierit.

Intervenția Episcopului Vasile: În cartea sa *Psihoterapia ortodoxă*, Mitropolitul Hierotheos Vlachos include o rugăciune a Sfântului Simeon Noul Teolog în care acesta îi cere lui Dumnezeu să-l ajute să afle un Bătrân sfânt: „Doamne, Tu care Te-ai pogorât pe pământ, tocmai ca să înviezi pe cei ce suspină și care sunt morți prin păcat și spre a-i face vrednici să Te vadă, Tu, Lumina cea adevărată, trimite-mi un om care să Te cunoască, atât pe cât este cu putință omului, pentru ca, slujindu-l și supunându-mă lui din toate puterile mele, ca și Ție, și împlinind voia Ta în a lui, bine să-Ți plac Ție, singurului Dumnezeu, și să mă învrednicesc și eu păcătosul, de Împărăția Ta.”⁸

⁸ Mitropolitul Hierotheos Vlachos, *Psihoterapia ortodoxă – Știința Sfinților Părinți*, Ed. Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 1998, p.112.

ADÂNCUL INIMII, NOI ENERGII ȘI ADEVĂRATA SMERENIE

Duhul Sfânt a fost dăruit întregului Trup al Bisericii în ziua Cincizecimii, când toți Apostolii erau adunați laolaltă. În limba greacă avem termenul *synchorisis*, care înseamnă a afla *choros*-ul, „locul” în care suntem cu toții împreună, adică Duhul lui Dumnezeu Care pe toți ne cuprinde. *Synchorisis* mai înseamnă și a-i purta pe toți în inimă, a face tuturor loc în inima noastră, căci, dacă excludem pe cineva, înseamnă că nu ne aflăm cu adevărat în acel *choros* care este Împărăția lui Dumnezeu. Din punct de vedere istoric, Duhul Sfânt S-a pogorât peste soborul ucenicilor în ziua Cincizecimii, când se adunaseră „toți împreună în același loc” (Fapte 2, 1), însă încununarea acestui mare praznic dumnezeiesc va fi în ceruri, unde într-o bună zi ne vom uni deplin cu toți semenii noștri.

Citim în Cartea Apocalipsei că sfinții așteaptă sub jertfelnicul lui Dumnezeu cu nădejde și poate cu o umbră de nemulțumire: „Am văzut, sub jertfelnic sufletele celor înjunghiați pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru mărturia pe care au dat-o. Și strigau cu glas mare și ziceau: Până când, Stăpâne sfinte și adevărate, nu vei judeca și nu vei răzbuna sângele nostru, față de cei ce locuiesc pe pământ?” (Apoc. 6, 9-10). Însă, spre folosul nostru, Dumnezeu a rânduit un sfârșit mai bun decât acesta, după cum vedem în

Epistola către Evrei: „Și toți aceștia [toți cei mântuiți de la întemeierea lumii], mărturisii fiind prin credință, n-au primit făgăduința, pentru că Dumnezeu rânduise pentru noi ceva mai bun, ca ei să nu ia fără noi desăvârșirea” (Evr. 11, 39-40). Apostolul ne dă de înțeles că deși sfinții au săvârșit dreptate și au dobândit biruința, iar mucenicii și-au vărsat sângele, ei nu au aflat încă desăvârșirea. E ca și cum ei nu ar fi luat decât o „gustare”, fără a se fi ospătat însă din cina cea din Împărăția Cerurilor. Dumnezeu a rânduit, cu adevărat, lucruri încă și mai minunate, căci voiește ca toți oamenii să fie părtași la marele praznic al iubirii dumnezeiești, după învierea cea de obște. Și tocmai de aceea Duhul lui Dumnezeu a fost dăruit Trupului ca întreg. „Trup ai întocmit” (Evr. 10, 5), zice Scriptura; într-adevăr, Hristos a desăvârșit Trupul Bisericii Sale în istorie, iar în Împărăția Sa El va îmbrăca întregul Trup în desăvârșită slavă. S-ar putea ca noi să fim doar niște mădulare neînsemnate ale acestui Trup, însă cu toate acestea El ne va face și pe noi părtași la marele praznic al iubirii dumnezeiești. De aceea nu putem fi invidioși unii pe alții, căci Capul împarte tot ce are fiecărui mădular al Trupului Său, de la cel mai însemnat până la cel mai mic dintre ele. Părintele Sofronie ne vorbea despre o întrecere dumnezeiască ce are loc în ceruri: sfinții viețuiesc într-o stare de smerenie așa de binecuvântată încât se bucură să-și vadă semenii îmbrăcați într-o slavă mai mare decât a lor.¹

Așadar, sfinții încă așteaptă plinătatea harului. Înveșmântați fiind în straie albe, într-un fel ei prăznuiesc deja, dar sărbătoarea va fi deplină abia atunci când lor li se vor alătura și toți ceilalți aleși. Cei care vor mai fi încă în viață

¹ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 323.

se vor preschimba împreună cu cei deja înviați din morți și toți vor afla desăvârșirea împreună.

Aceasta este economia lui Dumnezeu. Astfel rânduind lucrurile, El nu îi nedreptățește pe sfinți, ci mai degrabă îi cinstește. Recunoaștem felul în care Dumnezeu lucrează, în pilda stăpânului care a ieșit dis-de-diminează să tocmească lucrători pentru via sa și la sfârșitul zilei le-a dat aceeași simbrerie celor care au venit în ultimul ceas ca și celor care au venit la prima oră (vezi Matei 20, 1-15). Așa cum stăpânul viei nu a fost nicidecum nedrept când s-a arătat darnic cu ultimul venit, tot așa nici Dumnezeu nu îi nedreptățește pe cei care se află deja în Împărăție, ci voiește pur și simplu să ne cinstească pe toți. Sfinții, pe care Dumnezeu i-a încununat și care sunt însuflețiți de același duh al iubirii de oameni ca și Stăpânul lor, așteaptă să se bucure împreună cu noi de slava care se cuvine întregului Trup. Cu alte cuvinte, încununarea a tot lucrul bun va fi această desăvârșire pe care cu toții o așteptăm răbdători.

Dumnezeu a dat mare cinste trupului omenesc căci a făcut din el templul Duhului Său, iar trupul cel mai dirlăuntru al trupului, precum numește Sfântul Grigorie Palama inima², este locul în care se descoperă Împărăția lui Dumnezeu. Prin urmare, nu e puțin lucru să avem pururi mintea la Dumnezeu și să ne plecăm înaintea așternutului picioarelor marelui Împărat.

Bine vom face de ne vom îndrepta toate strădaniile spre aflarea omului lăuntric și de ne vom statornici în adâncul inimii, căci acolo se ascunde un uriaș potențial de energie.

² Cf. Sfântul Grigorie Palama, *Tratatul II din Triada I în Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, studiu introductiv și traducere de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 2006, p. 267.

Dacă în rugăciune ne apasă gândul: „Vai ce istovit sunt, nu mă mai pot ruga” și ne întoarcem spre Domnul cu inima îndurerată și zicem: „Doamne, vezi cât sunt de ostenit. Tu meriți mult mai mult decât pot eu să-Ți dau. Iartă-mă.”, atunci acest firav gând de smerenie descătușează numaidecât înlăuntrul nostru o nouă energie și rugăciunea poate să continue. Dacă din nou ne copleșește oboseala și zicem: „Doamne, nu vreau să încetez a vorbi cu Tine, dar vezi că nu mai am nicio vlagă”, această smerire de sine produce o nouă explozie de energie care ne primenește și ne întărește ființa. Însă nu vom izbuti să descătușăm aceste energii care ne ajută să împlinim lucrarea Domnului, dacă nu ne vom descoperi mai întâi adâncul inimii.

Creat fiind după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul a fost înzestrat de Ziditorul lui cu un potențial uriaș. Dacă ne gândim că toate au fost aduse dintru neființă la ființă prin cuvântul lui Dumnezeu și că acest cuvânt are puterea să reînnoiască întreaga zidire, ce putem spune despre cuvântul omului? Scriptura ne învață că niciun cuvânt rostit de om nu piere, ci rămâne până la Judecata de Apoi, când iarăși îi va sta omului dinainte. Luând asupra Sa firea omenescă, Dumnezeu a înzestrat și cuvântul omului cu putere, făcând din el o unealtă a descoperirii dumnezeiești. Ba mai mult, măreția cuvântului omenesc constă în calitatea lui veșnică, pentru că Dumnezeu a săvârșit minunea reînnoirii universale în Hristos prin cuvântul lui Hristos, Care este Cuvântul lui Dumnezeu întrupat. În cartea sa *Despre rugăciune* Părintele Sofronie arată că deși Hristos a rostit cuvinte omenesti, prin ele ne-a descoperit taine dumnezeiești.

Una din tainele pe care ni le-a dezvăluit cuvântul lui Hristos este aceea a afinității care există între inima omului

și prezența lui Dumnezeu. Astfel, o cale sigură de a descoperi și de a ne statornici în adâncul inimii este cercetarea cuvântului lui Dumnezeu și chemarea Numelui lui Hristos. Prin mărturia Duhului Sfânt primit la Cincizecime, aflăm că „nu este sub cer niciun alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi” (Fapte 4, 12). De asemenea, citim în a doua Epistolă către Corinteni despre cuvântul lui Dumnezeu care trebuie să se sălășluiască îmbelșugat întru inimile noastre și despre faptul că tot gândul trebuie să îl robim spre ascultarea lui Hristos (cf. 2 Cor. 10, 5). Atât cercetarea cuvântului lui Hristos cât și chemarea Numelui Său își află desăvârșirea în împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos. În Evanghelia Sfântului Ioan citim că de nu vom mânca Trupul Fiului lui Dumnezeu și nu vom bea Sângele Lui, nu vom avea viață în noi (Cf. Ioan 6, 53).

Rezumând, am putea spune că trei sunt cheile care deschid ușa adâncului inimii: cercetarea învățaturii Evangheliei, chemarea Numelui Domnului și Sfânta Împărtășanie. Acestea trei descătușează energia ferecată în adâncul inimii. Cu această energie suntem înzestrați la Botez, însă o îngropăm prin viața noastră păcătoasă, prin nepriceperea și delăsarea noastră. Dar să scoatem la lumină comoara dumnezeiască tăinuită înlăuntrul nostru, prin întipărirea în minte a câtorva cuvinte dumnezeiești care ne însuflă în chip deosebit și printr-o mai arzătoare râvnă pentru Sfânta Împărtășire cu Trupul și Sângele lui Hristos. Și să nu încetăm a chema Numele Domnului nostru Iisus Hristos, Nume care ne-a fost dat prin descoperire de Sus, care este nedespărțit de Persoana lui Hristos și care poate, prin urmare, să ne împărtășească energia Lui mântuitoare.

Tot în cartea sa *Despre rugăciune*, Părintele Sofronie adaugă că atunci când ne adunăm toată ființa și ne statornim mintea în adâncul inimii, intrările sufletului sunt păzite de ispitele celui-rău și abia atunci încetăm a mai păcătui. Numai atunci devenim cu adevărat smeriți. Sfinții ne-au lăsat multe definiții ale smereniei, însă eu, personal, prefer definiția Sfântului Maxim Mărturisitorul. Pentru el, smerenia înseamnă a ști că ne-am primit ființa „cu împrumut” de la Dumnezeu³, înțelegere care ne umple inima de recunoștință. Sfântul Maxim subliniază și însemnătatea aducerii de mulțumită, spunând că ea este egală smereniei.

Există diferite trepte ale smereniei. Potrivit Părintelui Sofronie, omul dobândește adevărata smerenie duhovnicească atunci când ajunge să își dea seama că nu este vrednic de un asemenea Dumnezeu precum Hristos. Smerenia îl ajută să primească adevărul descoperit de Hristos și, acceptându-l, el dobândește har. Acest har devine o călăuză în inima noastră, îngăduindu-ne să ne vedem toată necurăția și spurcăciunea, dându-ne de asemenea și curajul să mărturisim: „Doamne, sunt o lepădătură, sunt praf și tină. Sunt vierme și nu om (cf. Ps. 21, 6). Sunt cel mai mare păcătos”, pentru a împrumuta cuvinte din rugăciunile Proorocilor și ale Apostolilor. Adevărata smerenie înseamnă a privi în față adevărul descoperit în Hristos și a mărturisi toată necurăția și spurcăciunea pe care fără să ne dăm seama le purtăm ascunse în noi. Harul lui Dumnezeu face lumină în sufletul nostru întunecat și în lumina Lui ne vedem propria lumină. „Întru lumina Ta vom vedea lumină”, cântăm în Doxologie

³ Cf. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru*, în vol. II din *Filocalia*, Ed. Harisma, București 1993, p. 276.

(Ps. 35, 9). Numai atunci când Dumnezeu ne luminează cu harul Său izbutim să vedem adevărata lumină a propriei noastre existențe.

Pentru Părintele Sofronie nu este pe lume minune mai mare decât clipa în care Neziditul se unește cu ziditul. Și mereu s-a străduit ca această minune să se întâmple atât în viața lui, cât și în viața celor care îi cereau ajutorul. Nu a voit niciodată să fie făcător de minuni, nici nu dădea vreo însemnătate minunilor care se săvârșeau prin mijlocirea rugăciunilor lui. Însă când ziditul se unea cu Neziditul în viața unui om, Părintele se bucura, chiar dacă, trupește, persoana respectivă avea să moară în curând.

Această minune se aseamănă Big Bang-ului astronomilor și cuvintelor din Cartea Facerii: „Să fie lumină! Și a fost lumină”. Când se săvârșește în inima omului, ea vădește pe „omul cel adevărat”. Ne aducem aminte de cuvintele Sfântului Grigorie Palama din scrisoarea sa către Monahia Xenia, întemeiate pe învățătura Sfântului Petru și a Psalmilor: „Când «se luminează de ziuă și Luceafărul răsare în inimile noastre», atunci adevăratul om iese să-și săvârșească lucrarea adevărată”⁴. Sfântul Grigorie Palama descrie într-un limbaj teologic plin de poezie și frumusețe acest eveniment care se petrece atunci când razele Luminii nezidite ne pătrund ființa, când „adâncul inimii” se deschide și omul își începe „lucrarea ontologică”.

Aș dori să mă opresc puțin asupra câtorva pasaje din scrierile Părintelui Sofronie care sunt similare citatului din Sfântul Grigorie Palama. Primul text este din cartea *Despre*

⁴ Cf. Sfântul Grigorie Palama, *Către Prea Cinstita între monahii Xenia, în Filocalia de la Prodromul*, vol. 2, ed. Universalia, New York, 2001, p. 238.

rugăciune și începe cu acest îndemn: „Stai cu mintea ațintită la Dumnezeu [sau cum ar zice Psalmistul, „Ochii noștri către Domnul Dumnezeuul nostru” (Ps. 122, 2)] și va veni clipa când Duhul cel fără de moarte Se va atinge de inima ta. O, această atingere a Sfântului Sfinților! [Acesta este Big Bang-ul duhovnicesc.] Ea nu se aseamănă cu nimic de pe pământ – ea ne răpește duhul pe tărâmul Ființei nezidite. Ea străpunge inima cu o dragoste cu totul diferită de ceea ce se înțelege de obicei în lume prin acest cuvânt. Lumina ei se revarsă peste întreaga făptură, peste întreaga omenire. Această iubire o resimte și inima fizică, deși, prin firea ei, ea este duhovnicească și nezidită”.⁵ Cu alte cuvinte, când în viața omului are loc această mare minune și el „se lărgeste” prin dragostea lui Dumnezeu, atunci inima lui cuprinde toate veacurile și toată zidirea. Nu este nevoie să fim mari nevoitori ca să vedem petrecându-se cu noi cele descrise de Părintele Sofronie. Nu trebuie decât să păstrăm cu strășnicie darul pe care ni l-a încredințat Hristos. Sfântul Pavel zice: „M-am ostenit mai mult decât ei toți. Dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine” (1 Cor. 15, 10). Dacă păstrăm cu smerenie și seriozitate darurile lui Dumnezeu, atunci harul și mângâierea Sa vor împlini în noi lucrarea Domnului. Trebuie să păstrăm cu sfințenie mângâierea lui Dumnezeu, căci ea va înlesni chemarea Numelui Său și ne va da puterea lăuntrică de care avem nevoie. Această putere lăuntrică trebuie să se adune în noi pentru a ne întări toate facultățile sufletului așa încât să putem îndura acea clipă înfricoșată, acel Big Bang al nașterii noastre întru Împărăția cea veșnică.

⁵ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 10.

Cum altfel ne putem așinti mintea la Dumnezeu decât prin chemarea numelui lui Iisus Hristos? Numele Domnului este nedespărțit de Persoana Lui și, așintindu-ne mintea la Numele lui Dumnezeu, petrecem înaintea Feței Sale. De aceea Sfântul Teofan Zăvorâtul ne sfătuiește în scrisorile sale: „Imediat ce te-ai trezit dimineața, statornicește-ți mintea în inimă, în prezența lui Dumnezeu, și întoarce-ți ceasul [duhovnicesc] ca să funcționeze toată ziua!” Este foarte important să punem început bun, coborându-ne mintea în inimă și petrecând în prezența lui Dumnezeu prin chemarea numelui. Spre sfârșitul vieții, într-una din întâlnirile cu obștea, Părintele Sofronie ne-a îndemnat: „Nu veniți la slujbă fără ca mai înainte să vă fi încălzit inimile cu rugăciunea. Înainte de a veni la slujbă, rugați-vă cel puțin zece minute. Veniți pregătiți să stați înaintea lui Dumnezeu chemând Numele Său! Cei care aveți tăria rugați-vă o oră, două, însă nu mai puțin de zece minute. Să nu neglijați aceasta, altminteri vă veți usca duhovnicește!”

Chemarea neîncetată a numelui este o poruncă primită de la Domnul. În pilda judecătorului netemător de Dumnezeu, văduva a stăruit atât de mult în cererea sa încât în cele din urmă judecătorul i-a făcut dreptate (vezi Luca 18, 2-7). Dacă acest judecător nedrept s-a lăsat înduplecat de stăruințele ei, cu atât mai mult Domnul, Care este un Dumnezeu al dragostei și al dreptății, va căuta la cel ce zi și noapte strigă către El în rugăciune. De aceea este bine să sporim în îndrăzneala noastră înaintea lui Dumnezeu și să ne rugăm neîncetat, căci Îi este bineplăcut Domnului să Se lase silit: „Împărăția cerurilor se ia prin stăruință și cei ce se silesc pun mâna pe ea”, zice Scriptura (Matei 11, 12). Cunoaștem slăbiciunea Dumnezeului nostru: El Se lasă lesne înduplecat de rugăciunea făcută cu osârdie și smerenie. Rugăciunea

aceasta îi este bineplăcută, căci Domnul recunoaște puțința noastră de a ne asemana Lui. Rugăciunea inimii este o poruncă dumnezeiască, pe care împlinind-o, purcedem pe calea lui Hristos și El ne devine tovarăș de drum.

Citind cu atenție scrierile Părintelui Sofronie, ne dăm seama că pentru el rugăciunea inimii este o condiție necesară atât pentru pregătirea cuvenită Sfintei Liturghii, cât și pentru împlinirea lucrării de împăcare a omului cu Dumnezeu săvârșită de duhovnic. Dacă nu ne pregătim inima prin neîncetata chemare a Numelui Domnului, ea nu va izbuti să „înhațe” cuvântul lui Dumnezeu și să fie reînnoită de către acesta, lucru care se adeverește mai cu seamă în Taina Spovedaniei.

Părintele Sofronie scrie de asemenea: „Este necesar să stăruim în rugăciune pe cât de mult cu puțință pentru ca puterea Lui nebiruită să pătrundă în noi și să fim în stare să ne împotrivim tuturor influențelor care ne-ar putea distruge. Și o dată cu sporirea acestei puteri în noi va veni și bucuria nădejdi în biruința de pe urmă. [Cu alte cuvinte, harul naște har: Dumnezeu este «Cel Ce dă rugăciune celui ce se roagă și binecuvintează anii dreptului» (1 Împ. 2, 9)⁶, după cum citim în Vechiul Testament.] Rugăciunea reînvie în noi acea suflare dumnezeiască pe care Dumnezeu a suflat-o în nările lui Adam și prin puterea căreia Adam a devenit duh viu. [De aceea dacă stăruim în rugăciunea aceasta de un singur gând, care este Rugăciunea lui Iisus, redobândim acea suflare dumnezeiască dintru început.] Duhul nostru reînviat prin rugăciune începe a se minuna de marea taină a ființei.”⁷

⁶ Ed. București, 1914.

⁷ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 6.

Când se săvârșește această mare minune, toate în noi lucrează spre o și mai mare plinătate a iubirii de Dumnezeu. „Și știm că Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor ce iubesc pe El” (Rom. 8, 28), zice Sfântul Pavel. Dar aceasta se întâmplă numai atunci când suflarea dumnezeiască ne în-tărește toate puterile sufletului ca ele să lucreze după voia lui Dumnezeu. Atunci tot ce vedem, tot ce auzim și atingem naște în noi smerenie, zdrobire a inimii, dragoste și recunoștință față de Dumnezeu. Se poate întâmpla, de pildă, să auzi o melodie pop în autobuz și, în loc să te tulburi, să afli în ea ceva bun care să-ți țină ființa cufundată în iubirea lui Dumnezeu. Astfel, atunci când ne naștem a doua oară de Sus, harul dumnezeiesc izbutește să prefacă chiar și lucrurile cele mai mărunte și negative în ceva pozitiv și ziditor.

Să ne întoarcem, însă, la textul Părintelui Sofronie care descrie acest eveniment duhovnicesc. „O încântare deosebită, asemenea unui șuvoi puternic ne inundă mintea: Ființa! Ce taină minunată... Cum este cu puțință aceasta?”⁸ Ne aducem aminte de cuvintele Psalmistului: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește țării” (Ps. 18, 1). Ne dăm seama că întregul univers proslăvește dragostea Ziditorului într-o măreață liturghie, iar noi intrăm în această doxologie cosmică, așa cum au intrat și maicile din Eghina, la rugăciunea Sfântului Nectarie. „Trăim”, continuă Părintele Sofronie, „sensul cuvintelor lui Hristos: «Eu am venit ca [oamenii] viață să aibă și din belșug să aibă» (Ioan 10, 10). «Din belșug» – într-adevăr așa și este.”⁹

⁸ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 6.

⁹ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 6.

În cartea *Despre rugăciune* aflăm încă un pasaj asemănător cu cel pe care tocmai l-am citat: „Cât de radical se schimbă totul, când deodată ni se deschide inima pentru a primi chemarea lui Hristos. Fiecare clipă devine prețioasă, plină de un înțeles adânc. Iar suferința și bucuria se îmbină în chip minunat cu noua noastră luptă. Scara care urcă la cer se află înaintea ochilor noștri. «De acum nu îți va mai fi numele Iacov, ci Israel te vei numi, că te-ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai ieșit biruitor» (Fac. 32, 28).”¹⁰ Pentru tâlcuitorii evreiești ai Legii, „Israel” este un termen tehnic desemnând „mintea care Îl vede pe Dumnezeu”. Și noi trebuie să dobândim această minte care Îl vede pe Dumnezeu, pentru că atunci toate vor fi mai ușor de împlinit, iar poruncile lui Dumnezeu nu ni se vor mai părea un munte uriaș, prea greu de urcat.

Din pricina firii noastre căzute, când suntem în necaz ne răzvrătim, ne plângem și ne văităm, iar atunci când suntem bucuroși, în loc să ne deschidem larg inima, ne deschidem larg gura și risipim în felul acesta toată puterea pe care această bucurie o cuprinde în sine. Pentru a deveni isihăști desăvârșiți trebuie să fim asemeni Maicii Domnului; trebuie să învățăm să ne lărgim inima, să păstrăm și să cumpănim toate în inimă și să tăcem. În Acatistul Bunevestiri, Maica Domnului este numită „vas pecetluit cu Duhul Sfânt”, pentru că a păstrat toate în inimă sa (vezi Luca 2, 19). A vorbit o singură dată, atunci când s-a întâlnit cu Sfânta Elisabeta, care prin cuvântul său însuflat de Duhul Sfânt a întărit adevărul acestui măreț eveniment care avea să se întâmple – nașterea lui Hristos. În acea clipă, prooroceasca înainte-vedere

¹⁰ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, pp. 115-116.

a Maicii Domnului a cuprins până și sfârșitul veacurilor, când a zis: „Iată, de acum mă vor ferici toate neamurile” (Luca 1, 48). Din clipa aceea ea a trăit lăsându-se deplin în voia Celui pe Care L-a zămislit prin Duhul Sfânt și nu a rostit niciun cuvânt, nici măcar atunci când viața i-a fost în mare primejdie. Și cu adevărat, din momentul acela o numim binecuvântată, împlinindu-i astfel proorocia.

Părintele Sofronie ne-a vorbit de multe ori despre primejdiile pe care le-a întâmpinat Maica Domnului și cum nu a îngăduit să se risipească nimic din mireasma Duhului Sfânt încredințată inimii ei, fie că s-a aflat în mare bucurie sau în suferință cumplită. Nu se mai pomenise ca o fecioară să nască prunc, de aceea chiar dacă Iosif era un om drept (ceea ce în limbajul Scripturii înseamnă că se ridicase deasupra legilor trupului și era călăuzit de Duhul Sfânt), el a fost totuși cuprins de tulburare și s-a îndoit. Cu toate acestea, sfințenia vădită a Fecioarei nu-i îngăduia să o dea în vileag; potrivit legii evreiești ea ar fi trebuit să fie ucisă cu pietre. Soluția pe care a găsit-o Iosif a fost să o lase în ascuns. Dar chiar și atunci când primejdia morții creștea cu fiecare zi, credința ei desăvârșită, nădejdea ei și dragostea pentru Cel pe Care Îl purta în pânțe erau mai puternice decât orice primejdie. Inima îi era pecetluită. Iar când a văzut mai apoi îngerii lui Dumnezeu pogorându-se și suindu-se deasupra peșterii din Betleem, și magii glăsuind cu înfricoșare și păstorii mărturisind minunea, a păstrat toate acestea în inima ei, în tăcere, după cum citim în Scriptură (vezi Luca 2, 51). La fel, nu a spus nimic atunci când Dreptul Simeon L-a luat pe Hristos în brațe și L-a numit „lumină spre descoperirea neamurilor și slava poporului Tău Israel” (Luca 2, 32). Aceștia erau termeni „tehnici” folosiți pentru a-L desemna pe

dumnezeiescul Mesia. Astfel, prin cuvintele sale Dreptul Simeon Îl vestea de fapt pe Hristos poporului evreu ca fiind Mesia, Emanuel, Mântuitorul lumii pe Care toți Îl așteptau. Adresându-i-se apoi Maicii Domnului, i-a spus că o sabie îi va străpunge sufletul (cf. Luca 2, 35), proorocind în felul acesta Răstignirea lui Hristos, când ea avea să vadă, răstignită pe Cruce, Viața lumii întregi. Și iarăși, la vremea Răstignirii, când durerea ei întrecea orice suferință omenească, de pe buzele ei nu a ieșit niciun cuvânt, pe când toți cei de față „se întorceau bătându-și pieptul” (Luca 23, 48). Felul în care Maica Domnului a stat lângă Cruce a fost cu adevărat dumnezeiesc, purtând o suferință mai adâncă decât toată durerea omenească, dragostea pentru Fiul și Dumnezeuul ei fiind mai mare decât dragostea oricărei alte ființe omenești. Maica Domnului era cu totul desăvârșită, și nici în bucurie, nici în suferință nu a rostit o vorbă, împlinind în felul acesta cuvintele din Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah: „Nouă cugetări am fericit în inima mea și a zecea o voi grăi cu limba” (Isus Sirah 25, 9). Căci dacă fiind în bucurie vom vorbi, vom fi în primejdia de a cădea în slavă deșartă, de a stârni invidia celorlalți și a pierde harul; iar dacă fiind în suferință vom vorbi, riscăm să cădem în răzvrătire, în amărăciune și nemulțumire.

Având în vedere cele spuse mai sus, am putea adăuga că slujirea celor aleși de Biserică să învețe cuvântul lui Dumnezeu este plină de primejdii. Sfântul Apostol Iacov ne avertizează: „Nu vă faceți voi mulți învățători, frații mei, știind că (noi, învățătorii) mai mare osândă vom lua” (Iacov 3, 1). Se întâmplă de multe ori ca un învățător care află doar un cuvânt în inima sa să rostească zece. Și ceea ce este și mai grav, s-ar putea ca uneori să rostească zece cuvinte fără să fi primit

nici măcar unul în inimă. Însă este adevărat că de multe ori facem aceasta de nevoie, din pricina naturii slujirii noastre ca duhovnici. Cel care vorbește s-ar putea să fie sau să nu fie însoțit de Dumnezeu, dar lucrul acesta are mai puțină însemnătate decât faptul că el are o deplină și neabătută încredere în Cel Ce pe toate le săvârșește.

Însă, în cele din urmă, numai noi suntem vinovați dacă nu trăim la măsura duhovnicească a cuvintelor din Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah, și nu urmăm pilda isihasmului desăvârșit al Maicii Domnului. Dar când o facem, începem să gustăm din dulceața roadelor rugăciunii isihaste și nu mai vrem să ne mai ocupăm cu nimic altceva decât cu chemarea numelui lui Hristos. Numele Lui devine răsuflarea noastră; într-adevăr, ne devine mai necesar decât însăși respirația, după cum spune Sfântul Ioan Gură-de-Aur: pentru a ne menține în viață din punct de vedere fizic avem nevoie să respirăm, însă avem mult mai mare nevoie să chemăm Numele lui Iisus pentru a dobândi viața cea veșnică.

Mi-am început cuvântul spunând că Dumnezeu a întocmit un Trup în istorie. Și trebuie să ne investim toată ființa în acest Trup, în Biserica Lui; cei care sunt în stare, să o facă prin rugăciunea lăuntrică, pentru că aceasta este de mare preț în ochii Domnului; celor cărora le stă în putință, să o facă prin osteneala trupului, fără să se cruțe pe sine. Aceștia din urmă s-ar putea să facă mai puțin decât cei dintâi, însă și lucrarea lor este de folos pentru zidirea Trupului Bisericii și este bineplăcută Domnului. Tot ceea ce investim în zidirea și desăvârșirea acestui Trup ne face părtași la slava care se va descoperi la sfârșitul veacurilor; tot ceea ce săvârșim este o investiție pe care o facem în Împărăția cea veșnică și investiția unui mădular al Trupului devine moștenirea comună

a tuturor celorlalte mădulare. După cum spune Sfântul Vasile cel Mare, darurile unuia devin comoara tuturor.¹¹ Iar în Faptele Apostolilor citim: „inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una și niciunul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște” (Fapte 4, 32). Apostolii au investit tot ce au avut în acest Trup, până și puterea lor fizică, dorința lor fiind ca „stăruind într-un cuget” (ὁμοθυμαδόν) să aștepte venirea Domnului, chemându-I Numele și frângând pâinea (cf. Fapte 2, 42, 46), adică săvârșind Sfânta Liturghie. ὁμοθυμαδόν înseamnă cu un singur θυμός, adică cu o singură dorință, cu o singură voință, cu o singură inimă.

Îngăduiți-mi să închei citând încă un pasaj din cartea Părintelui Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, în care arată că viața duhovnicească este lucrarea harului în noi, mai degrabă decât rezultatul strădaniilor noastre care sunt urâciune înaintea Domnului atunci când ne punem încrederea în ele.

„Dacă este să înțelegem nevoința ca o volnică biruință a diferitelor înclinări pătimase ale noastre, atunci într-o viață cu adevărat harică nevoința *nu există*. Venirea dumnezeieștii puteri înlăuntru duce la aceea că toate manifestările vieții omului primesc caracterul unui act pozitiv, slobod de împotriviri lăuntrice. Nici mintea, nici inima mișcate de dragostea lui Hristos nu cunosc îndoială. Când însă dragostea lui Dumnezeu se revarsă ca un șuvoi îmbelșugat, atunci ea se preschimbă în vederea Luminii

¹¹ Cf. Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari 7-II*, în *Scrieri (Partea a doua). Asceticele*, trad. Prof. Iorgu D. Ivan, Ed. IBMBOR, București, 1989, pp. 230-231.

Nefăcută care împărtășește năpătimirea, care dă nespusa bucurie a libertății duhului, deoarece omul se află în afara morții și a fricii.”¹²

Scopul luptei noastre duhovnicești este acela de a birui moartea, vrăjmașul nostru de obște,¹³ ca prin aceasta să dobândim viața veșnică. Potrivit Părintelui Sofronie, când omul devine vas al însuflării dumnezeiești, fiecare faptuire a lui dă rod bogat la vremea sa (vezi Ps. 1, 3) și este lipsită de orice dezacord lăuntric pentru că harul dumnezeiesc a înghițit tot răul. Să luăm așadar aminte la cuvintele Apostolului: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele” (Rom. 12, 21).

¹² Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 231.

¹³ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 140.

CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU, ÎNSUFLAREA DUMNEZEIASCĂ ȘI VIAȚA PROOROCEASCĂ

Zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul nu este o ființă statică, ci una dinamică și personală a cărei menire este să sporească neconținut, potrivit „creșterii lui Dumnezeu” (Col. 2, 19). El dobândește însuflare pentru împlinirea acestei înalte chemări din întâlnirea cu cuvântul viu al lui Dumnezeu și din primirea acestuia.

Cuvântul lui Dumnezeu, rostit prin Fiul Său și în puterea Duhului Său, este „neatinșă, nețărnută putere ce a chemat dintru întunerecul neființei către lumina vieții tot ce ființează. Toate nenumăratele lumi, toată felurimea de nesocotit a fapturilor înțelegătoare și neînțelegătoare.”¹ În rai, același cuvânt a cercetat inima lui Adam și a Evei în chip nemijlocit, dându-le pildă de viață și o viziune a veșniciei care să le arate calea și să-i îndrume în tot adevărul.

După căderea protopărinților, în vremea Vechiului Testament, ori de câte ori cuvântul lui Dumnezeu le-a fost dat Proorocilor, el a pricinuit o prefațere în inimile lor și a făcut cunoscute pe pământ căile Celui Preaînalt, pregătindu-l întruparea.

Iar când în cele din urmă Dumnezeu a luat chip de om, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu a arătat că El Însuși ne-a

¹ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, p. 233.

plămădit inimile dintru început (cf. Ps. 32, 15) în vederea venirii Lui pe pământ și ne-a zidit potrivit învățăturii Evangheliei Sale prin care ne-a oferit îndreptare și reînnoire.

Părintele Sofronie are un cuvânt foarte frumos la praznicul Schimbării la Față. El ne amintește că Domnul, înainte de a le arăta ucenicilor slava Sa, timp de o săptămână nu a rostit niciun cuvânt și nici nu a făcut vreo minune, ci a rămas în rugăciune împreună cu aceștia.² Și aceasta ca să le arate că Dumnezeu i Se descoperă omului numai atunci când, în rugăciune, duhul lui se liniștește în Duhul lui Dumnezeu. Sfinții Părinți spun că Hristos Însuși S-a născut din tăcerea Tatălui celui fără de început. Maica Domnului a primit descoperirea Scripturii pe când petrecea în isihie în Sfânta Sfintelor, îndeletnicindu-se cu Rugăciunea inimii.³ Moise a postit patruzeci de zile înainte de a intra în norul lui Dumnezeu, adică în slava lui Dumnezeu. Când Iosua, fiul lui Navi, a împresurat cetatea Ierihonului, le-a poruncit israeliților să nu facă nimic, să nu rostească vreun cuvânt, ci să rămână în isihie timp de șapte zile, iar în ziua a șaptea trâmbițele au răsunat și zidurile Ierihonului s-au prăbușit de la sine (vezi Iosua 6). În Scriptură sunt multe pilde care ne arată că fiecărui cuvânt ziditor îi premerge isihia. Înțelegem așadar că mai întâi trebuie să ne aflăm adâncul inimii prin isihie pentru ca să se poată zămisli în ea cuvântul lui Dumnezeu.

Ori de câte ori Domnul a vorbit inimii omului, în vremurile de demult, mai înainte de Întruparea Lui, cât și în

² Arhimandritul Sofronie, *Nașterea întru Împărăția cea Neclătită*, trad. Ierom. Rafail Noica, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003, p. 274.

³ Vezi Sfântul Grigorie Palama, *Omilia 53: La intrarea în Sfânta Sfintelor și despre viața după chipul lui Dumnezeu petrecută acolo a Preacuratei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarei și pururea Fecioarei Maria*, cap. 49 și 53, în *Omilii*, vol. 3, trad. de Paraschevă Grigoriu, Ed. Anastasia, București, 2007.

timpul vieții Sale pe pământ, oricât de scurt I-a fost cuvântul, el a fost sfânt și mântuitor, căci taina Crucii era lucrătoare în chip proorocesc înlăuntrul lui. Prin cuvântul Lui, Dumnezeu ne-a dezvăluit atât Împărăția Sa cât și starea lumii căzute, care sunt atât de departe una de alta ca răsăritul de apus și precum cerul de pământ.

Deși negrăit de mare, cuvântul lui Dumnezeu nu se arată niciodată înspăimântător atunci când ne cercetează. Fiind ascuns sub vălul smereniei, el nu se lasă lesne priceput, îl înțelegem doar în măsura propriei noastre smerenii care ne deschide inima. Neputincioase ne sunt cuvintele atunci când încercăm să vorbim despre el, căci adevărata sa natură rămâne de netălcuit. Cu toate acestea, când inima se deschide larg ca să-l primească și să-l zămislească în chinuri și în durere, atunci are loc un eveniment proorocesc: Dumnezeu Însuși face un legământ pe viață cu sufletul și acesta se umple de mângâiere (cf. Ps. 125, 1), iar paharul lui se revarsă de preaplinul harului dumnezeiesc (cf. Ps. 22, 5). Domnul ia în stăpânire sufletul și-l face „să se nască din nou nu din sămânță stricăcioasă, ci nestricăcioasă, prin cuvântul lui Dumnezeu cel viu, care rămâne în veac” (1 Petru 1, 23). Această renaștere a sufletului prin „cuvântul adevărului” (Efes. 1, 13), pe care omul o trăiește ca pe atingerea de veșnicia cea vie, devine mai apoi izvorul a toată însuflarea dumnezeiască.

Iată, așadar, în ce fel și prin ce mijloace Se descoperă Dumnezeu omului. După cum spunea Părintele Sofronie, Dumnezeu „vorbește în fraze scurte, dar viața nu este destul de lungă pentru a ne însuși întregul lor conținut.”⁴ Cuvântul viu al lui Dumnezeu, care doar pentru o clipită îl cercetează

⁴ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 34.

pe om, e încărcat de veșnicie și îi dezvăluie omului caracterul absolut al cunoașterii dumnezeiești. Dar să ne întoarcem din nou la spusele Părintelui Sofronie: „Cuvântul lui Dumnezeu aduce în suflet o nouă și cu totul aparte simțire a ființei: inima simte revărsarea vieții purtătoare de lumină; mintea dobândește înțelesuri până atunci ascunse. Atingerea acestei energii dumnezeiești creatoare ne naște din nou. Cunoașterea pe care o primim pe această cale nu se aseamănă cugetării filosofice: împreună cu simțirea realităților din planul duhovnicesc i se comunică întregii ființe omenești un alt mod de ființare – asemănătoare poate cu aceea a celui dintâi zidit. Această cunoaștere ontologică a lui Dumnezeu devine una cu șuvoiul acestei iubiri de Dumnezeu pline de rugăciune.”⁵

Această nouă cunoaștere ontologică a lui Dumnezeu este „lumina vieții” despre care se vorbește la începutul Evangheliei după Ioan. Experiența și gustul ei înzestrează sufletul cu înțelepciunea de a discerne între energia nezidită sau harul nestricăcios al lui Dumnezeu și firea zidită, muritoare și stricăcioasă a omului. Această cunoaștere naște în noi dorirea fierbinte a celei dintâi și dezlipirea dureroasă de cea de a doua, iar inima, plină de rugăciune, se topește în iubirea de Dumnezeu. Acestea două – înțelepciunea discernământului care luminează mintea, pe de o parte, și dragostea de Dumnezeu cea fără de saț care înflăcărează inima, pe de altă parte – alcătuiesc ceea ce s-ar putea numi însuflarea dumnezeiască. Altfel spus, iubirea împreunată cu înțelepciunea mistuie duhul omului devenit sălaș al însuflării dumnezeiești.

⁵ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, p. 31.

Însuflarea dumnezeiască naște în om o anumită înclinare a duhului. Potrivit definiției Părintelui Sofronie, „prin însuflare înțelegem a purta în sine puterea Duhului Sfânt.”⁶ Prezența harică a lui Hristos în noi călăuzește tot ce aducem înaintea Lui spre un țel sfânt, și anume îndumnezeirea întregii noastre ființe. Cu alte cuvinte, însuflarea curățește toate cele ce pot fi curățite – trupul și puterile sufletești ale omului. Ea mistuie necurăția minții și alungă tot lucrul potrivnic suflării Duhului Sfânt. Uneori, spune Sfântul Apostol Pavel, ia chipul „unei înfricoșate așteptări a judecății și a văpăii focului ce va să mistuie pe cei potrivnici” (cf. Evr. 10, 27).

Dar însuflarea este și o dorință fierbinte care înclină inima să lupte cu hotărâre pentru păstrarea acelei credințe vii despre care Sfântul Pavel spunea că „este lucrătoare prin iubire” (Gal. 5, 6). În *Viața Sfântului Antonie cel Mare*, scrisă de Sfântul Atanasie cel Mare, aflăm că Sfântul nu își măsura sporirea duhovnicească după numărul anilor petrecuți în pustie, ci după intensitatea acestei dorințe. Sfântul își păstra vie râvna lăsând în urmă trecutul și punând în fiecare zi un nou început, împlinind astfel spusele Sfântului Pavel: „Dar una fac: uitând cele ce sunt în urma mea, și tinzând către cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării de Sus, a lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus” (Filip. 3, 14). El își amintea și de cuvintele Proorocului Ilie care a zis: „Viu este Domnul Savaot înaintea Căruia mă voi arăta astăzi!” (cf. 3 Regi 18, 15). Aceste cuvinte ne arată dorința și hotărârea grabnică a Proorocului de a face în fiecare clipă voia Domnului. Însă dacă omului îi va lipsi această râvnă și însuflare, va ajunge negreșit robul „religiei proprii sale voi”, în greacă ἐθελοθρησκία

⁶ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 173.

(vezi Col. 2, 23).⁷ Căci atunci, bogat și îndestulat (cf. 1 Cor. 4, 8), va trăi în deșarta înșelăciune cea „din predania ome-nească, după înțelesurile cele slabe ale lumii și nu după Hristos” (Col. 2, 8).

După cum spuneam la început, omul este o ființă dinamică. Atunci când este înсуflаt de Dumnezeu, el este stăpânit de un avânt binecuvântat, precum adeverește Psalmistul: „Pe calea poruncilor Tale am alergat când ai lărgit inima mea” (Ps. 118, 32). Această lărgire a inimii naște în el o foame și o sete după dreptatea lui Dumnezeu (vezi Matei 5, 6). Inima omului devine un „pământ pustiu, neumblat și fără de apă” (Ps. 62, 3) și setea ei nu poate fi astâmpărată decât de Duhul Sfânt, „izvorul de apă curgătoare spre viața veșnică” (Ioan 4, 14), precum zice Domnul.

Înflăcărat de dumnezeiasca înсуflare, omul petrece neîncetat înaintea lui Dumnezeu și tânjește după o și mai mare plinătate a prezenței Lui, care îi inundă ființa. E stăpânit de aceeași hotărâre precum odinioară Proorocul David când a zis: „Nu voi da somn ochilor mei și genelor mele dormitare și odihnă tâmpelilor mele, până ce nu voi afla loc Domnului, locaș Dumnezeului lui Iacob” (Ps. 131, 4-5). O astfel de înсуflare desăvârșită se poate asemana cu starea îngerilor care „odihnă nu au, ziua și noaptea, zicând: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel Ce era și Cel Ce este și Cel Ce vine” (Apoc. 4, 8).

Însă în starea noastră de acum, înсуflarea presupune și o anumită „asprime”, căci dragostea, componenta ei principală, este foarte exigentă, revendicându-și cu strictețe drepturile. Solomon a exprimat acest adevăr în chip minu-

⁷ Ed. București, 1914.

nat atunci când a zis: „Iubirea ca moartea e de tare... Marea nu poate stinge dragostea, nici râurile s-o potolească; de-ar da cineva pentru iubire toate comorile casei sale, cu dispreț ar fi respins acela” (Cântarea Cântărilor 8, 6-7). Să nu uităm însă că Solomon a trăit într-o vreme când moartea avea încă stăpânire asupra vieții, dar potrivit Noului Testament, dragostea este mai puternică decât moartea.

Citim în Faptele Apostolilor că Hristos în lumea aceasta „avea să pătimească” (Fapte 26, 23). El este într-adevăr Cel Ce „pătimește” (παθητός), căci dragostea Lui e una pătimitoare. Dumnezeu îi dăruiește omului dragostea Sa nemărginită – „partea cea bună” și mare de care are atâta nevoie și despre care Domnul îi vorbise Martei (vezi Luca 10, 42); iar omul, la rândul lui, îi dăruiește Domnului o „părticică infimă” – inima sa. Omul suferă căci cămara inimii sale e atât de strâmtă, în vreme ce „Dumnezeu este mult mai mare decât inima lui” (1 Ioan 3, 20). Omul este osândit de propria lui inimă, care nu izbutește să cuprindă în sine plinătatea iubirii dumnezeiești. Omul care dorește să-și unească deplin „părticica lui infimă” cu „partea cea mare a lui Dumnezeu” trăiește într-o mare tensiune lăuntrică. Și prooroc este acela care, fiind înсуflat și mânat de Duhul Sfânt, rabdă chinul acestei tensiuni lăuntrice până în clipa în care devine „templu al Dumnezeului celui Viu” (2 Cor. 6, 16). El pătimește pentru Dumnezeu: nu este în stare să-L cuprindă și în același timp nu-și află odihna până nu-I devine lăcaș. El suferă și pentru semenii săi, dorind să-i vadă pe toți mirese curate și fără prihană ale lui Hristos, pentru ca Hristos să ia chip în inimile lor (cf. 2 Cor. 11, 2, cf. Gal. 4, 19).

Însuflarea dumnezeiască naște în noi dorința de a ne curăți inima de toată întinăciunea, ca ea să poate fi adumbrită

de lumina Marelui Oaspete. Această dorință este plină de râvnă dumnezeiască, căci Domnul Însuși a fost mistuit de această râvnă atunci când a urcat la Ierusalim ca să curețe templul lui Dumnezeu (vezi Ioan 2, 13-17), iar noi suntem chemați să-I urmăm pilda. El Însuși mărturisește: „Foc am venit să arunc pe pământ și cât aş vrea să fie acum aprins!” (Luca 12, 49).

Sfântul Petru spunea că „oamenii sfinți ai lui Dumnezeu au grăit, purtați fiind de Duhul Sfânt” (2 Petru 1, 21). Prin urmare, viața proorocească înseamnă a fi purtători ai însuflării dumnezeiești și a fi călăuziți de Duhul Sfânt. Dar să nu uităm că „Învățătorul nostru este unul: Hristos” (cf. Matei 23, 8). El este Proorocul desăvârșit, căci El S-a întrupat ca „Înaintemergător” al celei de-a doua veniri a Lui în slavă. Prin cuvânt și faptă El ne-a arătat calea prin care să ne ridicăm de la cele trupești la cele duhovnicești. Marea Lui dorință a fost să ne pregătească spre a deveni vrednici de vederea Dumnezeirii Lui, care ni se va descoperi pe deplin abia la sfârșitul veacurilor.

Sfântul Pavel ne vorbește despre calea proorocească a lui Hristos: „Suindu-Se la înălțime, a robii robime și a dat daruri oamenilor. Iar aceea că «S-a suit» – ce înseamnă decât că S-a pogorât în părțile cele mai de jos ale pământului? Cel Ce S-a pogorât, Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple” (Efes. 4, 8-10). Pogorârea lui Hristos în părțile cele mai de jos ale pământului, adică la iad, este de fapt izvorul a tot darul duhovnicesc. Și noi trebuie să ne plecăm dacă vrem să dobândim adevărata viață proorocească și să fim mânați de Duhul Sfânt. Oamenii lumești râvnesc la tronuri, vor doar să se înalțe. Acesta

este cugetul și înclinația lumii căzute, însă calea Domnului este una pogorătoare.

În cartea sa despre Sfântul Siluan, Părintele Sofronie ne lămurește această mișcare pogorătoare. El spune că întreaga omenire este asemenea unei piramide. În vârful ei se află împărații acestei lumi care stăpânesc neamurile cu autoritate (vezi Matei 20, 25); însă duhul omului năzuiește de fapt la egalitatea și dreptatea care domneau în rai mai înainte de cădere. Iar Dumnezeu, cinstind această năzuință a omului, a răsturnat piramida cu vârful în jos și S-a așezat pe Sine în vârful ei, vârf care a devenit atunci punctul ei cel mai de jos. Prin urmare, El a luat asupra Sa păcatele și povara întregii lumi, și făcând aceasta, pe toate le-a reînnoit și ne-a dăruit cea mai desăvârșită cale prin care să dobândim toate câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt vrednice de iubit (cf. Filip. 4, 8) și, prin urmare, mântuitoare. Astfel, Hristos a deschis calea spre desăvârșirea absolută la care îl cheamă pe om. Pogorârea este mișcarea esențială a Duhului Său, căci „Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (Matei 20, 28). Arătându-ne calea, Hristos S-a pogorât mai jos decât a făcut-o oricine altcineva și „S-a făcut pentru noi blestem” (Gal. 3, 13). Și toți cei ce urmează Lui purced pe aceeași cale; se pogoară pentru a afla Capul piramidei răsturnate, căci nu pot afla odihnă până când nu se unesc cu El. Iată ce zice Părintele Sofronie: „În adâncul piramidei răsturnate, în vârful ei cel mai adânc, Care este Cel Ce a luat asupra-Și păcatul și povara întregii lumi din iubire pentru lume, Hristos cel răstignit, se descoperă o cu totul altă viață, o cu totul altă lumină, altă mireasmă. Într-acolo dragostea trage pe nevoitorul lui

Hristos.”⁸ Iar semnul unei vieți proorocești este tocmai prezența în noi a acestei dorințe de pogorâre.

Tot cel ce urmează căii pogorătoare a lui Hristos dobândește o îndoită vedere și conștiință. Mai întâi sufletul ia aminte la pilda lui Hristos, despre care Domnul le vorbise ucenicilor la Cina cea de Taină. El contemplă urcușul lui Hristos pe Golgota, jertfa Lui de Sine și primirea morții care lovise întreaga omenire, pentru a dăruii lumii darul vieții dumnezeiești, potrivit cuvântului Său: „Aceasta este porunca Mea: să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu... căci toate câte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute” (Ioan 15, 12, 15). Din cuvintele Scripturii înțelegem că în toată această vreme cugetul lui Hristos era în chip desăvârșit unit cu Tatăl. În Ghetsimani, Domnul S-a rugat pentru întregul Adam. A urcat singur pe Golgota, purtând în inimă întreaga omenire și a luat asupra Sa păcatul întregii lumi. S-a predat pe Sine unei cumplite suferințe ca să ne slobozească de sub tirania vrăjmașului, care apăsă greu asupra întregii omeniri din pricina păcatului originar. Hristos a purtat înlăuntrul Său întregul Adam, toate noroadele din toate timpurile și a primit să moară pentru ele. Fără îndoială, niciun muritor nu ar fi fost în stare să-L ajute. Iar atunci când S-a sculat din morți, a înviat purtând în Sine întregul conținut al rugăciunii, al iubirii și al doririi Sale, căci odată cu El a înviat întregul Adam.

Contemplarea sfințeniei și a iubirii smerite a lui Hristos-Dumnezeu într-atât uimește sufletul și înflăcărează inima încât în adâncă sa evlavie omul nu poate decât să I se închine cu recunoștință și dragoste. Însă în lumina acestei

⁸ Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, pp. 259-260.

contemplații și experiențe duhovnicești, omul își vede propriul neadevăr. Potrivit Părintelui Sofronie, „inimii... îi este dat să cunoască... dragostea lui Hristos, care îmbrățișează întreaga zidire într-o nesfârșită compasiune față de toată făptura... Această vedere ne mișcă sufletul, ne uluiește mintea și vrând-nevrând ne plecăm genunchii înaintea Lui. Și oricât ne-am strădui să ne asemănăm Lui în smerenie, El e de neajuns.”⁹

Fără această îndoită vedere a nesfârșitei și smeritei iubiri a lui Dumnezeu pe de o parte, și a nevredniciei și neputinței noastre de a ajunge la ea pe de altă parte, omul nu își poate împlini menirea, aceea a neconținutei sporiri în Dumnezeu. Cu adevărat, această îndoită vedere este o stare proorocească, o minune duhovnicească. Părintele Sofronie a descris această stare în repetate rânduri. „Cu cât mai mult *văd* pe Dumnezeu, cu atât mai înflăcărată mi se face pocăința, căci cu atât mai limpede îmi conștientizez nevrednicia înaintea Lui.”¹⁰ Iar în alt loc, subliniază câtă nevoie avem de această îndoită vedere: „Eu trebuie să văd pe Hristos «precum este», pentru a mă cumpăni față de El, și din această comparație să-mi simt propria «neasemănare» – urâciune. Eu nu mă pot cunoaște pe mine însumi dacă nu se află înaintea mea Sfânt Chipul Său.”¹¹ Părintele spune, de asemenea, că această îndoită conștiință naște în noi însuflarea și recunoștința față de Dumnezeu, Binefăcătorul nostru. „Dar iată un paradox: eu însumi trăiesc o stare îndoită – pe de o parte,

⁹ Fericitul Arhimandrit Sofronie, *Despre rugăciune*, pp. 10-11.

¹⁰ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 220.

¹¹ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 80.

propria-mi nimicnicie, mie însumi respingătoare, pe de alta, pogorământul plin de compătimire al lui Dumnezeu.”¹²

Aceeași tensiune o regăsim și în atitudinea proorocească a Sfântului Ioan Botezătorul față de Stăpânul său: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez” (Ioan 3, 30). Înaintemergătorul vorbește aici despre o creștere a slavei care se cuvine lui Hristos și o micșorare a slavei care i se cuvine lui. Să luăm aminte și la felul în care Proorocul Isaia ne înfățișează vedenia dumnezeiască de care s-a învrednicit: „Am văzut pe Domnul stând pe un scaun înalt și măreț... Serafimi stăteau înaintea Lui... Și strigau unul către altul, zicând: «Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!»... Și am zis: «Vai mie, că sunt pierdut! Sunt om cu buze spurcate... Și pe Domnul Savaot L-am văzut cu ochii mei!» Atunci unul dintre serafimi a zburat spre mine, având în mână sa un cărbune, pe care îl luase cu cleștele de pe jertfelnic. Și l-a apropiat de gura mea și a zis: «Iată, s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile tale le va curăți.»” (Is. 6, 1-7).

Această îndoită vedere și conștiință face ca viața omului să devină proorocească și, de aceea, adevărată. Și abia atunci când o dobândește, omul este fără de greșală înaintea Domnului. Ascultați ce spune Sfântul Ioan Teologul: „Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea. Dacă zicem că n-am păcătuit, Îl facem mincinos și cuvântul Lui nu este întru noi” (1 Ioan 1, 8-10). Firește, atunci când devenim adevărați, atra-

¹² Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 256.

gem asupra noastră Duhul Adevărului, Duhul lui Hristos. Mărturisim adevărul evenimentului cosmic al căderii lui Adam și recunoaștem, de asemenea, evenimentul supra-cosmic al mântuirii lui Hristos. Dăm mărturie de adevărul veșnic al primei Sale veniri în trup și în același timp mărturisim și anticipăm și cea de-a doua venire a Lui, în slavă. Devenim proorocii Lui, căci cuvântul Domnului s-a născut în inimile noastre, mai întâi pentru mântuirea noastră, iar mai apoi pentru mântuirea întregii lumi prin harul și milostivirea lui Dumnezeu. „Dumnezeu se vădește în adevărul Său, pe când tot omul întru minciună, precum este scris: «Drept ești Tu întru cuvintele Tale și biruitor când vei judeca Tu.»” (Rom. 3, 4).

DESPRE DARUL VORBIRII ÎN LIMBI¹

La zece zile după Înălțarea la cer a Domnului, în ziua Cincizecimii, s-au arătat darurile Duhului Sfânt ca semn al împăcării omului cu Dumnezeu. Unul dintre aceste daruri, acela al vorbirii în limbi, ne atrage atenția în mod deosebit, datorită caracterului său aparte. Darul acesta este greu de înțeles, în parte pentru că deși la început avusese o largă răspândire, spre sfârșitul vieții Sfântului Apostol Pavel dispăruse aproape cu desăvârșire. Ba mai mult, este limpede că, încă din timpul vieții Apostolului, își pierduse din însemnătate căci în înșiruirea darurilor Duhului Sfânt pe care o face Sfântul Pavel în ultimele sale epistole, el este amintit abia la urmă. Cum să înțelegem aceasta?

Știm că darul vorbirii în limbi (*glossolalia*) a fost încredințat Bisericii primare cu un scop precis. Întrucât Vechiul Israel se deprinsese a se ruga și a se închina lui Dumnezeu într-un chip mai degrabă exterior, Duhul Sfânt S-a pogorât în ziua Cincizecimii ca să-i învețe pe oameni să se roage în duh, adică înlăuntrul „omului celui tainic al inimii” (1 Petru 3, 4).

¹ Felul în care înțeleg darul vorbirii în limbi se întemeiază pe scrierile Părintelui Sofronie și pe ideile exprimate de Sfântul Filaret al Moscovei în predica sa la 1 Cor. 14, 15 – „Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga și cu mintea; voi cânta cu duhul, dar voi cânta și cu mintea” – în *Choix de Sermons et Discours*, Vol. II, trad. A. Perpinet. (Paris: E. Dentu, 1866), pp. 435-445.

Vedem, aşadar, că în ziua Cincizecimii oamenii încep să vestească minunile săvârşite de Dumnezeu în graiuri străine. Darul s-a răspândit cu repeziciune, căci cuvântul lui Dumnezeu era menit să ajungă până „la marginile lumii” (Rom. 10, 18), iar noua credinţă să aducă mântuire tuturor noroadelor. Mulţi erau încurajaţi să vorbească în limbi şi Duhul lui Dumnezeu a făcut pogorământ. Cei care se rugau în limbi erau plini de bucurie căci erau siguri de un lucru: Dumnezeu „dăduse năvală” înlăuntrul lor şi Îşi săvârşea lucrarea în ei.

Însă, încetul cu încetul, acest dar a început să dispară, căci nu mai era de folos sau de ajutor la zidirea Trupului Bisericii. Se întâmpla adesea că se rosteau cuvinte sau doxologii pe care cei prezenţi în biserică nu le puteau pricepe şi era nevoie de ajutorul unui tâlmăci însuflat de Duhul Sfânt. Deşi unii dintre credincioşi au continuat să se folosească de darul vorbirii în limbi, la un moment dat a devenit limpede că rugăciunea celor care îi ascultau nu mai era la fel de plină de însuflare ca mai înainte. De aceea Sfântul Pavel în Epistola sa către Corinteni spune următoarele: „Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga şi cu mintea; voi cânta cu duhul, dar voi cânta şi cu mintea” (1 Cor. 14, 15). Astfel, el face o deosebire între rugăciunea făcută cu duhul şi rugăciunea făcută cu mintea şi identifică rugăciunea în duh cu rugăciunea în limbi necunoscute. Cu un verset mai sus spunea: „Căci, dacă mă rog într-o limbă străină, duhul meu se roagă, dar mintea mea este neroditoare” (1 Cor. 14, 14).

Este adevărat că pentru Sfântul Pavel duhul şi mintea sunt aproape sinonime: uneori el spune că scopul cel mai înalt al creştinismului este reînnoirea duhului, iar alteori reînnoirea *nous*-ului, a minţii. Însă, dacă e să le deosebim, aş spune că

duhul este prezent în minte drept ceva mai înalt și mai adânc decât mintea, însă se vedește prin minte, la fel cum despre suflet se poate spune că se dezvăluie prin simțăminte.

Însă când Sfântul Apostol spune: „Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga și cu mintea; voi cânta cu duhul, dar voi cânta și cu mintea” observăm că el introduce o anumită opoziție. Rugăciunea cu duhul se identifică cu rugăciunea în limbi, atunci când duhul omului este conștient de „năvălirea” lui Dumnezeu în viața sa. Harul i-a învățat pe oameni să I se închine lui Dumnezeu „în duh și în adevăr” (Ioan 4, 23) – adică cu ființa lor lăuntrică – și au fost momente când harul acesta era atât de îmbelșugat încât se revărsa înlăuntrul lor în șuvoaie de puternică însuflețire. În acest fel de rugăciune cea mai înaltă dintre facultățile omului duhovnicesc își primește însuflarea de la Dumnezeu, împărtășindu-se de energia Lui. Omul se predă atunci lucrării Duhului Sfânt, Care „suflă unde voiește” (Ioan 4, 23), iar Duhul mijlocește „cu suspine negrăite” (Rom. 8, 26) pentru cei în care Se sălășluiește, uneori cu cuvinte care sunt mai presus de înțelegerea omului sufletesc.

În rugăciunea minții, din contră, mintea se ridică la Dumnezeu prin cugete pline de evlavie și năzuințe dumnezeiești. O astfel de rugăciune se caracterizează printr-o sfântă zdrobire a inimii și bucurie, însă fără a se preda celui imbold uriaș și exaltării duhovnicești fără de margini despre care tocmai am vorbit. Cel ce se roagă cu mintea exercită o anumită stăpânire de sine: este în stare să-și strunească gândurile, dorințele și simțămintele. Facultățile sale duhovnicești lucrează potrivit firii, iar credinciosul își rostește rugăciunile și doxologiile în chip înțelegător, așa încât ele izbutesc să stârnească în cei care le ascultă dorința de a fi și ei

părtași la rugăciune. Firește, inima participă și ea la această rugăciune a minții, însă este limpede că ea nu se predă pe sine cu totul suflării Duhului. Sfântul Pavel recomandă amândouă felurile de rugăciune. Ne sfătuiește să nu ne folosim doar de una și să o abandonăm pe cealaltă, arătând că uneori e mai bine să ne rugăm în limbi, iar alteori cu mintea. Cel ce se roagă cu duhul vorbește numai cu Dumnezeu și „pe sine singur se zidește”, însă cel ce se roagă cu mintea le vorbește și oamenilor, iar rugăciunea lui este și spre zidirea aproapelui, a Bisericii (1 Cor. 14, 4).

Este surprinzător să vedem că Sfântul Pavel dă mai degrabă întâietate rugăciunii minții, lucrare în care inițiativa și strădania îi aparțin omului, decât rugăciunii duhului, care este pur și simplu un dar al Duhului Sfânt. Și alegerea sa este în acord cu restul Epistolei către Corinteni. Bunăoară, el spune că adevăratul prooroc este stăpân pe duhul său: „duhurile proorocilor se supun proorocilor” (1 Cor. 14, 32). A ne preda cu totul *glossolaliei* presupune o anumită pierdere a stăpânirii de sine: este o explozie de har și bucurie, și deși suntem pe deplin conștienți că Dumnezeu este în-lăuntrul nostru, uităm oarecum de existența semenilor noștri, a celorlalte mădule ale Trupului.

În Biserica primară mulți au primit darul vorbirii în limbi, însă cu timpul el a devenit din ce în ce mai rar. Și aceasta, pentru că s-a ivit următoarea problemă: când cineva vorbea în limbi, uzurpa pur și simplu spațiul duhovnicesc al întregii adunări, care nu mai trăgea niciun folos de pe urma acestui dar. Cea mai bună explicație care se poate da prezenței darului vorbirii în limbi în Biserica primară este necesitatea de a-i învăța pe cei proaspăt convertiți să se roage mai degrabă cu inima și nu în chip exterior, după cum

erau probabil obișnuiți să o facă. Dar curând Biserica a descoperit o cale și mai potrivită de a educa inima, căci grija sa era să cultive omul lăuntric. Biserica a descoperit chemarea Numelui Domnului nostru Iisus Hristos și, încetul cu încetul, Rugăciunea Inimii a înlocuit darul vorbirii în limbi. Rugăciunea lui Iisus este un fel de a ne ruga în duh prin care nu ne pierdem însă controlul asupra duhului și nici nu ne aflăm în primejdia de a uzurpa spațiul duhovnicesc al celorlalte mădulare ale Trupului Bisericii. Toate câte le facem în Biserică trebuie să le săvârșim în așa fel încât să respectăm spațiul duhovnicesc al semenilor noștri. Pe vremea când studiam teologia la Paris, am învățat de la profesorii mei mai în vârstă că există o regulă nescrisă potrivit căreia în timpul Sfintei Liturghii nu se cuvine ca preotul să ridice mâinile mai sus de nivelul urechilor. La fel și cu Evanghelia și cădelnița, sau când zicem: „Sfintele, sfinților” suntem atenți ca nu cumva să facem vreo mișcare exagerată; se cade să fim smeriți și reținuți, așa încât purtarea noastră să nu atragă atenția celorlalți.

În concluzie, a vorbi în limbi sau a te ruga cu duhul înseamnă într-adevăr a-ți cufunda mintea în oceanul Duhului. Însă Apostolul însuși preferă să ne tragă la mal pentru a înlătura orice pricină de neorânduială în Trupul Bisericii, pentru ca totul să se facă spre zidirea credincioșilor.

De departe, cea mai bună cale de a aborda și de a înțelege fenomenul *glossolaliei* în zilele noastre, potrivit Tradiției, adică, fără să condamnăm și fără să criticăm, este să considerăm că dacă oamenii nu mai știu să se închine lui Dumnezeu cu inima, Acesta poate să le dea din nou darul vorbirii în limbi. Faptul că acest dar a reapărut în Occident în vremurile noastre, când calea inimii a fost uitată sau nu

este cunoscută, nu poate fi înțeles decât în felul următor: este limpede că Duhul lui Dumnezeu tânjește să-i aducă pe oameni înapoi acasă, în Biserică, și să-i învețe acest chip nobil de închinăciune care de atâtea veacuri a fost practicat de creștini, pentru ca inimile lor să fie din nou cultivate prin chemarea numelui Domnului nostru Iisus Hristos. Și știm că tot cel ce-I poartă Numele, îl poartă spre mântuirea lui, „căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi” (Fapte 4, 12). Dacă, într-adevăr, unii oameni primesc acest dar pentru o vreme, poate că aceasta îi va ajuta să descopere adevărata și neîntrerupta Tradiție a Bisericii, Tradiția Rugăciunii Inimii, care este cea mai sigură și mai smerită rugăciune pentru zidirea, însuflarea și mântuirea omului. Prin această rugăciune noi primim cel mai de seamă dintre darurile Duhului Sfânt, darul care ne va tămădui și ne va întări ființa, „călăuzindu-ne la tot adevărul” (Ioan 16, 13). El ne va ajuta să purtăm în noi plinătatea iubirii dumnezeiești. Acest dar nu va înceta niciodată să fie lucrător în noi, ci ne va însoți și dincolo de mormânt.

Este important să înțelegem acest fenomen al *glossoliei*, dar să nu ne lăsăm seduși de el. Mai presus de toate să fim binevoitori cu cei care cred că au dobândit acest dar și cu delicatețe să le atragem atenția că acesta nu este decât începutul a ceva și mai mareș care îi va călăuzi în cele din urmă în inima Tradiției. Dacă vrem să-i convertim pe oameni, atunci să nu-i respingem, să nu-i tratăm ca fiind „eretici”, ci să încercăm mai degrabă să aflăm un element pozitiv de care să ne folosim pentru a-i conduce la plinătatea adevărului, așa cum a făcut Sfântul Pavel când le-a vorbit atenienilor. S-a folosit de „Dumnezeul [lor] necunoscut” (Fapte 17, 23) pentru a-i călăuzi la Dumnezeu cel Unu și Adevărat, Dumnezeu cel cunoscut și iubit.

Întrebări și răspunsuri

Întrebarea 1: Care ar fi legătura dintre limbă și darul vorbirii în limbi primit la Rusalii, când Duhul Sfânt S-a pogorât peste Apostoli?

Răspunsul 1: În ziua de Rusalii, Apostolii au vorbit în limbi diferite. La sărbătoare erau de față parți, mezi, elamiți etc., și cei care au primit darul au vorbit în aceste limbi, însă în înflăcărea lor, au vorbit și în limbi necunoscute. Apostolul Pavel spune că ei înșiși nu înțelegeau ce ziceau și aveau nevoie de un tâlmaci. Dar ce folos era în aceasta? Cei care vorbeau în limbi știau că se închină lui Dumnezeu, însă ceilalți nu se foloseau. Firește, au existat momente în istoria Bisericii când oameni sfinți au primit acest dar atunci când era de neapărată trebuință ca ei să comunice cu semenii lor. Bunăoară, când Sfântul Vasile cel Mare s-a întâlnit cu Sfântul Efrem Sirul, niciunul dintre ei nu cunoștea limba pe care o vorbea celălalt, cu toate acestea au izbutit să se înțeleagă.

Întrebarea 2: Există acum în America printre penticostali și harismatici un anumit subiect de dispută privitor la faptul că vorbirea în limbi ar fi un fel de limbaj-rugăciune secret, pe care-l primesc de la Dumnezeu prin mijlocirea Duhului Sfânt pentru ca diavolul să nu le poată fura rugăciunile. Ați putea să comentați aceasta?

Răspunsul 2: Poate că ceea ce simt acești oameni este adevărat, dar ceea ce spun este greșit. Uneori oamenii nu înțeleg experiențele prin care trec. Se poate să fi primit atingerea Duhului, căci Dumnezeu caută la inima omului, însă, când încep să vorbească, fac greșeli, căci nu dețin cheia pentru a tâlmăci drept aceste experiențe, cheia aceasta fiind Tradiția. În Occident am văzut mulți oameni care au primit

mari daruri. Într-un oraș din sudul Londrei era un pastor protestant care atunci când vorbea ți se părea că din gura lui curge miere. Am ascultat câteva înregistrări audio cu cuvântările lui și m-a uimit ce mare dar avea și ce minte pentru a pătrunde Scriptura. Avea o nemaipomenită ușurință în a îmbina diferite citate din Biblie, folosindu-se de un pasaj pentru a lămuri un altul, încât era o desfătare și o bucurie să-l asculți. Și pentru o bună bucată de vreme a păstrat acest dar în parohia sa evanghelică unde slujea, însă la un moment dat i-a venit gândul că ar trebui să-și părăsească parohia și să propovăduiască cuvântul lui Dumnezeu în întreaga lume. Din păcate, el nu avea niciun punct de referință în biserica sa, nimeni care să discearnă voia lui Dumnezeu pentru el și să-i spună: „Nu, Dumnezeu te-a pus în acest loc. Rămâi aici! Se pare că Duhul dă mărturie că aici este locul tău.” În orice caz, a îmbrățișat cu totul ideea aceasta de a pleca să propovăduiască cuvântul lui Dumnezeu în lumea largă și după câțiva ani am auzit, întâmplător, că era în Elveția, în stare de depresie, și că nu mai voia să săvârșească Cina Domnului. Îi cerea unui laic să slujească în locul lui, iar el stătea abătut într-un colț. Cred că omul acesta, pentru o vreme, a avut un mare dar de la Dumnezeu, însă nu exista nicio tradiție care să-l sprijine și să-l ajute să discearnă căile Duhului și ale mântuirii. De aceea când a venit clipa încercării, s-a pierdut. Problema cu care se confruntă acești oameni este aceea că nu au o instituție a Bisericii, pentru că nu au Tradiție. Există persoane care, uneori, datorită iubirii lor față de Dumnezeu și de Scriptură, au o anumită însuflețire și izbutesc să facă lucruri mari, însă toată agonișeala lor se risipește mult prea ușor, pentru că nu există niciun vas în care să așeze și să păstreze harul pe care l-au primit.

Pentru noi, acest vas este instituția Bisericii care este vehiculul ce ne poartă. Nu-i judec pe acești oameni – unii dintre ei sunt oameni foarte înzestrați – dar sunt victimele propriilor lor tradiții. În ei nu este nicio statornicie pentru că nu știu ce înseamnă a aparține Bisericii care are o Tradiție apostolică neîntreruptă. Auzim tot mereu de la preoții anglicani care ne vizitează mănăstirea: „Doar voi, ortodocșii, aveți o Tradiție neîntreruptă.” Dar se opresc aici și nu merg mai departe, iar eu, firește, păstrez tăcerea. Și ce ai putea de fapt să le spui?

Întrebarea 3: Acum câțiva ani am auzit o teologumenă despre darul vorbirii în limbi și aș vrea să știu care este părerea dumneavoastră. Se spunea că darul primar a continuat Cincizecimea și a folosit limbile omenirii, iar nu limbi necunoscute, și atunci când Evanghelia a fost propovăduită în toate limbile pământului, darul s-a luat de la noi.

Răspunsul 3: Da, aici se presupune că darul *glossolaliei* a fost dat doar pentru a binecuvânta toate limbile. Cred că am citit ceva asemănător la Sfântul Ioan Gură-de-Aur. În orice caz, cine trăiește în lăuntrul Tradiției adevărate a Bisericii Ortodoxe nu duce lipsă de nimic. Toate denumirile creștine contemporane reflectă numai anumite aspecte ale Tradiției noastre. De pildă, unii se numesc evanghelici, însă Biserica Ortodoxă este prin excelență evanghelică, deoarece în sânul ei putem trăi adevăratele dimensiuni ale descoperirii evanghelice.

Întrebarea 4: În cartea *Ne vorbește Părintele Porfirie*, Părintele descrie cum a primit de la Duhul Sfânt darul străvederii. Se ruga în pronaos când a intrat în biserică un pustnic bătrân. Crezând că e singur, pustnicul și-a desfăcut brațele în formă

de cruce și a scos niște sunete care ar putea fi considerate ca *glossolalie*, în tot acest timp strălucind de lumina dumnezeiască. Din clipa aceea Părintele Porfirie a fost convins că a primit darul străvederii prin mijlocirea rugăciunii bătrânului pustnic. Felul în care a primit acest dar a fost foarte tainic. Întrebarea mea este dacă mai putem afla și alte lucruri asemănătoare în Tradiția noastră.

Răspunsul 4: Mai toți știm câte ceva despre darul vorbirii în limbi sau al rugăciunii cu duhul. Când suntem singuri în camera noastră ne rugăm într-un fel în care nu o putem face în biserică, în prezența celorlalți. Ne cufundăm în Duhul lui Dumnezeu și-I vorbim fără opreliști. Îi putem spune: „Mulțumescu-Ți, Doamne, că ești așa cum ești și că nu este nimeni asemenea Ție” sau „Doamne, mai bine să nu trăiesc nici măcar o zi pe pământ decât să fiu lipsit de dragostea Ta.” Când Duhul ne poartă în felul acesta, rostim rugăciuni care sunt foarte personale și simțim puterea Duhului înlăuntrul nostru, însă cu niciun chip nu ne vom ruga în felul acesta atunci când suntem împreună cu semenii noștri. De aceea, în biserică se cuvine să citim pe un ton neutru, pentru ca cei care sunt de față să poată urmări citirea dacă vor, iar dacă nu, să-și poată urma propriul ritm lăuntric de rugăciune fără a fi stânjeniți. Este inadmisibil să citim pe un ton sentimental și personal în biserică, pentru că îi facem pe ceilalți să-și piardă pacea. Am auzit pe unii citind atât de îngrozitor încât îți venea pur și simplu să fugi din biserică. De multe ori, în mănăstiri, monahii par să citească pe un ton foarte anost și monoton, aproape lipsit de evlavie, pentru că ei știu că poate ceilalți monahi și-au petrecut întreaga noapte în rugăciune în chiliile lor și că au venit la biserică cu mintea adunată în inimă, dorind să păstreze același ritm

dè rugăciune. Și aceasta este cu puțință atâta vreme cât în biserică toate se săvârșesc în duh de nepătimășă neutralitate.

Chiar și darul vorbirii în limbi încercăm să-l înțelegem în același duh. Poate că Dumnezeu dă acest dar pentru a-i ajuta pe oameni să învețe să se roage cu inima, pentru a trece de la cele dinafară la cele dinlăuntru. Sunt sigur că mulți dintre dumneavoastră cunoașteți acest fel de rugăciune. De multe ori, când ești în camera ta, și Dumnezeu îți dă har și însuflare, poți să îngenunchezi, să te lovești cu fruntea de podea sau să te bați cu pumnii în piept, poți să faci orice dorești, însă atunci când ești în biserică, nu se cade să încalci spațiul duhovnicesc al semenilor tăi. Ce cultură minunată! Îmi amintesc de o întâmplare din Pateric. Un mare ascet bătrân din pustia Egiptului a intrat în biserică și, crezând că era singur, a lăsat să-i scape un suspin adânc. Dintr-o dată a auzit o oarecare mișcare într-un colț și și-a dat seama că în biserică era ascuns un frate începător care se ruga. Îndată s-a dus și i-a făcut metanie, zicându-i: „Iartă-mă, frate, căci eu încă nu am pus început.”² Mulți dintre Părinții Pustiei și-au însușit această cultură a tăinuirii harismelor. Un mare nevoitor a găzduit în chilia lui peste noapte trei monahi. Voind să le cunoască nevoința, s-a prefăcut că doarme. Cei trei călugări, crezând că gazda lor a adormit, s-au îmboldit unul pe altul și au început să se roage. Nevoitorul a văzut atunci cum rugăciunea a doi dintre ei ieșea ca o pară de foc din gura lor, în vreme ce al treilea se ruga cu greutate. Vedem cum cei trei călugări au așteptat mai întâi ca gazda lor să adoarmă, ei înșiși prefăcându-se că dorm,

² Pentru Avva Tithoe, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților Bătrâni*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române de Alba-Iulia, 1990, p. 229.

asa încât totul să se facă în ascuns, ca să nu piardă răsplata Tatălui, Care vede în taină și răsplătește pe față. Și noi trebuie să ne luăm toate măsurile de precauție pentru a nu pierde duhul smereniei. Aceasta este marea cultură a Bisericii Ortodoxe și nu trebuie să o pierdem!

Întrebarea 5: Sunt trei locuri în Noul Testament în care se păstrează spusele lui Iisus în aramaică: „Eli, Eli, lama sabahtani”, „Talita kumi” și „Avva (Părinte)”. De ce autorii Noului Testament nu au tradus în greacă sau în ebraică aceste cuvinte? Există vreun comentariu sau explicații cu privire la folosirea limbii aramaice?

Răspunsul 5: Sincer să fiu nu știu cum să vă răspund la întrebare, dar poate că faptul că aceste cuvinte au fost consemnate în aramaică le-a păstrat întreaga putere și întregul înțeles. Văzând traducerile Noului Testament din originalul grec, îmi dau seama că de multe ori textul tradus e lipsit de sens, deși cei care au tradus în engleză sau în franceză au fost mari cărturari. Mă gândesc, de pildă, la 2 Corinteni 5, 8-10; până acum nu am găsit nicio traducere care să redea înțelesul din greacă. Occidentul este victima traducerilor proaste. Poate că atunci când Evangheliștii au vrut ca cele spuse să aibă un impact mai puternic au folosit aramaica, dar nu au putut să se folosească de ea prea mult pentru că atunci ar fi trebuit să scrie întreaga Scriptură în acel dialect. S-ar putea să existe și alte motive. Iertați-mă, mi se pare că răspunsul pe care vi l-am dat reflectă mai degrabă frământarea mea – lipsa mea de îngăduință față de traducerile proaste.

Întrebarea 6: Felul în care a fost formulată întrebarea anterioară sugera că textul original ar fi fost scris în greacă. El nu a fost scris în greacă; toate Evangheliile au circulat mai

întâi în aramaică și abia mai târziu au fost traduse în limba greacă. Expresia „Eli, Eli, lama sabahtani” a fost păstrată în aramaică pentru a fi și mai limpede sensul cuvintelor lui Iisus, faptul că Se adresa Dumnezeuului Său. Dacă traduci aceste cuvinte în greacă sau în oricare altă limbă, nu poți reda același înțeles; odată ce le-ai tradus, nu mai au nicio noimă.

Răspunsul 6: Însă în acest caz Evanghelia ne dă și traducerea în greacă. Ea păstrează originalul, dar imediat ne oferă și traducerea, poate tocmai pentru a evita confuzia care se iscase atunci între oameni. Când au auzit aceste cuvinte, mulți s-au gândit că Iisus îl chema pe Ilie. Nu sunt cărturar și nu știu prea multe, dar îmi vine greu să cred că Evanghelia Sfântului Luca a fost scrisă în aramaică.

Întrebarea 7: Pe parcursul întâlnirilor noastre ați spus de mai multe ori că se cuvine să folosim Rugăciunea lui Iisus pentru a ne întări duhovnicește. Dar la un moment dat în Rusia, Rugăciunea lui Iisus a fost interzisă pentru că oamenii o foloseau ca pe un fel de incantație magică. Puteți să ne spuneți cum se poate întâmpla așa ceva?

Răspunsul 7: Am auzit despre această problemă, însă nu am cercetat-o. Ceea ce știu este că atunci când nu există deviații nu este nevoie de lege. Legea apare numai atunci când sunt abateri. De aceea, atâta vreme cât folosim cum se cuvine ceea ce ne oferă Biserica, nu este nevoie de niciun fel de interdicție, însă atunci când apar deviații, Biserică trebuie să ia măsuri.

Întrebarea 8: De mai multe ori ați făcut deosebirea între planul duhovnicesc și cel sufletesc: între lacrimi duhovnicești și lacrimi sufletești, între suferința și rușinea duhovnicească și suferința și rușinea sufletească. Mie, personal,

această distincție mi-a fost de mare folos și cred că și celorlalți. Considerați că există și un folos sufletesc al Rugăciunii lui Iisus spre deosebire de unul adânc duhovnicesc?

Răspunsul 8: Cu siguranță, Rugăciunea lui Iisus poate să cuprindă toate planurile vieții omenești. Energia care însoțește Numele lui Hristos, atunci când acesta este pomenit cu evlavie, smerenie și luare aminte, este întotdeauna duhovnicească și, firește, va satisface toate nevoile omului. Dacă ea satisface nevoile duhovnicești ale unei persoane, cu siguranță le va satisface și pe cele sufletești, și pacea pe care o aduce cu sine se va face simțită și în trup. Există trei nivele ale existenței: cel trupesc, cel sufletesc și cel duhovnicesc. Distanța de la nivelul trupesc la cel duhovnicesc este aceeași pentru toți oamenii, însă la femei nivelul sufletesc este mai aproape de cel duhovnicesc, în vreme ce la bărbați el este mai aproape de cel trupesc, de aceea femeile pot să confunde uneori stările sufletești cu cele duhovnicești. Bărbaților le este mai greu să facă această confuzie, însă ei sunt mai vulnerabili în plan trupesc. Femeilor le vine mai greu să se ridice din planul sufletesc în planul duhovnicesc, în vreme ce bărbații cad mult prea ușor în planul trupesc. Părintele Sofronie ne-a explicat lucrurile acestea și ele ne sunt de folos mai cu seamă nouă, preoților, în slujirea pastorală. Este bine să știm unde anume suntem vulnerabili așa încât să fim cu băgare de seamă.

Întrebarea 9: Întrebarea mea este legată de ultimul cuvânt pe care l-a rostit Hristos pe cruce: „Săvârșitu-s-a” Aceasta înseamnă că totul a fost împlinit chiar mai înainte ca El să fi murit? Este lucrarea săvârșită despărțită de moartea și Învierea Sa? Cum să înțelegem mântuirea în cazul acesta și cum înțelegeți anularea a ceea ce s-a întâmplat în

grădina raiului, a urmărilor păcatului protopărinților noștri, a izgonirii lor din rai și a căderii omenirii sub blestem? A fost acest blestem ridicat?

Răspunsul 9: „Săvârșitu-s-a” înseamnă „Împlinitu-s-a”, pentru că jertfa a fost împlinită de moartea lui Hristos. În acea clipă se petrecea moartea nedreaptă a Domnului, care era o osândire a morții drepte care se abătuse asupra noastră datorită căderii în păcat. În grădina Ghetsimani, Domnul S-a rugat cu sudoare de sânge pentru mântuirea întregii lumi. Jertfa în duh era deja săvârșită, dar ea urma să fie petcutuită cu moartea trupească a lui Hristos pe Cruce. Moartea noastră este dreaptă pentru că este urmarea păcatelor noastre, însă moartea lui Hristos este nedreaptă pentru că El a fost fără de păcat, dar S-a dat pe Sine de bunăvoie morții, în locul nostru, pentru a nimici moartea. Și, desigur, odată ce jertfa a fost adusă, toate s-au înnoit și noi am primit mântuirea. Nu știu dacă am înțeles exact întrebarea dumneavoastră.

Întrebarea 10: Mântuirea a venit prin Crucea și Învierea lui Hristos, dar avem noi în Biserică această experiență?

Răspunsul 10: O avem în parte, iar sfinții într-o măsură mai mare. În această viață, toate sunt dobândite în parte, dar aceasta nu este decât cheazășia plinătății care va să fie după învierea cea de obște. Acum am primit arvuna Duhului, o părticică din bogăția care ne va fi pe deplin încredințată în ziua aceea. Pentru moment este important să avem înștiințarea și încredințarea în inimă că această înnoire a avut deja loc. Fie că simțim puțină căldură în inimă când chemăm pe Domnul cel înviat, fie o mai mare răpire în Duh, este același lucru: amândouă adevăresc aceeași realitate – că Domnul a înviat și că moartea nu mai are stăpânire asupra

noastră. Hristos a biruit moartea și lumea. Chiar și atunci când avem doar o mică mărturie a plinătății vieții care va să vină în acea zi înfricoșată, aceasta ne este de ajuns pentru a ne încredința de adevărul căii pe care o urmăm. Căci „cel ce este credincios în foarte puțin și în mult este credincios; și cel ce e nedrept în foarte puțin și în mult este nedrept” (Luca 16, 10). Vedem aceasta în viața Sfântului Petru: deși Domnul l-a avertizat că se va lepăda de El de trei ori, Petru a vrut să se arate curajos și nu și-a măsurat puterile. Când a intrat în pretoriu ca să vadă ce avea să se întâmple, o fetișcană s-a apropiat de el și i-a zis: „Și tu ești din Galileea. Și tu ești dintre ucenicii lui Iisus.” Nu era niciun pericol, dar poate că Sfântul Petru a privit-o pe slujnică cu un oarecare dispreț, gândind că nu era vrednică să audă despre Proorocul din Galileea, și nebăgând de seamă i-a răspuns: „Nu știu despre ce vorbești.” A alunecat, și vrăjmașul a câștigat în el puțin teren de unde putea să-i întindă o cursă. La puțină vreme după aceea i s-a făcut din nou aceeași observație: „A, și tu ești dintre ucenicii Galileianului.” De data aceasta a alunecat și mai jos, răspunzând: „Nu cunosc pe omul acesta.” Vrăjmașul a dobândit atunci o și mai mare putere asupra lui. A treia oară a ajuns să se lepede cu totul de Hristos, adică a pierdut de tot harul, înstrăinându-se de Hristos. Slavă Domnului că Hristos Se rugase mai înainte și energia rugăciunii Lui l-a mântuit. Iar când a cântat cocoșul și Domnul Și-a întors fața către el, privirea Lui i-a rănit inima și, ieșind afară, Petru a plâns cu amar (vezi Matei 26, 69-75). Vedeți, pentru că nu a fost cu băgare de seamă într-un lucru mărunț, în cele din urmă ispita s-a dovedit mai puternică decât el. Și cu noi se întâmplă la fel: dacă nu luăm aminte la lucrurile mici, cădem în ispite mari. De pildă, dacă cineva

ne propune să jefuim o bancă, cu siguranță că îl vom muștra și-i vom spune: „Vezi-ți de treabă! Ce vorbești?” Însă, poate că vom băga cu ușurință în buzunar cinci dolari care nu ne aparțin nouă, ci Bisericii. În felul acesta alunecăm puțin și atunci vrăjmașul dobândește putere asupra noastră, și s-ar putea să cădem din ce în ce mai jos și să ajungem să săvârșim lucruri mult mai rele. Un alt exemplu: dacă cineva ne îndeamnă să păcătuim trupește, îi vom răspunde hotărât: „Fugi de aici! Cum să spurc templul lui Dumnezeu și să fac din el o unealtă a necurăției?” Însă, dacă ne îngăduim chiar și o mică familiaritate cu o altă persoană, atunci vrăjmașul dobândește putere asupra noastră și mergem mai departe, și de fiecare dată continuăm de unde ne-am oprit data trecută și în cele din urmă ne afundăm în tina păcatului. Cuvintele Scripturii sunt valabile în ambele sensuri: cel ce este credincios în cele mici va primi putere de la Dumnezeu să dobândească și cele mari; cel care nu este credincios și cu băgare de seamă la cele mici și îngăduie familiarității, nedreptății sau altor patimi să se strecoare în viața lui, va fi necredincios și în cele mari, și se va pierde cu totul. Vedem că asemenea lucruri se întâmplă destul de des în viața Bisericii; de aceea este mai bine să fim cu luare-aminte și să împlinim cuvântul Domnului.

PREDICĂ LA ODOVANIA PRAZNICULUI ÎNTÂMPINĂRII DOMNULUI¹

Este o mare bucurie pentru mine să mă aflu din nou în mijlocul dumneavoastră. Nu este lipsit de însemnătate faptul că astăzi, de odovania praznicului Întâmpinării Domnului, slujim împreună Sfânta Liturghie, pentru că acesta este de fapt și praznicul preoției împărătești a lui Hristos.

Data trecută când m-ați invitat la întrunirea frăției clericilor Bisericii Creștin-Ortodoxe Antiohiene am vorbit despre îndoita înfățișare a lui Hristos, înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor.² Am spus că Hristos l-a îndreptățit pe om înaintea lui Dumnezeu prin pilda Sa adevărată și desăvârșită, și că, dacă vom urma pildei Lui, nu vom fi rușinați, ci vom fi primiți de Tatăl și de Duhul Sfânt ca fii ai lui Dumnezeu. De asemenea, Hristos l-a îndreptățit și pe Dumnezeu înaintea oamenilor pentru că ne-a iubit până la capăt, până la moarte, lucrând în felul acesta mântuirea noastră. Dar înfățișarea Lui este și începutul vădirii preoției Sale, care are mare însemnătate pentru noi, căci toți suntem chemați să fim părtași la ea. Nu există decât o singură preoție, preoția

¹ Predică rostită în timpul Sfintei Liturghii care a încheiat întrunirea frăției clericilor Bisericii Creștin-Ortodoxe Antiohiene.

² Vezi Arhimandritul Zaharia, *Lărgiți și voi inimile voastre*, Ed. Reîn-tregirea, Alba-Iulia, 2009, pp. 237-241.

împărătească a lui Hristos de care toți creștinii au parte, însă noi, ca preoți hirotoniți, suntem îndoit părtași la ea.

Aș vrea să mă ôpresc puțin asupra celor două persoane care L-au întâmpinat pe Hristos în templu: Sfântul Simeon, om „drept și temător de Dumnezeu”, după cum zice Scriptura, și Proorocița Ana. Amândoi erau înaintați în zile, însă amândoi purtau în inimă nădejdea mântuirii ce avea să vină și așteptau nestricăcioasa „mângâiere a lui Israel” (Luca 2, 25), adică pe Hristos. Aceasta înseamnă că se împărtășiseră de Duhul proorocesc al lui Dumnezeu și țineau aprins în ei darul acesta al proorociei.

Preoția este și ea un dar proorocesc pe care trebuie să-l păstrăm viu și însuflețit până la sfârșit. Și vom izbuti să-l păstrăm dacă vom avea mereu în inimă mângâierea cea nestricăcioasă a lui Dumnezeu. Iar când această mângâiere va prisosi în inima noastră, vom fi în stare să-i mângâiem și pe ceilalți, pe poporul lui Dumnezeu care caută ajutor de la noi. Dreptii Simeon și Ana ne sunt pilde de viață, ei sunt oameni care în chip proorocesc s-au făcut părtași la preoția împărătească a lui Hristos. Plini de nădejde, ei așteptau mângâierea lui Israel la fel cum noi, poporul Noului Israel, așteptăm ziua cea înfricoșată a celei de-a doua veniri a Domnului.

Domnul a „plecat cerurile și S-a pogorât” (cf. Ps. 143, 5), iar întruparea Sa este în același timp și proorocia celei de-a doua veniri a Lui. De aceea, cei care au iubit venirea Domnului în trup tânjesc și după cea de-a doua venire a Lui, în slavă. Însă ei nu trăiesc într-o așteptare pasivă, ci mai degrabă aleargă spre cea de-a doua venire a Lui, atât de mare le este dorința de a-L vedea pe Domnul.

Când S-a întrupat, Hristos a devenit „semnul” lui Dumnezeu pentru toate generațiile, semn care avea să stârnească

împotriviri, după cum citim în Evanghelia de astăzi (Luca 2, 34). Aceasta înseamnă că nu putem avea o atitudine neutră față de Hristos. Dacă ne predăm Domnului cu dragoste smerită, El ne va adumbri cu puterea Sa mântuitoare. Atunci Îl vom purta în inimile noastre și, asemenea Dreptului Simeon, vom cânta o cântare de biruință. Însă de vom lăsa arii îndelungați ai vieții să stingă în inimile noastre nădejdea mântuirii, aceasta ne va duce la pierzanie. Dacă veșnicia va înceta să mai fie pentru noi însuflarea fără de care nu putem trăi și prin care se împlinește cu adevărat ființarea noastră pe pământ, atunci inevitabil ne vom face robi realității întunecate a lumii căzute care ne înconjoară. Și în aceasta constă toată tragedia omenirii.

Domnul ne-a încredințat spre păstrare o moștenire sfântă și așteaptă ca noi să l-o înfățișăm neîntinată în ziua aceea în care va veni să judece iarăși lumea cu dreptate și mare milă. După cum spuneam, o atitudine neutră nu este cu putință. Nu este zi mai măreață decât aceea în care ne vom întâlni cu Domnul, Ziditorul și Mântuitorul nostru. Aceasta este nădejdea cea mare care ne ține vii inimile în ciuda greutăților preoției. Trebuie să ne aducem aminte că suntem părtași la preoția lui Hristos, iar preoția Lui în această lume este una a suferinței. De aceea, în încercări și în năpaste să nu ne lăsăm pradă descurajării, ci să păstrăm vie în noi această așteptare plină de nădejde prin rugăciune și slujire. Atunci darul pe care Domnul ni l-a dat la hirotonie se va reînnoi pururi în inima noastră, statornicind-o în nădejdea bunătăților viitoare.

Lumea în care trăim, oricât ar fi ea de frumoasă, este ca un vâl care ne desparte atât de Împărăția lui Dumnezeu cât și de împărăția întunericului. Uneori împărăția întunericului

își întinde beznă ei peste noi, alteori ajung până la noi razele strălucitoare ale Împărăției luminii, care ne mângâie și ne întăresc. Însă noi să păstrăm darul lui Dumnezeu în inimă așa încât să putem sta înaintea Domnului în ziua aceea când El va clătina cerurile și pământul. Atunci toate cele zidite vor pieri și numai cele pecetluite cu harul nezidit al Crucii și al Învierii Lui vor dăinui veșnic.

Chiar înainte de Patima Sa, Domnul a zis: „Acum este judecata acestei lumi” (Ioan 12, 31) și; cu adevărat, când Hristos atârna pironit pe Cruce, lumea era judecată. El tăcea, dar întreaga zidire vorbea în locul Lui. Știm că soarele s-a întunecat, pietrele s-au despicat, mormintele s-au deschis și alte lucruri minunate s-au petrecut. Iar cei care nu purtau în inimile lor lumina harului Său „se întorceau bătându-și pieptul” (Luca 23, 48), căci nu puteau să rabde priveliștea răstignirii Lui. Singurii care au fost în stare să rămână la picioarele Crucii au fost Maica Domnului și Sfântul Ioan Teologul. Căci Cel Ce era mort pe Cruce era viu în inimile lor și El îi ajuta să rămână neclintiți în ceasul acela înfricoșat, deși erau copleșiți de durere.

Dacă și noi iubim întâia venire a Domnului și dacă păstrăm cu sfințenie darul care ne-a fost dat, atunci o lumină minunată va străluci în inimile noastre, însuflând în noi așteptarea și nădejdea celei de-a doua veniri a Lui. Și această lumină, oricât de plăpândă ar fi ea, va fi o deschidere spre Împărăția cea veșnică a luminii, când Domnul va veni iarăși cu slăvă; și atunci, împreună cu toți sfinții vom cânta precum Dreptul Simeon cântarea de biruință: „Binecuvântat este Cel Ce a venit și iarăși va să vină întru Numele Domnului.” Amin.

CUPRINS

Cuvânt înainte

† Daniel, Patriarhul României	5
Prefață (la ediția în limba engleză)	7
Taina inimii omului (Introducere)	9
1. Trezirea inimii prin harul pomenirii morții	32
2. Ceasul morții	41
3. Trezirea inimii prin frica lui Dumnezeu	67
4. Trezirea inimii prin primirea rușinii în Taina Spovedaniei.....	73
5. Zidirea inimii prin trezvie și rugăciune	91
6. Rugăciunea – o nesfârșită creație.....	97
7. Zidirea inimii prin harul pocăinței	125
8. Despre pocăință	132
9. Despre pocăință și lupta cu patimile.....	153
10. Despre pocăința înlăuntrul Trupului Bisericii	168
11. Zidirea inimii prin răstignirea minții	174
12. „Intră înlăuntru și vei afla odihnă”	185
13. Adâncul inimii, noi energii și adevărata smerenie	204
14. Cuvântul lui Dumnezeu, însuflarea dumnezeiască și viața proorocească.....	221
15. Despre darul vorbirii în limbi	234
16. Predică la odovania praznicului Întâmpinării Domnului	251

„Suferința cumplită pricinuită de simțământul păcatului îi adună acum atenția minții în inimă. Și cu cât mintea rămâne mai mult în inimă, în rugăciune de pocăință, cu atât harul Duhului Sfânt întetește în om văpaia iubirii pentru Hristos, luminându-i mintea cu vederea Feței Sale. Și chipul cel blând și smerit al lui Hristos într-atât îi uluiește sufletul, încât se naște înlăuntrul lui o bucurie fără margini și nădejdea că moartea poate fi nimicită. În felul acesta omul se umple de însuflare, iar duhul său se ridică de la starea de zdrobire a inimii de mai-nainte.”

„Rezumând, am putea spune că trei sunt cheile care deschid ușa adâncului inimii: cercetarea învățaturii Evangheliei, chemarea Numelui Domnului și Sfânta Împărtășanie. Acestea trei descătușează energia ferecată în adâncul inimii. Cu această energie suntem înzestrați la Botez, însă o îngropăm prin viața noastră păcătoasă, prin nepriceperea și delăsarea noastră. Dar să scoatem la lumină comoara dumnezeiască tănuită înlăuntrul nostru, prin întipărirea în minte a câtorva cuvinte dumnezeiești care ne însuflă în chip deosebit și printr-o mai arzătoare râvnă pentru Sfânta Împărtășire cu Trupul și Sângele lui Hristos. Și să nu încetăm a chema Numele Domnului nostru Iisus Hristos, Nume care ne-a fost dat prin descoperire de Sus, care este nedespărțit de Persoana lui Hristos și care poate, prin urmare, să ne împărtășească energia Lui mântuitoare.”

Arhimandritul ZAHARIA ZAHAROU

www.editorapatriarhiei.ro
ISBN 978-606-3495-53-8

